

มหาวิทยาลัยเกริก

เลขที่ 3 ซอยรามวินิการ 1 แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร 10220

โทรศัพท์ : 02-552-3500-9 ต่อ 402

<http://romphruekj.krirk.ac.th/>

วารสารร่มพญักษ์ ฉบับการศึกษา กฎหมายและการเมือง : Education Law and Politics ISSN 0125-7609 ปีที่ 35 ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม 2560

วารสารร่มพญักษ์
ROMPHRUEK JOURNAL

การศึกษา กฎหมายและการเมือง :
Education Law and Politics

สาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
ISSN 0125-7609 ปีที่ 35 ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม 2560
มหาวิทยาลัยเกริก : KRIRK UNIVERSITY

วารสารร่มพญักษ์ : ROMPHRUEK JOURNAL
ปีที่ 35 ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม 2560 ISSN 0125-7609
การศึกษา กฎหมาย และการเมือง (Education Law and Politics)

เจ้าของ

มหาวิทยาลัยเกริก

กองบรรณาธิการ

สังกัด

รองศาสตราจารย์ ดร.ยศศักดิ์ โกไศยกานนท์

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ สามัคคีธรรม

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

รองศาสตราจารย์ยุทธพร อีสริชัย

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนิษฐา สุขสวัสดิ์

มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนมสิทธิ์ สอนประจักษ์

มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรินทร์ ศุขหมอก

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิพัฒน์ นนทนาธรณ์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คุณิณี ศุภวรรธนกุล

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ดร.สกฤติ อีสริยานนท์

มหาวิทยาลัยบูรพา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุจิตรา สามัคคีธรรม

มหาวิทยาลัยเกริก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดวงทิพย์ จันทรอ่วม

มหาวิทยาลัยเกริก

ที่ปรึกษาด้านภาษา

ดร.ผกาพันธ์ ภูมิจิตร

มหาวิทยาลัยเกริก

สำนักงาน

มหาวิทยาลัยเกริก เลขที่ 3
ซอยรามอินทรา 1 ถนนรามอินทรา
เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10220
0-2552-3500-9 ต่อ 402
romphruek.kru@gmail.com

โทรศัพท์
e-mail

บทความทุกเรื่องที่ดีพิมพ์ในวารสารร่มพญักษ์ฉบับนี้ เป็นทัศนะและข้อคิดเห็นของผู้เขียนเท่านั้น
มิใช่ทัศนะของมหาวิทยาลัยเกริกหรือกองบรรณาธิการ การนำบทความส่วนใดส่วนหนึ่งหรือทั้งหมดไปตี
พิมพ์เผยแพร่ต้องได้รับอนุญาต

วารสารร่วมพักษ์ : มหาวิทยาลัยเกริก
ROMPHRUEK JOURNAL : KRIRK UNIVERSITY
วารสารวิชาการด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

วารสารร่วมพักษ์ มหาวิทยาลัยเกริก เป็นวารสารวิชาการที่รองรับการเผยแพร่ผลงานด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ โดยให้ความสำคัญกับศาสตร์ทางด้านการบริหารจัดการ สังคมศาสตร์ นิเทศศาสตร์ นิติศาสตร์ และศิลปศาสตร์ ซึ่งตีพิมพ์มากกว่าสามทศวรรษ เน้นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยอันมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสังคมไทย สร้างองค์ความรู้ใหม่ โดยมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนางานวิจัยที่มีคุณภาพทางวิชาการเพื่อสังคม อีกทั้งตระหนักถึงความสำคัญของการขยายบทบาททางวิชาการต่อสังคมวงกว้าง และการพัฒนามหาวิทยาลัยให้เป็นแหล่งความรู้ที่มาจากผลงานวิจัยของอาจารย์ นักวิจัย นักวิชาการและนักศึกษา เพื่อเข้าสูการเป็นสังคมฐานความรู้ (Knowledge Based Society) โดยจัดพิมพ์ปีละ 3 ฉบับและเผยแพร่ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์

ทั้งนี้ กองบรรณาธิการรับพิจารณาและตีพิมพ์บทความซึ่งไม่เคยเสนอเพื่อขอตีพิมพ์ หรือไม่เคยเผยแพร่ในเอกสารฉบับอื่นๆ มาก่อนหน้านี้ และไม่ใช้บทความวิจัยจากงานวิจัยในชั้นเรียน หรือบทความวิจัยจากงานวิจัยสถาบัน โดยบทความที่จะได้รับการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารร่วมพักษ์นั้นต้องผ่านการพิจารณาให้ความคิดเห็นและตรวจแก้ไขทางวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งไม่ทราบชื่อผู้แต่งและผู้แต่งไม่ทราบชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ (Double Blind Peer Review) ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง ที่กองบรรณาธิการวารสารฯ คัดสรรก่อนลงพิมพ์ อย่างน้อย 2 ท่าน บทความทั้งหมดที่ตีพิมพ์ในวารสารร่วมพักษ์ มหาวิทยาลัยฯ สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่วิทยาการ และความรู้ใหม่ๆ ในสาขาวิชาที่เปิดการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย
2. เพื่อส่งเสริมอาจารย์ ผู้สอนในสาขาวิชาต่างๆ ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิในการนำเสนอผลงานทางวิชาการ
3. เพื่อเป็นเอกสารประกอบการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

วารสารร่วมพฤษ : มหาวิทยาลัยเกริก
ROMPHRUEK JOURNAL : KRIRK UNIVERSITY
วารสารวิชาการด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

กำหนดการออกวารสาร ปีการศึกษาละ 3 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน

ฉบับที่ 2 พฤษภาคม - สิงหาคม

ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม

ปี พ.ศ.2560 วารสารร่วมพฤษรับตีพิมพ์บทความในประเด็นที่เกี่ยวข้องด้านประเทศไทย 4.0 (Thailand 4.0) ซึ่งเป็นประเด็นที่รัฐบาลนำมาใช้ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ผู้สนใจส่งบทความโดยลงเบียนสมาชิกวารสารร่วมพฤษที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/romphruekj/user/register> หรือ สมาชิกเดิม ThaiJO ใช้ username และ password ที่มีสมัครสมาชิกวารสารร่วมพฤษได้ หรือติดต่อสอบถามรายละเอียดที่

ติดต่อสอบถามรายละเอียดที่

บรรณาธิการวารสารร่วมพฤษ	มือถือ	อีเมล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประครอง สุนทรจิตต์	0817263250	suprakong1@gmail.com
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุวิมล วงศ์สิงห์ทอง	0816325622	suwimonv@yahoo.com
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุจิตรา สามัคคีธรรม	0852194606	Sujitra_640@hotmail.com
ผู้ช่วยศาสตราจารย์โกญจนาท เจริญสุข	0843855985	law_kru@hotmail.com
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปรีชา ปิยจันทร์	0897654223	piyachan.pp@gmail.com
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดวงทิพย์ จันทร์อ่วม	0867775760	duangthip556@hotmail.com

วารสารร่มพญักษ์ ฉบับนี้ก้าวเข้าสู่ปีที่ 35 ฉบับที่ 3 ซึ่งเป็นฉบับที่รวบรวมบทความวิจัยและบทความวิชาการด้านการศึกษากฎหมายและการเมือง จำนวน 8 บทความ ซึ่งแต่ละบทความต่างมีเนื้อหาสาระที่ทันสมัย น่าสนใจและบางเรื่องยังคงเป็นประเด็นร้อนในสังคม โดยบทความแรกได้บรรยายถึงกลวิธีทางภาษาจากมุมมองงานปฏิบัติศาสตร์ : พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร (พ.ศ. 2493-2537) บทความนี้มีผลการวิจัยที่น่าประทับใจของปวงชนชาวไทยที่ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการแสดงพระบรมราโชวาทหลายวิธี อาทิ การให้เหตุผล การใช้อุปลักษณ์ การใช้ทัศนภาวะ ฯลฯ นั้นแสดงให้เห็นว่าพระองค์ท่านมีพระปรีชาญาณสูง ทั้งด้านการพัฒนาประเทศจนเป็นที่ประจักษ์และด้านการใช้ภาษาที่แยบยล จนทำให้ผู้ที่ได้อ่านหรือรับฟังพระบรมราโชวาทล้วนปลาบปลื้มใจยิ่งนัก บทความต่อมาได้สะท้อนให้เห็นถึงแง่มุมทางกฎหมายที่พยายามให้เกิดความยุติธรรมในสังคม แพะในคดีอาญากับปัญหาการรื้อฟื้นคดี : ศึกษาบทบาทของพนักงานอัยการในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ นับเป็นเรื่องที่สังคมกำลังจับตามอง เนื่องจากข่าวสารต่างๆ ที่ปรากฏในสื่อทั้งออนไลน์และออฟไลน์จะเห็นได้ว่า มีผู้ต้องหาหลายรายตกเป็น “แพะ” เนื่องจากความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา บทความได้สะท้อนแง่มุมที่น่าย่นตีว่าจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีของนานาอารยประเทศและก่อให้เกิดความเป็นธรรมต่อจำเลยผู้บริสุทธิ์ต่อไป บทความต่อมาได้เชื่อมโยงประเด็นการเมืองที่เกิดขึ้นในอดีตแต่ยังส่งผลต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน นั่นคือผลกระทบของนโยบายประชานิยมของทักษิณที่มีต่อประชาธิปไตยของไทย บทความได้อธิบายประเด็นนโยบายประชานิยมของทักษิณกับปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้า และบรรยายถึงความขัดแย้งของผู้ที่ได้ประโยชน์และเสียประโยชน์จากนโยบายดังกล่าว นำไปสู่ปัญหาการเกิดความขัดแย้งขั้นรุนแรงและในที่สุด การทำรัฐประหารได้อุบัติขึ้นในสังคมไทยอีกครั้ง บทความได้ไล่เรียงลำดับเหตุการณ์ต่างๆ ได้อย่างน่าสนใจและโยงให้เห็นถึงบทบาท ความสำคัญของผู้นำต่อการบริหารจัดการบ้านเมืองได้เป็นอย่างดี บทความต่อมาเป็นเรื่องเกี่ยวกับผู้นำเช่นกัน โดยเป็นผู้นำในการปฏิรูปการศึกษา ภายใต้หัวข้อ การพัฒนาขีดความสามารถด้านภาวะผู้นำกับการปฏิรูปการศึกษาของผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาไทยในยุคไทยแลนด์ 4.0 บทความนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาขีดความสามารถด้านภาวะผู้นำและการเตรียมความพร้อมของผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาไทยในการพัฒนาการบริหารจัดการหลักสูตร ให้สามารถตอบสนองต่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับปัจจุบัน ยึดหลักการพัฒนาตามหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” เพื่อนำพาประเทศ

ให้มีความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน ต่อเนื่องด้วยเรื่องของการศึกษาคือ การพัฒนารูปแบบการผลิตครูเพื่อรองรับการศึกษายุค 4.0 บทความได้บรรยายให้เห็นถึงการวิเคราะห์สมรรถนะที่จำเป็นของครูยุค 4.0 จุดแข็งและจุดอ่อนของการผลิตครูของประเทศไทย นอกจากนั้น ยังได้แสดงผลวิเคราะห์การผลิตครูของประเทศต่างๆ ที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งนับว่าน่าสนใจและสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาารูปแบบการผลิตครูของประเทศไทยให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาครูยุค 4.0 ได้เป็นอย่างดี บทความต่อมาเป็นบทความเกี่ยวกับบทบาทของมหาวิทยาลัยด้านการวิจัย ภายใต้ข้อบทความว่า วิจัยท้องถิ่น : บทบาทมหาวิทยาลัยในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน บทความได้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทด้านต่างๆ ของมหาวิทยาลัยในฐานะเป็นแหล่งพึ่งพิงทางปัญญาให้สังคม ความเชี่ยวชาญของคณาจารย์ด้านการวิจัยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนโดยการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งเป็นการวิจัยที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการสร้างสรรค์ปัญญาให้คนในชุมชน อันนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นของตนเองอย่างยั่งยืน บทความได้ตอบคำถามที่ว่าทำไมชุมชนจึงทำวิจัยเป็น อีกทั้งยังทำได้สำเร็จจนก่อให้เกิดผลดีต่อชุมชนของพวกเขา บทความต่อมาเกี่ยวข้องกับการทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยการหาบเร่แผงลอย ซึ่งเป็นอาชีพมีมานานตั้งแต่ครั้งอดีต บทความเรื่องพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของหาบเร่แผงลอย : กรณีศึกษาเขตบางเขน ได้แสดงข้อมูลรายได้รายจ่าย ภาระหนี้สินและการออมของครัวเรือนหาบเร่แผงลอยในเขตบางเขน ผลการศึกษาอาจทำให้หลายท่านแปลกใจ เนื่องจากสถานภาพทางเศรษฐกิจของผู้ค้าหาบเร่แผงลอยอยู่ในระดับค่อนข้างสูงและมีเงินออมเฉลี่ยหลักแสนบาทต่อคน บทความได้สรุปให้เห็นถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อรายจ่าย เงินออมและหนี้สินของหาบเร่แผงลอย ซึ่งข้อมูลเชิงสถิติต่างๆ ได้สนับสนุนผลการวิจัยได้เป็นอย่างดี ส่วนบทความสุดท้ายของวารสารร่วมพฤษภาคมนี้ คือบทความเรื่อง การจัดการทรัพยากรร่วม : ศึกษากรณีป่าชุมชนในอำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ นับเป็นบทความร่วมสมัยที่สังคมกำลังให้ความสนใจต่อการจัดการทรัพยากรร่วม ผลการศึกษามีข้อค้นพบที่น่าสนใจว่าการจัดการป่าชุมชนจะประสบความสำเร็จด้านการป้องกันการบุกรุกป่า แต่ไม่ประสบความสำเร็จด้านการฟื้นฟูป่า และชี้ให้เห็นด้วยว่า การจัดการป่าชุมชนบางประการยังไม่เป็นไปตามแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วม ซึ่งผลการศึกษาที่มีประโยชน์ต่อการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมเป็นอย่างยิ่ง

กองบรรณาธิการวารสารร่วมพฤษภาคมนี้หวังเป็นอย่างยิ่งว่า บทความทั้ง 8 บทความข้างต้น จะสร้างเสริมประโยชน์และมุมมองทางวิชาการให้เกิดขึ้นกับผู้อ่านได้ตามสมควร พร้อมนี้ขอขอบคุณผู้เขียนบทความทั้งจากมหาวิทยาลัยเกริกและนักวิชาการภายนอกมหาวิทยาลัยทุกท่านที่กรุณาสร้างสรรค์บทความที่มีคุณค่ายิ่งสู่สังคม วารสารร่วมพฤษภาคม มหาวิทยาลัยเกริก ขออวยพรให้จะเป็นส่วนหนึ่งในการแผ่ขยายร่มเงาของความรู้และภูมิปัญญา เพื่อให้สังคมไทยเป็นสังคมที่เปี่ยมไปด้วยคุณภาพสืบต่อไป

บทความประจำฉบับ

- การศึกษากลวิธีทางภาษาจากมุมมองวัจนปฏิบัติศาสตร์ : 9
พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร (พ.ศ.2493-2537)
A Pragmatics Study of Linguistic Strategies :
The Royal Tutelage of His Majesty King Bhumibol Adulyadej Bestowed
on Graduation Ceremony (1950-1994)
สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์ :
Sittitam Ongwuttiwat
-
- แพะในคดีอาญากับปัญหาการรื้อฟื้นคดี : ศึกษาบทบาทของพนักงานอัยการ 39
ในการรื้อฟื้นคดีอาญาชั้นพิจารณาใหม่
A Scapegoat of the Criminal Case in the Retrial of Criminal Case :
A Study of the Public Prosecutor Role
คมกริช ดิษฐเจริญ และ จารุวรรณ อมรศีลสวัสดิ์ :
Komgrit Ditjaroen and Jaruan Amornsinsawad
-
- ผลกระทบของนโยบายประชานิยมของทักษิณที่มีต่อประชาธิปไตยของไทย 63
An Effect of Thaksin's Populism toward Thai Democratic Regime
ภัทร หวังกิตติกุล :
Pattara Wangkittikul
-
- การพัฒนาขีดความสามารถด้านภาวะผู้นำกับการปฏิรูปการศึกษา 83
ของผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาไทยในยุคไทยแลนด์ 4.0
Capability Leadership Development in Educational Reform
the Administrators of Thai Higher Education in Thailand 4.0
นิเวศ ธรรมชัยชูศักดิ์ และ ธิดา กมลรุ่งเรือง :
Nives Thamachaichusak and Tida Kamonrungruang
-

การพัฒนารูปแบบการผลิตครูเพื่อรองรับการศึกษายุค 4.0 Development of Teacher Preparation Model to Serve Education 4.0 อภิภา ปรัชญพฤทธิ์ : Apipa Prachyapruit	101
วิจัยเพื่อท้องถิ่น : บทบาทมหาวิทยาลัยในการขับเคลื่อน การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน Community-Based Research: University Role in Sustainable Community Development เพ็ญประภา ภัทรานุกรม : Phenprapha Pattaranukrom	137
พฤติกรรมทางเศรษฐกิจของหาบเร่แผงลอย : กรณีศึกษาเขตบางเขน Stallholders' Economic Behaviors : A Case Study of Bang Khein District สุจิตรา สามัคคีธรรม : Sujitra Samukkethum	157
การจัดการทรัพยากรร่วม : ศึกษากรณีป่าชุมชนในอำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ Management of Common-Pool Resources : Case Studies of Community Forests in Thepsathit District Chaiyaphum Province พัชรินทร์ โชคศิริ : Patcharin Choksiri	177

การศึกษากลวิธีทางภาษา
จากมุมมองวาทปฏิบัติศาสตร์ :
พระบรมราชโองการพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ภูมิพลอดุลยเดช ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร
(พ.ศ. 2493-2537)

A Pragmatics Study of Linguistic Strategies :
The Royal Tutelage of His Majesty King
Bhumibol Adulyadej Bestowed on
Graduation Ceremony (1950-1994)

สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์
Sittitam Ongwuttiwat

การศึกษาภาษวิถีทางภาษาจาก มุมมองวจนปฏิบัติศาสตร์ : พระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร (พ.ศ. 2493-2537)

A Pragmatics Study of Linguistic Strategies :
The Royal Tutelage of His Majesty King Bhumibol
Adulyadej Bestowed on Graduation Ceremony (1950-1994)

สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์¹
Sittitam Ongwuttiwat

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษาภาษวิถีทางภาษาในพระบรม-
ราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร
(พ.ศ. 2493-2537) จากมุมมองแนววจนปฏิบัติศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่าพระบาท-
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้ภาษวิถีทางภาษาในการแสดงพระบรมราโชวาท
จำนวนทั้งสิ้น 6 กลวิธี ได้แก่ 1. การให้รายละเอียด 2. การให้เหตุผล 3. การอ้างถึง
4. การใช้คำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสาร 5. การใช้อุปลักษณ์ และ 6. การใช้
ทัศนภาวะ ภาษวิถีทางภาษาทั้ง 6 กลวิธีสามารถจำแนกวัตถุประสงค์ในการสื่อสาร

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทยและภาษาวัฒนธรรมตะวันออก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ ที่อยู่ 12/9 พวงสุวรรณคอนโดทาวน์ ซอยลาดพร้าววังหิน 89 ถนนลาดพร้าว-วังหิน แขวงลาดพร้าว
เขตลาดพร้าว กรุงเทพฯ 10230 [sittitam209@hotmail.com] (Ph.D.)

ได้ 5 ประการ คือ 1. เพื่อพระราชทานพรแก่ผู้รับสาร 2. เพื่อแจ้งสารไปยังผู้รับสาร 3. เพื่อโน้มน้าวให้ผู้รับสารเชื่อหรือคล้อยตาม 4. เพื่อให้ผู้รับสารเห็นภาพอย่างเป็นรูปธรรม และ 5. เพื่อสื่อความรู้สึกนึกคิดไปยังผู้รับสาร ผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่านอกจากพระปรีชาญาณในด้านการพัฒนาคนแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชยังทรงมีพระปรีชาญาณในด้านการใช้ภาษาเช่นกัน

คำสำคัญ: พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร; กลวิธีทางภาษา; การศึกษาจากมุมมองวินปฏิบัติศาสตร์

Abstract

This article aims at analysing linguistic strategies of the royal tutelage of His Majesty King Bhumibol Adulyadej bestowed on graduation ceremony (1950-1994). The findings reveal that there are six linguistic strategies used in the royal tutelage: 1. Explication 2. Reasoning 3. Reference 4. Intention verb 5. Metaphor 6. Modality. The findings demonstrate intelligence in human development and Thai language skills of His Majesty King Bhumibol Adulyadej.

Keywords: The Royal Tutelage of His Majesty King Bhumibol Adulyadej Bestowed on Graduation Ceremony; Linguistic strategies; A Pragmatics Study

บทนำ

ธรรมเนียมปฏิบัติอย่างหนึ่งในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของทุกสถาบันคือการขอพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่บัณฑิตซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานปริญญาบัตรแก่บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากสถาบันต่างๆ ต่อเนื่องกันมาเป็นเวลายาวนาน เริ่มตั้งแต่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นแห่งแรก เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2493 นับเป็นพระราชภาระที่หนัก และเป็นพระมหากรุณาธิคุณต่อบัณฑิตและสถาบันการศึกษาทั้งปวงอย่างหาที่สุดมิได้

วิจิตร ศรีสอ้าน (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539) กล่าวถึงคุณค่าของพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่พระราชทานในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่สถาบันการศึกษาต่างๆ ไว้อย่างน่าสนใจดังนี้

พระบรมราโชวาทที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่ผู้ที่สำเร็จการศึกษาของมหาวิทยาลัยต่างๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2493 เป็นต้นมามีคุณค่าสาระลึกซึ้งสะท้อนถึงพระปรีชาญาณและสายพระเนตรที่กว้างไกล เป็นประโยชน์แก่บัณฑิตทั้งการพัฒนาคน สังคม และประเทศชาติ หากบัณฑิตและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ศึกษาทบทวนด้วยความไตร่ตรองก็สามารถปรับใช้ เป็นการสนองแนวพระราชดำริต่างๆ ได้เป็นอย่างดี...

จากคำกล่าวถึงคุณค่าของบรมราโชวาทข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงพระปรีชาญาณและสายพระเนตรที่กว้างไกลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่านอกจาก “สาร” หรือ “เนื้อหา” ในพระบรมราโชวาทฯ จะสะท้อนให้เห็นถึงพระปรีชาญาณและสายพระเนตรที่กว้างไกลในการพัฒนาคน สังคม และประเทศชาติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ แล้ว พระบรมราโชวาทดังกล่าวยังแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาญาณทางการใช้ภาษาในการสื่อ “สาร” หรือ “เนื้อหา” แก่บัณฑิตหลากหลายคณะและหลากหลายมหาวิทยาลัยเพื่อให้บัณฑิตเหล่านั้นเข้าใจและน้อมนำไปปฏิบัติ ดังความตอนหนึ่งในพระบรมราโชวาทฯ ต่อไปนี้

...วิทยาการทุกสาขาทุกระดับมีความสำคัญมาก **เป็นดังเครื่องมือที่ใช้ในการทำงาน** โบราณท่านเปรียบกับอาวุธมีคม ซึ่งมีทั้งคุณอนันต์และโทษมหันต์ คือถ้าใช้ถูกใช้เป็น ก็เกิดประโยชน์ ถ้าใช้ไม่ดีไม่เป็นก็เกิดโทษ **ดังอาวุธที่ประหารตนเองฉะนั้น...**

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539 : 316)

จากพระบรมราโชวาทดังกล่าวจะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการแสดงพระบรมราโชวาทหลากหลายกลวิธีทั้งการใช้

อุปลักษณะที่เปรียบว่าวิทยาการทุกสาขาทุกระดับเหมือนดังเครื่องมือที่ใช้ในการทำงาน และนอกจากนี้วิทยาการดังกล่าวยังเปรียบเสมือนอาวุธมีคม (ในถ้อยคำที่พิมพ์ตัวหนา) การใช้กลวิธีการอ้างถึงถ้อยคำของคน “โบราณ” (ในถ้อยคำที่ขีดเส้นใต้) และการใช้กลวิธีการให้รายละเอียดโดยอธิบายขยายความว่าวิทยาการทุกสาขาทุกระดับที่เปรียบเสมือนอาวุธมีคมนั้นเป็นอย่างไร (ในถ้อยคำที่พิมพ์ตัวเอน)

ทั้งนี้ในการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแต่ละกลวิธีทางภาษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแตกต่างกันไปตามเหตุการณ์และสถานการณ์การสื่อสาร เช่น ถ้าทรงกล่าวถึงเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เป็นนามธรรม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ก็จะทรงเลือกใช้อุปลักษณะเพื่อทำให้บัณฑิตที่อยู่ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรเข้าใจเรื่องนั้นอย่างเป็นรูปธรรม หรือหากเป็นเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงต้องการกล่าวถึงความรู้สึกนึกคิดบางประการถึงบัณฑิต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ก็จะทรงเลือกใช้คำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสาร เป็นต้น

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาทฤษฎีทางภาษาที่ปรากฏในพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร (พ.ศ. 2493-2537) จากมุมมองวินปฏิบัติศาสตร์ โดยมีคำถามการวิจัยว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้กลวิธีทางภาษาใดบ้างเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการสื่อสาร

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 หัวข้อ ได้แก่ 1. กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ และ 2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์

ในการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร (พ.ศ. 2493-2537) ผู้วิจัยจะวิเคราะห์จากมุมมองวินปฏิบัติศาสตร์ (Pragmatics) ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ศึกษาภาษาที่ใช้ในบริบทต่างๆ หรือวิธีที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำในสถานการณ์การสื่อสาร และวิธี

ที่ผู้ฟังตีความถ้อยคำเหล่านั้นในบริบท ทั้งนี้นักวิจัยนปฏิบัติศาสตร์มิได้ศึกษาความหมายที่มาจากระบบภาษา (ความหมายตามรูป) แต่สนใจวิเคราะห์ความหมายที่ผู้ร่วมในการสื่อสารสื่อเจตนาในสถานการณ์หรือเหตุการณ์นั้นๆ (Baker, 2011 : 230)

อย่างไรก็ตามการศึกษากลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดใช้สื่อสารในสถานการณ์ต่างๆ เป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งที่นักวิจัยนปฏิบัติศาสตร์ให้ความสนใจศึกษา ทั้งนี้ในทางวิจัยนปฏิบัติศาสตร์ กลวิธีทางภาษา หมายถึง วิธีการทางภาษาที่ใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการสื่อสารบางประการ อาทิ เพื่อสื่อสารความคิด เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ฟัง เพื่อความสุภาพ เพื่อสร้างความรู้สึกมีส่วนร่วม เพื่อโน้มน้าวใจ ฯลฯ (ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2549 : 182)

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยพบว่างานวิจัยที่ศึกษาการใช้ภาษาในพระบรมราชโฆวาทพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรจำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ งานวิจัยเรื่อง “โครงสร้างภาษาและลักษณะภาษาแสดงหัวเรื่องพระบรมราชโฆวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร” ของ ปัทสรา คำวชิราพิทักษ์ (2550) และงานวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์พระบรมราชโฆวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร พ.ศ. 2493-2542 ของ อุภาววัฒน์ นามหิรัญ (2553)

งานวิจัยวิจัยของปัทสรามีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาโครงสร้างภาษาและลักษณะภาษาแสดงหัวเรื่องในพระบรมราชโฆวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรตามแนวปริจเฉทวิเคราะห์² (Discourse Analysis) ผลการศึกษาพบว่าโครงสร้างภาษาในพระบรมราชโฆวาทแบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนเริ่มต้น ส่วนเนื้อหา และส่วนลงท้าย โครงสร้างทั้ง 3 ส่วน สามารถแบ่งเป็นรายละเอียดย่อย 6 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่กล่าวพระบรมราชโฆวาท กล่าวพระราชทานพร กล่าวแสดงความยินดีกับบัณฑิต กล่าวแสดงความยินดีที่ได้มาพระราชทานปริญญาบัตร กล่าวแสดงความยินดีกับความก้าวหน้าของมหาวิทยาลัย และกล่าว

² ปริจเฉท (Discourse Analysis) ในที่นี้ หมายถึง หน่วยในภาษาที่สูงกว่าระดับประโยค

ขอใจที่มหาวิทยาลัยมอบปริญญาคุณูปกัณฑ์ติดตัวศักดิ์ สำหรับลักษณะภาษา
แสดงหัวเรื่องในพระบรมราโชวาทปรากฏใน 2 ลักษณะ คือ วลีและประโยค

ส่วนงานวิจัยของอุภาวณิช มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพระบรมราโชวาท
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรจากมุมมองการพรรณนา
การใช้ภาษา โดยศึกษากลวิธีการเขียน ลักษณะการใช้ภาษา และเนื้อหาในพระบรม-
ราโชวาทฯ ทั้งนี้ ผลการวิจัยพบว่ากลวิธีการเขียนประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน
ได้แก่ ส่วนขึ้นต้น ส่วนเนื้อหา และส่วนลงท้าย ในด้านการใช้ภาษาพบการใช้ระดับ
ของภาษาทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ นอกจากนี้ในงานวิจัยดังกล่าวยังได้
ศึกษาการใช้คำ ประโยค ภาพพจน์และการเชื่อมโยงความอีกด้วย

จากการทบทวนวรรณกรรม จะเห็นว่างานวิจัยที่ศึกษาพระบรมราโชวาท
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมีทั้งสิ้นจำนวน
2 เรื่อง ได้แก่ งานวิจัยที่ศึกษาพระบรมราโชวาทฯ จากมุมมองปริจเฉทวิเคราะห์
(ปภัสรา คำศิริพิทักษ์, 2550) และงานวิจัยศึกษาพระบรมราโชวาทฯ จากมุมมอง
การพรรณนาการใช้ภาษา (อุภาวณิช นามศิริณ, 2553) แต่ยังไม่พบงานวิจัยใด
ที่มุ่งศึกษากลวิธีทางภาษาในพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ
ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรจากมุมมองวินปฏิบัติศาสตร์ ดังนั้นในงานวิจัยนี้
ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาพระบรมราโชวาทฯ จากมุมมองวินปฏิบัติศาสตร์ โดยมีคำถาม
การวิจัยว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้กลวิธีทางภาษาอย่างไรเพื่อให้
บรรลุวัตถุประสงค์ในการสื่อสาร

ขอบเขตและวิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ภูมิพลอดุลยเดชในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร ตั้งแต่ พ.ศ. 2493-2537 โดยมี
วิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. สืบค้นและศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยพบงานวิจัยที่ศึกษาเนื้อหาและกลวิธีทางภาษาในพระราชดำรัส
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา และ

ยังไม่พบงานวิจัยที่ศึกษาเนื้อหาและกลวิธีทางภาษาในพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร

2. รวบรวมพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร (พ.ศ. 2493-2537)

พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้เป็นพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรตั้งแต่ พ.ศ. 2493-2537 จำนวน 438 องค์ ซึ่งพระราชทานแก่มหาวิทยาลัยและวิทยาลัยทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด ผู้วิจัยรวบรวมมาจากหนังสือ “ประมวลพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรตั้งแต่พุทธศักราช 2493-2537” ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 1 โดยมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ จัดพิมพ์เนื่องวโรกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี พุทธศักราช 2539

3. วิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร (พ.ศ. 2493-2537)

การวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาในพระบรมราโชวาทฯ ผู้วิจัยวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาจากมุมมองวัจนปฏิบัติศาสตร์โดยมี 2 ขั้นตอน ดังนี้

1) ในการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่ปรากฏพระบรมราโชวาทฯ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ เป็น “ถ้อยคำ”³ มาวิเคราะห์ โดยพิจารณาจาก 1. การเว้นวรรคของผู้ตอบแบบสอบถามแทนจังหวะหยุดระหว่างถ้อยคำ และ 2. เนื้อความที่สมบูรณ์ของแต่ละถ้อยคำ

2) เมื่อผู้วิจัยแบ่งคำตอบที่ได้เป็นถ้อยคำแล้ว จึงนำถ้อยคำดังกล่าวมาวิเคราะห์ว่าเป็นกลวิธีทางภาษาแบบใด โดยพิจารณาทั้งจากแนวคิดด้านวัจนปฏิบัติศาสตร์ รวมถึงรูปภาษาและเนื้อความของถ้อยคำนั้น หลังจากนั้นจึงวิเคราะห์ว่ากลวิธีทางภาษาที่ได้มีวัตถุประสงค์อย่างไรในการสื่อสาร

4. เขียนสรุปและอภิปรายผลการวิจัย

³ ถ้อยคำ (utterance) หมายถึง ส่วนหนึ่งของการพูด ในสถานการณ์หนึ่งๆ และเป็นส่วนที่อยู่ระหว่างจังหวะหยุดในการพูดนั้น (Hurford and Heasley, 1983)

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์บรมราโชวาทฯ ตามมุมมองวจนปฏิบัติศาสตร์ (Pragmatics) พบว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้กลวิธีทางภาษา จำนวนทั้งสิ้น 6 กลวิธี และกลวิธีทางภาษาดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การให้รายละเอียด

แทนแนน (Tannen, 1989) จัดให้การเล่าเรื่องแบบให้รายละเอียดเป็นกลวิธี สร้างการมีส่วนร่วมหรือ Involvement strategy โดยแทนแนน อธิบายว่า ความรู้สึกมีส่วนร่วมระหว่างผู้เล่ากับผู้ฟังและมีส่วนร่วมของทั้งสองฝ่ายกับเหตุการณ์ จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อ ผู้เล่าได้บรรยายให้รายละเอียดของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแก่ผู้ฟัง ในขณะที่ฟังก็ต้องใช้จินตนาการสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง ด้วยเหตุนี้การเล่าแบบระบุ รายละเอียดจึงช่วยให้ผู้เล่าบรรลุวัตถุประสงค์ในการสื่อความได้ดังจะเห็น ได้จากการที่สื่ออเมริกันเป็นจำนวนมากมักนิยมรายงานข่าวที่ประชาชนส่วนใหญ่ สนใจแบบให้รายละเอียดทุกซอกทุกมุม เพราะการรายงานโดยวิธีดังกล่าวจะทำให้ข่าว ที่รายงานมีความน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

เช่นเดียวกับสิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์ (2559) ที่ได้ศึกษากลวิธีทางภาษา ในพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2417-2453) และพบว่าการใช้รายละเอียดเป็นกลวิธีทางภาษากลวิธีหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้เพื่อต้องการโน้มน้าวและทำให้ผู้รับสารเห็นภาพ อย่างเป็นรูปธรรม

ผลการศึกษาพบว่านอกจากวัตถุประสงค์ในการให้บรมราโชวาทและแจ้ง สารไปยังผู้รับสารซึ่งในที่นี้คือบัณฑิตแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ยังทรง เลือกใช้กลวิธีการให้รายละเอียดในพระบรมราโชวาทเพื่อการโน้มน้าวและทำให้ ผู้รับสารเกิดภาพบางประการด้วย

กลวิธีการให้รายละเอียดที่ปรากฏในพระบรมราโชวาทฯ สามารถจำแนกได้เป็น 5 ลักษณะ ดังนี้

1.1 การให้รายละเอียดโดยการนิยามศัพท์

จากการศึกษาพระบรมราโชวาทฯ พบตัวอย่างกลวิธีการให้รายละเอียดโดยการนิยามคำศัพท์ เช่น

...“ปัญญา” แปลตามพจนานุกรมว่าความรู้ทั่ว ตามอรรถาธิบายความได้หลายอย่าง อย่างหนึ่งคือความรู้ทุกอย่าง...อีกอย่างหนึ่งเมื่อมีความรู้ความจำแนกชำนาญในวิชาต่างๆ ดังว่าจะยังผลให้เฉลียวฉลาดขึ้นในตัวบุคคลนั้น

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539 : 215)

จากตัวอย่างพระบรมราโชวาทฯ ดังกล่าว จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้กลวิธีการให้รายละเอียด โดยการนิยามศัพท์คำว่า “ปัญญา” เพื่อโน้มน้าวให้ผู้รับสารซึ่งได้แก่บัณฑิตเข้าใจความหมายของคำว่า “ปัญญา” ที่แท้จริง

...คำว่าเกษตรศาสตร์ อันเป็นชื่อของมหาวิทยาลัยนั้น ฟังดูมีความหมายจำกัด อยู่เพียงการทำนา แต่ความจริง เกษตรศาสตร์ตามความหมายในปัจจุบัน กว้างขวางมาก คือรวมเอาวิชาหรือศาสตร์ทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจิตใจของมนุษย์เข้าเกือบไว้ทั้งหมด...

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539 : 209)

จากตัวอย่างพระบรมราโชวาทฯ ดังกล่าว จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้กลวิธีการให้รายละเอียด โดยการนิยามศัพท์คำว่า “เกษตรศาสตร์” เพื่อโน้มน้าวให้ผู้รับสารซึ่งได้แก่บัณฑิตเข้าใจความหมายของคำว่า “เกษตรศาสตร์” ที่แท้จริง

1.2 การให้รายละเอียดโดยการอธิบายหรือขยายความ

จากการศึกษาพระบรมราโชวาทฯ พบตัวอย่างกลวิธีการให้รายละเอียดโดยการอธิบายหรือขยายความ เช่น

...ความเข้าใจซัดนี้ก็จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการฝึกฝน คือ ฝึกสำรวมระมัดระวังตัวให้อยู่ในระเบียบปฏิบัติที่ดีงาม ฝึกหัดตั้งใจให้มั่นคงในความเป็นกลาง ไม่ให้อคติประการใดประการหนึ่งเข้าครอบงำ ให้มีแต่เหตุผลตามเป็นจริง...

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539 : 221)

จากตัวอย่างพระบรมราโชวาทฯ ดังกล่าว จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้กลวิธีการให้รายละเอียดโดยการอธิบายหรือขยายความถึงการ

ฝึกฝนตนเพื่อให้ปราศจากการถูกรบกวนจากสิ่งที่ไม่ดีเพื่อโน้มน้าวให้ผู้รับสารซึ่งได้แก่
บัณฑิตน้อมนำไปปฏิบัติในการทำงาน

...ความบังคับตนเองนั้นเกิดขึ้นได้จากความรู้สึกระลึกได้ว่าอะไรเป็นอะไร
หรือ เรียกสั้นๆ ว่า สติ กล่าวคือ ก่อนที่บุคคลจะทำ จะพูด หรือแม้จะคิดเรื่องต่างๆ สติ
หรือความรู้สึกระลึกได้นั้นทำให้หยุดคิด...

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539 : 201)

จากตัวอย่างพระบรมราโชวาทฯ ดังกล่าว จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้า-
อยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้กลวิธีการให้รายละเอียดโดยการอธิบายหรือขยายความถึง
การให้ระลึกตัวหรือการมีสติอยู่กับตัวได้เสมอเพื่อโน้มน้าวให้ผู้รับสารซึ่งได้แก่บัณฑิต
น้อมนำไปปฏิบัติในการทำงาน

1.3 การให้รายละเอียดโดยการยกตัวอย่างเหตุการณ์

จากการศึกษาพระบรมราโชวาทฯ พบตัวอย่างกลวิธีการให้รายละเอียดโดยการ
ยกตัวอย่าง เช่น

...ในการปฏิบัติงานใดๆ ผู้ปฏิบัติงานจำเป็นต้องทราบ ต้องเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง...
และสามารถจะเลือกแนวทางปฏิบัติให้เกิดผลมากที่สุดได้ ตัวอย่างเช่นเมื่อเกิดเหตุการณ์
ความขาดแคลนจากปัจจัยต่างๆ ความขาดแคลนอาจทำให้การพัฒนาหลายอย่างหยุด
ชะงักไป...

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539 : 141)

จากตัวอย่างพระบรมราโชวาทฯ ดังกล่าว จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้า-
อยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้กลวิธีการให้รายละเอียดโดยการยกตัวอย่างเหตุการณ์ความขาดแคลน
จากการที่ไม่พิจารณาการบริหารประเทศอย่างถี่ถ้วนเพื่อโน้มน้าวให้ผู้รับสาร
ซึ่งได้แก่บัณฑิตน้อมนำไปปฏิบัติในการทำงาน

...งานสำคัญของท่านทั้งหลายที่รออยู่ข้างหน้า ถ้าจะกล่าวให้ตรงจุด ก็เช่น
การพัฒนาบ้านเมืองในด้านต่างๆ ที่ต้องใช้วิชาการและต้องใช้ผู้มีความรู้ระดับปริญญา
เป็นกำลังปฏิบัติ...

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539 : 187)

จากตัวอย่างพระบรมราโชวาทฯ ดังกล่าว จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้กลวิธีการให้รายละเอียดโดยการยกตัวอย่างเหตุการณ์การพัฒนาบ้านเมืองที่จำเป็นต้องใช้ความรู้จากบัณฑิตเพื่อโน้มน้าวให้ผู้รับสารซึ่งได้แก่บัณฑิต น้อมนำไปปฏิบัติในการทำงาน

1.4 การให้รายละเอียดโดยการเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่าง

จากการศึกษาพระบรมราโชวาทฯ พบตัวอย่างกลวิธีการให้รายละเอียดโดยการเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่าง เช่น

...“สติ” ในคำว่า “สติปัญฐาน” หมายความว่าระลึกได้ในสภาพตนเอง ส่วน “สติ” ในคำว่า “สติสัมปชัญญะ” หมายความว่าความระลึกในทางรู้ตัวเพราะใช้กับ “สัมปชัญญะ” ซึ่งแปลว่าความรู้ตัวในทุกอิริยาบถขณะ...

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539 : 233)

จากตัวอย่างพระบรมราโชวาทฯ ดังกล่าว จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้กลวิธีการให้รายละเอียดโดยการเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างระหว่างคำว่า “สติ” ที่ปรากฏในคำว่า “สติปัญฐาน” และ “สติสัมปชัญญะ” เพื่อโน้มน้าวให้ผู้รับสารซึ่งได้แก่บัณฑิตเข้าใจความหมายที่แท้จริงของคำดังกล่าว

...ขอให้เข้าใจว่า “รับผิด” ไม่ใช่การรับโทษหรือถูกลงโทษ “รับชอบ” ไม่ใช่การรับรางวัล หรือรับคำชมเชย หรือยอมรับรู้ว่าอะไรเสียหายและเสียหายเพราะอะไรเพียงใดนั้น...

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539 : 186)

จากตัวอย่างพระบรมราโชวาทฯ ดังกล่าว จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้กลวิธีการให้รายละเอียดโดยการเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างระหว่างคำว่า “รับผิด” และ “รับชอบ” เพื่อโน้มน้าวให้ผู้รับสารซึ่งได้แก่บัณฑิตเข้าใจความหมายที่แท้จริงของคำดังกล่าว

1.5 การให้รายละเอียดโดยการเล่าเรื่องเพื่อสาธกเปรียบเทียบ

จากการศึกษาพระบรมราโชวาทฯ พบตัวอย่างกลวิธีการให้รายละเอียดโดยการเล่าเรื่องเพื่อสาธกเปรียบเทียบ เช่น

...ในสมัยพุทธกาลนั้น มีพระเจ้าแผ่นดินชื่อพระเจ้าอชาตศัตรูแห่งแคว้นมคธ

เจ้าองค์นั้นอยากได้แคว้นวัชชี ซึ่งเป็นเขตอยู่ใกล้แคว้นมคธ...จึงส่งให้พราหมณ์วัสสการ
ไปที่เมืองหลวงแคว้นวัชชี...เมื่อติดต่อแล้วก็ทราบว่าการสำเร็จการ...พระเจ้าอชาตศัตรู
ทราบเช่นนั้นก็เข้ามาตีโดยง่าย...

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539 : 36)

จากตัวอย่างพระบรมราโชวาทฯ ดังกล่าว จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้า-
อยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้กลวิธีการให้รายละเอียดโดยการเล่าเรื่องเพื่อสาธกเปรียบเทียบ
โดยในที่นี้ทรงเล่าถึงเรื่องในสมัยพุทธกาลที่พระเจ้าอชาตศัตรูส่งพราหมณ์วัสสการ
ไปยังแคว้นวัชชีเพื่ออ้อนวอนให้คนในแคว้นวัชชีแตกความสามัคคีจนพระเจ้าอชาตศัตรู
สามารถตีเมืองวัชชีได้สำเร็จเพื่อโน้มน้าวให้ผู้รับสารซึ่งได้แก่บัณฑิตเห็นความสำคัญของ
ความสามัคคีและน้อมนำไปปฏิบัติ

...อย่าลืมว่าฉลาดแต่อย่างเดียวนั้นไม่พอ ต้องเฉลียวด้วย ต้องเฉลียวและ
ฉลาด ท่านทั้งหลายคงจะรู้จักนิทานเรื่องกระต่ายกับเต่าที่กระต่ายมีฝีมือเท้าดี ทะนงตนว่า
ไม่มีผู้ใดวิ่งเร็วเสมอเหมือน...ปล่อยให้เต่าซึ่งเดินช้ากว่ามากไปถึงที่หมายได้ก่อน...

จากตัวอย่างพระบรมราโชวาทฯ ดังกล่าว จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้า-
อยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้กลวิธีการให้รายละเอียดโดยการเล่าเรื่องเพื่อสาธกเปรียบเทียบ
โดยในที่นี้ทรงเล่าถึงนิทานเรื่อง กระต่ายกับเต่าที่กระต่ายคิดว่าตนมีความสามารถวิ่งชนะ
เต่าโดยง่ายตายจึงเกิดความประมาทจนในที่สุดเต่าก็สามารถวิ่งชนะกระต่ายเพื่อโน้มน้าว
ให้ผู้รับสารซึ่งได้แก่บัณฑิตเห็นความสำคัญของความไม่ประมาทและน้อมนำไปปฏิบัติ

2. การให้เหตุผล

ลาซัน (Larson, 1986 : 28) กล่าวว่า การโน้มน้าวใจเป็นสิ่งที่ต้องใช้ทั้งศาสตร์
และศิลป์ และการจูงใจด้วยเหตุผล (Logos) นับเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยโน้มน้าว
ให้คู่สนทนากล้อยตามถ้อยคำของผู้พูดได้ นอกจากนี้ฮอฟแลนด์ (Hovland, 1965)
เบตทิงเฮาส์ (Bettinghaus, 1968) อรวรรณ ปิณฑน์โอวาท (2542) และธิดา โมสิกรัตน์
(2556) ยังจัดการให้เหตุผลเป็นวาทศิลป์แห่งการโน้มน้าว เนื่องจากการยกเหตุผล
จะช่วยสนับสนุนให้คำชี้ชวนนั้นมีความน่าเชื่อถือ มีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น และเป็นที่เข้าใจ
อย่างมีเหตุผลอีกทั้งผู้พูดสามารถ “มัดใจ” ผู้ฟังได้อย่างแนบคาย เนื่องจากเหตุผลหรือผลที่
ผู้พูดกล่าวออกมาจะสร้างความคิดเชิงตรรกะให้แก่ผู้ฟัง จนกระทั่งผู้ฟังเกิดการคล้อยตาม

จากการศึกษากลวิธีทางภาษาที่ปรากฏในพระบรมราโชวาทฯ พบว่า การให้เหตุผลเป็นกลวิธีทางภาษากลวิธีหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในการโน้มน้าวและชักจูงให้ผู้รับสารเกิดความเชื่อถือใน “สาร” หรือ “เนื้อหา” ที่สื่อออกมานอกเหนือจากวัตถุประสงค์ในการให้พระบรมราโชวาทและแจ้งสารไปยังผู้รับสาร ตัวอย่างเช่น

...ท่านจงพยายามศึกษาและฝึกฝนตนเองต่อไป**เพราะ**สรรพวิทยาการด้านสาขาวิทยาศาสตร์นั้นย่อมช่วยให้ได้ความรู้ใหม่ๆ ขึ้น...

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539 : 125)

จากตัวอย่างพระบรมราโชวาทฯ ดังกล่าว จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้กลวิธีการให้เหตุผลดังจะเห็นได้จากคำเชื่อม “เพราะ” เพื่อแจ้งสารและโน้มน้าวให้ผู้ฟังซึ่งในที่นี้คือบัณฑิตเห็นความสำคัญของการศึกษาหาความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์แม้ว่าจะจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยแล้วเนื่องจากการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์จะช่วยให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ขึ้นในแวดวงวิชาการ

...แต่แต่ละคนจงพยายามทำงานให้สุดความสามารถ ความรู้ความชำนาญของตัวและร่วมมือกันทุกๆ ฝ่าย การเกษตรจึงจะก้าวหน้าเป็นผลดีถึงส่วนรวมได้...

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539 : 51)

จากตัวอย่างพระบรมราโชวาทฯ ดังกล่าว จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้กลวิธีการให้เหตุผลดังจะเห็นได้จากคำเชื่อม “จึง” เพื่อแจ้งสารและโน้มน้าวให้ผู้ฟังซึ่งในที่นี้คือบัณฑิตเห็นความสำคัญของการทำงานอย่างเต็มความสามารถและศักยภาพของตนเพื่อความก้าวหน้าทางด้านเกษตรกรรมของประเทศไทย

3. การอ้างถึง

การอ้างถึง ในบทความวิจัยนี้ คือ การอ้างถึงบุคคลหรือสิ่งอื่นทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เช่น เหตุการณ์ คำกล่าว หรือข้อคิดเห็นต่างๆ ของบุคคล ฯลฯ

กลวิธีการอ้างถึงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้นี้ นอกจากจะมีวัตถุประสงค์เพื่อให้พระบรมราโชวาทและแจ้งสารไปยังผู้รับสารแล้ว กลวิธีดังกล่าวยังช่วยโน้มน้าวและจูงใจให้ผู้รับสารเกิดความเชื่อหรือเห็นภาพของสารที่สื่อออกไป

อย่างเป็นรูปธรรมด้วยดังที่ ลาร์สัน (Larson, 1986 : 28) จัดให้การสร้างความน่าเชื่อถือของแหล่งสาร (Ethos) เป็นวาทศิลป์แบบหนึ่งที่ใช้ในการโน้มน้าว โดยการสร้างความน่าเชื่อถือของแหล่งสารนั้นเกิดขึ้นจากการที่ผู้พูดใช้วิธีการอ้างสิ่งหรือบุคคลอื่นประกอบการสนทนา

วัตถุประสงค์ในการสื่อสารของการอ้างถึงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้สอดคล้องกับงานวิจัยของสิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์ (2559) ที่ศึกษากลวิธีทางภาษาในพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2417-2453) และพบว่ากลวิธีการอ้างถึงเป็นกลวิธีที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนำมาใช้เพื่อโน้มน้าวและสร้างความน่าเชื่อถือแก่พระราชดำรัส

จากการศึกษาพบว่า การอ้างถึงที่ปรากฏในพระบรมราโชวาทฯ สามารถจำแนกได้เป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

3.1 การอ้างถึงบุคคล

จากการศึกษาพระบรมราโชวาทฯ พบตัวอย่างกลวิธีการอ้างถึงบุคคล เช่น ...**อธิการบดี**แถลงในที่ประชุมนี้ว่า ในรอบปีที่ล่วงแล้ว ได้เร่งกระบวนการพัฒนาหลายแนวทาง เพื่อให้มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งพลังทางปัญญาที่มีคุณภาพสูงยิ่งขึ้น...

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539 : 135)

จากตัวอย่างพระบรมราโชวาทฯ ดังกล่าว จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้กลวิธีการอ้างถึงบุคคล ในที่นี้ คือ การอ้างถึงอธิการบดี เพื่อโน้มน้าวให้ผู้รับสารซึ่งได้แก่บัณฑิต เห็นถึงความเตรียมพร้อมในการบริหารมหาวิทยาลัยให้เป็นแหล่งพลังทางปัญญา

...เมื่อวันก่อนๆ ข้าพเจ้าได้พูดกับ**บัณฑิตในที่ประชุม**นี้ถึงเรื่องวิชาการกับวินัยว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเจริญ คือวิชาความรู้เป็นปัจจัยใช้ในการทำงาน วินัยเป็นรากฐานรองรับความรู้...

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539 : 342)

จากตัวอย่างพระบรมราโชวาทฯ ดังกล่าว จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้กลวิธีการอ้างถึงบุคคล ในที่นี้ คือ บัณฑิตในที่ประชุมเมื่อครั้งก่อน เพื่อโน้มน้าวให้ผู้รับสารซึ่งได้แก่บัณฑิตในที่ประชุม ณ ขณะที่พระราชทาน

พระบรมราโชวาทเห็นว่าความมีวินัยและความมีปัญญาเป็นสิ่งที่ต้องมีควบคู่กัน เพื่อให้การทำงานประสบความสำเร็จ

3.2 การอ้างถึงเหตุการณ์

จากการศึกษาพระบรมราโชวาทฯ พบตัวอย่างกลวิธีการอ้างถึงเหตุการณ์ เช่น ...เมื่อวันวานข้าพเจ้าได้กล่าวในที่ประชุมนี้ว่าการที่บัณฑิตจะสร้างความเจริญมั่นคงเกียรติยศชื่อเสียงให้แก่ตนเองนั้น นอกจากจะต้องมีความรู้ความสามารถทางวิชาการแล้ว ยังต้องมีจิตใจสุจริต...จึงจะสัมฤทธิ์ผลได้แน่นอน

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539 : 296)

จากตัวอย่างพระบรมราโชวาทฯ ดังกล่าว จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้กลวิธีการอ้างถึงเหตุการณ์ ในที่นี้ คือ การอ้างถึงเหตุการณ์ที่ทรงแสดงพระบรมราโชวาทในที่ประชุมเมื่อวันก่อน เพื่อโน้มน้าวให้ผู้รับสารซึ่งได้แก่บัณฑิต เห็นว่าการจะประสบผลสำเร็จในชีวิตนั้นต้องมีทั้งความรู้และความสุจริต

ในคราวที่มาชมงาน “พระจอมเกล้าลาดกระบังสัมพันธ์ 26” เมื่อเดือนมิถุนายน ข้าพเจ้าได้เห็นว่า สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพยายามสนับสนุนการค้นคว้าวิจัยทางวิชาการทุกแขนงอย่างจริงจัง...

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539 : 334)

จากตัวอย่างพระบรมราโชวาทฯ ดังกล่าว จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้กลวิธีการอ้างถึงเหตุการณ์ ในที่นี้ คือ การอ้างถึงงาน “พระจอมเกล้าลาดกระบังสัมพันธ์ 26” เมื่อเดือนมิถุนายนเพื่อโน้มน้าวให้ผู้รับสารซึ่งได้แก่บัณฑิต เห็นว่ามหาวิทยาลัยแห่งนี้ให้ความสำคัญกับการวิจัยทางวิชาการทุกแขนงอย่างแท้จริง

3.3 การอ้างถึงคำสอน คำกล่าว หรือทัศนะความคิดเห็นของบุคคลอื่น

จากการศึกษาพระบรมราโชวาทฯ พบตัวอย่างกลวิธีการอ้างถึงคำสอน คำกล่าว หรือทัศนะความคิดเห็นของบุคคลอื่น เช่น

...และขอให้ท่านจงรำลึกถึงเกียรติและรักษาไว้ด้วยความสัตย์สุจริต ให้สมกับพุทธภาษิตว่า “คนได้เกียรติยศชื่อเสียงเพราะความสัตย์”...

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539 : 9)

จากตัวอย่างพระบรมราโชวาทฯ ดังกล่าว จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้กลวิธีการอ้างถึงคำสอนในพุทธศาสนา ในที่นี้ คือ การอ้างถึงพุทธทาส เพื่อโน้มน้าวให้ผู้รับสารซึ่งได้แก่บัณฑิต เห็นว่าการที่คนเราจะได้อะไรซึ่งเกียรตินั้นย่อมเกิดมาจากความซื่อสัตย์เป็นสำคัญ

รายงานของอธิการบดีที่กล่าวว่า มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีความตั้งใจอยู่ที่จะรักษาไว้ซึ่งคุณภาพของการศึกษากับจะมุ่งดำเนินงานของมหาวิทยาลัยเพื่อคุณภาพของการศึกษาอย่างแท้จริงนั้นเป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่ง...

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539 : 148)

จากตัวอย่างพระบรมราโชวาทฯ ดังกล่าว จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้กลวิธีการอ้างถึงคำกล่าวของอธิการบดีของมหาวิทยาลัย ในที่นี้คือ รายงานของอธิการบดีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เพื่อโน้มน้าวให้ผู้รับสารซึ่งได้แก่บัณฑิตเห็นว่ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จะรักษาไว้ซึ่งคุณภาพและพัฒนาให้มหาวิทยาลัยมีความก้าวหน้าต่อไป

4. การใช้คำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสาร

ผู้วิจัยนิยาม “คำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสาร” ตาม นววรรณ พันธุเมธา (2549) และ สว่างลัย คงจันทร์ (2533) ว่าหมายถึง คำกริยาที่แสดงเจตนาหรือจุดมุ่งหมายบางประการไปยังผู้รับสาร ทั้งนี้ เซิร์ล (Searle, 1969) จัดให้การใช้คำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสารอย่างตรงไปตรงมา (explicit verb) เป็นการกระทำวจนกรรมอย่างหนึ่ง

ผลการศึกษาพบว่าการใช้คำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสารที่ปรากฏในพระบรมราโชวาทฯ นอกจากจะมีวัตถุประสงค์เพื่อให้พระบรมราโชวาทและแจ้งสารบางประการไปยังผู้รับสารแล้ว กลวิธีดังกล่าวยังช่วยในการสื่อความรู้สึกนึกคิดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่มีต่อเรื่องต่างๆ ไปยังผู้รับสารอีกทางหนึ่ง รวมไปถึงคำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสารในกลุ่มขึ้นนำยังช่วยในการโน้มน้าวใจผู้รับสารอีกด้วย

คำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสารที่ปรากฏในพระราชดำรัสฯ สามารถจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

4.1 การใช้คำรียาแสดงเจตนาในการสื่อสารเพื่อแจ้งให้ทราบ⁴

คำรียาแสดงเจตนาในการสื่อสารเพื่อแจ้งให้ทราบที่ปรากฏในพระบรม-
ราโชวาทฯ มีทั้งคำรียาแสดงเจตนาความยินดี คำรียาแสดงเจตนาความพอใจ
คำรียาแสดงเจตนาการขอบคุณ คำรียาแสดงเจตนาการชื่นชม คำรียาแสดงเจตนา
การชี้แจง และคำรียาแสดงเจตนาการบอกกล่าว และคำรียาแสดงเจตนาการให้พร
ตัวอย่างเช่น

ข้าพเจ้าและพระราชินีมีความยินดีที่ได้มาร่วมในพิธีประสาทปริญญาบัตร
ประกาศนียบัตร และอนุปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์อีกวาระหนึ่ง...

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539 : 41)

จากตัวอย่างพระบรมราโชวาทฯ ดังกล่าว จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้า-
อยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้คำรียาแสดงเจตนาในการสื่อสารเพื่อแจ้งให้ทราบซึ่งในที่นี้คือ
คำรียาแสดงเจตนาความยินดีในคำว่า “มีความยินดี” เพื่อแจ้งสารและสื่ออารมณ์ความ
รู้สึกยินดีไปยังผู้รับสารซึ่งได้แก่บัณฑิตที่เข้ารับพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัย

**ขอแสดงความชื่นชมกับผู้ที่ทรงคุณวุฒิและผู้สำเร็จการศึกษาทุกคนที่ได้รับเกียรติ
และความสำเร็จ...**

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539 : 192)

จากตัวอย่างพระบรมราโชวาทฯ ดังกล่าว จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้า-
อยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้คำรียาแสดงเจตนาในการสื่อสารเพื่อแจ้งให้ทราบซึ่งในที่นี้คือ
คำรียาแสดงเจตนาความชื่นชมในคำว่า “ขอแสดงความชื่นชม” เพื่อแจ้งสารและ
สื่ออารมณ์ความรู้สึกชื่นชมไปยังผู้รับสารซึ่งได้แก่บัณฑิตที่เข้ารับพระราชทาน
ปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัย

4.2 การใช้คำรียาแสดงเจตนาในการสื่อสารเพื่อชื่นำ

คำรียาแสดงเจตนาในการสื่อสารเพื่อชื่นำที่ปรากฏในพระบรมราโชวาทฯ
มีทั้งคำรียา คำรียาแสดงเจตนาการขอรับรอง และคำรียาแสดงเจตนาการเตือน
ตัวอย่างเช่น

⁴ ผู้วิจัยจำแนกประเภทของกรียาแสดงเจตนาในการสื่อสารกลุ่มต่างๆ ตามนวรรณ พันธุมธา (2549 : 18)

...ข้าพเจ้าใคร่ขอให้แต่ละคนได้นำถ้อยคำที่ข้าพเจ้ากล่าวแต่โดยย่ออันนี้
ไปคิดพิจารณาให้ทราบแน่แก่ใจให้ตลอด แล้วนำไปใช้ในการปฏิบัติสรรพกิจการงาน...

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539 : 145)

จากตัวอย่างพระบรมราโชวาทฯ ดังกล่าว จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้คำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสารเพื่อชี้แนะ ในที่นี้คือ คำกริยาแสดงเจตนาการขอร้อง ในคำว่า “ใคร่ขอ” เพื่อแจ้งสารและโน้มน้าวให้ผู้รับสารซึ่งได้แก่บัณฑิตนำพระบรมราโชวาทที่ได้รับฟังมาคิดและน้อมนำไปปฏิบัติ

...วันนี้จึงอยากจะแนะนำผู้ซึ่งใจไว้ดี ที่จะทำตัวทำงานให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตัว
แก่ส่วนรวมว่า เมื่อคนทั้งหลายเขายกย่องให้เป็นผู้มีสติแล้ว ก็ขอให้ผู้มีสติครบทุกลักษณะ
ตามที่ได้ยกตัวอย่างให้เห็นเพื่อสามารถสร้างสรรค์ประโยชน์อันพึงประสงค์

จากตัวอย่างพระบรมราโชวาทฯ ดังกล่าว จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้คำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสารเพื่อชี้แนะ ในที่นี้คือ คำกริยาแสดงเจตนาการแนะนำ ในคำว่า “แนะนำ” เพื่อแจ้งสารและโน้มน้าวให้ผู้รับสารซึ่งได้แก่บัณฑิตนำพระบรมราโชวาทที่ได้รับฟังมาคิดและน้อมนำไปปฏิบัติ

5. การใช้อุปลักษณ์

“อุปลักษณ์” ในบทความวิจัยนี้ ผู้วิจัยนิยามตาม ญัตฐพร พานโพธิ์ทอง (2542) ว่าหมายถึง การที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำแสดงการเปรียบเทียบของสองสิ่ง สิ่งหนึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบอีกสิ่งหนึ่งเป็นแบบเปรียบ และทั้งสองต้องเป็นสมาชิกจากต่างกลุ่มกัน

นอกจากนี้ ญัตฐพรยังได้ศึกษาหน้าที่ของอุปลักษณ์จากมุมมองผู้พูดภาษาไทย และพบว่าผู้พูดภาษาไทยใช้อุปลักษณ์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการสื่อสาร 7 ประการ คือ 1. ช่วยสื่อความได้ชัดเจนเพราะทำให้ผู้ฟังเห็นภาพ 2. ช่วยสื่อความได้ชัดเจน โดยใช้ถ้อยคำน้อยกว่า 3. ช่วยทำให้ฟังดูรุนแรงและจริงจังน้อยกว่าการกล่าวตรงๆ 4. ช่วยสื่อความได้ดีทันทีเพราะเป็นถ้อยคำที่นิยมใช้ 5. ช่วยเน้นมากกว่าการกล่าวตรงๆ หรือทำให้รู้สึกว่าเป็นเช่นนั้นจริงๆ 6. ช่วยสร้างความขบขัน สนุกสนาน 7. ช่วยให้กำกวม

ผลการศึกษาพบว่านอกจากวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้พระบรมราโชวาทและแจ้งสารไปยังผู้รับสารแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ยังทรงเลือกใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์เพื่อวัตถุประสงค์ในการโน้มน้าวและทำให้ผู้รับสารเกิดภาพบางประการ

รวมไปถึงการใช้อุปลักษณ์เพื่อสื่อความรู้สึกนึกคิดของพระองค์ไปยังผู้รับสารทางหนึ่งด้วย ตัวอย่างเช่น

...วิทยาการทุกสาขาทุกระดับมีความสำคัญมาก เป็นดังเครื่องมือที่ใช้ในการทำงาน โบราณท่านเปรียบกับอาวุธมีคม ซึ่งมีทั้งคุณอนันต์และโทษมหันต์ คือถ้าใช้ถูกใช้เป็นก็เกิดประโยชน์ ถ้าใช้ไม่ดีไม่เป็นก็เกิดโทษ ดังอาวุธที่ประหารตนเอง ฉะนั้น...

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539 : 316)

จากตัวอย่างพระบรมราโชวาทฯ ดังกล่าว จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฯ เลือกใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์โดยเปรียบเทียบ “เครื่องมือ” และ “อาวุธ” ซึ่งเป็นแบบเปรียบ กับ “ความรู้” ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบ เพื่อโน้มน้าวให้ผู้รับสารซึ่งได้แก่บัณฑิตเห็นว่าการใช้ความรู้เสมือนเครื่องมือที่มีทั้งคุณอนันต์และโทษมหันต์ในขณะเดียวกัน

...สำหรับท่านที่ใช้วิชากฎหมายย่อมกินความถึงการรักษาความเป็นธรรม ไม่บิดเบือนความหมายของตัวบทกฎหมายเพื่อประโยชน์ของตนเองด้วย ความซื่อสัตย์สุจริตจะเป็นเสมือนหนึ่งเกราะคุ้มภัยแก่ท่านตลอดไป...

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539 : 5)

จากตัวอย่างพระบรมราโชวาทฯ ดังกล่าว จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฯ เลือกใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์โดยเปรียบเทียบ “เกราะคุ้มภัย” ซึ่งเป็นแบบเปรียบ กับ “ความซื่อสัตย์สุจริต” ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบ เพื่อโน้มน้าวให้ผู้รับสารซึ่งได้แก่บัณฑิตเห็นว่าความซื่อสัตย์สุจริตจะปกป้องให้บุคคลนั้นพ้นจากอันตรายทั้งปวง

...ผู้ที่เคร่งครัดตามแบบแผนที่อาศัยเหตุผลแท้และมันคงย่อมสามารถติดตามกระบวนการของเหตุผลซึ่งเชื่อมโยงกันตลอดเปรียบเหมือนคนที่ยืนบนพื้นที่เรียบและแน่นอน

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539 : 207)

จากตัวอย่างพระบรมราโชวาทฯ ดังกล่าว จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฯ เลือกใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์โดยเปรียบเทียบ “ผู้ที่เคร่งครัดตามแบบแผนที่อาศัยเหตุผลแท้และมันคงย่อมสามารถติดตามกระบวนการของเหตุผล ซึ่งเชื่อมโยง

กันตลอด” ซึ่งเป็นแบบเปรียบ กับ “คนที่ยืนบนพื้นที่เรียบและแน่นหนา” ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบ เพื่อโน้มน้าวให้ผู้รับสารซึ่งได้แก่บัณฑิตเห็นการยึดมั่นในเหตุผลที่ถูกต้องจะทำให้ไม่พบเจอกับอุปสรรคหรือปัญหา

6. การใช้ทัศนภาวะ

จากการศึกษาพบว่านอกจากวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้พระบรมราชโองการและแจ้งสารไปยังผู้รับสารแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ยังทรงเลือกใช้ทัศนภาวะในพระบรมราชโองการเนื่องด้วยวัตถุประสงค์เพื่อสื่อความรู้สึกนึกคิดบางประการรวมถึงการใช้ทัศนภาวะแสดงความเชื่อมั่นยังช่วยในการโน้มน้าวใจผู้รับสารเนื่องจากการใช้ทัศนภาวะที่ผู้พูดแสดงความมั่นใจในสิ่งที่จะเกิดขึ้น เช่นเดียวกับการใช้ทัศนภาวะในรูปประโยคเงื่อนไขที่มีวัตถุประสงค์เพื่อโน้มน้าวและจูงใจผู้รับสารด้วย ทั้งนี้วัตถุประสงค์ในการโน้มน้าวและจูงใจดังกล่าวเกิดจากผลของการปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ผู้ส่งสารเสนอ (อรรณพ ปิณฑิโองาท, 2542) ทั้งนี้คำว่า “ทัศนภาวะ”⁵ (Modality) ผู้วิจัยนิยมตาม ซาอี๊ด (Saeed, 2003 : 135-138) ว่า หมายถึง คำที่ครอบคลุมรูปแบบต่างๆ ซึ่งยอมให้ผู้พูดแสดงการเปลี่ยนแปลงระดับของการให้คำมั่นหรือความเชื่อในบางเรื่อง โดยเฉพาะการใช้คำคุณศัพท์และวิเศษณ์

การใช้ทัศนภาวะในพระบรมราชโองการสามารถจำแนกได้เป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

6.1 การใช้ทัศนภาวะแสดงความคิดเห็น

การใช้ทัศนภาวะแสดงความคิดเห็น ได้แก่ การที่ผู้พูดใช้คำเพื่อแสดงว่าทัศนคติหรือสารที่ตนสื่อออกมาเป็นเพียงความคิดเห็นของผู้พูดเท่านั้น อาจเป็นจริงหรือเท็จก็ได้ มักปรากฏคำบอกมาลา “ควร” “ควรจะ” “ว่า” “เห็น” “คิด” “เห็นว่า” หรือ “คิดว่า” ตัวอย่างเช่น

...ยิ่งกว่านั้นยังได้รับการฝึกหัดอบรมเป็นพิเศษ ให้สามารถปฏิบัติการได้เหมาะสมตามภาวะเปลี่ยนแปลงทางอุตสาหกรรมและสังคมของโลก จึงควรจะได้ศึกษาถึงภาวะการเปลี่ยนแปลงของโลกมาให้เข้าใจ

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539 : 73)

⁵ ผู้วิจัยใช้คำว่า “ทัศนภาวะ” แทน “Modality” ตามชนกพร อังศุวิริยะ (2550)

จากตัวอย่างพระบรมราโชวาทฯ ดังกล่าว จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้ทัศนภาวะแสดงความคิดเห็นในคำว่า “ควรจะ” เพื่อสื่อความคิดเห็นส่วนพระองค์ว่าผู้รับสารซึ่งได้แก่บัณฑิตควรจะได้ศึกษาภาวการณ์เปลี่ยนแปลงทางอุตสาหกรรมของโลกให้เข้าใจและนำไปใช้ในการประกอบอาชีพ

อาจกล่าวได้ว่าในปัจจุบันการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าทุกระดับเทคโนโลยีจึงเป็นปัจจัยสำคัญเพื่อความรวดเร็วและถูกต้องมั่นคง...

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539 : 247)

จากตัวอย่างพระบรมราโชวาทฯ ดังกล่าว จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้ทัศนภาวะแสดงความคิดเห็นในคำว่า “อาจ” เพื่อสื่อความคิดเห็นส่วนพระองค์ว่าในปัจจุบันเทคโนโลยีเป็นปัจจัยในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าเพื่อความรวดเร็วและถูกต้อง

6.2 การใช้ทัศนภาวะแสดงความเชื่อมั่น

การใช้ทัศนภาวะแสดงความเชื่อมั่น ได้แก่ การที่ผู้พูดใช้คำเพื่อแสดงว่าทัศนคติหรือสารที่ตนสื่อออกไปนั้นมีความน่าเชื่อถือหรือเป็นสิ่งที่ยืนยันได้ด้วยเหตุผลบางประการ มักปรากฏคำบอกมาลา “ต้อง” หรือ “ย่อม” และอาจปรากฏร่วมกับคำขยาย “แน่นอน” หรือ “จริงๆ” ตัวอย่างเช่น

...สิ่งสำคัญประการเดียวคือผู้เป็นบัณฑิตแต่ละคนต้องตั้งความคิดพร้อมทั้งความมุ่งปรารถนาอันแน่วแน่ที่จะทำงานของตนต่อไปให้ดีให้เข้มแข็งจริงๆ

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539 : 187)

จากตัวอย่างพระบรมราโชวาทฯ ดังกล่าว จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้ทัศนภาวะแสดงความเชื่อมั่นในคำว่า “ต้อง” เพื่อแจ้งสารและโน้มน้าวให้ผู้รับสารซึ่งได้แก่บัณฑิตว่าต้องมีความคิดอันแน่วแน่ที่จะปฏิบัติงานหลังจบการศึกษาให้ดีและเต็มกำลังความสามารถ

บัดนี้ ท่านทั้งหลายได้รับความสำเร็จอย่างสำคัญในชีวิตมาขั้นหนึ่งแล้ว ย่อมมุ่งหมายความสำเร็จที่สูงขึ้นต่อไป

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539 : 331)

จากตัวอย่างพระบรมราโชวาทฯ ดังกล่าว จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้ทัศนภาวะแสดงความเชื่อมั่นในคำว่า “ยอม” เพื่อแจ้งสารและโน้มน้าวให้ผู้รับสารซึ่งได้แก่บัณฑิตว่ายอมต้องแสวงหาความสำเร็จที่สูงขึ้นต่อไป

6.3 การใช้ทัศนภาวะแสดงเงื่อนไข

การใช้ทัศนภาวะแสดงเงื่อนไข ได้แก่ การที่ผู้พูดใช้คำเพื่อแสดงว่าทัศนคติหรือสารที่ตนสื่อออกมาจะเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นได้นั้นเป็นผลมาจากเงื่อนไขบางประการ มักปรากฏอยู่ในรูปประโยคแสดงเงื่อนไขที่มีคำว่า “ถ้า” “หาก” หรือ “ถ้า...หาก” ทั้งนี้การใช้รูปประโยคเงื่อนไขในพระบรมราโชวาทฯ นอกจากจะมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการให้พระบรมราโชวาทและแจ้งสารไปยังผู้รับสารแล้ว การใช้ทัศนภาวะแสดงเงื่อนไขในพระราชดำรัสยังมีวัตถุประสงค์ในการโน้มน้าวและจูงใจผู้รับสารด้วย ทั้งนี้วัตถุประสงค์ในการโน้มน้าวและจูงใจดังกล่าวเกิดจากผลของการปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ผู้แสดงพระบรมราโชวาทฯ ซึ่งในที่นี้ คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

...ขอให้พยายามศึกษาและฝึกฝนตนเองไว้เสมอ ถ้าท่านไม่ศึกษาเพิ่มเติมไว้ต่อไปไม่ช้าท่านก็จะเป็นผู้ล้าหลังไม่ทันกับความเจริญของโลก...

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539 : 357)

จากตัวอย่างพระบรมราโชวาทฯ ดังกล่าว จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้ทัศนภาวะแสดงเงื่อนไขในรูปประโยคเงื่อนไขที่มีคำว่า “ถ้า” เพื่อแจ้งสารและโน้มน้าวให้ผู้รับสารซึ่งได้แก่บัณฑิตเห็นผลเสียจากการไม่ปฏิบัติตนให้เท่าทันกับความรู้ที่เปลี่ยนแปลง

...เชื่อว่า ถ้าท่านได้นำไปคิดพิจารณาให้รอบคอบแล้ว และถือวินัยข้อนี้ได้สม่ำเสมอโดยเคร่งครัด จะช่วยให้งานที่ทำสำเร็จลุล่วงได้ตลอดโดยไม่ชักช้า...

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539 : 339)

จากตัวอย่างพระบรมราโชวาทฯ ดังกล่าว จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้ทัศนภาวะแสดงเงื่อนไขในรูปประโยคเงื่อนไขที่มีคำว่า “ถ้า” เพื่อแจ้งสารและโน้มน้าวให้ผู้รับสารซึ่งได้แก่บัณฑิตเห็นผลดีจากการมีระเบียบวินัยในการทำงาน

อภิปรายผลการวิจัย

จากที่กล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในพระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร (พ.ศ. 2493-2537) สามารถแสดงวัตถุประสงค์ในการสื่อสารของกลวิธีทางภาษาทั้ง 6 กลวิธี ได้เป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงวัตถุประสงค์ของกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในพระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชในพิธีพระราชทาน ปริญญาบัตร (พ.ศ. 2493-2537)

วัตถุประสงค์ในการสื่อสารกลวิธีทางภาษา ที่ใช้ในพระบรมราโชวาท	เพื่อให้พระบรมราโชวาทแก่ผู้รับสาร	เพื่อแจ้งสารไปยังผู้รับสาร	เพื่อโน้มน้าวให้ผู้รับสารเชื่อหรือคล้อยตาม	เพื่อทำให้ผู้รับสารเห็นภาพอย่างเป็นรูปธรรม	เพื่อสื่อความรู้สึกนึกคิดไปยังผู้รับสาร
1. การให้รายละเอียด	✓	✓	✓	✓	-
2. การให้เหตุผล	✓	✓	✓	-	-
3. การอ้างถึง	✓	✓	✓	✓	-
4. การใช้คำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสาร	✓	✓	✓	-	✓
5. การใช้อุปลักษณ์	✓	✓	✓	✓	✓
6. การใช้ทัศนภาวะ	✓	✓	✓	-	✓

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับกลวิธีทางภาษาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้ในการพระราชทานพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร (พ.ศ. 2493-2537) ดังต่อไปนี้

1. จากที่กล่าวมาทั้งหมดแสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มิได้ทรงมีพระปรีชาญาณในด้านการพัฒนาคนซึ่งปรากฏให้เห็นจาก “สาร” หรือ “เนื้อหา” ในพระบรมราโชวาทฯ เท่านั้น หากแต่ยังทรงมีพระปรีชาญาณในด้านการใช้ภาษา เช่นกัน ดังจะเห็นได้จากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้กลวิธีทางภาษาที่หลากหลาย อันประกอบด้วยกลวิธีการให้รายละเอียด กลวิธีการให้เหตุผล และกลวิธีการอ้างถึงซึ่งเป็นกลวิธีทางภาษาที่มีลักษณะเด่นในการโน้มน้าวสารให้ผู้รับสารเชื่อหรือคล้อยตาม เช่นเดียวกับกลวิธีการใช้คำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสาร และกลวิธีการใช้ทัศนภาวะที่มีลักษณะเด่นในการสื่อความรู้สึกนึกคิดไปยังผู้รับสาร นอกจากนี้กลวิธีการใช้อุปุทธูปมาสน์ที่ทรงเลือกใช้ยังมีความโดดเด่นในการทำให้ผู้รับสารเห็นภาพ และได้ยินเสียงอย่างเป็นรูปธรรม

2. กลวิธีทางภาษาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มักทรงเลือกใช้และปรากฏเป็นจำนวนมากในการสื่อ “สาร” หรือ “เนื้อหา” ในการพระราชทานพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร ได้แก่ การให้รายละเอียด การให้เหตุผล การอ้างถึง การใช้คำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสาร การใช้อุปุทธูปมาสน์ และการใช้ทัศนภาวะ ซึ่งกลวิธีทางภาษาเหล่านี้มีวัตถุประสงค์ในการสื่อสาร คือ การโน้มน้าวใจผู้รับสาร และการทำให้ผู้รับสารเห็นภาพอย่างเป็นรูปธรรม ลักษณะข้างต้นย่อมเป็นเครื่องแสดงว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้กลวิธีทางภาษาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในสถานการณ์การสื่อสาร กล่าวคือ วัตถุประสงค์ดังกล่าวสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการการพระราชทานพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร ที่มุ่งให้บัณฑิตน้อมนำพระบรมราโชวาทไปใช้ในการทำงานและการใช้ชีวิต

3. ผู้วิจัยพบข้อสังเกตว่านอกจากกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในพระบรมราโชวาทฯ จะช่วยทำให้การสื่อสารบรรลุวัตถุประสงค์แล้ว กลวิธีทางภาษาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้ยังมีความสัมพันธ์กับเรื่องที่กำลังกล่าวถึงและผู้รับสารด้วย เช่น เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงกล่าวถึงเรื่องที่เป็นนามธรรมก็จะ

ทรงเลือกใช้อุปลักษณ์เพื่อให้ผู้รับสารเป็นจำนวนมากสามารถเข้าใจได้โดยง่ายและเห็นภาพอย่างเป็นรูปธรรม เป็นต้น

4. ไม่เพียงแต่การเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการแสดงพระบรมราโชวาทเท่านั้น ในส่วนของการนำเสนอ “สาร” หรือ “เนื้อหา” ของพระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ยังทรงเลือกนำเสนอเนื้อหาได้สอดคล้องและเหมาะสมกับบัณฑิตในสถาบันการศึกษาที่หลากหลายและแตกต่างกัน (อุภาวรรณ นามศิริ, 2553) เช่น ทรงกล่าวถึงเรื่องวิทยาการและความก้าวหน้าทางเกษตรกรรมในการพระราชทานปริญญาบัตรแก่บัณฑิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยที่เน้นผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ความเข้าใจในวิทยาการความก้าวหน้าทางการเกษตร เป็นต้น

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นว่าเมื่อพิจารณากลวิธีทางภาษาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงเลือกใช้ในการพระราชทานพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร (พ.ศ. 2493-2537) จากมุมมองวัจนปฏิบัติศาสตร์แล้ว นับได้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้กลวิธีทางภาษาได้บรรลุวัตถุประสงค์และสถานการณ์ในการสื่อสาร อันแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาญาณในด้านการใช้ภาษาอย่างแท้จริง

สรุปผลการวิจัย

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษากลวิธีทางภาษาในพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร (พ.ศ. 2493-2537) ตามแนววัจนปฏิบัติศาสตร์

ผลการวิจัยพบว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการแสดงพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรจำนวนทั้งสิ้น 6 กลวิธี ได้แก่

1. การให้รายละเอียด
2. การให้เหตุผล
3. การอ้างถึง
4. การใช้คำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสาร

5. การใช้อุปลักษณ์

6. การใช้ทัศนภาวะ

กลวิธีทางภาษาทั้ง 6 กลวิธีสามารถจำแนกวัตถุประสงค์ในการสื่อสารได้

5 ประการ คือ

1. เพื่อให้พระบรมราโชวาทแก่ผู้รับสาร
2. เพื่อแจ้งสารไปยังผู้รับสาร
3. เพื่อโน้มน้าวให้ผู้รับสารเชื่อหรือคล้อยตาม
4. เพื่อให้ผู้ฟังเห็นภาพอย่างเป็นรูปธรรม และ
5. เพื่อสื่อความรู้สึกนึกคิดไปยังผู้รับสาร

โดยกลวิธีทางภาษาทั้ง 6 กลวิธีสามารถจำแนกวัตถุประสงค์ในการสื่อสารได้

5 ประการ คือ

1. เพื่อพระราชทานพรแก่ผู้รับสาร
2. เพื่อแจ้งสารไปยังผู้รับสาร
3. เพื่อโน้มน้าวให้ผู้รับสารเชื่อหรือคล้อยตาม
4. เพื่อให้ผู้รับสารเห็นภาพอย่างเป็นรูปธรรม
5. เพื่อสื่อความรู้สึกนึกคิดไปยังผู้รับสาร

ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นพระปรีชาญาณในด้านการใช้ภาษาของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

ชนกพร อังศุวิริยะ. (2550). “ความเป็นผู้หญิง” ในนิตยสารสตรีสาร : การศึกษา
ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษากับอุดมการณ์. คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2542). หน้าที่ของอุปลักษณ์จากมุมมองของผู้พูดภาษาไทย.
ภาษาและวรรณคดีไทย, 16, 259-268.

ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2549). มงคลทสิยาจะจำจากมุนนักภาษา : เนื้อหาและกลวิธี.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2555). *เอกสารคำสอนรายวิชา 2201783 การศึกษาภาษาไทย ตามแนววจนปฏิบัติศาสตร์*. กรุงเทพฯ : คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง ดารินทร์ ประดิษฐ์ทัศนีย์ ศิริพร รักดาสุข, สุภัทวดี อมาตยกุล และ สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2549). *พระบรมธรรมมิกราชกับอักษรศาสตร์ : ใต้ร่มพระบารมี พระบรมธรรมมิกมหาราช*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธิดา โมสิกรัตน์. (2556). “หน่วยที่ 12 การพูดโน้มน้าวใจ” *ประมวลสาระชุดวิชา ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (11601) หน่วยที่ 9-15*. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัย-ธรรมมาธิราช.
- นworรณ พันธุมธา. (2549). *ไวยากรณ์ไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปัทมรา คำชราพิทักษ์. (2550). โครงสร้างภาษาและลักษณะภาษาแสดงหัวเรื่อง ในพระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร. *วารสารช่อพะยอม*, 15, 71-81.
- ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2539). *ประมวลพระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร ตั้งแต่พุทธศักราช 2493-2537*. (จัดพิมพ์พิเศษเนื่องในโอกาสครบรอบการก่อตั้งมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ 15 ปี). นครศรีธรรมราช : มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.
- สังวาลย์ คงจันทร์. (2533). *คำกริยาบอกเจตนาในการสื่อสาร*. คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์. (2559). กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2417-2453) : การศึกษาจากมุมมอง วจนปฏิบัติศาสตร์. *วรรณวิทัศน์*, 16, 101-134.
- อุภาวัฒน์ นามหิรัญ. (2553). *การวิเคราะห์พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร พ.ศ. 2493-2542*. คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.
- อรวรรณ ปิรันธโธวาท. (2542). *การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- Baker, M. (2011). *In Other Word : A coursebook on Translation*. London : Routledge.
- Bettinghaus, E, P. (1968). *Persuasive communication*. New York : Holt Renehautand Winston.
- Hovland, C. (1965). *Experiments on mass communication*. New York : Wiley.
- Hurford, James R. and Heasley, B. (1983). *Semantics a coursebook*. New York : Cambridge University Press.
- Larson, C,U. (1986). *Wadsworth Persuasion : reception and responsibility*. Cambridge : Pub. Co.
- Saeed, J. (2003). *Semantics*. Cambridge : Blackwell.
- Searle, J, R. (1969). *Speech Acts : an essay in the philosophy of language*. Cambridge : The Cambridge University Press.
- Tannen, D. (1989). *Talking voices : repetition, dialogue, and imagery in conversational discourse*. Cambridge : Cambridge University.

แพะในคดีอาญากับปัญหาการรื้อฟื้นคดี : ศึกษาบทบาทของพนักงานอัยการ ในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

A Scapegoat of the Criminal Case
in the Retrial of Criminal Case :
A Study of the Public Prosecutor Role

คมกริช ดิษฐเจริญ และ จารูวรรณ อมรศีลสวัสดิ์

Komgrit Ditjaroen and Jaruwan Amornsinsawad

แพะในคดีอาญากับปัญหาการรื้อฟื้นคดี : ศึกษาบทบาทของพนักงานอัยการ ในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

A Scapegoat of the Criminal Case in the Retrial of Criminal Case :
A Study of the Public Prosecutor Role

คมกริช ดิษฐเจริญ¹ และ จารุวรรณ อมรศีลสวัสดิ์²
Komgrit Ditjaroen and Jaruwat Amornsinsawat

บทคัดย่อ

ปัญหาความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นได้จากการยอมรับและเล็งเห็นถึงความผิดพลาดดังกล่าวจึงนำมาซึ่งการกำหนดมาตรการการรื้อฟื้นคดีอาญาในคดีซึ่งมีคำพิพากษาถึงที่สุดขึ้นมาพิจารณาใหม่ แต่เนื่องจากการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่มีผลกระทบต่อหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่จะรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่จึงถูกกำหนดไว้อย่างจำกัดและรัดกุม เมื่อการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่เกิดจากความผิดพลาดของรัฐ ดังนั้นพนักงานอัยการในฐานะตัวแทนของรัฐในการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนจึงสมควรเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ แต่ในปัจจุบันพบว่าพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ได้จำกัดอำนาจของพนักงานอัยการไว้ให้มีอำนาจรื้อฟื้นคดีอาญาได้เฉพาะกรณีที่พนักงานอัยการ

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก เลขที่ 3 ซอยรามอินทรา 1 แขวง อนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10220 (02-970-5820 ต่อ 227)

² อาจารย์ประจำหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก เลขที่ 3 ซอยรามอินทรา 1 แขวง อนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10220 (097-0200465) [rujajaa@gmail.com]

มิได้เป็นโจทก์ในคดีเดิม ผู้ต้องคำพิพากษาส่วนใหญ่จึงต้องรื้อฟื้นคดีอาญาด้วยตนเอง ส่งผลทำให้ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากกระบวนการยุติธรรม หลักกฎหมายดังกล่าว จึงมีลักษณะขัดต่อหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งพนักงานอัยการมีฐานะเป็นโจทก์ ในทางแบบพิธีเท่านั้น จะเป็นโจทก์ในทางเนื้อหา กล่าวคือ ไม่เป็นคู่แพ้นะกับจำเลย แต่พนักงานอัยการต้องมีความเป็นภาวะวิสัย (Objectivity) เนื่องจากการดำเนิน คดีอาญาในระบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐไม่ใช่เป็นเรื่องของการต่อสู้คดีระหว่างคู่ความ สองฝ่ายดังเช่นคดีแพ่ง พนักงานอัยการจึงมีบทบาทที่ต้องดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของ จำเลยด้วย ดังนั้น จึงเห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว โดยให้พนักงาน อัยการเป็นผู้มีบทบาทในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้ โดยไม่ถูกจำกัดอำนาจ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ดังเช่นนานาประเทศ อาทิ ประเทศ ฝรั่งเศส ประเทศเยอรมนี และประเทศญี่ปุ่น ซึ่งไม่จำกัดอำนาจของพนักงานอัยการในการ รื้อฟื้นคดีอาญา ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่จำเลยผู้บริสุทธิ์

คำสำคัญ: แพ้ในคดีอาญา; การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่; บทบาทของพนักงาน อัยการ

Abstract

The problem of miscarriage of justice in the criminal case can be happened. Recognizing the probability of such error, many countries allow the reopening of criminal case after its final judgment. This procedure inevitably affects the principle of the judgment reliability. To restrict such consequence, it is necessary to impose a limited strict rules and conditions for the reopening of criminal case to only when the criminal case was found miscarriage of justice out of the state error. The public prosecutor, therefore, as the state agent to provide justice to people, has an important role in the retrial of criminal case after its final judgment. But in Thailand, The Retrial of Criminal Case Act B.E. 2526 (1983) has imposed a limited power of public prosecutor for only the retrial of criminal case that the public prosecutor is not plaintiff in the

original case. Therefore, most defendants must resurrect the retrial of criminal case per se. As a result, they do not receive fairness from the justice system. Such indication is contrary to the nature of the criminal proceedings by state that the public prosecutor associate himself as the nominal prosecutor not the inquisitive one. That is to say it is not regarded as a win-lose matter to the defendant. He or she, in contrast must have objectivity. This is because the public prosecution of criminal case is not the litigation against two parties as the legal proceedings of civil suit. As a result, the litigation of the criminal case, the public prosecutor must also consider the benefits of the defendant. It is deemed appropriate to amend the Retrial of the Criminal Act B.E. 2526 (1983) by empowering the public prosecutor to be able to conduct the retrial of the criminal case without limited power to conform to the principle of public prosecution of various countries, such as France, Germany and Japan which allow the public prosecutor to be entitled to resurrect the retrial of criminal case after its final judgment to achieve fairness with presumed of innocent.

Keywords : Scapegoat in Criminal Case; The Retrial of Criminal Case; Role of the Prosecutor

บทนำ

เป็นที่ยอมรับกันว่าถึงแม้กระบวนการพิสูจน์ความผิด หรือกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีประสิทธิภาพเพียงใดก็ตาม ก็อาจเกิดความผิดพลาดหรือความบกพร่องขึ้นจนอาจนำมาซึ่ง “แพะในคดีอาญา” ได้เสมอ โดยความผิดพลาดอาจมีที่มาจาก การรวบรวมพยานหลักฐาน กระบวนการนำสืบพยานหลักฐาน หรือการรับฟังพยานหลักฐานเท็จมาใช้ลงโทษจำเลย อันส่งผลทำให้ผู้บริสุทธิ์มีโอกาสถูกลงโทษได้ และจำต้องยอมรับเอาโทษที่ศาลกำหนดโดยไม่มีทางหลีกเลี่ยง ต้องรับทราบหรือยอมรับโทษนั้นไว้ หนึ่งในมาตรการที่นำมาใช้เพื่อแก้ไขความผิดพลาดของคำพิพากษาของศาล คือการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาคดีใหม่ ซึ่งมีวัตถุประสงค์

เพื่อเป็นการแก้ไขผลของคำพิพากษาที่ให้อภัยโทษจำเลย อันเป็นการแก้ไขเยียวยาให้แก่จำเลยผู้บริสุทธิ์ เพื่อเป็นการกู้ชื่อเสียงเกียรติยศของจำเลยหรือของวงศ์ตระกูลให้กลับคืนสู่ฐานะเดิม และเยียวยาความเสียหายที่จำเลยจะต้องสูญเสียเสรีภาพเท่าที่จะกระทำได้ แต่เนื่องจากการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่มีผลกระทบต่อหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา ดังนั้น หลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่จะรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่จึงถูกกำหนดไว้อย่างจำกัดและรัดกุม ตัวอย่างคดีที่แสดงให้เห็นถึงความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาซึ่งเป็นโทษแก่จำเลย คือ “คดีเชอร์แอน” ที่ปรากฏว่าผู้ที่ไม่ได้กระทำความผิดถูกลงโทษในศาลชั้นต้นและถูกขังอยู่ในระหว่างการดำเนินคดีในศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาเป็นเวลาดำเนินคดีถึง 6 ปี ก่อนที่ศาลฎีกาจะพิพากษายกฟ้องจำเลย จึงเห็นได้ว่ามีความเป็นไปได้ที่จะเกิดความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมอันนำมาสู่การลงโทษผู้บริสุทธิ์ (นิภาพร รุ่งณรงค์, 2528 : 55-67) อีกคดีหนึ่งที่นายพัสกร สิงคิ ผู้พิพากษาการไต่สวนและการพูด คดีหนุ่มใบ้ที่ต่อสู้ว่าตนเองตกเป็นแพะในคดีร่วมกันฆ่าผู้อื่น จนถูกศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์พิพากษาจำคุก 20 ปี แต่ระหว่างฎีกาบิดาและมารดาของนายพัสกรไต่ยื่นร้องขอความเป็นธรรมต่อกระทรวงยุติธรรม กระทั่งพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ดี เอส ไอ รับคดีไปตรวจสอบ และพบพยานหลักฐานใหม่ จึงนำไปใช้ในการต่อสู้คดี กระทั่งศาลรับรื้อฟื้นคดี นายพัสกรได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว หลังต้องติดคุกระหว่างการพิจารณาคดีนานถึง 5 ปี พันตำรวจเอกดุขุฎี อารยวุฒิ รองปลัดกระทรวงยุติธรรม กล่าวถึงการรื้อคดีนายพัสกรสิงคิ ว่าพยานหลักฐานใหม่ที่ตรวจสอบพบ คือพยานผู้เห็นเหตุการณ์ ได้ให้ข้อมูลต่อพนักงานสอบสวนดีเอสไอ จึงทำให้สามารถจับกุมตัวผู้ต้องหาตัวจริงได้ 1 ราย ส่วนอีก 1 ราย ยังหลบหนีการจับกุม นอกจากนี้ยังพบวัตถุพยานอื่นๆ ที่ยืนยันว่านายพัสกร ไม่ใช่คนร้ายตัวจริง ทั้งนี้หากศาลจังหวัดสิงห์บุรีมีคำพิพากษาให้ “ยกคำพิพากษาเดิม” ก็จะเป็นการขอรื้อฟื้นคดีอาญาคดีแรกของประเทศไทยที่ประสบความสำเร็จตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ และจะเป็นการสะท้อนถึงการทำงานของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ตลอดจนการสืบสวนสอบสวนว่าผู้ทำคดีต้องใช้ความระมัดระวังและรอบคอบในการแสวงหาข้อเท็จจริง ก่อนสรุปสำนวนการสอบสวนส่งฟ้องเพื่อให้ความยุติธรรมกับฝ่ายผู้ถูกกล่าวหา (ลั่นรื้อคดี

“แพะหนุ่มไป” สำเร็จครั้งแรกของประเทศ, <http://www.now26.tv/view/102594>)

สภาพปัญหาหลังจากมีการบังคับใช้พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 คือ ผู้ต้องคำพิพากษามีโอกาสใช้สิทธิรื้อฟื้นคดีค่อนข้างน้อยจากการค้นคำพิพากษาฎีกาพบว่ามีจำนวนน้อย และศาลยกคำร้องทั้งหมด เมื่อศาลยกคำร้องสิทธิของผู้ร้องในการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาย่อมหมดไปแม้ตนจะเป็นผู้บริสุทธิ์ก็ตาม เนื่องจากสามารถยื่นคำร้องได้เพียงครั้งเดียว อีกทั้งหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคำร้องค่อนข้างเคร่งครัด และกฎหมายของไทยนั้นมีลักษณะที่ทำให้ผู้ต้องคำพิพากษาต้องพึ่งพาตนเอง โดยต้องหาทนายความเอง หาพยานหลักฐานใหม่เอง แม้บางครั้งรัฐจัดหาทนายความให้แต่ก็ยังขาดประสบการณ์ในการดำเนินคดี ทำให้ไม่สามารถดำเนินคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังพบว่าผู้มีสิทธิร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ที่อยู่ในฐานะผู้ต้องคำพิพากษานั้นมักเป็นผู้มีฐานะยากจน ขาดความสามารถในการดำเนินคดี อีกทั้งยังขาดความเข้าใจในพระราชบัญญัติดังกล่าว อันเป็นเหตุให้ศาลยกคำร้องเป็นส่วนใหญ่ ตัวอย่างเช่น ในปี พ.ศ. 2526 มีการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดี จำนวน 29 เรื่อง ซึ่งศาลยกคำร้องทุกเรื่อง ปี พ.ศ. 2527 มีการยื่นคำร้อง 10 เรื่อง ศาลยกคำร้อง 9 เรื่อง และในปี พ.ศ. 2528 มีการยื่นคำร้อง 3 เรื่อง ศาลยกคำร้อง 2 เรื่อง (อำไพ วิจิตรเวชการ, 2527 : 363)

โดยตามกฎหมายรัฐธรรมนูญพนักงานอัยการสามารถรื้อฟื้นคดีได้ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ พนักงานอัยการเป็นทนายแผ่นดิน เป็นตัวแทนของแผ่นดินในการตรวจสอบค้นหาความจริงในคดีอาญา ควบคุมการดำเนินคดีอาญาของรัฐ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนและเพื่อประโยชน์ส่วนรวม อาจกล่าวได้ว่าการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐซึ่งมีอัยการเป็นองค์กรในการดำเนินคดีที่สำคัญองค์กรหนึ่งนั้น อัยการไม่ใช่คู่แพะชนะกับผู้ต้องหาและจำเลย อัยการไม่ใช่คู่ความในทางเนื้อหาไม่ว่าในกรณีใด (คณิต ณ นคร, 2555 : 642-643) เหตุนี้พนักงานอัยการจึงสามารถดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของจำเลยได้อีกด้วย (คณิต ณ นคร, 2536 : 142)

การดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ โดยหลักการแล้วการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ควรเป็นเรื่องของรัฐ เพราะรัฐมีหน้าที่อำนวยความยุติธรรม แต่ตามกฎหมายว่าด้วยการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณา

ใหม่ในปัจจุบัน สิทธิในการร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่เป็นเรื่องของบุคคลผู้ต้องคำพิพากษาพนักงานอัยการมีสิทธิร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่เฉพาะกรณีที่พนักงานอัยการมิได้เป็นโจทก์ในคดีเดิมเท่านั้น ดังนั้นจึงควรแก้ไขเพื่อให้การใช้สิทธิของผู้ต้องคำพิพากษาในการรื้อฟื้นคดีของตนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยควรผลักดันให้พนักงานอัยการเข้ามามีบทบาทสำคัญในการรื้อฟื้นคดีอาญาเพื่อรักษาความยุติธรรมให้กับประชาชนตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐที่สมบูรณ์ โดยบทความนี้มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

1. เพื่อศึกษาถึงหลักการ และแนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาและการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของพนักงานอัยการในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ของประเทศไทยและต่างประเทศ
3. เพื่อศึกษาถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการรื้อฟื้นคดีอาญาของผู้ต้องคำพิพากษาและพนักงานอัยการ
4. เพื่อศึกษาถึงหลักเกณฑ์ในการใช้กฎหมายรื้อฟื้นคดีอาญาของผู้ต้องคำพิพากษา และพนักงานอัยการ รวมทั้งเสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อให้การใช้กฎหมายรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายและเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดของระบบการดำเนินคดีอาญา แนวความคิดในการดำเนินคดีอาญาแบ่งออกเป็น 3 หลัก คือ

1. หลักการดำเนินคดีโดยผู้เสียหาย (Private Prosecution)

มีหลักการว่าผู้เสียหายหรือเครือญาติของผู้นั้นเป็นผู้มีอำนาจนำเรื่องราวมาฟ้องร้องแล้วนำพยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ได้มาเสนอต่อศาลด้วยตนเอง เพื่อให้ศาลพิจารณาและพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดนั้น หลักการดำเนินคดีค่านึงถึงเฉพาะส่วนได้เสียส่วนบุคคลเป็นหลักโดยรัฐจะล่วงละเมิดสิทธินี้ไม่ได้ ดังนั้นรัฐจึงต้องบัญญัติกฎหมายรับรองให้สิทธิแก่ประชาชนในการฟ้องร้องคดีอาญาเมื่อมีความผิดเกิดขึ้น (อรรถพล ใหญ่สว่าง, 2524 : 6-7)

2. หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution)

มีหลักการกระทำความผิดบางกรณีไม่เพียงแต่ก่อความเสียหายให้กับบุคคลที่ได้รับผลร้ายจากการกระทำเช่นนั้นโดยตรงเท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมด้วย ประชาชนทุกคนจึงเป็นผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญา โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือไม่ หลักการนี้สืบเนื่องมาจากแนวความคิดที่ว่า พลเมืองทุกคนต่างมีหน้าที่ช่วยกันรักษากฎหมายและระเบียบของบ้านเมืองและต้องนำตัวผู้กระทำความผิดมาสู่ศาล เป็นผลให้รัฐต้องบัญญัติกฎหมายรับรองให้ประชาชนมีอำนาจฟ้องร้องคดีอาญาได้เมื่อมีความผิดเกิดขึ้น เพราะประชาชนไม่ไว้วางใจอำนาจรัฐเนื่องจากประชาชนต้องผ่านการต่อสู้อย่างยากลำบากเพื่อให้ได้มาซึ่งเสรีภาพ จึงทำให้มีแนวโน้มทางความคิดปฏิเสธอำนาจรัฐ ไม่ยอมรับอำนาจรัฐที่เป็นผู้ควบคุมความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง เช่น ประเทศอังกฤษ เป็นต้น โดยหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน เป็นหลักซึ่งประเทศที่มีระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ใช้เป็นหลักการดำเนินการค้นหาความจริงในคดีอาญา

3. หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution)

มีหลักการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมหรือรัฐ เป็นหน้าที่ของรัฐ ไม่ใช่ของผู้เสียหาย เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น รัฐมีหน้าที่ต้องป้องกันปราบปรามการกระทำความผิดอาญานั้น โดยมีเจ้าพนักงานของรัฐเป็นผู้ดำเนินคดีอาญาไม่มีลักษณะของการต่อสู้ระหว่างคู่ความสองฝ่ายเช่น การดำเนินคดีอาญาในประเทศอังกฤษ โดยศาล อัยการ ทนายความมีหน้าที่ค้นหาความจริงจะไม่จำกัดอยู่กับแบบพิธีอย่างประเทศอังกฤษ โดยรัฐจะมีเจ้าหน้าที่ของรัฐ คือพนักงานอัยการทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินคดีในฐานะตัวแทนของรัฐ การดำเนินคดีในระบบนี้เมื่อมีความผิดเกิดจะถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหาย เอกชนที่ตกเป็นเหยื่อไม่มีอำนาจฟ้องดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดด้วยตนเอง แต่อย่างไรก็ดีในระบบนี้รัฐก็ได้ผูกขาดการดำเนินคดีอาญาไว้แต่เพียงผู้เดียว กล่าวคืออนุญาตให้เอกชนผู้เสียหายฟ้องคดีได้เช่นกัน แต่จะจำกัดไว้เฉพาะความผิดบางประเภทที่กฎหมายบัญญัติให้เอกชนหรือผู้เสียหายฟ้องคดีได้ ประเทศที่ใช้ระบบนี้ได้แก่ เยอรมนี ญี่ปุ่น ส่วนฝรั่งเศสไม่เปิดโอกาสให้เอกชน

ฟ้องคดีอาญาได้เอง แต่ผู้เสียหายอาจฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาเพื่อบังคับให้พนักงานอัยการฟ้องคดีอาญาได้

ที่มาของแพ่งในคดีอาญา

ความผิดพลาดในข้อเท็จจริงอันนำมาสู่การลงโทษผู้บริสุทธิ์นั้นมีที่มาจากองค์กรของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ขอนำเสนอและวิเคราะห์เฉพาะในขั้นตอนของตำรวจ พนักงานอัยการ และศาลเท่านั้น โดยวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

1. **ขั้นตำรวจ** อำนาจหน้าที่ของตำรวจที่สำคัญตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้แก่ การสืบสวน จับกุม และการสอบสวน

การสอบสวน เป็นการแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด แต่เนื่องจากการสืบสวนจำเป็นต้องใช้ดุลพินิจในการดำเนินการเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงและรายละเอียดแห่งความผิด จึงเปิดช่องให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้ทำการสืบสวน (ซึ่งส่วนใหญ่เป็นตำรวจชั้นผู้น้อย)ใช้อำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริงได้ทั้งในทางที่เป็นคุณและเป็นโทษแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องในการกระทำความผิด เพราะปรากฏเสมอว่ามีการใช้วิธีการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย โดยการกลั่นแกล้งผู้ต้องสงสัยหรือในบางกรณีอาจจะไม่ได้เกิดจากการจงใจกลั่นแกล้งแต่พฤติกรรมหรือสิ่งแวดล้อมทำให้ผู้ทำการสอบสวนบังเอิญเข้าใจไปในทางที่ผิดได้ ประกอบกับความประสงค์ที่จะดำเนินการสืบสวนให้เป็นผลสำเร็จเพื่อผลงาน และความดีความชอบที่จะได้รับทำให้การใช้ดุลพินิจในการปฏิบัติงานเป็นไปในทางที่ให้โทษมากกว่าให้คุณ

การจับกุม วัตถุประสงคในการจับกุม เพื่อให้ได้มาซึ่งผู้กระทำความผิดและทราบถึงรายละเอียดของการกระทำความผิดเพื่อประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐานในการสอบสวน เพื่อเป็นการพิสูจน์ถึงการกระทำความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ เนื่องจากการจับกุมเป็นกระบวนการที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคล และแม้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะได้บัญญัติหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการจับกุมและการออกหมายจับไว้แล้วก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติเจ้าพนักงานตำรวจสามารถกระทำได้โดยไม่มีขอบเขตจำกัด ทั้งนี้ เนื่องจากถ้อยคำตามมาตรา 78(2)

ใช้ถ้อยคำว่า “มีเหตุอันควรสงสัย” ซึ่งเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ใช้ดุลพินิจในการจับกุม จึงอาจมีการถ่วงถ่วงสุจริตชนได้ ดังนั้น ในการจับกุมผู้ต้องสงสัย จึงต้องมีการสืบสวนข้อเท็จจริง หรือรวบรวมพยานหลักฐานพอสมควรจนมีเหตุผลเชื่อได้ว่า ผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิดไม่ใช่ทำการจับกุมตามข้อสงสัยของเจ้าหน้าที่ตามคำร้องทุกข์ หรือกล่าวโทษ โดยไม่ได้สืบสวนให้มีความแน่ชัดก่อน เนื่องจากความบกพร่องในการจับกุม มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน

การสอบสวน ถือว่าเป็นกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีความสำคัญยิ่ง เป็นหัวใจในการดำเนินคดีในชั้นต้น เพราะเป็นขั้นตอนการรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ดังนั้นการสังคดีและการดำเนินการของพนักงานอัยการตลอดจนถึงการวินิจฉัยชี้ขาดของศาลต่างก็ต้องอาศัยเนื้อหาสาระตามสำนวนการสอบสวนเป็นสำคัญ ดังนั้นหากการสอบสวนมิได้กระทำไปโดยถูกต้องตามขั้นตอนตามกฎหมาย ตามข้อเท็จจริง หรือตามข้อกฎหมาย หรือมิได้กระทำไปโดยซื่อสัตย์สุจริต ผลเสียหายที่ตามมาก็คือ ทำให้อัยการสั่งฟ้องคดีไปทั้งที่ไม่สมควรฟ้องทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องเดือดร้อนถูกจำกัดเสรีภาพ เสื่อมเสียชื่อเสียง รวมทั้งอาจถูกศาลพิพากษาลงโทษโดยเฉพาะโทษประหารชีวิตหรือจำคุกซึ่งเป็นโทษที่ร้ายแรง นอกจากนั้นทำให้อัยการสั่งไม่ฟ้องคดีทั้งที่ควรสั่งฟ้อง ทำให้ผู้กระทำความผิดที่ควรถูกลงโทษกลับไม่ต้องรับโทษตามกฎหมาย (สุจินต์ ทิมสุวรรณ, 2525 : 50)

2. ชั้นพนักงานอัยการ อำนาจหน้าที่ของอัยการในปัจจุบัน นอกจากจะมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายอื่นๆ แล้ว อำนาจหน้าที่ที่สำคัญในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คือ การดำเนินการฟ้องร้องคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อัยการมีดุลพินิจกว้างขวางในการที่จะสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหาก็ได้ ข้อผิดพลาดที่สำคัญที่สุดคือการสั่งฟ้องผู้ต้องหาโดยที่ผู้ต้องหาผู้นั้นมิได้เป็นผู้กระทำความผิด โดยการใช้ดุลพินิจของอัยการที่ผิดพลาดอาจเนื่องมาจาก

2.1 สำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนบกพร่อง การสอบสวนจึงมีผลสำคัญที่ต่อเนื่องในการบังคับใช้กฎหมายอาญาของอัยการในกระบวนการยุติธรรม

หากการสอบสวนทำขึ้นอย่างไม่ถูกต้อง เช่น ในการรวบรวมพยานหลักฐานอาจจะเกิดจากการปลุกปั่นพยานเท็จ หรือการสร้างพยานหลักฐานขึ้นเองทั้งหมด ไม่ว่าจะกระทำโดยจงใจหรือไม่จงใจก็ตาม ย่อมส่งผลในการพิจารณาในการสังคดีของอัยการ ซึ่งอาจจะเกิดความผิดพลาดขึ้นได้

2.2 อัยการใช้ดุลพินิจผิดพลาด กล่าวคือ ในกรณีที่สำนวนการสอบสวนได้ทำขึ้นอย่างถูกต้องแล้ว แต่อัยการใช้ดุลพินิจในการสั่งฟ้องผิดพลาด เช่น พยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวนมีน้ำหนักก้ำกึ่งกัน หรือมีเหตุสงสัยเล็กน้อยว่าผู้ต้องหาอาจมิใช่ผู้กระทำความผิด ซึ่งความสงสัยเพียงเล็กน้อยไม่เป็นเหตุให้อัยการสั่งไม่ฟ้องคดีได้ ดังนั้น เพื่อมิให้เกิดข้อผิดพลาดขึ้นในการพิจารณาสังคดีโดยรอบคอบและถี่ถ้วนเท่านี้จึงจะเป็นการปฏิบัติหน้าที่ที่ดีของอัยการ (คณิต ณ นคร, 2525 : 57)

2.3 การทุจริตต่อหน้าที่ของพนักงานอัยการ โดยอาจมีการรับสินบนจากบุคคลภายนอก หรือผู้กระทำความผิดที่แท้จริง เพื่อสั่งฟ้องคดีโดยเอาผิดกับจำเลยผู้บริสุทธิ์ ซึ่งตามกฎหมายของต่างประเทศ เช่น ประเทศญี่ปุ่น และประเทศไต้หวัน ถือเป็นเหตุให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้ แต่ตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ของประเทศไทยมิได้บัญญัติเหตุดังกล่าวนี้ไว้

3. **ชั้นศาล** ศาลเป็นองค์กรที่มีความสำคัญยิ่งในกระบวนการยุติธรรม เพราะเป็นผู้พิจารณาและพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่ได้กระทำความผิด ในการพิจารณาและพิพากษาคดี นอกจากจะต้องใช้ตัวบทกฎหมายแล้วสิ่งที่มีส่วนในการปรับใช้กฎหมาย คือการใช้ดุลพินิจ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าสิ่งหนึ่งที่จะก่อให้เกิดความยุติธรรมหรือไม่ นั่นคือดุลพินิจของผู้พิพากษา เพราะการใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษา อาจเกิดความยุติธรรมหรือไม่ยุติธรรมก็ได้ สาเหตุที่ทำให้ศาลใช้ดุลพินิจผิดพลาดในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงมี 5 ประการ คือ

3.1 การนำข้อเท็จจริงที่ผิดพลาดมาสู่ศาล เป็นสิ่งที่ปรากฏมากที่สุดในการทำให้ดุลพินิจของศาลผิดพลาดไปจากความเป็นจริง ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นโดยจงใจและไม่จงใจของคู่ความหรือฝ่ายที่เกี่ยวข้องในคดี ในทางปฏิบัติพบว่าคู่ความหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีบางคดี ได้จงใจนำข้อเท็จจริงที่ผิดพลาดมาสู่ศาล ซึ่งได้แก่ข้อเท็จจริง

ที่เกิดจากการใช้อำนาจโดยมิชอบของพนักงานสอบสวน การปลูกปั่นทำพยานเท็จของผู้มีสาเหตุโกรธเคือง แม้ว่าหลายครั้งที่พยานเหล่านี้จะถูกฟ้องลงโทษฐานเบิกความเท็จ แต่ก็มีจำนวนไม่น้อยที่กระทำได้นับเนียนจนทำให้ศาลเชื่อ เคยมีผู้กล่าวโดยยอมรับว่า “การที่พยานเบิกความเท็จปั่นน้ำเป็นตัว หรือบิดเบือนข้อเท็จจริงบางส่วนนั้นมีอยู่เสมอ” (ธานินทร์ กรวิเชียร, 2521 : 40) สิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้คำพิพากษาของศาลคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงได้มากมายหลายคดี (มารุต บุณนาท, 2518 : 6)

3.2 ทศนะหรืออคติของผู้พิพากษาที่มีต่อข้อเท็จจริงที่ปรากฏขึ้นในสำนวนความนั้นมีอิทธิพลในการทำให้ผู้พิพากษาใช้ดุลพินิจผิดพลาดในการตัดสินคดีในหลายครั้งที่ผู้พิพากษาไม่ยินยอมเชื่อถือพยานหลักฐานข้อเท็จจริงที่ปรากฏแต่ใช้ดุลพินิจของตนเป็นที่ตั้ง (นพพร โพธิ์รังสิยากร, 2524 : 92) คาดเคาเหตุการณ์โดยไม่มีพยานหลักฐานของข้อเท็จจริงสนับสนุน

3.3 ข้อเท็จจริงไม่เพียงพอ ทั้งนี้เพราะศาลจะต้องพิจารณาและพิพากษาคดีไปตามถ้อยคำสำนวนและพยานหลักฐานทั้งปวงที่มีอยู่ในสำนวนศาล ศาลหาอาจจะรับฟังข้อเท็จจริงนอกสำนวนได้ไม่ เมื่อพยานหลักฐานในสำนวนปรากฏว่าจำเลยกระทำความผิดเช่นนั้นไม่ว่าพยานหลักฐานนั้นจะเกิดขึ้นจากการปลูกปั่นทำพยานเท็จของพนักงานสอบสวนผู้ไม่สุจริตบางคน หรือพยานโจทก์ที่มุ่งให้การปรักปรำจำเลยด้วยความอาฆาตมาดร้ายเป็นส่วนตัว หรือด้วยความเข้าใจผิดประการใดก็ตาม ศาลยุติธรรมย่อมไม่อาจจะรับรู้ได้ หากพฤติการณ์เช่นนี้ได้ปรากฏชัดแจ้งในท้องสำนวนเพียงพอที่ศาลจะหยิบยกมาเป็นประโยชน์ให้แก่จำเลยได้ (มารุต บุณนาท, 2513 : 62)

3.4 การทุจริตต่อหน้าที่ ซึ่งอาจมาจากการให้สินบนจากบุคคลภายนอกหรือผู้กระทำความผิดที่แท้จริง ซึ่งมีอำนาจหรือมีอิทธิพล โดยให้แก่ผู้พิพากษาที่ตัดสินคดีนั้นเพื่อให้ทุจริตต่อหน้าที่โดยพิพากษาลงโทษจำเลยผู้บริสุทธิ์ ซึ่งการทุจริตนี้ถือเป็นสาเหตุสำคัญซึ่งกฎหมายของต่างประเทศ เช่น ประเทศญี่ปุ่น เยอรมนี และไต้หวัน ต่างยอมให้มีการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้จากเหตุดังกล่าว

3.5 การพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษาเพียงเพื่อให้ครบองค์คณะ

ตามแบบพิธีตามกฎหมาย โดยปราศจากความเข้าใจถึงเจตนารมณ์ของกฎหมาย ที่ต้องการให้ผู้พิพากษาร่วมพิจารณาลักษณะกรงพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงให้เกิด ความละเอียดรอบคอบขึ้นโดยการกระทำบทบาทหน้าที่เป็นผู้สืบพยาน ส่งผลทำให้ ขาดความมีเอกภาพในการร่วมค้นหาความจริงในคดีอาญา ทำให้เกิดการใช้ดุลพินิจ ที่ผิดพลาดในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน และนำมาซึ่งการพิพากษาลงโทษผู้บริสุทธิ์ (บัญญัติ สุชีวะ, 2507 : 6)

หลักเกณฑ์การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในประเทศไทย

พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2526 โดยกฎหมายถูกบัญญัติขึ้นเพื่อเป็นทางแก้ไขกระบวนการพิจารณา ความอาญาที่ไม่สมบูรณ์ อันเป็นเหตุให้ผู้บริสุทธิ์ต้องรับโทษโดยที่มิได้เป็นผู้กระทำความผิดที่แท้จริง โดยพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 เกิดขึ้นตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 มาตรา 36 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลใดต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด หากปรากฏตามคำพิพากษาของศาลที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ในภายหลังว่า บุคคลนั้นมีได้เป็นผู้กระทำความผิด ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนและได้รับบรรดาสติสิทธิ์ที่เสียไป เพราะผลแห่งคำพิพากษานั้นคืน ทั้งนี้ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ” โดยเป็นกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ การรื้อฟื้นคดีอาญาสามารถกระทำได้เฉพาะในทางที่เป็นคุณแก่จำเลยเท่านั้น และสามารถใช้สิทธิยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาได้เพียงครั้งเดียว เมื่อปรากฏเหตุดังต่อไปนี้

- 1) พยานบุคคลที่ศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลัง แสดงว่าคำเบิกความของพยานนั้นเป็นเท็จหรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง
- 2) พยานหลักฐานอื่น ซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิจารณาพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้นได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลัง แสดงว่าเป็นพยานหลักฐานปลอมหรือเป็นเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง หรือ

3) มีพยานหลักฐานใหม่อันชัดแจ้งและสำคัญแก่คดีซึ่งถ้าได้นำมาสืบในคดีอันถึงที่สุดนั้นจะแสดงว่าบุคคลผู้ต้องรับโทษทางอาญา โดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นไม่ได้กระทำความผิด

โดยสามารถยื่นคำร้องได้ภายในกำหนด 1 ปี นับแต่วันที่ปรากฏข้อเท็จจริงหรือภายใน 10 ปี นับแต่วันที่คำพิพากษาคดีเดิมถึงที่สุด แต่เมื่อมีพฤติการณ์พิเศษศาลจะรับคำร้องที่ยื่นเมื่อพ้นกำหนดเวลาดังกล่าวแล้วก็ได้ (มาตรา 20)

มาตรา 6 บุคคลที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่มีดังต่อไปนี้

- 1) บุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด
- 2) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล ในกรณีที่บุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นเป็นผู้เยาว์ หรือคนไร้ความสามารถ
- 3) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นของนิติบุคคลในกรณีที่นิติบุคคลนั้นต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด
- 4) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาของบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดซึ่งถึงแก่ความตายก่อนที่จะมีการยื่นคำร้อง
- 5) พนักงานอัยการ

มาตรา 18 คำร้องเกี่ยวกับผู้ต้องรับโทษอาญาคนหนึ่งในคดีหนึ่งให้ยื่นได้เพียงครั้งเดียว

บทบาทของพนักงานอัยการในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ

จากการศึกษากฎหมายของต่างประเทศเกี่ยวกับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พบว่าในกลุ่มประเทศที่มีหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ได้แก่ ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมนี และประเทศญี่ปุ่น พนักงานอัยการเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการฟ้องคดีอาญา และมีบทบาทสำคัญในการรื้อฟื้นคดีอาญา

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบบทบาทของพนักงานอัยการในการฟ้องคดีอาญาและ การรื้อฟื้นคดีอาญาในต่างประเทศ

ระบบการดำเนินคดี	ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ			ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน	
	ญี่ปุ่น	เยอรมนี	ฝรั่งเศส	อังกฤษ	สหรัฐอเมริกา
บทบาทอัยการในการฟ้องคดีอาญา	อัยการมีอำนาจฟ้องคดีอาญา	อัยการมีอำนาจฟ้องคดีอาญา	อัยการมีอำนาจฟ้องคดีอาญา	อัยการมีอำนาจฟ้องคดีอาญา	อัยการมีอำนาจฟ้องคดีอาญา
บทบาทอัยการในการรื้อฟื้นคดี	อัยการจะกระทำการในฐานะเป็นทนายความของแผ่นดิน มีบทบาทในการคุ้มครองประโยชน์และอำนาจของประชาชนให้ความยุติธรรมให้แก่ประชาชนในประเทศอัยการจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการรื้อฟื้นคดี	อัยการมีบทบาทหลักในการรื้อฟื้นคดีอาญาในทางที่เป็นโทษแก่จำเลย โดยทำหน้าที่ยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีเพื่อนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมาย	การรื้อฟื้นคดีจะต้องเสนอผ่านกระทรวงยุติธรรม เพื่อเสนอต่ออธิบดีอัยการประจำศาลฎีกาซึ่งเทียบได้กับตำแหน่งอัยการสูงสุดเพื่อเสนอคำร้องขอ รื้อฟื้นคดีนั้นต่อไปยังศาลฎีกาแผนกคดีอาญา	อัยการไม่มีบทบาทหลักในการรื้อฟื้นคดีอาญา ปัจจุบันผู้มีอำนาจยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญา คือ คณะกรรมการรื้อฟื้นคดีอาญา Criminal Case Review Commission: CCRC)	อัยการมีบทบาทในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ เพราะพนักงานอัยการถือเป็นตัวแทนของรัฐในการดำเนินคดี

จากการศึกษาได้นำกฎหมายของประเทศต่างๆ มาใช้วิเคราะห์ โดยพิจารณาจากหลักการดำเนินคดีอาญาเป็นจุดแบ่งแยกอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการโดยประเทศที่มีหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ได้แก่ ประเทศญี่ปุ่น เยอรมนี และฝรั่งเศส ประเทศที่มีหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน ได้แก่ ประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา จากการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบบทบาทของพนักงานอัยการในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ผู้เขียนพบว่าประเทศไทยซึ่งมีหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ กำหนดให้พนักงานอัยการมีบทบาทในการฟ้องคดีอาญา ควบคู่กับการให้สิทธิผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีอาญาได้ด้วย แต่การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้นพบว่าพนักงานอัยการถูกจำกัดอำนาจให้รื้อฟื้นคดีได้เฉพาะกรณีที่พนักงานอัยการมิได้เป็นโจทก์ในคดีเดิม ซึ่งถือว่าขัดต่อหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งพนักงานอัยการจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน รักษาผลประโยชน์และความยุติธรรมให้แก่ประชาชนในประเทศ ดังนั้น บทบาทของพนักงานอัยการของไทยจึงแตกต่างไปจากบทบาทของพนักงานอัยการของประเทศที่มีหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐด้วยกัน คือประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมนี และประเทศญี่ปุ่น ซึ่งกฎหมายของประเทศดังกล่าวไม่มีบทบัญญัติกฎหมายที่ห้ามพนักงานอัยการรื้อฟื้นคดีอาญา ทำให้เห็นได้ว่าระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศดังกล่าวมีลักษณะที่สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐที่สมบูรณ์

ปัจจุบันแม้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยจะเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางตามมาตรา 28 (2) แต่ในมาตรา 32 ได้บัญญัติว่า “เมื่อพนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกัน ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าผู้เสียหายจะทำให้คดีของอัยการเสียหาย โดยกระทำการหรือละเว้นกระทำการใดๆ ในกระบวนการพิจารณา พนักงานอัยการมีอำนาจร้องขอต่อศาลเพื่อสั่งให้ผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นกระทำการนั้นๆ ได้” คำว่า “คดีของอัยการ” ในมาตรานี้ หมายถึงคดีของรัฐ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการที่จะต้องรักษาผลประโยชน์ของรัฐ กล่าวคือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยได้ให้ความสำคัญต่อการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการมากกว่าผู้เสียหาย เนื่องจากแนวความคิดว่าการกระทำความผิดอาญาทำให้เกิดความเสียหายแก่สังคมหรือรัฐ โดยรัฐจะต้องเข้ามา

ดำเนินการกับปัญหาเหล่านี้ ซึ่งมีอัยการเป็นทนายแผ่นดินทำหน้าที่แทนรัฐ แต่แม้ว่าประเทศไทยจะถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ แต่รัฐก็ได้ผูกขาดการดำเนินคดีอาญาแต่ผู้เดียว ยังคงให้อำนาจฟ้องคดีอาญาแก่ผู้เสียหายซึ่งเป็นประชาชนด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่าการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐในระบบกล่าวหา ซึ่งมีนิติสัมพันธ์ขององค์กรของรัฐจะเป็นไปในทางราบ คือ องค์กรทุกฝ่ายมีหน้าที่ค้นหาความจริงมิใช่ต่อสู้กัน เห็นได้จากบทบัญญัติกฎหมายของไทยที่ให้ศาลมีอำนาจค้นหาความจริงได้อย่างกว้างขวางไม่จำกัดเฉพาะพยานหลักฐานเท่าที่คู่ความนำสืบ อันถือว่าเป็น “หลักการตรวจสอบ” กล่าวคือ ในคดีอาญาเป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานและศาลที่จะต้องตรวจสอบข้อเท็จจริงในเรื่องที่กล่าวหาโดยไม่มีข้อผูกมัดใดๆ อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัตินั้น ยังคงเข้าใจว่า อัยการเป็นปรปักษ์กับจำเลยหรือผู้ต้องหา ซึ่งจะต้องต่อสู้กันในเชิงคดีทุกรูปแบบโดยมีศาลวางตัวเป็นกลางอันเป็นไปในทำนองเดียวกับการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนของคอมมอนลอว์ ซึ่งเป็นความเข้าใจที่สับสนและไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของ “หลักการตรวจสอบ” ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งแท้จริงแล้วพนักงานอัยการเป็นเพียงคู่ความในทางรูปแบบเท่านั้น ไม่ใช่คู่ความในเนื้อหา ด้วยเหตุนี้พนักงานอัยการจึงสามารถดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของจำเลยได้ด้วย ต่างจากการดำเนินคดีโดยผู้เสียหายซึ่งมีฐานะเป็นคู่ความฝ่ายตรงข้ามและเป็นคู่ความในเนื้อหาของคดี

วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคจากการบังคับใช้พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526

1. ปัญหาจากหลักเกณฑ์และขั้นตอนตามกฎหมาย

เหตุผลประการสำคัญประการแรกที่ทำให้การรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่กระทำได้ยาก เพราะว่าบทบัญญัติในกฎหมายดังกล่าวที่ว่า การรื้อฟื้นคดีอาญาจะกระทำได้ต่อเมื่อพยานบุคคลที่ศาลใช้เป็นหลักในการพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น ต่อมาได้มีคำพิพากษายกหลังจากเป็นคำเบิกความเท็จหรือไม่ตรงกับความจริง หรือพยานหลักฐานอื่นที่เคยใช้เป็นหลักต่อมามีคำพิพากษายกหลังจากเป็นพยานหลักฐานเท็จ หรือมีพยานหลักฐานใหม่ในคดีเดิม ทั้งนี้ในทางปฏิบัติ การพิสูจน์ว่าพยานหลักฐานเดิม

ที่เคยใช้ในคดีไม่ตรงกับความจริงนั้นยากและต้องใช้เวลาอย่างมาก นอกจากนั้นยังพบว่าผู้ร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว อันเป็นเหตุให้ศาลยกคำร้องเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งการที่กฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ไว้อย่างเคร่งครัดเช่นนี้แสดงให้เห็นว่ากฎหมายของไทยให้ความสำคัญกับหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษามาก จึงสร้างเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ในการรื้อฟื้นคดีที่เคร่งครัดเพื่อให้ยากแก่การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ดังนั้น ผู้ที่ใช้สิทธิยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีจึงควรเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ และเข้าใจในหลักกฎหมายเกี่ยวกับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพื่อให้ศาลพิจารณารับคำร้อง และพิพากษาคดีเพื่อคืนความเป็นธรรมให้แก่จำเลยผู้บริสุทธิ์ต่อไป

2. การจำกัดสิทธิในการยื่นคำร้องได้เพียงครั้งเดียว

กล่าวคือ คำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ซึ่งเกี่ยวกับผู้ต้องรับโทษอาญาคนหนึ่งให้ยื่นได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น และคำร้องดังกล่าวจะต้องยื่นภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่ปรากฏข้อเท็จจริงตามมาตรา 5 หรือภายใน 10 ปี นับแต่วันที่คำพิพากษาในคดีเดิมถึงที่สุด เว้นแต่จะมีพฤติการณ์พิเศษศาลจะรับคำร้องที่ยื่นเมื่อพ้นกำหนดเวลาดังกล่าวไว้พิจารณาก็ได้ ดังนั้น ถ้าผู้มีสิทธิคนใดคนหนึ่งตาม มาตรา 6 ได้ยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่แล้วเป็นผลให้บุคคลเดิมหรือบุคคลอื่นซึ่งรวมถึงพนักงานอัยการก็ไม่สามารถยื่นคำร้องเข้ามาอีกได้ การที่กฎหมายไทยกำหนดไว้เช่นนี้จึงต่างจากหลักเกณฑ์การรื้อฟื้นคดีของต่างประเทศ ดังนี้

ตารางที่ 2 หลักเกณฑ์การรื้อฟื้นคดีของฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา

ฝรั่งเศส	ญี่ปุ่น	สหรัฐอเมริกา
กฎหมายบัญญัติให้มีการยื่นคำร้องขอใหม่ได้เสมอ ถ้ามีเหตุที่จะร้องขอพิจารณาใหม่ และไม่ได้จำกัดเวลาในการยื่นคำขอไว้แต่อย่างใด	ศาลสามารถใช้อำนาจรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ อีกครั้งหลังปรากฏข้อเท็จจริงที่น่าเชื่อถือ การใช้สิทธิของผู้ร้องจะอยู่ภายใต้เงื่อนไขว่าจะร้องโดยอาศัยเหตุอย่างเดียวกันอีกไม่ได้ คำร้องใดที่ทำขึ้นโดยไม่ถูกต้องจะถูกยกเสียเช่นเดียวกับกรณีคำร้องนั้นไม่มีเหตุไม่มีมูล	- กรณีอ้างเหตุว่าพบพยานหลักฐานใหม่ จะต้องยื่นก่อนหรือภายในกำหนด 2 ปี นับแต่วันที่คำพิพากษาถึงที่สุด - กรณียื่นคำขอโดยอาศัยเหตุอื่นๆ จะต้องกระทำภายใน 7 วัน ทั้งนี้ ไม่จำกัดจำนวนครั้งในการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญา

ในกรณีนี้ ผู้เขียนเห็นว่าควรให้สิทธิในการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้โดยไม่จำกัดจำนวนครั้ง โดยคำร้องดังกล่าวจะต้องยื่นภายในกำหนดหนึ่งปี นับแต่วันที่ปรากฏข้อเท็จจริง หรือภายใน 10 ปี นับแต่วันที่คำพิพากษาในคดีเดิมถึงที่สุด ตามมาตรา 20 โดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขว่า ผู้ร้องจะยื่นคำร้องโดยอาศัยเหตุอย่างเดียวกันอีกไม่ได้ ทั้งนี้ เนื่องจากผู้ร้องไม่ว่าจะเป็นจำเลย ผู้บุกรุก ผู้สืบสันดาน สามीหรือภริยาของจำเลย ตลอดจนพนักงานอัยการอาจค้นพบพยานหลักฐานที่จะพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของจำเลยได้หลายครั้งในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่แตกต่างกัน

3. การจำกัดอำนาจของพนักงานอัยการในการยื่นคำร้อง

ตามสถิติของคดีที่มีการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้น พบว่า ทุกคดีจำเลยเป็นผู้ยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีเองทั้งสิ้น โดยไม่ปรากฏคดีที่พนักงานอัยการเป็นผู้ยื่นคำร้องแต่อย่างใด เนื่องจากการใช้สิทธิยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีใหม่ ในกรณีของพนักงานอัยการนั้นไม่สามารถใช้สิทธิรื้อฟื้นคดีซึ่งตนเองเป็นโจทก์ในคดีเดิมได้ ซึ่งในทางปฏิบัติมีโอกาสเป็นไปได้น้อยที่พนักงานอัยการที่ได้เป็นโจทก์ในคดีเดิมจะทราบข้อมูลคดีที่ตนมิได้เป็นเจ้าของสำนวน ทั้งในเรื่องข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน นอกจากนี้ประเทศไทยเป็นอีกประเทศหนึ่งที่แยกอำนาจการสอบสวนและอำนาจการฟ้องคดีออกจากกัน โดยกฎหมายกำหนดให้พนักงานสอบสวนเป็นองค์กรในการสอบสวนคดีอาญาและสามารถดำเนินการได้อย่างอิสระจนกระทั่งมีความเห็นสมควรสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีนั้นต่อพนักงานอัยการ ส่วนพนักงานอัยการแม้เป็นผู้รับผิดชอบในการฟ้องคดีและมีกฎหมายให้อำนาจในการสอบสวนเพิ่มเติมหรือเรียกพยานมาซักถามได้ แต่ในทางปฏิบัติมักเกิดปัญหาเกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนที่มุ่งหาพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่า “ผู้ต้องหาคือผู้กระทำ” เท่านั้น ซึ่งขัดกับหลักตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 ที่บัญญัติว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหาเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิด หรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา” เมื่อพนักงานสอบสวนไม่เข้าใจบทบาทที่แท้จริงของตนเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาจึงทำให้การสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานโดยพนักงานสอบสวน มักไม่ปรากฏหลักฐานที่สามารถ

พิสูจน์ความบริสุทธิ์ของจำเลยได้ ผลที่ได้จากการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานดังกล่าวจะปรากฏออกมาในรูปของสำนวนการสอบสวนที่พนักงานอัยการจะใช้ข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานจากสำนวนการสอบสวนเป็นหลักในการพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาตามสำนวนการสอบสวนเท่านั้น ซึ่งหากพนักงานสอบสวนละเอียดที่จะรวบรวมพยานหลักฐานบางอย่างมาตั้งแต่แรก และปรากฏต่อมามีพยานหลักฐานชั้นนั้นจะสามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของจำเลยได้ พนักงานอัยการก็ยากที่จะทราบถึงความมียู่ของพยานหลักฐานชั้นนั้น และไม่สามารถปฏิบัติภารกิจตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 มาตรา 7 ได้อย่างเต็มที่ โดยมาตรา 7 บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับมาตรา 6 (5) พนักงานอัยการจะยื่นคำร้องเมื่อเห็นสมควรหรือเมื่อบุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา 6 (1)(2)(3) หรือ (4) ร้องขอก็ได้ และเพื่อประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐานให้พนักงานอัยการมีอำนาจเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”

สำหรับความเห็นของผู้เขียนนั้น เห็นว่า เมื่อการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่เกิดจากความผิดพลาดของรัฐ ดังนั้นพนักงานอัยการในฐานะเป็นตัวแทนของรัฐในการดำเนินคดีอาญา และการค้นหาความจริงในคดีอาญา พนักงานอัยการไม่ใช่คู่ความในทางเนื้อหาหากแต่เป็นเพียงคู่ความตามแบบพิธีเท่านั้น ด้วยเหตุนี้พนักงานอัยการจึงสามารถดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของจำเลยได้อีกด้วย ดังนั้น พนักงานอัยการจึงสมควรมีบทบาทที่สำคัญในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้โดยไม่ถูกจำกัดอำนาจ ซึ่งแนวความคิดนี้สอดคล้องกับประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมัน และประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมีแนวคิดที่ให้พนักงานอัยการสามารถรื้อฟื้นคดีอาญาได้โดยไม่ถูกจำกัดอำนาจ ในฐานะที่ประเทศไทยมีหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเช่นเดียวกับประเทศดังกล่าว จึงสมควรมานำแนวความคิดนี้มาพัฒนาประสิทธิภาพการรื้อฟื้นคดีอาญาของไทยเพื่อคืนความเป็นธรรมให้กับจำเลยผู้บริสุทธิ์ สมดังเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 โดยเห็นควรให้พนักงานอัยการสามารถรื้อฟื้นคดีอาญาของรัฐ (คดีที่มีการฟ้องโดยพนักงานอัยการ) ได้ โดยให้มีการจัดตั้งคณะทำงานขึ้นภายในสำนักงานอัยการสูงสุด ประกอบด้วยพนักงานอัยการผู้ทรงความรู้ความสามารถในการดำเนินคดี เพื่อทำหน้าที่รื้อฟื้นคดีอาญาเพื่อพิจารณาใหม่ ทั้งนี้

เพื่อให้เป็นบทบาทขององค์กรอัยการในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

สรุป

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของรัฐ หรือระบบการพิสูจน์ว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิดหรือผู้บริสุทธิ์ แม้จะมีประสิทธิภาพเพียงใด ในทางปฏิบัติก็อาจเกิดข้อผิดพลาดขึ้นได้ ดังนั้น พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 บังคับใช้เพื่อแก้ไขเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้ว เมื่อพบว่าการใช้สิทธิของผู้ต้องคำพิพากษาในการขอรื้อฟื้นคดียังขาดประสิทธิภาพ จึงควรพัฒนาประสิทธิภาพการใช้สิทธิของผู้ต้องคำพิพากษา โดยควรพัฒนามาบทบาทของพนักงานอัยการให้สามารถรื้อฟื้นคดีอาญาได้โดยไม่ถูกจำกัดอำนาจตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เพื่อให้พนักงานอัยการได้ทำหน้าที่รักษาผลประโยชน์และความยุติธรรมให้แก่ประชาชนในประเทศ อันมีลักษณะสอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ และเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้บริสุทธิ์ ภารกิจที่สำคัญที่สุดของพนักงานอัยการ คือ การอำนวยความยุติธรรม การรักษาผลประโยชน์ของรัฐ และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งหากพบความผิดพลาดเกิดขึ้น พนักงานอัยการจะต้องดำเนินการตามกฎหมายเพื่อแก้ไขความผิดพลาดที่เกิดขึ้นนั้น อย่างไรก็ตามในการดำเนินคดีของพนักงานอัยการนั้นจะกระทำมิได้เลยหากไม่มีกฎหมายให้อำนาจไว้

ข้อเสนอแนะ

การดำเนินการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของจำเลยตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ควรให้อำนาจพนักงานอัยการสามารถรื้อฟื้นคดีอาญาของรัฐ (คดีที่มีการฟ้องโดยพนักงานอัยการ) กล่าวคือไม่จำกัดอำนาจของพนักงานอัยการในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ โดยเห็นสมควรให้มีการจัดตั้งคณะทำงานขึ้นภายในสำนักงานอัยการสูงสุด ประกอบด้วยพนักงานอัยการผู้ทรงความรู้ความสามารถในการดำเนินคดี

เพื่อทำหน้าที่รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นบทบาทขององค์กรอัยการในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2. คำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ซึ่งตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 มาตรา 18 ให้ยื่นได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น เห็นว่า กฎหมายกำหนดไว้ค่อนข้างจำกัด จึงควรกำหนดให้ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องตามมาตรา 6 สามารถยื่นคำร้องได้เสมอตราบใดที่ยังอยู่ภายในกำหนดเวลา ตามมาตรา 20 โดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขว่าผู้ร้องจะยื่นโดยอาศัยเหตุอย่างเดียวกันอีกไม่ได้ เนื่องจากผู้ร้องไม่ว่าจะเป็นจำเลย ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาของจำเลย ตลอดจนพนักงานอัยการอาจค้นพบพยานหลักฐานที่จะพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของจำเลยได้หลายครั้งในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่แตกต่างกัน

3. ควรแก้ไขกฎหมายเพื่อให้อำนาจพนักงานอัยการเข้าไปมีบทบาทในการกำกับตรวจสอบ เพื่อให้พนักงานอัยการได้มีโอกาสตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย ความถูกต้อง ความละเอียดรอบคอบและความน่าเชื่อถือของสำนวนการสอบสวน อีกทั้ง ยังทำให้การปฏิบัติหน้าที่บังคับใช้กฎหมายเป็นไปได้อย่างสมบูรณ์ เพราะบทบาทของพนักงานอัยการไม่ได้จำกัดอยู่เพียงฝ่ายตรงข้ามของจำเลยเท่านั้น แต่ยังต้องทำหน้าที่ตรวจสอบและค้นหาความจริงในคดีอาญาเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนอีกด้วย

นอกจากนี้ พนักงานอัยการควรมีบทบาทในการกลั่นกรองข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานอย่างแท้จริง เพื่อตรวจสอบการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนว่าเป็นไปตามกฎหมายหรือไม่ เพียงใด ทั้งนี้ เพื่อป้องกันมิให้มีการฟ้องผู้บริสุทธิ์เป็นจำเลย

เอกสารอ้างอิง

- โกเมน ภัทรภิรมย์. (2526). ระบบอัยการสากล. กรุงเทพฯ : ศรีสมบัติการพิมพ์.
- โกเมน ภัทรภิรมย์. (2534). งานอัยการในกระบวนการยุติธรรม. วารสารอัยการ, 14(161), 486.
- กมล พัทธวนิช. (2521). ระบบอัยการของสหรัฐอเมริกา. วารสารอัยการ 1(12), 17.

- คณิต ณ นคร. (2555). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. กรุงเทพฯ : วิทยุชน.
- คณิต ณ นคร. (2536). *แนวความคิดในการคุ้มครองสิทธิของบุคคลของพนักงานอัยการ*. 100 ปีอัยการ, แห่งการสถาปนาสถาบันอัยการ 100 ปี โดย สำนักงานอัยการสูงสุด กรุงเทพฯ, 142.
- คณิต ณ นคร. (2525). ปัญหาการใช้ดุลพินิจของอัยการ. *วารสารอัยการ*, 5(52), 57.
- ทิมล่าความจริง (ช่องนาว 26). (2560). *ลั่นรื้อคดี “แพะหนุ่มใบ้” สำเร็จครั้งแรกของประเทศไทย*. (12 สิงหาคม 2560) สืบค้นเมื่อ <http://www.now26.tv/view/102594>.
- ธานินทร์ ภัยวิเชียร. (2521). *ศาลกับพยานบุคคล*. กรุงเทพฯ : นำอักษรการพิมพ์.
- นพพร โพธิ์รังสิยากร. (2524). *การใช้ดุลพินิจของศาลในการลงโทษ*. คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- นิภาพร รุจนรงค์. (2538). *คดีเซอร์แอน กระบวนการยุติธรรมจะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้บริสุทธิ์ได้อย่างไร*. รายงานการเสวนาทางวิชาการ โดย สำนักงานอัยการสูงสุด กรุงเทพฯ, 6.
- บัญญัติ สุขีวะ. (2507). ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย. *ตุลพาท*, 11, 6.
- มารุต บุณนาค. (2513). *ชะตากรรมของจำเลยผู้บริสุทธิ์*. *บทบัญญัติ*, 27, 62.
- มารุต บุณนาค. (2518). *การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่*. *วารสารทนายความ*, 17, 6.
- สุจินต์ ทิมสุวรรณ. (2525). *กรมอัยการกับการดำเนินคดีให้แก่รัฐ*. กรุงเทพฯ : กรมอัยการ.
- สุพร อิศรเสนา. (2544). *การขอพิจารณาคดีใหม่ พ.ร.บ.รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ การหนังสือทูลเกล้าถวายฎีกา*. กรุงเทพฯ : นิติบรรณการ.
- อรรถพล ใหญ่สว่าง. (2524). *ผู้เสียหายในคดีอาญา*. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- อรุณี กระจำแสง. (2532). *อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา*. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- อำไพ วิจิตรเวชการ. (2527). *การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่*. *บทบัญญัติ*, 41, 363.

บทที่

3

ผลกระทบของนโยบายประชานิยมของทักษิณ ที่มีต่อประชาธิปไตยของไทย

An Effect of Thaksin's Populism toward
Thai Democratic Regime

ภัทร หวังกิตติกุล

Pattara Wangkittikul

ผลกระทบของนโยบายประชานิยมของทักษิณ ที่มีต่อประชาธิปไตยของไทย

An Effect of Thaksin's Populism toward
Thai Democratic Regime

ภัทร หวังกิตติกุล¹

Pattara Wangkittikul

บทนำ

บทความเป็นการนำเสนอเนื้อหาเรื่องผลกระทบของนโยบายประชานิยมของทักษิณที่มีต่อประชาธิปไตยของไทยโดยใช้การอธิบายเพื่อเชื่อมโยงประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบโดยมีลำดับการเชื่อมโยงคือ (1) นโยบายประชานิยมของทักษิณกับปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้า และ (2) ผลกระทบของความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าที่มีต่อประชาธิปไตยของไทย

ผลการศึกษาพบว่า นโยบายประชานิยมของทักษิณเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าโดยก่อให้เกิดการแบ่งแยกคนในสังคมออกเป็น 2 กลุ่มอย่างชัดเจนคือ กลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบจากนโยบาย (กลุ่มคนชนชั้นกลาง) และกลุ่มคนที่ได้ประโยชน์จากนโยบาย (กลุ่มคนชนชั้นรากหญ้า) ซึ่งสัดส่วนของจำนวนประชากรของคนทั้งสองกลุ่มมีความแตกต่างกันอย่างมากในสังคมไทย กลุ่มคนชนชั้นกลางซึ่งเป็นเสียงส่วนน้อยไม่อาจ

¹ นักศึกษาระดับปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ สาขาการจัดการการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่อยู่ แอสบายคอนโด สาทร-ท่าพระ ชั้น 28 ห้อง 1161 359 ถนนรัชดาภิเษก แขวงบุคคโล เขตธนบุรี กรุงเทพฯ 10600 [the_deepsaturn@hotmail.com]

เอาชนะรัฐบาลที่ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ได้ด้วยเหตุนี้จึงทำให้กลุ่มคนชนชั้นกลางหันไปใช้เครื่องมืออื่นในการต่อสู้กับรัฐบาลนั้นคือการร่วมมือกับสถาบันและองค์กรที่มีอำนาจอื่นๆ เช่น กองทัพ อันส่งผลให้รัฐบาลขาดเสถียรภาพในการบริหารประเทศและเป็นสาเหตุของการเกิดการรัฐประหารในปี พ.ศ. 2549 และ 2557

คำสำคัญ : นโยบายประชานิยมของทักษิณ; ความขัดแย้งทางชนชั้น; การรัฐประหาร

Abstract

The article presents the effect of Thaksin's Populism toward Thai Democratic Regime by giving explanation that connects the related problems step by step. The first topic is Thaksin's Populism and the conflicts of Thai people and the second topic is the Effects of Thai people's conflict that have impact on Thai democratic Regime.

The results of the study were: Thaksin's Populism was one of the causes of Thai people's conflict because Thaksin's Populism separated Thai people into two groups, the middle class group who were affected and the lower class group who received benefits from Thaksin's Populism. However, the number of people in each group were very different. The number of people in the middle class group were fewer than those of the lower class one, so the middle class group could not defend with the government that was supported by the lower class group. Because of this, the middle class turned to collaborate with other powerful parties especially the military's institution to fight against the government and the lower class group. This had an impact on the government stability. Finally, the governments were dissolved by coup d' état in 2006 and 2014.

Keywords : Thaksin's Populism; Class Struggle; Coup d' état

บทนำ

นโยบายประชานิยมนับเป็นหนึ่งในปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อประชาธิปไตยของไทย โดยนโยบายประชานิยมของทักษิณมีจุดเริ่มต้นในปี พ.ศ. 2544 ที่พรรคไทยรักไทยชนะการเลือกตั้งและได้จัดตั้งรัฐบาลเป็นสมัยแรก (นันทวุฒิ พิพัฒน์เสรีธรรม, 2551 : 20) ซึ่งกลุ่มคนที่เป็นฐานเสียงหลักของพรรคไทยรักไทยก็คือกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าอันประกอบไปด้วยกลุ่มคนยากจนในเมืองและกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในชนบทซึ่งเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ในประเทศ และด้วยเหตุนี้ จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้พรรคไทยรักไทยชนะการเลือกตั้งเป็นสมัยที่สองในปี พ.ศ. 2548 ด้วย (ประภาส มั่นตะสูตร, 2558 : 301) และถึงแม้ว่ารัฐบาลพรรคไทยรักไทยจะถูกคณะรัฐประหารยึดอำนาจในปี พ.ศ. 2549 ก่อนถูกตัดสินยุบพรรคในเวลาต่อมา นโยบายประชานิยมของทักษิณก็ยังคงถูกส่งทอดมาสู่พรรคพลังประชาชนและพรรคเพื่อไทยตามลำดับซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่ก่อตั้งขึ้นจากนักการเมืองที่เป็นสมาชิกเดิมของพรรคไทยรักไทย พรรคการเมืองทั้งสองต่างประสบผลสำเร็จในการชนะการเลือกตั้งจากการได้รับการสนับสนุนและคะแนนเสียงของกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้า จนกระทั่งรัฐบาลพรรคเพื่อไทยได้ถูกคณะรัฐประหารยึดอำนาจอีกครั้งในปี พ.ศ. 2557

ถึงแม้ว่าพรรคไทยรักไทย พรรคพลังประชาชน และพรรคเพื่อไทยซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่สืบทอดนโยบายประชานิยมของทักษิณจะได้รับความนิยมชมชอบในกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้า แต่กลับเป็นพรรคการเมืองที่ถูกต่อต้านจากกลุ่มคนชนชั้นกลางอันประกอบไปด้วยกลุ่มนายทุนนักธุรกิจ กลุ่มข้าราชการ และกลุ่มคนเมืองที่มีฐานะดี (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2550) ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวได้นำไปสู่การก่อเกิดความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้างดงามเห็นตัวอย่างได้จากการเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างรุนแรงของกลุ่มคนสองกลุ่มตลอดช่วงหลายปีนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 - 2557 ที่มีทั้งการชุมนุมประท้วง การบุกยึดสถานที่สำคัญและทำลายทรัพย์สินทั้งของราชการและประชาชนทั่วไป การเข้าปะทะกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลและกลุ่มผู้ชุมนุมฝ่ายตรงข้าม ฯลฯ ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวกลายเป็นเหตุผลที่ถูกหยิบยกมากล่าวอ้างในการก่อการรัฐประหารทั้งในปี พ.ศ. 2549 และ 2557 (อภิญา ดิสสะมาน, 2557 : บทคัดย่อ)

ตัวเหตุการณ์การที่กล่าวมา จึงเป็นที่มาที่ทำให้ผู้เขียนเกิดความสนใจที่จะศึกษาเรื่องผลกระทบของนโยบายประชานิยมของทักษิณที่มีต่อประชาธิปไตยของไทยอย่างจริงจัง เพื่อค้นหาคำตอบว่านโยบายประชานิยมของทักษิณก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางกับกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าได้อย่างไร และความขัดแย้งดังกล่าวได้ส่งผลกระทบด้านใดต่อประชาธิปไตยของไทย

วัตถุประสงค์ของบทความ

2.1 เพื่ออธิบายสาเหตุที่นโยบายประชานิยมของทักษิณก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้า

2.2 เพื่ออธิบายผลกระทบที่มีต่อประชาธิปไตยของไทยจากปรากฏการณ์ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าย้อนมีสาเหตุมาจากนโยบายประชานิยมของทักษิณ

การทบทวนวรรณกรรม

การทบทวนวรรณกรรมของบทความนี้ ผู้เขียนได้ศึกษาบทความและงานวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเรื่อง นโยบายประชานิยมของทักษิณ และความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้า ซึ่งเป็นเนื้อหาที่สำคัญในการนำมาวิเคราะห์และอธิบายให้เห็นถึงผลกระทบของนโยบายประชานิยมของทักษิณที่มีต่อประชาธิปไตยของไทย

วรรณกรรมเรื่องแรกที่คุณเขียนได้ศึกษาคือเรื่อง **ทักษิณ-ประชานิยม : ความหมาย ปัญหา และทางออก** ของ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ที่ได้อธิบายถึงความเกี่ยวข้องกันระหว่างนโยบายประชานิยมและความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าไว้ว่า นโยบายประชานิยมของทักษิณมีลักษณะแบบ **รัฐอุปถัมภ์** อันหมายถึงการที่รัฐได้เข้ามาอุปถัมภ์ประชาชนโดยตรงด้วยการกำหนดนโยบายที่ตรงตามความต้องการของประชาชนและสามารถเข้าถึงประชาชนได้ทันที ซึ่งแตกต่างจากนโยบายในอดีตที่มีลักษณะแบบ **สังคมอุปถัมภ์** ที่รัฐมิได้เข้ามามีบทบาทในการอุปถัมภ์ประชาชนโดยตรงแต่จะอาศัยคนกลางในการเข้าถึงประชาชนก่อน

ซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่เป็นคนกลางนี้ก็คือกลุ่มคนชนชั้นกลาง ด้วยเหตุนี้ นโยบายในลักษณะสังคมอุปถัมภ์จึงมุ่งเน้นการตอบสนองความต้องการและเข้าถึงกลุ่มคนชนชั้นกลางมากกว่าประชาชนทั่วไป

วรรณกรรมที่สองซึ่งผู้เขียนได้ทำการศึกษาคือเรื่อง **บทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางไทยในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยภายใต้ระบอบ ดร.ทักษิณ** ของ อัสมา หวังกุลหล้า มีความเห็นสอดคล้องแนวทางเดียวกันคือ นโยบายประชานิยมของทักษิณเป็นนโยบายที่รัฐเข้าไปอุปถัมภ์ประชาชนโดยตรงแบบไม่ผ่านคนกลาง และมีการยกตัวอย่างในกรณีของกลุ่มพัฒนาเอกชนต่างๆ (NGOs) ซึ่งเคยทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานระหว่างรัฐกับประชาชนได้ถูกลดบทบาทความสำคัญรวมทั้งขาดทุนในการสนับสนุนไปมากหลังจากที่พรรคไทยรักไทยได้ใช้นโยบายประชานิยมในการติดต่อสื่อสารกับประชาชนโดยตรงโดยไม่ผ่านกลุ่มพัฒนาเอกชนเหล่านี้อีกต่อไป หรือกรณีโครงการแพทย์อาสาที่ถูกลดบทบาทความสำคัญและการสนับสนุนลงจากนโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงเรื่องความไม่เป็นธรรมในด้านการนำภาษีไปใช้ในการกำหนดนโยบายโดยอธิบายว่าพรรคไทยรักไทยมีการเก็บภาษีจากกลุ่มคนชนชั้นกลางในอัตราที่สูงกว่ากลุ่มคนชนชั้นรากหญ้า แต่กลับนำภาษีที่ได้มาไปใช้เพื่อกำหนดนโยบายประชานิยมให้แก่กลุ่มคนชนชั้นรากหญ้า

ตัวอย่างของวรรณกรรมทั้งสองเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่านโยบายประชานิยมของทักษิณมีความเชื่อมโยงกับความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าอย่างไร โดยนัยยะสำคัญของปัญหานี้ก็คือ นโยบายประชานิยมของทักษิณทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างทางการเมือง จากเดิมที่กลุ่มคนชนชั้นกลางทำหน้าที่เป็นคนกลางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและประชาชนกลายมาเป็นรัฐได้เข้ามาสร้างความสัมพันธ์กับประชาชนโดยตรง การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างดังกล่าวส่งผลให้รัฐไม่จำเป็นต้องพึ่งพากลุ่มคนชนชั้นกลางในการเป็นคนกลางอีกต่อไป การกำหนดนโยบายของรัฐจึงไม่ต้องคำนึงถึงการตอบสนองความต้องการของกลุ่มคนชนชั้นกลางเหมือนเช่นในอดีต ซึ่งสอดคล้องกับคำอธิบายของวรรณกรรมที่สามคือเรื่อง **จากระบอบ ดร.ทักษิณ สู่อำนาจพรรค 19 กันยายน 2549 : วิกฤตประชาธิปไตยไทย** ของ เกษียร เตชะพีระ ที่กล่าวว่า นโยบายทางสังคมในรูปแบบ

ประชานิยมของ ดร.ทักษิณนั้นได้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางอำนาจและการจัดสรรทรัพยากรในหมู่ชนชั้นนำอย่างรุนแรงแบบชุดรากถอนโคนเนื่องจากการใช้ระบบทุนนิยมเสรีควบคู่ไปกับนโยบายประชานิยมจึงส่งผลให้เกิดการพลิกเปลี่ยนแปลงแผนที่เคยมีมาซึ่งส่งผลกระทบต่อกลุ่มชนชั้นกลางอย่างข้าราชการและนายทหารชั้นผู้ใหญ่

วรรณกรรมเรื่อง **พัฒนาการและบทบาททางการเมืองของกลุ่มธุรกิจการเมืองในประเทศไทย** ของ สิทธิโชค ลางกุลานนท์ ได้เน้นย้ำให้เห็นถึงผลกระทบของนโยบายประชานิยมของทักษิณที่มีต่อกลุ่มคนชนชั้นกลางด้วยการอธิบายว่านโยบายประชานิยมของทักษิณแม้จะก่อให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่เป็นการเอื้อประโยชน์แค่เฉพาะกลุ่มธุรกิจพวกพ้องเท่านั้น อีกทั้งยังเข้าแทรกแซงระบบราชการ ครอบงำสื่อมวลชน และองค์กรอิสระ ซึ่งจากคำอธิบายข้างต้นแสดงให้เห็นว่ากลุ่มผู้เสียประโยชน์จากนโยบายประชานิยมของทักษิณก็คือ กลุ่มธุรกิจอื่นๆ ที่ไม่ใช่พวกพ้องของ ดร.ทักษิณ กลุ่มข้าราชการ กลุ่มสื่อมวลชน ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มคนชนชั้นกลางทั้งสิ้น

จากวรรณกรรมต่างๆ ที่ผู้เขียนได้นำมาอ้างอิงแสดงให้เห็นว่านโยบายประชานิยมของทักษิณนั้นแม้จะทำให้เศรษฐกิจของประเทศไทยมีความก้าวหน้า ประชาชนได้รับประโยชน์จากนโยบาย แต่ก็ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อกลุ่มคนชนชั้นกลาง ซึ่งการได้รับผลกระทบดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความไม่พอใจและการต่อต้านนโยบายประชานิยมของทักษิณในกลุ่มคนชนชั้นกลางอันนำไปสู่ความขัดแย้งกับกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศที่ได้รับประโยชน์จากนโยบายประชานิยมของทักษิณและต้องการปกป้องนโยบายประชานิยมของทักษิณเอาไว้ ดังเช่นคำอธิบายในวรรณกรรมเรื่อง **บททวนภูมิทัศน์การเมืองไทย** ของ อภิชาติ สถิตินิรมัย และคณะ ที่กล่าวว่า ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าเกิดจากความต้องการที่แตกต่างกัน กลุ่มคนชนชั้นรากหญ้ามี่ความต้องการที่จะได้รับความเสมอภาคในการเข้าถึงอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่เท่าเทียมกับกลุ่มคนชนชั้นกลาง ซึ่งนโยบายประชานิยมของทักษิณสามารถตอบสนองความต้องการในส่วนนี้ของกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าได้ ในขณะที่กลุ่มคนชนชั้นกลางนั้นมีความต้องการที่จะรักษาอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่พวกตนเคยมีมาแต่อดีตไว้ ซึ่ง

นโยบายประชานิยมของทักษิณได้ลดทอนอำนาจในส่วนนี้ของกลุ่มคนชนชั้นกลางลงไป ด้วยเหตุนี้ ความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างกลุ่มคนสองกลุ่มจึงเกิดขึ้น

กล่าวโดยสรุป จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องแสดงให้เห็นว่า นโยบายประชานิยมของทักษิณได้ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าจริงดังสามารถพิสูจน์ได้จากเหตุผล 2 ประการ คือ (1) นโยบายประชานิยมของทักษิณได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองที่เคยเป็นมาในอดีตซึ่งส่งผลกระทบต่อกลุ่มคนชนชั้นกลางแต่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้า และ (2) นโยบายประชานิยมของทักษิณมีลักษณะของความไม่เป็นธรรมในการกระจายผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้า

อย่างไรก็ตาม วรรณกรรมต่างๆ ที่ผู้เขียนศึกษามีขอบเขตเนื้อหาเพียงการอธิบายที่พิสูจน์ให้เห็นว่านโยบายประชานิยมของทักษิณได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าตามหลักฐานในรูปแบบเอกสารเท่านั้น แต่ยังมีได้อธิบายในขั้นต่อไปว่าความขัดแย้งดังกล่าวส่งผลกระทบต่อประชาธิปไตยของไทยอย่างไร และยังมีได้มีการพิสูจน์ในเชิงประจักษ์ว่าเนื้อหาที่ได้รับการอธิบายมาในวรรณกรรมข้างต้นมีความถูกต้องตามความเป็นจริงหรือไม่ ดังนั้น จึงเป็นโอกาสให้ผู้เขียนได้นำประเด็นดังกล่าวมาศึกษาและอธิบายในลำดับต่อไป

ระเบียบวิธีวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมทำให้เราได้ทราบว่า นโยบายประชานิยมของทักษิณได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้า อย่างไรก็ตาม วรรณกรรมต่างๆ ยังมีได้อธิบายถึงผลกระทบจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นที่มีต่อประชาธิปไตยของไทย และยังมีได้มีการพิสูจน์ในเชิงประจักษ์ว่าเนื้อหาที่ได้รับการอธิบายมาในวรรณกรรมข้างต้นมีความถูกต้องตามความเป็นจริงหรือไม่ ดังนั้น ในเนื้อหาส่วนนี้จึงเป็นการนำประเด็นดังกล่าวมาศึกษาโดยมีระเบียบวิธีวิจัยดังต่อไปนี้

การศึกษาในเรื่อง ผลกระทบที่มีต่อประชาธิปไตยของไทยจากความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้า ซึ่งเกิดจากนโยบายประชานิยมของทักษิณ ผู้เขียนได้ใช้วิธีการศึกษาตามรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการรวบรวม

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น เอกสารทางวิชาการ วารสาร หนังสือพิมพ์ รวมทั้งข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ เพื่อนำข้อมูลที่ได้รับมาใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหาที่จะนำเสนอในส่วนถัดไป โดยผู้เขียนจะมุ่งเน้นศึกษาใน 3 ประเด็นหลัก ได้แก่

1. การพิสูจน์ผลการทบทวนวรรณกรรมเพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูล

เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมว่ามีความถูกต้องตามสภาพความเป็นจริงหรือไม่ ผู้เขียนจึงใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 100 คน ซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้า โดยเป็นการสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความพึงพอใจในนโยบายประชานิยมของทักษิณ

2. ผลกระทบที่รัฐบาลซึ่งมาจากการเลือกตั้งได้รับจากปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าในระหว่างปี พ.ศ. 2548-2557

สาเหตุที่ผู้เขียนต้องศึกษาในประเด็นนี้ เนื่องจากรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งโดยประชาชนนับเป็นสิ่งสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นประชาธิปไตย ดังนั้น การศึกษาในเรื่องผลกระทบที่รัฐบาลซึ่งมาจากการเลือกตั้งได้รับจากปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าจึงเป็นเรื่องสำคัญสำหรับการศึกษาเรื่องผลกระทบจากความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าที่มีต่อประชาธิปไตยของไทย

3. การเชื่อมโยงความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้ากับการรัฐประหารทั้งในปี พ.ศ. 2549 และ 2557

เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ผู้เขียนจำเป็นต้องศึกษา เนื่องจากปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าเป็นหนึ่งในสาเหตุสำคัญที่ได้ถูกนำมากล่าวอ้างในการทำรัฐประหารทั้งสองครั้ง การรัฐประหารนับเป็นภาพสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นว่ามีความเชื่อมโยงกับการรัฐประหารทั้งสองครั้งอย่างไร ซึ่งจะเป็นอีกหนึ่งภาพสะท้อนที่แสดงให้เห็นถึงผลกระทบจากความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าที่มีต่อประชาธิปไตยของไทย

ผลการศึกษา

จากการศึกษาตามระเบียบวิธีวิจัยที่ได้อธิบายไว้ในส่วนก่อนหน้า ในเนื้อหาส่วนนี้จะเป็นการนำข้อมูลที่ผู้เขียนได้ค้นพบมาเรียบเรียงและอธิบายเป็นผลการศึกษาของบทความนี้โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1. การพิสูจน์ผลการทบทวนวรรณกรรมเพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูล
2. ผลกระทบที่รัฐบาลซึ่งมาจากการเลือกตั้งได้รับจากปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าในระหว่างปี พ.ศ. 2548-2557
3. การเชื่อมโยงความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้ากับการรัฐประหารทั้งในปี พ.ศ. 2549 และ 2557

บทที่ 3

1. การพิสูจน์ผลการทบทวนวรรณกรรมเพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูล

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 100 คน โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มคนชนชั้นกลางจำนวน 50 คน และกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าจำนวน 50 คน โดยกำหนดคุณสมบัติของแต่ละกลุ่มตัวอย่างดังต่อไปนี้

- 1.1 กลุ่มคนชนชั้นกลาง คือกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพหรือมีพื้นฐานครอบครัวมาจากการทำธุรกิจส่วนตัวหรือรับราชการ
- 1.2 คนชนชั้นรากหญ้า คือกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพหรือมีพื้นฐานครอบครัวมาจากการทำอาชีพ รับจ้างทั่วไป เกษตรกร หรือทำธุรกิจขนาดเล็ก

ผลจากการสัมภาษณ์พบว่า กลุ่มคนชนชั้นกลางมีแนวโน้มไปในทางไม่พึงพอใจในนโยบายประชานิยมของทักษิณอันเนื่องมาจากเหตุผลสำคัญคือความไม่เป็นธรรมในด้านภาษี โดยกลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มคนชนชั้นกลางให้ความเห็นว่าพวกตนเป็นกลุ่มคนที่จ่ายภาษีมากกว่าแต่กลับไม่ได้รับผลตอบแทนเท่าที่ควรเพราะเงินภาษีที่พวกตนจ่ายไปนั้นถูกนำไปใช้เพื่อดำเนินนโยบายประชานิยมแก่กลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าทางด้านผู้ที่ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวนั้นมีความไม่พอใจอย่างชัดเจนต่อนโยบายขึ้นค่าแรง โดยให้ความเห็นว่าเป็นนโยบายที่ไม่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธุรกิจและการเอารัดเอาเปรียบผู้เป็นเจ้าของกิจการ ในขณะที่ผู้ประกอบอาชีพข้าราชการให้ความเห็นในเชิงวัฒนธรรมและสังคมว่า นโยบายประชานิยมของทักษิณมุ่งเน้น

ความเป็นวัตถุนิยมมากเกินไปจนทำลายความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการและประชาชนที่แต่เดิมมีความใกล้ชิดและถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน นอกจากนี้กลุ่มคนชนชั้นกลางซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างยังให้ความเห็นว่าการล้มล้างรัฐบาลของ ดร.ทักษิณ ไม่อาจใช้วิธีการตามหลักการประชาธิปไตยที่ใช้หลักการเสียส่วนมากได้เพราะรัฐบาลของ ดร.ทักษิณ นั้นมีกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของสังคมสนับสนุนอยู่ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องใช้หลักการอื่นๆ เช่น การรัฐประหารเพื่อโค่นล้มรัฐบาลของ ดร.ทักษิณ

ในขณะที่กลุ่มคนชนชั้นรากหญ้ามองแนวโน้มไปในทางพึงพอใจนโยบายประชานิยมของทักษิณอันเนื่องมาจากนโยบายประชานิยมของทักษิณทำให้พวกตนสามารถเข้าถึงบริการต่างๆ ของรัฐได้และได้รับผลตอบแทนที่เป็นรูปธรรมชัดเจนซึ่งเป็นสิทธิประโยชน์ที่พวกตนไม่เคยมีหรือได้รับมาก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบาย 30 บาท รักษาทุกโรคที่ทำให้พวกตนสามารถเข้าถึงการรักษาพยาบาลได้ อีกทั้งนโยบายรับจำนำข้าว นโยบายพักชำระหนี้เกษตรกร และนโยบาย OTOP ก็เป็นนโยบายที่ส่งผลให้พวกตนมีรายได้เพิ่มขึ้นและยกระดับฐานะของพวกตนขึ้นได้อย่างรวดเร็วและชัดเจน

สำหรับทัศนคติที่กลุ่มคนทั้งสองกลุ่มมีต่อกันนั้น ฝ่ายกลุ่มคนชนชั้นกลางมองว่าพวกตนไม่ได้มีปัญหาเกี่ยวกับกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าโดยตรง แต่มีปัญหาเกี่ยวกับรัฐบาลของ ดร.ทักษิณ ที่ใช้นโยบายประชานิยมเอารัดเอาเปรียบพวกตน การกระทบกระทั่งกับกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าที่เกิดขึ้นนั้นเนื่องมาจากกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าได้เข้ามาปกป้อง ดร.ทักษิณ ในขณะที่ฝ่ายกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้ามองว่าพวกตนมีปัญหาโดยตรงกับกลุ่มคนชนชั้นกลาง เพราะกลุ่มคนชนชั้นกลางเป็นกลุ่มคนที่เอารัดเอาเปรียบพวกตนมาช้านาน และการที่กลุ่มคนชนชั้นกลางต่อต้านนโยบายประชานิยมก็เปรียบเสมือนการริดรอนสิทธิประโยชน์ที่กลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าจะพึงได้และเป็นการกดขี่กลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าให้อยู่ใต้การเอารัดเอาเปรียบของกลุ่มคนชนชั้นกลางต่อไป

จากผลการสัมภาษณ์เพื่อพิสูจน์ผลของข้อมูลการทบทวนวรรณกรรมในข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ผลที่ได้รับจากการทบทวนวรรณกรรมเป็นไปในแนวทางเดียวกันนั่นคือ กลุ่มคนชนชั้นกลางเป็นกลุ่มคนที่ไม่พึงพอใจนโยบายประชานิยมของทักษิณและต้องการล้มล้างรัฐบาลของ ดร.ทักษิณ ในขณะที่กลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าเป็นกลุ่มคนที่พึงพอใจนโยบายประชานิยมของทักษิณและต้องการปกป้องรัฐบาล

ของ ดร.ทักษิณ และสาเหตุดังกล่าวจึงก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างคนทั้งสองกลุ่ม

2. ผลกระทบที่รัฐบาลซึ่งมาจากการเลือกตั้งได้รับจากปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าในระหว่างปี พ.ศ. 2548 - 2557

อ้างอิงจากข้อค้นพบในการทบทวนวรรณกรรมและการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหย้าคือนโยบายประชานิยมของทักษิณที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้างทางการเมืองอย่างรุนแรง ด้วยเหตุดังกล่าว กลุ่มคนชนชั้นกลางจึงต่อต้านนโยบายประชานิยมของทักษิณ ในขณะที่กลุ่มคนชนชั้นรากหย้าก็ต้องการปกป้องนโยบายประชานิยมของทักษิณ ก่อเกิดเป็นความขัดแย้งที่ลุกลามเป็นการต่อสู้กันอย่างรุนแรงระหว่างกลุ่มคนทั้งสองกลุ่มในช่วงปี พ.ศ. 2548-2557 ดังสามารถเห็นได้จากการชุมนุมทางการเมืองและการใช้ความรุนแรงของคนทั้งสองกลุ่ม

ข้อสังเกตที่สำคัญในประเด็นนี้คือในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2548-2557 ที่ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหย้าเป็นไปอย่างรุนแรง รัฐบาลที่มาจากเลือกตั้งในเวลานั้นล้วนถูกโค่นล้มด้วยวิธีการที่ไม่ปกติและไม่เป็นไปตามหลักประชาธิปไตย เริ่มจากรัฐบาลพรรคไทยซึ่งถูกยึดอำนาจโดยคณะรัฐประหารในปี พ.ศ. 2549 พรรคพลังประชาชน (พ.ศ. 2550-2551) ซึ่งถูกศาลรัฐธรรมนูญตัดสินให้ยุบพรรค และพรรคเพื่อไทย (พ.ศ. 2554-2557) ซึ่งถูกยึดอำนาจโดยคณะรัฐประหารในปี พ.ศ. 2557 โดยพรรคการเมืองทั้งสามพรรค ล้วนเป็นพรรคการเมืองที่บริหารโดยสมาชิกตระกูลชินวัตร ของ ดร.ทักษิณ ทั้งสิ้น ข้อสังเกตในข้างต้นแสดงให้เห็นถึงผลกระทบที่รัฐบาลซึ่งมาจากการเลือกตั้งได้รับจากปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหย้าในระหว่างปี พ.ศ. 2548-2557 ในด้านเสถียรภาพของรัฐบาลที่มาจากเลือกตั้ง

ตลอดช่วงเวลาในการบริหารประเทศ รัฐบาลในช่วงเวลานั้นต้องประสบปัญหาจากการถูกต่อต้านอย่างรุนแรงโดยกลุ่มคนชนชั้นกลางที่ได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มผู้ชุมนุมทางการเมืองต่างๆ ซึ่งมีจุดประสงค์คือการขับไล่รัฐบาล การชุมนุมเพื่อต่อต้านและขับไล่รัฐบาลของกลุ่มคนชนชั้นกลางในครั้งนี้มีจุดเชื่อมโยงที่สำคัญ

อยู่ประการหนึ่งซึ่งส่งผลกระทบต่อรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งในขณะนั้นนั่นคือการเรียกร้องให้มีรัฐบาลที่มาจากการแต่งตั้ง (ทีมข่าว ASTV, 2557) ซึ่งหลักการดังกล่าวเป็นหลักการที่ขัดต่อหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่กำหนดว่ารัฐบาลจะต้องมาจากการเลือกตั้งโดยประชาชนอย่างชัดเจน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงภาพสะท้อนของพฤติกรรมทางการเมืองของกลุ่มคนชนชั้นกลางของไทยนั้นคือ กลุ่มคนชนชั้นกลางเป็นกลุ่มคนส่วนน้อยของสังคมการเมือง แต่ด้วยความที่พวกเขาเป็นผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจและสถานภาพทางสังคมทำให้พวกเขามีพื้นที่และเครื่องมือที่หลากหลายในการต่อรองกับรัฐโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งการเลือกตั้ง ด้วยเหตุดังกล่าวจึงเป็นเหตุผลที่ทำให้กลุ่มคนชนชั้นกลางมิได้เห็นความสำคัญของการเลือกตั้ง (อภิชาติ สถิตนิรามัย, ยุติ มุกดาวิจิตร, และนิติ ภาวครพันธุ์, 2556: 145) การเกิดปรากฏการณ์ทางการเมืองที่พรรคการเมืองภายใต้การนำของสมาชิกตระกูลชินวัตรของ ดร.ทักษิณ สามารถชนะการเลือกตั้งได้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 เป็นต้นมาจากการกุมคะแนนเสียงของกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าซึ่งเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ของประเทศเอาไว้เป็นสิ่งที่กระตุ้นให้พฤติกรรมทางการเมืองในข้างต้นของกลุ่มคนชนชั้นกลางแสดงออกอย่างชัดเจน เนื่องจากกลุ่มคนชนชั้นกลางซึ่งเป็นกลุ่มคนส่วนน้อยเห็นว่าการเลือกตั้งไม่ใช่เครื่องมือในการตอบสนองความต้องการทางการเมืองของพวกเขาซึ่งเป็นเสียงส่วนน้อยในสังคมอีกต่อไป การขาดความเชื่อมั่นในการเลือกตั้งทำให้พวกเขาเลือกที่จะใช้วิธีการอื่นๆ เพื่อตอบสนองความต้องการทางการเมืองของพวกเขาซึ่งก็คือการหันไปร่วมมือกับกลุ่มอำนาจนิยมเก่า เช่น ข้าราชการ ทหาร รวมทั้งสถาบันกษัตริย์ องค์กรอิสระ และศาล (อภิชาติ สถิตนิรามัย, ยุติ มุกดาวิจิตร, และนิติ ภาวครพันธุ์, 2556: 2)

จากการอธิบายในข้างต้น ผลกระทบที่รัฐบาลซึ่งมาจากการเลือกตั้งได้รับจากปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าในระหว่างปี พ.ศ. 2548-2557 นั่นก็คือ รัฐบาลขาดเสถียรภาพในการบริหารประเทศดังสามารถพิสูจน์ได้จากการที่รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งในเวลานั้นล้วนถูกโค่นล้มด้วยวิธีการที่ไม่ปกติและไม่เป็นไปตามหลักประชาธิปไตยอันเนื่องมาจากการชุมนุมต่อต้านอย่างรุนแรงของกลุ่มคนชนชั้นกลางซึ่งมีพฤติกรรมทางการเมืองที่ไม่ให้

ความสำคัญกับรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งและหันไปใช้เครื่องมืออื่นนั่นคือการร่วมมือกับกลุ่มอำนาจเดิม เช่น ข้าราชการและทหาร รวมถึงสถาบันและองค์กรที่มีอำนาจอื่นๆ ด้วย เช่น สถาบันกษัตริย์ องค์กรอิสระ และศาล เพื่อโค่นล้มรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งแต่ไม่เป็นที่พึงประสงค์ของพวกเขา ซึ่งพฤติกรรมทางการเมืองดังกล่าวได้นำไปสู่การรัฐประหารถึง 2 ครั้ง ซึ่งจะทำการอธิบายในหัวข้อถัดไป

3. การเชื่อมโยงความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้ากับการรัฐประหารทั้งในปี พ.ศ. 2549 และ 2557

ต่อเนื่องจากหัวข้อก่อนหน้านี้ จากความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าย่อมมีมูลเหตุมาจากนโยบายประชานิยมของทักษิณก่อให้เกิดความไม่เสถียรภาพของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งในช่วงปี พ.ศ. 2548-2557 จนในที่สุดรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งในช่วงเวลานั้นถูกโค่นล้มด้วยการรัฐประหารถึง 2 ครั้ง ซึ่งข้อสังเกตที่สำคัญของการรัฐประหารคือ มีประชาชนส่วนหนึ่งได้แสดงการสนับสนุนการรัฐประหารซึ่งก็คือกลุ่มคนชนชั้นกลางที่เป็นคนกลุ่มหลักที่ต่อต้านรัฐบาลในเวลานั้นซึ่งมีหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ปรากฏให้เห็นเป็นจำนวนมาก เช่น ภาพของประชาชนจำนวนหนึ่งที่ออกมาให้กำลังใจและยื่นดอกไม้แก่ทหารซึ่งได้ก่อการรัฐประหารในปี พ.ศ. 2549 ผลการสำรวจของหลายสำนักที่มีแนวโน้มไปในทางเดียวกัน งานวิจัยของสถาบันทางวิชาการต่างๆ ฯลฯ

เพื่อความชัดเจนในหลักฐานข้างต้น ผู้เขียนจึงได้นำหลักฐานบางส่วน เช่น คำสัมภาษณ์หรือผลการสำรวจของสำนักต่างๆ มาแสดงให้เห็นเป็นเชิงประจักษ์ดังต่อไปนี้

(1) ผลจากสวนดุสิตโพลล์ที่ได้สอบถามความคิดเห็นของประชาชน 2,019 คนในพื้นที่กรุงเทพและปริมณฑลในประเด็นของการรัฐประหารในปี พ.ศ. 2549 พบว่ามีผู้เห็นด้วยกับการรัฐประหารถึง 83.98% (ทีมข่าว TCJ, 2559)

(2) ผลจากเอแบคโพลล์ที่ได้สอบถามความคิดเห็นของประชาชน 1,509 คนในพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑลในประเด็นการสนับสนุนรัฐบาลของ พล.อ.สุรยุทธ์

ซึ่งมาจากการรัฐประหารปี พ.ศ. 2549 พบว่ามีผู้ให้การสนับสนุนรัฐบาลถึง 64.1% (ทีมข่าว TCIJ, 2559)

(3) ผลจากกรุงเทพโพลส์ที่ได้สอบถามความคิดเห็นของประชาชน 1,102 คน ในประเด็นการสนับสนุนรัฐบาลของ พล.อ.สุรยุทธ์ ซึ่งมาจากการรัฐประหารปี พ.ศ. 2549 พบว่ามีผู้ให้การสนับสนุนรัฐบาลถึง 64.8% (ทีมข่าว TCIJ, 2559)

(4) คำประกาศของนายสนธิ ลิ้มทองกุล แกนนำกลุ่มคนเสื้อเหลืองขณะชุมนุม ซึ่งกล่าวว่า “วันนี้ประชาชนชนะแล้ว แต่ยังไม่ชนะน็อก จะน็อกได้ต้องใช้ทหารเท่านั้น มีทางเดียว และไม่ต้องเคอะเขิน” (ทีมข่าว ASTV, 2557)

(5) คำสัมภาษณ์ของนายสนธิ ลิ้มทองกุล แกนนำกลุ่มคนเสื้อเหลืองภายหลังเหตุการณ์การรัฐประหารในปี พ.ศ. 2549 ที่กล่าวว่า “เป็นเรื่องน่ายินดี การเริ่มต้นใหม่ของประเทศกำลังเริ่มไปในทิศทางที่ดี” (Thitinob, 2549)

(6) คำสัมภาษณ์ของนายสุเทพ เทือกสุบรรณ แกนนำกลุ่ม กปปส. ภายหลังเหตุการณ์การรัฐประหารในปี พ.ศ. 2557 ที่ยอมรับว่ามีการพูดคุยกับ พล.อ.ประยุทธ์ เรื่องการรัฐประหารจริงโดยกล่าวว่า “ก่อนที่จะมีการประกาศกฎอัยการศึกของกองทัพ ท่าน (ประยุทธ์) ก็บอกผมว่า คุณสุเทพและมวลมหาชนี่เยอะมาากแล้ว ต่อจากนี้ไป จะเป็นภาระหน้าที่ของกองทัพที่จะรับไม่ต่อ” (เนาวรัตน์ สุขสำราญ, 2557)

จากหลักฐานต่างๆ ที่ยกมาแสดงในข้างต้น ผลจากผลสำรวจในสำนักต่างๆ และคำสัมภาษณ์ของแกนนำกลุ่มคนเสื้อเหลืองและกลุ่ม กปปส. ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ชุมนุมที่เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มคนชนชั้นกลางที่ดำเนินการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่ากลุ่มคนชนชั้นกลางมีแนวโน้มไปในทิศทางที่สนับสนุนการรัฐประหาร ประกอบกับการอธิบายในหัวข้อก่อนหน้านี้ว่ากลุ่มคนชนชั้นกลางได้ใช้การร่วมมือกับสถาบันและองค์กรที่มีอำนาจต่างๆ เช่น สถาบันกษัตริย์ ข้าราชการ ทหาร ศาล ฯลฯ เพื่อโค่นล้มรัฐบาลที่พวกเขาไม่พึงประสงค์จึงเป็นสิ่งที่เน้นย้ำให้เห็นว่ากลุ่มคนชนชั้นกลางคือชนวนเหตุในการรัฐประหารทั้ง 2 ครั้ง เนื่องจากการชักนำให้ทหารเข้ามามีส่วนร่วมกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ทหารก่อการรัฐประหารได้ในที่สุด

บทสรุป

จากการศึกษาเรื่อง ผลกระทบของนโยบายประชานิยมของทักษิณที่มีต่อประชาธิปไตยของไทย สามารถสรุปผลได้ว่า นโยบายประชานิยมของทักษิณได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้า ซึ่งส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งและนำไปสู่การเกิดรัฐประหารในท้ายที่สุด โดยกลุ่มคนชนชั้นกลางนับเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญที่สุดซึ่งก่อให้เกิดปรากฏการณ์ดังกล่าวขึ้นเนื่องจากพฤติกรรมทางการเมือง 3 ประการ คือ (1) การไม่เชื่อมั่นและไม่ให้ความสำคัญกับรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งเนื่องจากพวกตนเป็นกลุ่มคนส่วนน้อยในสังคมจึงไม่สามารถใช้การเลือกตั้งเพื่อให้ได้มาซึ่งรัฐบาลที่พวกตนต้องการได้ (2) การร่วมมือกับองค์กรและสถาบันที่มีอำนาจอื่นๆ เพื่อโค่นล้มรัฐบาลของ ดร.ทักษิณ ที่พวกตนไม่สนับสนุน และ (3) การสนับสนุนการรัฐประหารเพื่อโค่นล้มรัฐบาลของ ดร.ทักษิณ เพราะไม่สามารถใช้วิธีการตามหลักการประชาธิปไตยซึ่งมุ่งเน้นหลักการเสียงข้างมากได้

สรุปผลการวิจัย นโยบายประชานิยมของทักษิณได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าเนื่องจากเหตุผล 2 ประการคือ (1) นโยบายประชานิยมของทักษิณได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองที่เคยเป็นมาในอดีตซึ่งส่งผลกระทบต่อกลุ่มคนชนชั้นกลางแต่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้า และ (2) นโยบายประชานิยมของทักษิณมีลักษณะของความไม่เป็นธรรมในการกระจายผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้า กล่าวคือนโยบายประชานิยมของทักษิณได้ก่อให้เกิดการแบ่งแยกอย่างชัดเจนระหว่างกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบจากนโยบาย (กลุ่มคนชนชั้นกลาง) และกลุ่มคนที่ได้รับประโยชน์จากนโยบาย (กลุ่มคนชนชั้นรากหญ้า) ซึ่งกลุ่มคนทั้งสองกลุ่มมีสัดส่วนในสังคมการเมืองที่ต่างกัน อย่างชัดเจนโดยกลุ่มคนชนชั้นกลางเป็นกลุ่มคนส่วนน้อย แต่กลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าเป็นกลุ่มคนส่วนมาก ด้วยเหตุนี้ การเลือกตั้งซึ่งใช้หลักการของเสียงส่วนใหญ่จึงไม่ใช่เครื่องมือที่จะตอบสนองความต้องการทางการเมืองของกลุ่มคนชนชั้นกลางที่เป็นเสียงส่วนน้อย กลุ่มคนชนชั้นกลางจึงไม่เชื่อมั่นในการเลือกตั้งและไม่เห็นความสำคัญของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งอีกต่อไป พวกเขาจึงหันไปใช้เครื่องมืออื่นแทนนั่นก็คือการร่วมมือ

กับองค์กรและสถาบันที่มีอำนาจอื่นๆ เช่น กองทัพ เพื่อทำการโค่นล้มรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งแต่ไม่เป็นที่พึงประสงค์ของพวกเขา จนในท้ายที่สุดก็นำไปสู่การสนับสนุนและผลักดันให้เกิดการรัฐประหารทั้ง 2 ครั้ง

บทสรุปในข้างต้นนำมาซึ่งข้อเสนอแนะว่า ควรต้องมีการควบคุมการกำหนดนโยบายของพรรคการเมืองและรัฐบาล โดยมีการกำหนดกลไกบางประการที่จะสามารถนำมาควบคุมพรรคการเมืองมิให้กำหนดนโยบายที่มีลักษณะแบบประชานิยมเพื่อใช้ในการหาเสียง รวมถึงภายในรัฐสภาซึ่งควบคุมการกำหนดนโยบายของรัฐบาล โดยหากรัฐบาลได้ยื่นเสนอนโยบายที่มีลักษณะแบบประชานิยมต่อรัฐสภา กลไกดังกล่าวจะทำหน้าที่ยับยั้งมิให้นโยบายนั้นผ่านเป็นกฎหมายได้ โดยกลไกดังกล่าวนั้นจะต้องเป็นกลไกที่ให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแนวทางนโยบายด้วย ซึ่งหากสามารถควบคุมพรรคการเมืองและรัฐบาลมิให้กำหนดนโยบายที่มีลักษณะแบบประชานิยมได้ การกำหนดนโยบายก็จะเป็นธรรมมากขึ้น ไม่เอนเอียงไปในทางให้ประโยชน์ต่อประชาชนฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งและเบียดเบียนประโยชน์ของประชาชนอีกฝ่ายหนึ่งมากเกินไป ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนในสังคมก็อาจบรรเทาลงและนำมาซึ่งความมีเสถียรภาพทางการเมืองในรูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทย

บทความนี้เป็นการอธิบายความเชื่อมโยงของผลกระทบของนโยบายประชานิยมของทักษิณที่มีต่อประชาธิปไตยของไทยว่า ปัญหาเรื่องนโยบายประชานิยมของทักษิณได้นำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชนชั้นกลางกับกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้าและก่อให้เกิดการรัฐประหารได้อย่างไร ซึ่งนับเป็นข้อมูลสำคัญที่สามารถนำไปศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องได้ เช่น หากไม่มีนโยบายประชานิยมแล้วปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนทั้งสองกลุ่มจะยุติลงจริงหรือไม่ และนอกจากผลกระทบด้านความขัดแย้งของคนทั้งสองกลุ่มและการเกิดรัฐประหารแล้วยังมีผลกระทบอื่นๆ ที่มีสาเหตุมาจากนโยบายประชานิยมของทักษิณอีกหรือไม่ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเป็นประเด็นที่น่าสนใจซึ่งสมควรแก่การศึกษาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Thitinob. รัฐประหาร 19 กันยา-วิถีประชาธิปไตยสังคมไทย? มุมมองจากภาคประชาชน. (14 ตุลาคม 2560). สืบค้นจาก <https://thitinob.com/node/41>
- เกษียร เตชะพีระ. (2550). จากระบอบทักษิณสู่รัฐประหาร 19 กันยายน 2549 : วิฤตประชาธิปไตยไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- ทรงภูมิ พรหมภาพ. (2558). ปัจจัยที่ก่อให้เกิดประชานิยมทางการเมืองไทยปี พ.ศ. 2549-2553. วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์, 4(2), 232-251.
- ทีมข่าว ASTV. พระสุเทพรำลึก 1 ปี กปปส. จะต่อสู้ร่วมกันไปไม่ชนะไม่เลิก. (14 ตุลาคม 2557). สืบค้นจาก <http://www.manager.co.th/Home/ViewNews.aspx?NewsID=9570000125464>
- ทีมข่าว ASTV. สนธิขึ้นเวทีหน้าช่อง 5 หนุนมวลชนสู้เพื่อปฏิรูปประเทศ-ย้ายทหารต้องออก ไม่เอานายกฯ คนกลาง. (14 ตุลาคม 2560) สืบค้นจาก <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?newsid=9570000051775>
- ทีมข่าว TCJ. ย้อนดูโพลล์ยุคเผด็จการ 2549-2550 Politics of Poll กับความน่าเชื่อถือ. (14 ตุลาคม 2560). สืบค้นจาก <http://www.tcijthai.com/office-tcij/view.php?ids=6319>
- นันทวุฒิ พิพัฒน์เสรีธรรม. (2551). ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเกิดขึ้นของประชานิยมในประเทศไทย. วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์, 26(3), 119-116.
- เนาวรัตน์ สุขสำราญ. เปิดใจสุเทพจากหน้า 1 บางกอกโพสต์. (14 ตุลาคม 2560). สืบค้นจาก <https://www.posttoday.com/analysis/interview/302501>
- ประภาส มั่นตะสูตร. (2558). ประสิทธิผลการนำนโยบายประชานิยมไปปฏิบัติในสังคมชนบทไทย. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 8(2), 298-308.
- ศุทธิกานต์ มีจั่น. (2559). พฤติกรรมการเลือกตั้งและทัศนคติเกี่ยวกับการซื้อเสียงของเขตจังหวัดภาคอีสาน : กรณีตัวอย่างจังหวัดมหาสารคาม. วารสารสถาบันพระปกเกล้า 11(3), 110-128.

- สิทธิโชค ลางกุลานนท์. (2552). พัฒนาการและบทบาททางการเมืองของกลุ่มธุรกิจการเมืองไทย. คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- อภิชาติ สถิตนิรามัย, ยุติ มุกตาวิจิตร, และนิติ ภาวีครุฑพันธุ์. (2556). บททวนภูมิทัศน์การเมืองไทย. เชียงใหม่ : สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ.
- อภิญา ดิสสะมาน. (2557). การปฏิรูปประเทศไทยกับทางออกวิกฤตการเมืองไทย, วารสารสถาบันพระปกเกล้า, 12(2), 5-30.
- อรรถจักร สัตยานุรักษ์. (2557). การเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นเมืองของสังคมชนบท : กระบวนการเคลื่อนไปสู่ประชาธิปไตย, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 6(2), 93-120.
- อัสมา หวังกุลหล้า. (2553). บทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางไทยในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยภายใต้ระบอบทักษิณ. วารสารร่มพญักษ์, 28(3), 211-249.
- อุบลพรรณ กระจำโพธิ์. (2553). การเคลื่อนไหวของขบวนการแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ช่วงรัฐบาลอภิสิทธิ์. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2550). ทักษิณ-ประชานิยม (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : มติชน.

บทที่

4

การพัฒนาขีดความสามารถด้านภาวะ ผู้นำกับการปฏิรูปการศึกษาของผู้บริหารสถาบัน อุดมศึกษาไทยในยุคไทยแลนด์ 4.0

Capability Leadership Development
in Educational Reform the Administrators
of Thai Higher Education in Thailand 4.0

นิเวศ ธรรมชัยชูศักดิ์ และ ธิดา กมลรุ่งเรือง

Nives Thamachaichusak and Tida Kamonrungruang

การพัฒนาขีดความสามารถด้านภาวะ ผู้นำกับการปฏิรูปการศึกษาของผู้บริหาร สถาบันอุดมศึกษาไทยในยุคไทยแลนด์ 4.0

Capability Leadership Development in Educational Reform the
Administrators of Thai Higher Education in Thailand 4.0

นิเวศ ธรรมชัยชูศักดิ์¹ และ จิตา กมลรุ่งเรือง²

Nives Thamachaichusak and Tida Kamonrungruang

บทนำ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในการพัฒนาขีดความสามารถด้านภาวะผู้นำ และการเตรียมความพร้อมของผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาไทยในการพัฒนาการบริหารจัดการหลักสูตรภายในองค์กรให้สามารถตอบสนองต่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ซึ่งยึดหลักการพัฒนาตามหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” สอดรับกับกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาให้คนไทยมีความสุข และตอบสนองต่อการบรรลุซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติในการที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างรายได้ระดับสูง และสร้างความสุขของคนไทย

¹ ที่ปรึกษาการดำเนินงานโครงการวิจัยและพัฒนาการทางทหารกองทัพบก ด้านรัฐประศาสนศาสตร์ 86/42-43 อาคารรอยัลทาวเวอร์ 3 ซอยอินทามระ 25 ถนนสุทธิสารวินิจฉัย สามเสนใน พญาไท กทม. 10400 E-mail : Chinjai@yahoo.com Tel. (Mobile) 061-9959296

² นักวิชาการอิสระ 129-131 ถนนชุมพล ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา 24000 E-mail: tida_k@outlook.com Tel. (Mobile) 089-0994245

สังคมมีความมั่นคง เสมอภาคและเป็นธรรม ประเทศสามารถแข่งขันได้ในระบบเศรษฐกิจหรือการเป็น “ไทยแลนด์ 4.0” ในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

คำสำคัญ: การพัฒนาขีดความสามารถ; ภาวะผู้นำ; การปฏิรูปการศึกษา; ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาไทย; ไทยแลนด์ 4.0

Abstract

The objective of this article was to introduce the importance of capability development for leadership and preparations for the administrators of Thai higher education in Thailand for curriculum development to respond to the Twelfth National Economic and Social Development Plan (2017-2021) which based upon the “Sufficiency Economy Philosophy” “Sustainable Development” and “People-Centered Learning” in line with Sustainable Development Goals (2017-2036). This is in order to attain the national goals such as to improve the quality of life, to upgrade and distribute higher income, to strengthen happiness of Thai people, to enhance stable, equal and fair society for steering the country to become “Thailand 4.0” in the 21st century with stability, prosperity and sustainability

Keywords: Capability Development; Leadership; Educational Reform; The Administrators of Thai Higher Education in Thailand; Thailand 4.0

บทนำ

การพัฒนาประเทศตามแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมา ส่งผลให้ประเทศไทยมีระดับการพัฒนาที่สูงขึ้นตามลำดับ แต่อย่างไรก็ตามประเทศไทยยังคงประสบปัญหาทางด้านคุณภาพในเกือบทุกด้าน โดยเฉพาะคุณภาพทางการศึกษา

ทั้งที่คุณภาพทางการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่จะยกระดับในการพัฒนาประเทศไทยได้ในอนาคต ดังนั้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564), 2559) ซึ่งยึดหลักการพัฒนาตาม “หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” “หลักการพัฒนายั่งยืน” และ “หลักการมุ่งเน้นคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา” จึงได้จัดวางยุทธศาสตร์ในการพัฒนาและยกระดับการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ที่กำหนดว่า “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาให้คนไทยมีความสุข และตอบสนองต่อการบรรลุซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติ ในการที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างรายได้ระดับสูง และสร้างความสุขของคนไทย สังคมมีความมั่นคง เสมอภาคและเป็นธรรม ประเทศสามารถแข่งขันได้ในระบบเศรษฐกิจ หรือการเป็น “ไทยแลนด์ 4.0” ประเด็นดังกล่าวข้างต้นได้รับการบรรจุอยู่ 1 ใน 6 ยุทธศาสตร์ ตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) คือ “การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์” โดยหนึ่งในสี่ด้านของกรอบยุทธศาสตร์ดังกล่าว มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ทางการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต ตลอดจนการยกระดับการศึกษาและการเรียนรู้ให้คุณภาพเท่าเทียมและทั่วถึง

นอกจากนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ได้กำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดไว้สอดคล้องกับกรอบเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ที่องค์การสหประชาชาติได้กำหนดขึ้น ได้แก่ การพัฒนายั่งยืน (Sustainable Development Goal : SDGs) โดยประเด็นที่สำคัญของการพัฒนาในการปฏิรูปการศึกษาที่ไม่อาจละเลยตามกรอบการพัฒนาประเทศ ได้แก่ การเตรียมพร้อมด้านกำลังคนและการเสริมสร้างศักยภาพของประชากรในทุกช่วงวัย ตลอดจนสร้างความรู้ ความเข้าใจให้ทุกภาคส่วนตระหนักถึงความสำคัญและพร้อมเข้าร่วม การพัฒนาขีดความสามารถด้านภาวะผู้นำ และการเตรียมความพร้อมของผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาไทย ในการพัฒนาการบริหารจัดการหลักสูตรภายในองค์กรให้สามารถตอบสนองต่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจึงเป็นวาระสำคัญเร่งด่วนที่ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาต้องทบทวนและพิจารณาการบริหารจัดการว่าการดำเนินงานขององค์กรในปัจจุบันได้อยู่บน

แนวทางเดียวกันกับยุทธศาสตร์ของประเทศที่ได้วางไว้หรือไม่ ในฐานะที่สถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งบ่มเพาะ เตรียมความพร้อม และเสริมสร้างศักยภาพด้านกำลังคนของประชากร เพื่อช่วยสนับสนุน ผลักดันแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติไปสู่การปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

ความต้องการจำเป็นในการปฏิรูปการศึกษาและภาวะผู้นำ

“การศึกษา” เป็นกลไกในการพัฒนา ส่งเสริมและปลูกฝังแนวความคิดให้กับพลเมืองและเยาวชนของชาติ ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญของสมรรถนะและความสามารถในการแข่งขันระยะยาว (Long Term Competitiveness) ที่เป็นข้อต่อหลักและบริบทที่สำคัญของการออกแบบภายใต้การขับเคลื่อนของการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อการพัฒนา อันเชื่อมโยงกับมนุษย์และสังคมในพลวัตการเปลี่ยนแปลงของการก้าวสู่ศตวรรษที่ 21 และการเป็นไทยแลนด์ 4.0 “การปฏิรูปการศึกษา” จึงเป็นกุญแจสำคัญ โดยการปฏิรูปที่เกิดขึ้นจะต้องมีการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อตอบสนองกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งทักษะสำคัญสำหรับการปฏิรูปการศึกษาดังกล่าว จำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการ การมีทุนมนุษย์ (Human Capital) ที่มีประสิทธิภาพ (บวร เทศารินทร์, 2560)

จากการปฏิรูปการศึกษาที่ผ่านมาพบว่าหลายเรื่องประสบผลสำเร็จ แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีอีกหลายเรื่องที่มีปัญหาต้องเร่งพัฒนาปรับปรุงและต่อยอด โดยเฉพาะด้านประสิทธิภาพของการบริหารจัดการ (การุณันท์ รัตนแสนวงษ์, 2555 : 2) ดังนั้นสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2553 : 13-24) จึงได้จัดทำข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-พ.ศ. 2561) ขึ้นมาโดยมีกรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษอย่างเป็นระบบ ประการหลักสำคัญข้อหนึ่งที่ระบุไว้คือ การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่ข้อ 4.1 ว่าด้วยการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาให้สถานศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษา กล่าวคือ มีกำหนดมาตรการเรื่องภาวะผู้นำของผู้บริหารไว้อย่างชัดเจนว่าจะต้องพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา โดยให้มีแผนพัฒนาภาวะผู้นำตามช่องทางปกติและกลไกสนับสนุนส่งเสริมด้วยช่องทางพิเศษ มีการกำหนดคุณสมบัติการเข้าสู่ตำแหน่ง เส้นทาง

ความก้าวหน้า และระบบจิตใจ (ธิดา กมลรุ่งเรือง, 2559 : 128-129)

เมื่อบริบทตามกาลเวลาเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพแวดล้อมเดิมที่คงที่ไปสู่สภาวะที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ต่อเนื่องและรุนแรง (Chaotic Environment) จึงเกิดความจำเป็นว่าต้องมีบุคคลผู้มีภาวะผู้นำที่มีคุณสมบัติใหม่ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงนั้นๆ โดยเฉพาะในแวดวงการศึกษาในระดับสูงสุดคือ สถาบันอุดมศึกษามีผลการวิจัยจำนวนมากบ่งชี้ว่าปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพและความสำเร็จในการจัดการศึกษานั้นขึ้นอยู่กับความสามารถทักษะในการบริหารงานและความเป็นผู้นำของผู้บริหารเป็นสำคัญ ในช่วงระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา นักวิจัยได้กล่าวถึงและได้พิสูจน์ยืนยันว่าผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความรู้ความสามารถและคุณลักษณะของความเป็นผู้นำของผู้บริหารมีความสำคัญต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารจัดการของสถานศึกษาในทุกระดับและเป็นสิ่งที่ทุกองค์กรปรารถนา ผู้บริหารสถาบันการศึกษาซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารจัดการศึกษาจึงเป็นบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งที่ถูกคาดหวังให้แสดงภาวะผู้นำโดยเฉพาะในช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลง (Wayne K. Hoy and Cecil G. Miskel, 2005 : 374-419) จนมีผู้กล่าวว่าภาวะผู้นำเป็นประเด็นเชิงนโยบายเร่งด่วนขององค์กรหรือแม้แต่ว่าภาวะผู้นำเป็นกลยุทธ์องค์กรแห่งศตวรรษในอันที่จะพัฒนาองค์กรไปสู่เป้าหมายท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง (Michael Fullan, 2005) ในองค์กรทางการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้นๆ ผู้บริหารจะต้องดำเนินการและจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมาย ทำให้สถานศึกษาดำรงอยู่และก้าวหน้า สถานศึกษาเป็นองค์กรที่ต้องการผู้บริหารที่เข้มแข็ง ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการจัดการเรียนการสอน ภาวะผู้นำของผู้บริหารขึ้นอยู่กับคุณภาพในการเป็นผู้นำของผู้บริหารเพราะภาวะผู้นำของผู้บริหารจะมีผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษา (Alkin C. Marvin, 1992 : 718)

จากการวิเคราะห์ระบบการศึกษาไทยในภาพรวมข้างต้นจะเห็นว่ามิอุปสรรคปัญหาสำคัญ สามารถสรุปได้พอสังเขป ดังนี้ 1) ปัญหาผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาของประเทศส่วนใหญ่ยังขาดความเข้าใจที่แท้จริงว่า การปฏิรูปการศึกษาที่แท้จริงคือการเปลี่ยนแปลงอย่างถึงราก เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นและแตกต่างไปจากเดิม

ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีคิด วิธีทำงานของผู้บริหารการศึกษาและครูอาจารย์

2) ปัญหาการขาดภาวะผู้นำที่ตระหนักถึงรากเหง้าและความสำคัญของปัญหาการปฏิรูปการศึกษา โดยมองปัญหาการศึกษาอย่างเชื่อมโยงกับเรื่องอื่นในสังคมแบบองค์รวม และรู้จักลำดับความสำคัญเร่งด่วนของปัญหาเพื่อให้เกิดการผลักดันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยสามารถปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบได้อย่างแท้จริง และ 3) ปัญหาระบบการคัดเลือกการบริหาร และการให้ความสำคัญความชอบต่อบุคลากร ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษา อยู่ภายใต้ระบบราชการแบบรวมศูนย์ จึงกลายเป็นอุปสรรคต่อการปฏิรูปทางการศึกษา ซึ่งระบบดังกล่าวมีผลให้ผู้บริหารส่วนใหญ่ทำงานแต่ตามหน้าที่ ไม่มีการแข่งขัน การตรวจสอบและประเมินผลเพื่อประสิทธิภาพของงานอย่างแท้จริง

แนวคิดการพัฒนาขีดความสามารถ

ปัจจุบันองค์กรธุรกิจต่างๆ จำเป็นต้องมีเป้าหมายในการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน เพื่อความอยู่รอดขององค์กร โดยมุ่งเน้นความพึงพอใจของลูกค้า (Customer Oriented) การใช้ระบบการบริหารที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาบริการและความใส่ใจกับ "บุคคล" และ "ขีดความสามารถในการปฏิบัติงานของบุคคลในองค์กร" อันเป็นทรัพยากรที่สำคัญต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวขององค์กร (อาภรณ์ ภูววิทยพันธุ์, 2551 : 1) จากแนวคิดการบริหารจัดการที่มุ่งเน้นความสำคัญของบุคคลในองค์กรจึงจำเป็นต้องรู้และเข้าใจเรื่องขีดความสามารถของบุคคล ซึ่งถือว่าเป็นต้นทุนประเภทหนึ่งของกิจการเป็นต้นทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) และเป็นส่วนหนึ่งของความได้เปรียบในการแข่งขัน (Competitive Advantage) ของหน่วยธุรกิจ ดังนั้น แนวคิดเรื่องขีดความสามารถ จึงได้เข้ามามีบทบาทและถูกนำมาใช้ในการพัฒนาบุคลากรในองค์กรมากขึ้น (นิเวศ ธรรมชัยชูศักดิ์, 2557)

แนวคิดเรื่องขีดความสามารถหรือตรงกับภาษาอังกฤษว่า "Competency" ได้เริ่มเกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1970 โดย David C. McClelland แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ที่ได้ศึกษาถึงคุณลักษณะของนักธุรกิจและผู้บริหารระดับสูงที่ประสบความสำเร็จในองค์กรชั้นนำ ซึ่งพบว่า ประวัติตลอดจนผลการศึกษาที่ดีเด่นของบุคคลไม่ได้เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จในหน้าที่การงานของบุคคลนั้นๆ เสมอไป หากแต่ความสำเร็จนั้นจะต้องประกอบ

ไปด้วยคุณลักษณะอื่นๆ อีกเช่น ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ความสามารถในการสื่อสารและการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาก่อนหน้านี้ของ David C. Mc Clelland ที่ศึกษาถึงข้อค้นพบลักษณะพฤติกรรมที่แตกต่างกันของคน 2 กลุ่ม (David C. Mc Clelland, 1973 : 14) ซึ่ง David C. Mc Clelland เรียกลักษณะของพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดผลการปฏิบัติงานที่ดีนี้ว่า "Superior Performer" โดยมีข้อเสนอว่า "ความฉลาดทางปัญญา (IQ) ไม่ใช่ตัวชี้วัดที่ดีของผลงานและความสำเร็จโดยรวม ชัดความสามารถ (Competency) ต่างหากที่จะเป็นสิ่งที่สามารถทำนายความสำเร็จในงานที่ดีกว่า" ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า บุคคลที่ประสบผลสำเร็จในการทำงานต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการประยุกต์ใช้หลักการหรือองค์ความรู้ตลอดจนทักษะที่มีอยู่ในตัวเองเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในงานในหน้าที่ โดยบุคคลดังกล่าวจะมีสิ่งที่เรียกว่า ชัดความสามารถ

การพัฒนาชัดความสามารถด้านภาวะผู้นำในการตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลง

หากพิจารณาถึงสถานการณ์โลกในปัจจุบัน อาจจะทำให้คำนิยามเกี่ยวกับโลกในปัจจุบันได้ด้วยคำว่า VUCA (Volatility, Uncertainty, Complexity, Ambiguity) (Kirk Lawrence, 2013) กล่าวคือ โลกในปัจจุบันเป็นโลกที่เต็มไปด้วยความผันผวน ความไม่แน่นอน ความซับซ้อน และความไม่ชัดเจนที่มากขึ้น ดังนั้น กลไกภาครัฐที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน อาจจะไม่สอดคล้องหรือไม่สามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเหล่านั้นได้ นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีผลการศึกษาและผลการวิจัยจำนวนมากที่บ่งชี้ชัดว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพและความสำเร็จในการจัดการศึกษานั้นขึ้นอยู่กับความสามารถ ทักษะในการบริหารงานและความเป็นผู้นำของผู้บริหารเป็นสำคัญ ผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารจัดการศึกษาจึงเป็นบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งที่ถูกคาดหวังให้แสดงภาวะผู้นำ (Hoy, et al, 2005 : 419) โดยเฉพาะในวงการศึกษานั้นภาวะผู้นำกลายเป็นประเด็นสำคัญมากต่อระบบการศึกษาของรฐอย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน (Leslie S. Kaplan; et al, 2005 : 16) และด้วยนัยแห่งความสำคัญดังกล่าว ผู้เขียนจึงสนใจศึกษาเรื่องราวของภาวะผู้นำเป็นอย่างมาก ซึ่งนักวิชาการด้านการบริหารองค์กรจำนวนมากตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้ทำการศึกษาศาสตร์ทางด้านภาวะผู้นำ และมีการนำเสนอแนวคิดไว้มากมาย

โดยที่ส่วนสำคัญที่แตกต่างกันนั้นสามารถจำแนกเป็นสองมิติ คือ 1) ภาวะผู้นำในมิติของทักษะความสามารถ โดยภาวะผู้นำในมิติดังกล่าวนี้ จะหมายถึง ความสามารถในการชักจูงผู้อื่นให้ทำตามในสิ่งที่ตนเองต้องการ (Elizabeth O'Leary, 2000) โดยทำให้ผู้ตามมีความเชื่อในความคิดของผู้นำและยอมปฏิบัติตามด้วยการแสดงถึงทักษะและความสามารถของผู้นำ ในการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานให้แก่ผู้ตาม เพื่อให้ผู้ตามร่วมกันปฏิบัติงานให้บรรลุถึงเป้าหมายขององค์กรอย่างมีความสุข (Thomas L. Wheelen and David J. Hunger, 2002) ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของภาวะผู้นำในความหมายทางพุทธศาสนา ซึ่งหมายถึง คุณสมบัติของบุคคล เช่น สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคลที่จะสามารถชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกันและพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงามโดยถูกต้องตามธรรม (พระธรรมปิฎก, 2543) และ 2) ภาวะผู้นำในมิติของกระบวนการใช้อิทธิพลและแรงจูงใจ ซึ่งภาวะผู้นำในมิตินี้ หมายถึง กระบวนการใช้อิทธิพลเหนือผู้อื่นของผู้นำเพื่อให้วัตถุประสงค์ขององค์กรบรรลุผล (John M. Ivancevich and Michael T. Matteson, 1999) หรือเป็นกระบวนการที่บุคคลใช้อิทธิพลต่อกลุ่มเพื่อให้บรรลุถึงความต้องการหรือจุดมุ่งหมายของกลุ่มหรือองค์กรที่ได้ตั้งไว้ (Terence R. Mitchell et al., 1987) รวมถึงเป็นกระบวนการสร้างอิทธิพลต่อกิจกรรมต่างๆ ของผู้ใต้บังคับบัญชาหรือของกลุ่ม เพื่อก่อให้เกิดความพยายามในการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้ในสถานการณ์หนึ่งๆ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าภาวะผู้นำในแนวคิดนี้ หมายถึง กระบวนการใช้อำนาจหรือบารมีในการจูงใจให้บุคคลอื่นปฏิบัติตามคำสั่งของผู้นำ (สงวน สุทธิเลิศอรุณ, 2543) ด้วยความเต็มใจในพฤติกรรมของผู้นำที่ผู้ตามมีความรู้สึกว่าผู้นำใช้อำนาจและอิทธิพลด้วยความเป็นธรรม (Bernard M. Bass and Ralph M. Stogdill, 1990) จากการศึกษา ผู้เขียนสรุปว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการในการใช้ศาสตร์และศิลป์ในการบริหารองค์กรของผู้นำ ได้แก่ การใช้ทักษะความสามารถรวมถึงพฤติกรรมและบุคลิกภาพ ประกอบกับการใช้อำนาจอิทธิพลด้วยความเป็นธรรมของผู้นำ เพื่อสร้างแรงบันดาลใจ กระตุ้นและจูงใจให้ผู้ตามเกิดความรู้สึกศรัทธาและเชื่อมั่นในการปฏิบัติงานตามคำสั่งของผู้นำในการตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ถอดรหัสการเรียนรู้จากพิมพ์เขียว Thailand 4.0 เพื่อการพัฒนาขีดความสามารถ (โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน)

วัฒนธรรมของการเรียนรู้ชุดใหม่ โลกในศตวรรษที่ 21 การศึกษามีการเปลี่ยนแปลง
ใน 3 กระแสหลัก คือ (กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพ, 2559)

- 1) เกิด Demonopolization of Knowledge ไม่มีการผูกขาดความรู้
- 2) เกิด Democratization of Information ไม่มีการผูกขาดข้อมูล
- 3) เกิด Disruption of Technology & Innovation เทคโนโลยีและนวัตกรรม

เกิดขึ้นใหม่ๆ จากการรวมตัวและแตกตัวของเทคโนโลยีและนวัตกรรมเดิมตลอดเวลา

ดังนั้น เพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับกระแสดังกล่าว วัฒนธรรมการเรียนรู้
ในศตวรรษที่ 21 ต้องประกอบไปด้วย 3 องค์ประกอบสำคัญ คือ

“Unlearn” คือ การไม่ยึดติดกับสิ่งที่เรียนรู้มา ต้องปรับตัวให้ทันตลอดเวลา

“Relearn” คือ สิ่งที่เราเชื่อมั่นเปลี่ยนไปในบริบทใหม่ๆ ดังนั้น ต้องเรียนรู้
สถานการณ์หรือเหตุการณ์จากมุมมองใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม

“Learn” นั้น โจทย์ที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 คือ จะเรียนรู้อย่างไรให้มีความสามารถ
ในการรังสรรค์นวัตกรรม

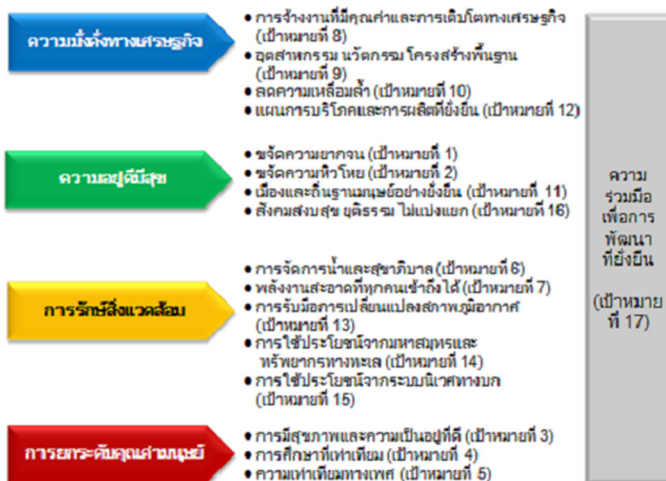
การสร้างการแข่งขันจากภายใน และการเชื่อมโยงกับประชาคมโลก

จากการศึกษา วิเคราะห์และสังเคราะห์ Thailand 4.0 Model ผู้เขียน
ได้ตระหนักว่า Thailand 4.0 เป็นโมเดลที่ได้รื้อรื้อนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
มาเป็นแนวคิดหลักในการพัฒนาประเทศ ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทาน
พระราชดำริหลักปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ครั้งแรกในงานพระราชทานปริญญาบัตร
ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2517 ไว้ความตอนหนึ่งว่า

“การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ
ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนเป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์
ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติ
ได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้น
โดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกฐานะทางเศรษฐกิจขึ้น
ได้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของ

ประเทศ และของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่างๆ ได้ ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวในที่สุด”

จากการน้อมนำพระราชดำริสมาประยุกต์ใช้ การสร้างความเข้มแข็งจากภายใน จึงเป็นสิ่งสำคัญ การเตรียมพร้อมด้านกำลังคนและการเสริมสร้างศักยภาพของประชากร ในทุกช่วงวัย มุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพทุนมนุษย์ของประเทศ เพื่อให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ มีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม เป็นคนดี มีสุขภาวะที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีจิตสำนึกที่ต่อสังคมส่วนรวม รวมถึงการพัฒนาทักษะ ที่สอดคล้องกับความต้องการในตลาดแรงงานและทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ในศตวรรษที่ 21 โมเดล Thailand 4.0 หนึ่งในทิศทางสำคัญจึงให้ความสำคัญและมุ่งเน้น การปรับเปลี่ยนในการยกระดับศักยภาพและคุณค่าของมนุษย์ (Human Wisdom) ซึ่ง สอดรับกับเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (17 Sustainable Development Goals) (Sustainable Development Goals, 2017) ของสหประชาชาติ ได้อย่างแนบแน่นและลงตัว

แผนภาพที่ 1 การพัฒนาที่สมดุล Sufficiency Economic Philosophy (SEP)
for Sustainable Development Goals (SDGs)

ที่มา: กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพ (2559)

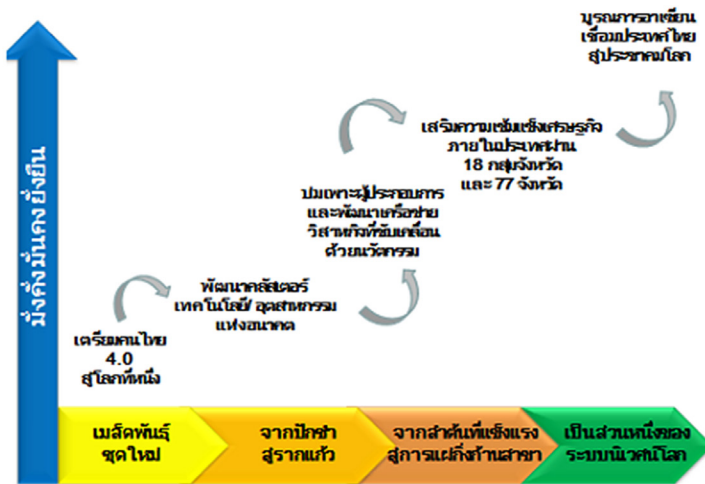

ห้าวาระในการขับเคลื่อน Thailand 4.0

สืบเนื่องจากพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวาระสารชัยพัฒนาประจำปี เดือน สิงหาคม 2542 (กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพ, 2559)

“เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็ม และลืมเสาเข็มซะด้วยซ้ำไป”

รัฐบาลจึงได้กำหนดทิศทางการพัฒนาโมเดล Thailand 4.0 ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบไปด้วย 5 วาระ ดังแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 5 วาระในการขับเคลื่อนโมเดล Thailand 4.0

ที่มา: กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพ (2559)

จากภาพประกอบการกำหนดทิศทางการพัฒนาโมเดล Thailand 4.0 ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เห็นได้ว่าวาระที่ 1 ได้แก่ การเตรียมคนไทย 4.0 ให้พร้อมก้าวสู่โลกที่หนึ่งนั้น การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นเงื่อนไขที่จำเป็นในการเตรียมคนไทย 4.0 สู่โลกที่หนึ่ง ซึ่งกำหนดทิศทางการครอบคลุมการปรับเปลี่ยนใน 4 มิติ ได้แก่

1) เปลี่ยนจากคนไทยที่มีความรู้ ความสามารถและทักษะที่จำกัด เป็นคนไทยที่มีความรู้ และทักษะสูง มีความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรม 2) เปลี่ยนจากคนไทยที่มองเน้นประโยชน์ส่วนตน เป็นคนไทยที่มีจิตสาธารณะ และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม 3) เปลี่ยนจากคนไทยแบบ Thai-Thai เป็น คนไทยแบบ Global Thai มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทยและสามารถยืนอย่างมีศักดิ์ศรีในเวทีสากล และ 4) เปลี่ยนจากคนไทยที่เป็น Analog Thai เป็น คนไทยที่เป็น Digital Thai สามารถดำรงชีวิตเรียนรู้ทำงาน และประกอบธุรกิจ ได้อย่างเป็นปกติสุขในโลกยุคดิจิทัล โดยเริ่มจากการเสริมสร้างให้เกิดการเจริญเติบโตในตัวคน (Growth for People) ผ่านการสร้างสังคมแห่งโอกาส เพื่อเติมเต็มศักยภาพ เมื่อคนเหล่านี้ได้รับการเติมเต็มศักยภาพอย่างเต็มที่ จะกลายเป็นตัวหลักในการขับเคลื่อนการเจริญเติบโต (People for Growth) และนำพาประเทศสู่ความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืนอย่างแท้จริง (ภาพประกอบที่ 3)

แผนภาพที่ 3 Growth for People/ People for Growth

ที่มา: กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพ (2559)

การปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้

จากแนวคิด Growth for People/People for Growth จึงเป็นโจทย์ที่ทำทนายในการที่ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาไทยในยุคไทยแลนด์ 4.0 จะพัฒนาอย่างไรให้นักศึกษาเป็นทุนมนุษย์ที่มีแรงบันดาลใจ มีความมุ่งมั่น เพื่อให้มีชีวิตอยู่อย่างมีพลัง และมีความหมาย (Purposeful People) จะพัฒนาอย่างไรให้นักศึกษาเป็นทุนมนุษย์ที่มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรม (Innovative People)

จะพัฒนาอย่างไรให้นักศึกษาเป็นทุนมนุษย์ที่มีจิตสาธารณะ ยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง (Mindful People) จะพัฒนาอย่างไรให้นักศึกษาเป็นทุนมนุษย์ที่มุ่งการทำงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ (Action-Based People) ตามกรอบยุทธศาสตร์ Brain Power Development เพื่อให้ Thailand 4.0 บรรลุผลสัมฤทธิ์ โดยมีองค์ประกอบหลักในการพัฒนาและยกระดับแรงงานที่มีความรู้และทักษะสูงที่ชัดเจน โดยเน้นการบริหารจัดการ Stock & Flow ของแรงงานที่มีความรู้และทักษะสูง ผ่านกลไกของ Talent Development และ Talent Mobility ทำให้ตลาดแรงงานที่มีความรู้และทักษะสูงเป็นตลาดแรงงานที่มีประสิทธิภาพ เน้นการพัฒนาทักษะอาชีพอย่างต่อเนื่อง พร้อมๆ กับการมีระบบสวัสดิการ และสิทธิประโยชน์ที่เหมาะสม เป้าหมายเพื่อยกระดับผลิตภาพของแรงงานที่มีความรู้และทักษะสูง ซึ่งจะเป็นองค์ประกอบสำคัญของการยกระดับผลิตภาพของประเทศ ซึ่งจะส่งผลต่อการยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในที่สุด

การพัฒนาขีดความสามารถด้านภาวะผู้นำในการบริหารจัดการหลักสูตร

การพัฒนาการบริหารจัดการหลักสูตรให้มีความทันสมัย สอดคล้อง และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์และวาระแห่งชาติจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องได้รับการปฏิรูปจากผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาไทย ตลอดจนการคำนึงถึงชุมชน สังคม รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสนองความต้องการ ความถนัด และความสามารถของผู้เรียน และความต้องการของท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้การพัฒนาการบริหารจัดการหลักสูตร จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพิจารณาถึงข้อมูลพื้นฐานในด้านต่างๆ ในปัจจุบัน เพื่อให้การบริหารจัดการหลักสูตรที่สร้างขึ้นมานั้น สมบูรณ์ สามารถสนองความต้องการของบุคคล สังคม ตลอดจนประเทศชาติ โดยพื้นฐานที่นำมาพิจารณาโดยทั่วไป ได้แก่ พื้นฐานทางด้านปรัชญาการศึกษา พื้นฐานทางด้านสังคมและวัฒนธรรม พื้นฐานสังคมทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง พื้นฐานทางด้านจิตวิทยา ตลอดจนพื้นฐานทางด้านวิทยาการและเทคโนโลยี

การพัฒนา (Development) จึงมีความหมายอยู่ 2 ลักษณะ คือ การทำให้หลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือทำให้สมบูรณ์ขึ้น เรียกว่า “การปรับปรุง” และการสร้าง

หลักสูตรขึ้นมาใหม่ โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐาน เรียกว่า “การเปลี่ยนแปลง” (Carter V.Good, 1973) ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างโอกาสทางการเรียนแก่นักศึกษาและเพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่กำหนดเป้าหมายไว้

บทสรุป

บทความ “การพัฒนาขีดความสามารถด้านภาวะผู้นำกับการปฏิรูปการศึกษาของผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาไทยในยุคไทยแลนด์ 4.0” จึงมีจุดมุ่งหมายที่จะกระตุ้นเตือนให้ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาไทย ได้ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนในการเป็นเจ้าหลอมให้แก่เมล็ดพันธุ์ชุดใหม่ที่จะเติบโตขึ้นพร้อมการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลกในการรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์ของชาติและขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ

การดำเนินยุทธศาสตร์เชิงรุกในการเตรียมความพร้อมให้แก่นักศึกษาให้เป็นทุนมนุษย์ที่มีคุณภาพนั้น จึงเป็นการปรับเปลี่ยนกรอบความคิด (Mindset) ทักษะ (Skill-Set) และพฤติกรรม (Behavior Set) ทั้งระบบ เพื่อให้นักศึกษาในวันนี้ได้เป็นตัวขับเคลื่อนหลักในการเปลี่ยนผ่านสู่ Thailand 4.0 ที่มีความมั่นคง มั่นคง และยั่งยืนอย่างแท้จริง จึงเป็นเป้าหมายสำคัญที่ผู้บริหารยุคใหม่จะต้องคำนึงถึง และสิ่งหนึ่งที่ผู้บริหารไม่อาจที่จะละเลย และควรคำนึงถึงในการออกแบบการบริหารจัดการยุคใหม่เพื่อให้มีขีดความสามารถในการบริหารจัดการและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ฟังประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ ที่สำคัญ อาทิ การบริหารจัดการความเสี่ยง (Risk Management) การบริหารจัดการในสถานการณ์วิกฤต (Crisis Management) และการบริหารจัดการสถานการณ์ภาวะวิกฤตที่สามารถคาดการณ์ได้ (Predictable Surprises) ดังนั้น การกำหนดให้มียุทธศาสตร์ จึงเปรียบเสมือนทางเสือในการกำหนดทิศทางการพัฒนาองค์กรให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศในระยะยาวพร้อมกับการปฏิรูปและการพัฒนาระบบในทุกๆ มิติ ให้สามารถขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ดังกล่าวสู่การปฏิบัติ ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา. *Thailand 4.0 โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน*. (2017, 19 Oct). สืบค้นจาก www.libarts.up.ac.th/v2/img/Thailand-4.0.pdf.

การุณินันท์ รัตนแสนวงษ์. (2555). *ภาวะผู้นำของผู้บริหารสตริมหาวิทยาลัยภาครัฐและภาคเอกชนในเขตกรุงเทพฯ*. วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม, กรุงเทพฯ.

นิเวศ ธรรมชัยชูศักดิ์. (2557). *ประสิทธิผลของการพัฒนาขีดความสามารถทางด้านการระบบความปลอดภัยในการขนส่งสินค้าอันตรายของประเทศไทย*. วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม, กรุงเทพฯ.

บวร เทศารินทร์. *ผู้บริหารโรงเรียน 4.0 พลัฒขับเคลื่อนปฏิรูปการศึกษา*. (2017, 19 Oct). สืบค้นจาก <http://drborworn.com/article/detail.asp?id=20137>.

สงวน สุทธิเลิศอรุณ. (2543). *พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน*. กรุงเทพฯ : อักษราพิพัฒน์.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-พ.ศ. 2561)*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : สำนักนโยบายและแผนการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

อารมณ ภูววิทยพันธ์. (2551). *พจนานุกรมความสามารถ : Competency Dictionary*. กรุงเทพฯ : บริษัท เอช อาร์ เซ็นเตอร์ จำกัด.

Bass, M. Bernard., and Stogdill, M. Ralph. (1990). *Bass and Stogdill Handbook of Leadership : Theory, Research and Managerial Applications*. 3rd ed. New York : Free Press.

Fullan, Michael. (2005). *Leadership and Sustainability: Systems Thinkers in Action*. Thousand Oaks, CA : Corwin.

- Good, Carter V. (1973). *Dictionary of Education*. New York : McGraw-Hill Book.
- Hoy, K. Wayne and Miskel, G. Cecil. (2005). *Education Administration Theory Research and Practice*. 7th ed. Singapore : McGraw-Hill. Inc.
- Ivancevich, M. John., and Matteson, T. Michael. (1999) *Organization Behavior and Management*. 5th ed. New York : McGraw-Hill.
- Kaplan, S. Leslie., Owings, A. William. and Nunnery, John. (2005). Principal Quality: A Virginia Study Connecting Interstate School Leaders Licensure Consortium Standards with Student Achievement. *NASSP Bulletin*, 89(643) : 28-44.
- Kirk Lawrence. (2013). *Developing Leaders in a VUCA Environment*. (19 October 2017). Retrieved from <http://www.cfmt.it/pdf/articoli/developing-leaders-in-a-vuca-environment.pdf>.
- Marvin, C. Alkin (1992). *Encyclopedia of Education Research*. Volume 2. New York : Macmillan.
- McClelland, C. David. (1973). Testing for Competence Rather than for Intelligence. *American Psychologist*, 28(1), 1-14.
- Mitchell, R. Terence., and Larson, Jr., James R. (1987). *People in Organizations: an Introduction to Organizational Behavior*. 3rd ed. New York : McGraw-Hill.
- O'Leary, Elizabeth. (2000). *10 Minute Guide to Leadership*. 2nd ed. Upper Saddle River, NJ. : Alpha.
- UNDP. (2017). *Sustainable Development Goals (SDGs)*. (19 October 2017). Retrieved from http://www.undp.org/content/dam/undp/library/corporate/brochure/SDGs_Booklet_Web_En.pdf.
- Wheelen, L. Thomas, and Hunger, J. David. (2002). *Strategic Management and Business Policy*. 8th ed. Upper Saddle River, NJ. : Prentice Hall.

บทที่

5

การพัฒนารูปแบบการผลิตครู เพื่อรองรับการศึกษายุค 4.0

Development of Teacher Preparation
Model to Serve Education 4.0

อภิภา ปรัชญพฤทธิ
Apipa Prachyapruit

การพัฒนารูปแบบการผลิตครู เพื่อรองรับการศึกษายุค 4.0

Development of Teacher Preparation Model
to Serve Education 4.0

อภิภา ปรัชญพฤทธิ¹
Apipa Prachyapruit

บทนำ

วิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนารูปแบบการผลิตครูสำหรับการศึกษายุค 4.0 โดยการวิเคราะห์สมรรถนะที่จำเป็นของครูในการศึกษายุค 4.0 วิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของการผลิตครูปัจจุบันในประเทศไทย วิเคราะห์การผลิตครูของประเทศที่ประสบความสำเร็จระดับนานาชาติ พัฒนา (ร่าง) รูปแบบการผลิตครูสำหรับการศึกษายุค 4.0 และตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ผลการวิจัยพบว่าสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับครูในการศึกษายุค 4.0 ประกอบด้วยสมรรถนะแกนกลางของการศึกษายุค 4.0 10 ด้าน และสมรรถนะวิชาชีพครู 6 ด้าน ส่วนผลการวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของการผลิตครูปัจจุบันในประเทศไทยพบว่าค่อนข้างมีจุดอ่อนมากกว่าจุดแข็ง ส่วนผลการวิเคราะห์การผลิตครูในประเทศฟินแลนด์และสิงคโปร์พบบทเรียนที่ดีสำหรับประเทศไทย รูปแบบการผลิตครูที่ได้จากการวิจัยนี้มีชื่อว่า รูปแบบการผลิตครูที่เสริมสร้างความเป็นมืออาชีพและศักยภาพด้านนวัตกรรม มีองค์ประกอบหลัก 8 ด้าน

คำสำคัญ: การผลิตครูยุค 4.0; สมรรถนะครูยุค 4.0; การผลิตครู

¹ อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (Asstt. Prof., Ph.D) 225 ซอยรามคำแหง 21 ถนนรามคำแหง เขตวังทองหลาง แขวงพลับพลา กรุงเทพฯ 10310 [Prachapipa@gmail.com]

Abstract

This study is a descriptive research. The main research objective is to develop teacher preparation model for education 4.0. The research procedures included analyzing essential competencies for teachers in education 4.0; analyzing strengths and weaknesses of current teacher preparation in Thailand; and analyzing successful teacher preparation at the international level. Then, develop a draft of the teacher preparation model for education 4.0, which was reviewed by experts. Research findings showed that essential competencies for teachers in education 4.0 era were composed of 10 core competencies for education 4.0 and six professional teacher competencies. Strengths and weaknesses analysis of current teacher preparation in Thailand revealed more weaknesses than strengths. Meanwhile, findings from the analysis of teacher preparation in Finland and Singapore provided good lessons for Thailand. Teacher preparation model for education 4.0, derived from this study was entitled, Professional and Innovativeness Enhancement Teacher Education Model, composed of eight core elements.

Keywords: Teacher Preparation 4.0; Teacher's Competencies 4.0; Teacher Education

บทนำ

ครูคือทรัพยากรการศึกษาที่สำคัญที่สุดที่ส่งผลต่อความสำเร็จของระบบการศึกษาในโรงเรียนและการศึกษาของประเทศ คณะครูศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ในสังกัดสถาบันอุดมศึกษาซึ่งเป็นสถาบันหลักที่ทำหน้าที่ผลิตครูจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการศึกษาของประเทศ รัฐบาลปัจจุบันมีนโยบายผลักดันให้ประเทศไทยก้าวเข้าสู่โมเดลประเทศไทย 4.0 ซึ่งเป็นโมเดลเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมเพื่อให้ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืนภายใต้บริบทการปฏิวัติอุตสาหกรรม

ยุคที่ 4 ตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีด้วยการสร้างความเข้มแข็งจากภายในควบคู่กับการเชื่อมโยงกับประชาคมโลก ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงโดยขับเคลื่อนผ่านกลไกประชารัฐ โดยรัฐบาลจัดลำดับความสำคัญให้การเตรียมคนไทยในยุค 4.0 เป็นวาระแรกในการขับเคลื่อนนโยบายประเทศไทย 4.0 (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2559) ครูซึ่งมีหน้าที่หลักในการหล่อหลอมเยาวชนให้เป็นพลเมือง 4.0 จึงถือเป็นวิชาชีพที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศตามนโยบายประเทศไทย 4.0

อย่างไรก็ดีการผลิตครูในปัจจุบันยังมีปัญหาหลายด้าน เช่น นโยบายการผลิตครูที่ขาดความต่อเนื่อง การผลิตครูที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ปริมาณและคุณภาพของคณาจารย์ครุศึกษา ขาดการบ่มเพาะจิตวิญญาณความเป็นครูและพัฒนาทักษะการสอน หลักสูตรมีรายวิชาเกี่ยวกับการสอนความรู้เนื้อหาน้อย ระบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพยังไม่มีความเป็นต้น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2558 ; ชนิตา รักษ์พลเมือง, 2559 ; ศุภณัฐ ศศิวิวัฒน์, 2009)

วงการศึกษไทยจำเป็นต้องมีองค์ความรู้เกี่ยวกับสมรรถนะและการผลิตครูให้เหมาะสมกับการศึกษายุค 4.0 แต่จากการสำรวจวรรณกรรมพบว่างานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งตอบสนองความต้องการผลิตครูสำหรับศึกษายุค 2.0 และ 3.0² โดยมีเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับสมรรถนะครูทั้งในและต่างประเทศ รวมถึงสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 เช่น ผลงานของ พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และคณะ (2551) SEAMEO INNOTECH (2010) และ Vidovic et al. (2010) มีวิจัยที่ศึกษาสภาพปัจจุบันและเสนอแนวทางการผลิตครูในอนาคต เช่น ผลงานของ ชนิตา รักษ์พลเมือง (2558) และศักดิ์ชาย เพชรช่วย (2558) และวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตรการผลิตครูในศตวรรษที่ 21 เช่น ผลงานของ ฤตินันท์ สมุทร์ทัย และคณะ (2556) นอกจากนี้ยังมีวิจัยที่เปรียบเทียบการผลิตครูในหลายประเทศ เช่น ผลงานของ Ingersoll et al. (2007) ในขณะที่เอกสารวิชาการเกี่ยวกับสมรรถนะ การศึกษาและครูในยุค 4.0 ยังมีจำกัด เช่น ผลงานของไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2559) ยืน ภู่วรรณ (2558) พิมพ์พันธ์ และคณะ (2560) ส่วนงานวิจัยเกี่ยวกับสมรรถนะครูยุค 4.0 และการผลิตครูสำหรับการศึกษายุค 4.0 นั้นแทบไม่มี

² การศึกษายุค 2.0 คือการศึกษาเพื่อระบบอุตสาหกรรม ส่วนการศึกษายุค 3.0 คือการศึกษาในยุคเทคโนโลยีและโลกาภิวัตน์เพื่อชุมชนนานาชาติ (ไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2559)

ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีการวิจัยครั้งนี้เพื่อพัฒนารูปแบบการผลิตครูเพื่อรองรับการศึกษายุค 4.0

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์สมรรถนะที่จำเป็นของครูในการศึกษา 4.0
2. เพื่อวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของการผลิตครูปัจจุบันในประเทศไทย
3. เพื่อวิเคราะห์การผลิตครูในประเทศที่ประสบความสำเร็จระดับนานาชาติ
4. เพื่อพัฒนารูปแบบการผลิตครูสำหรับการศึกษา 4.0
5. เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการผลิตครูสำหรับการศึกษา 4.0

ขอบเขตการวิจัย

1. ในการพิจารณาจุดแข็งและจุดอ่อนของการผลิตครูปัจจุบันจากวิเคราะห์หลักสูตรโดยการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างคำอธิบายรายวิชากับสมรรถนะของครูในยุคการศึกษา 4.0 นั้น ผู้วิจัยเลือกวิเคราะห์หลักสูตรของสถาบันผลิตครู 4 แห่ง ซึ่งประกอบด้วยสถาบันผลิตครูที่เป็นตัวแทนของสถาบันในสังกัดมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ 2 แห่ง และสถาบันในสังกัดของมหาวิทยาลัยราชภัฏ 2 แห่ง

2. ในการวิเคราะห์การผลิตครูที่ประสบความสำเร็จในระดับนานาชาติ ผู้วิจัยเลือกวิเคราะห์การผลิตครูในประเทศฟินแลนด์และประเทศสิงคโปร์ เพราะมีระบบการศึกษาที่มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ โดยพิจารณาจากประเทศที่มีผลการทดสอบ Programme for International Student Assessment และผลการจัดอันดับของ Economist Intelligence Unit (EIU) ที่ระบุว่า 2 ประเทศนี้อยู่ในอันดับต้นๆ พิจารณาจากผลการจัดอันดับประเทศที่มีความเป็นครูที่ดีที่สุด 10 อันดับแรก

3. หลักสูตรการผลิตครูของการศึกษา 4.0 ที่พัฒนาจากผลวิจัยนี้กำหนดเป็นหลักสูตรผลิตครู 5 ปี เนื่องจากเป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นตามมาตรฐานและเกณฑ์การรับรองปริญญาและประกาศนียบัตรทางการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพ พ.ศ. 2557 ซึ่งกำหนดโครงสร้างหลักสูตรวิชาชีพครูระดับปริญญาตรีให้เป็นหลักสูตร 5 ปี

โดยเสนอเฉพาะโครงสร้างของโมดูลและคำอธิบายเนื้อหาสาระของโมดูลในหมวดวิชา
เฉพาะ กลุ่มวิชาชีพครู

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยพัฒนากรอบแนวคิดการวิจัย (ตามแผนภาพ 1) จากการศึกษาแนวคิด
ทฤษฎีและงานวิจัย เกี่ยวกับแนวคิดการศึกษายุค 4.0 และแนวคิดเกี่ยวกับวิชาชีพครูและ
การผลิตครูดังต่อไปนี้

การศึกษายุค 4.0 เป็นการศึกษาในยุคที่เน้นให้ผู้เรียนการสร้างนวัตกรรม
หรือผลิตตามความสนใจ โดยใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือช่วยสนับสนุนสร้างความรู้
และนวัตกรรมและกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังแหล่งความรู้ที่หลากหลาย
(ไพฑูริย์ สีนลรัตน์, 2559; Stopsky, 2016) สำหรับสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับ
การศึกษายุค 4.0 จากการสังเคราะห์ผลงานของนักวิชาการหลายคนสรุปได้ว่ามีดังนี้
1) การคิดแบบมีวิจารณญาณ ซึ่งรวมถึงการใช้ดุลยพินิจและการตัดสินใจ 2) การคิด
สร้างสรรค์ 3) การสร้างนวัตกรรม/ผลผลิต 4) การทำงานร่วมกับผู้อื่นซึ่งครอบคลุม
การมีความฉลาดทางอารมณ์และสังคม การจัดการกับคน การประสานกับผู้อื่น และ
การมีจิตบริการ 5) การใช้เทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ 6) การคิดแก้ปัญหา
7) การเป็นผู้ประกอบการ 8) การเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต 9) การมีจิตสาธารณะ
10) การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม และ 11) การมีภาวะผู้นำ (ไพฑูริย์ สีนลรัตน์, 2559;
สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2559; Stopsky, 2016; World Economic Forum, 2016)

การจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับการศึกษายุค 4.0 ควรมีลักษณะดังนี้

ด้านปรัชญาการศึกษา ไพฑูริย์ สีนลรัตน์ (2559) เสนอว่าปรัชญาการศึกษา
ที่เหมาะสมกับการศึกษายุค 4.0 คือ ปรัชญาการศึกษาเชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพที่เน้น
ให้ผู้เรียนสร้างผลผลิตสร้างสรรค์ควบคู่กับการรับผิดชอบต่อสังคม นอกจากนี้ยังมี
ปรัชญาแนวคิดทางการศึกษาอื่นๆ ที่สนับสนุนการเรียนรู้ด้านการสร้างผลผลิต ได้แก่
แนวคิดนวัตกรรมศึกษา (innovation education) ของ Thorsteinsson (2013) และ
ทฤษฎีความรู้สร้างสรรค์ (constructionism) ของ Seymour Papert (อ้างในราชบัณฑิต,
2555)

ด้านหลักสูตร หลักสูตรที่เหมาะสมกับการพัฒนานวัตกรรมซึ่งสอดคล้องกับการศึกษา ยุค 4.0 และศตวรรษที่ 21 ควรมีลักษณะยืดหยุ่นและตอบสนองความต้องการของ ผู้เรียนเป็นรายบุคคล (personalize) เช่น หลักสูตรแบบโมดูลที่ออกแบบเป็นหน่วย การเรียนที่มีลักษณะเบ็ดเสร็จในตนเองและเน้นสมรรถนะของผู้เรียนเป็นสำคัญ (วิชัย วงษ์ใหญ่ (2554) บุรณาการข้ามสาขาวิชา เน้นแก่นความรู้ที่สำคัญ/แนวคิด หลัก เน้นการพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงและทักษะการประยุกต์ใช้ความรู้ (สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ และคณะ, 2556; Wagner, 2012) รวมถึงพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับ ยุค 4.0 เช่น การคิดวิเคราะห์/แก้ปัญหา การคิดสร้างสรรค์และสร้างนวัตกรรม ภาวะ ผู้นำและการประกอบอาชีพ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (กฤตธี วงศ์สถิต, 2560) ดังนั้น หลักสูตรเน้นสมรรถนะจึงเหมาะกับการศึกษายุค 4.0 โดยหลักสูตรแบบนี้จะใช้สมรรถนะ เป็นฐานในการจัดหลักสูตร การเรียนการสอนและการประเมินผล (อเนก เทียนบูชา, 2559)

ด้านการเรียนการสอน การเรียนการสอนที่เหมาะสมกับการศึกษายุค 4.0 และ ช่วยพัฒนาศักยภาพด้านนวัตกรรมควรส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ต่อไปนี้ การคิด เชิงออกแบบและสร้างนวัตกรรม/ผลผลิต (ไพฑูรย์ สีนลรัตน์, 2559; Thorsteinsson, 2013) การทำโครงการที่เกี่ยวกับการประกอบการและปฏิบัติงานในสถานประกอบการ (Zao, 2012) การทำวิจัย การแก้ปัญหา (พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์และคณะ, 2560) การ ร่วมมือทำงานและเรียนรู้ในลักษณะชุมชนการเรียนรู้ (ดิเรก พรสีมา, 2559) การเรียนรู้ จากสถานการณ์จริงและปฏิบัติงานในบริบทจริง การเรียนรู้แบบสหวิทยาการ (Wagner, 2012) และการเรียนรู้แบบผสมผสานกับการใช้เทคโนโลยี (เย็น ภู่วรรณ 2558)

ด้านการประเมินผล การประเมินผลแนวใหม่ที่เหมาะสมกับการศึกษายุค 4.0 ควรมีลักษณะดังนี้ 1) ประเมินการเรียนรู้ให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียน การสอน โดยใช้วิธีประเมินที่หลากหลาย 2) ประเมินตามสภาพจริง ได้แก่ การประเมิน ผลผลิตและผลการปฏิบัติงาน และ 3) ประเมินความสามารถในการสร้างผลผลิตและการคิด สร้างสรรค์ 4) การประเมินแบบมีส่วนร่วม (อนุสรณ์ นามประดิษฐ์, 2560)

ด้านกิจกรรมพัฒนานิสิตนักศึกษา งานวิจัยในต่างประเทศพบว่ากิจกรรมเสริม หลักสูตรและ/หรือกิจกรรมนอกหลักสูตรช่วยพัฒนานิสิตนักศึกษาให้มีศักยภาพ ด้านนวัตกรรมและความเป็นผู้ประกอบการซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการศึกษายุค 4.0

โดยเฉพาะกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง (Claudia, 2014)

ด้านการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ลักษณะของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ในและนอกชั้นเรียนในศตวรรษที่ 21 ควรใช้งานได้อเนกประสงค์ ยืดหยุ่น สะดวกปลอดภัย กระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ คำนึงถึงความต้องการของผู้ใช้และเชื่อมโยงพื้นที่การเรียนรู้ต่างๆ (JISC, 2006) และจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้เสมือนจริงที่เอื้อต่อการเรียนรู้ทุกที่ทุกเวลา (Lonka, 2015) ส่วนบรรยากาศการเรียนรู้ควรส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้สอนและผู้เรียน และในกลุ่มผู้เรียน ให้อิสระในการเรียนรู้ และสร้างสรรค์ผลงาน และส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ (พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และคณะ, 2560; Couros, 2015)

แนวคิดวิชาชีพครูและการผลิตครู สำหรับสาระสำคัญของวิชาชีพครูและการผลิตครูที่เกี่ยวข้องกับวิจัยมีดังนี้ สมรรถนะครู จากการศึกษามาตรฐานสมรรถนะของครูไทย ครูอาเซียน ครูในสหภาพยุโรป ครูในประเทศสหรัฐอเมริกา และครูในประเทศออสเตรเลียพบว่าสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับครูมีดังนี้ 1) การมีความรู้ ความเข้าใจและสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในวิชาที่สอนและวิชาที่เกี่ยวข้อง 2) การสอน 3) การประเมินผล 4) การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ 5) การมีความรู้ด้านจิตวิทยาและการพัฒนานักเรียน 6) การมีทักษะด้านภาษา วัฒนธรรม การสื่อสาร ภาวะผู้นำ การทำงานเป็นทีม และการคิดขั้นสูง 7) การมีความรู้ ทักษะและคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับงานครู ได้แก่ ความเป็นครู มีจรรยาบรรณ การพัฒนาตนเองและพัฒนาวิชาชีพ มีความรู้ด้านพื้นฐานการศึกษา ปรัชญาการศึกษา นโยบายการศึกษา ประกันคุณภาพการศึกษา และการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน (พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และ พรทิพย์ แข็งขัน, 2551; EU, 2013; SEAMEO INNOTECH, 2009; CCSO, 2013)

การผลิตครูในประเทศไทย หลักสูตรผลิตครูของไทยในปัจจุบันมี 3 ลักษณะ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2558) 1) หลักสูตรผลิตครูการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับปริญญาตรี (หลักสูตร 5 ปี) 2) หลักสูตรผลิตครูการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับปริญญาตรี (หลักสูตร 2 ปี) สำหรับผู้จบปริญญาตรีสาขาอื่นและประสงค์ศึกษาต่อวิชาชีพครู 3) หลักสูตรผลิตครูระดับปริญญาโททางการสอน (หลักสูตร 3 ปี) นอกจากนี้ประเทศไทยยังมีโครงการผลิตครูลักษณะพิเศษเพื่อดึงดูดคนดี คนเก่งให้มาเรียนครู เช่น โครงการ

เพชรในตม โครงการผลิตครูพันธุ์ใหม่ โครงการผลิตครูเพื่อพัฒนาท้องถิ่น (ศักดิ์ชาย เพชรช่วย, 2558)

การผลิตครูในต่างประเทศ หลักสูตรผลิตครูในประเทศฟินแลนด์แบ่งออกเป็น 2 หลักสูตรคือ 1) หลักสูตรครูประจำชั้นที่ผลิตครูเพื่อสอนชั้นปีที่ 1-6 (ระดับประถมศึกษา) และอนุบาล และ 2) หลักสูตรครูประจำวิชาเป็นหลักสูตรที่ผลิตครูเพื่อสอนชั้นปีที่ 7-9 ในโรงเรียนแบบผสม (comprehensive school) และโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สายสามัญ สายอาชีวศึกษาและการศึกษาผู้ใหญ่ (รสสุคนธ์ มกรมณี, 2553) ส่วนประเทศ สิงคโปร์มีสถาบันหลักที่ทำหน้าที่ผลิตครูคือสถาบันการศึกษาแห่งชาติ (National Institute of Education: NIE) ในสังกัดของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีนิยง (Nanyang Technological University) โดยมีบทบาทอื่นๆ ด้วย ได้แก่ การทำวิจัย ทางการศึกษาเพื่อพัฒนาหลักสูตรและการสอน รวมถึงกำหนดทิศทางและนโยบาย สำหรับกระทรวงศึกษาธิการและโรงเรียน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559) ปัจจุบัน NIE เปิดหลักสูตรผลิตครู 4 ประเภท (NIE, 2009) ได้แก่ หลักสูตร ศึกษาศาสตรบัณฑิต สำหรับการเป็นครูประถมศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (ศึกษาศาสตร์) และหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต (การศึกษา) สำหรับการเป็นครู ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา หลักสูตรประกาศนียบัตรด้านการศึกษา สำหรับการเป็น ครูประถมศึกษาและมัธยมศึกษา และหลักสูตรประกาศนียบัตรหลังปริญญาตรีทาง การศึกษาสำหรับการเป็นครูระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และวิทยาลัย นอกจากนี้ ในปี ค.ศ. 2009 NIE ได้พัฒนารูปแบบครูศึกษาในศตวรรษที่ 21 สำหรับเตรียมครูใหม่ และพัฒนาวิชาชีพครู

จากการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องข้างต้น ผู้วิจัยจึงพัฒนารอบแนวคิด การวิจัยดังนี้

แนวคิดการศึกษายุค 4.0

1. **แนวคิดการศึกษายุค 4.0** หมายถึงการศึกษาในยุคที่เน้นการสร้างผลผลิตและนวัตกรรมโดยมีเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้ที่สำคัญ (โพธิ์ชัย สันลาวัฒน์, 2559; Stopsky, 2016)
2. **สมรรถนะที่จำเป็นของการศึกษายุค 4.0** ได้แก่ คิดแบบมีวิจารณญาณ คิดสร้างสรรค์ สร้างนวัตกรรม ร่วมมือ ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ แก้ปัญหา เป็นผู้ประกอบการ เรียนรู้ตลอดชีวิต มีจิตสาธารณะ สื่อสารข้ามวัฒนธรรม ภาวะผู้นำ (โพธิ์ชัย สันลาวัฒน์, 2559; สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2559; World Economic Forum, 2016; Stopsky, 2016)
3. **การจัดการศึกษายุค 4.0**
 - 3.1 **ปรัชญาการศึกษา** ได้แก่ การศึกษาเชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพ (โพธิ์ชัย สันลาวัฒน์, 2559) นวัตกรรมศึกษา (Thorsteinsson, 2013) ทฤษฎีความรู้สร้างสรรค์ (Papert อ้างในราชบัณฑิตยสถาน, 2555)
 - 3.2 **หลักสูตร** ได้แก่ หลักสูตรเน้นสมรรถนะ (อนัน เทียนบุษ, 2559) หลักสูตรโมดูล (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2554)
 - 3.3 **การจัดการเรียนการสอน** ได้แก่ การเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาศักยภาพด้านนวัตกรรม (Thorsteinsson et al., 2013) การเรียนรู้ตามเป็นผู้ประกอบการ (Zhao, 2012) การเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัย (โพธิ์ชัย สันลาวัฒน์, 2557) การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน การเรียนรู้โดยใช้ทีมเป็นฐาน (อานภาพ เลขะกุล, 2550) การเรียนรู้เชิงประสบการณ์และตามสภาพจริง และการเรียนรู้แบบผสมผสานการใช้เทคโนโลยี (อีน กุวัชรธรรม, 2558)
 - 3.4 **การประเมินผล** เน้นการประเมินระดับขั้นเรียน ใช้วิธีประเมินที่หลากหลาย ประเมินแบบเน้นสมรรถนะและผลการปฏิบัติงาน ประเมินตามสภาพจริงและประเมินแบบมีส่วนร่วม (อนุสรณ์ นามประดิษฐ์, 2560)
 - 3.5 **การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา** ได้แก่ กิจกรรมพัฒนาศักยภาพด้านนวัตกรรมและความเป็นผู้ประกอบการ (Claudia, 2014)
 - 3.6 **การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้** ได้แก่ ห้องเรียนในศตวรรษที่ 21 (UISC, 2006) จัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการสร้างสรรค์นวัตกรรม (Couros, 2015; พิมพ์พันธ์ เตชะคุปต์และคณะ, 2560)

แนวคิดการผลิตครู

1. สมรรถนะครูไทย (พิมพ์พันธ์ เตชะคุปต์และคณะ, 2551) และสมรรถนะครูต่างประเทศ ได้แก่ สมรรถนะครูอาเซียน (SEAMEO INNOTECH, 2010) สมรรถนะครูสหภาพยุโรป (EU, 2013) สมรรถนะครูในสหรัฐอเมริกา (CCSSO, 2013) สมรรถนะครูในประเทศออสเตรเลีย (พิมพ์พันธ์ เตชะคุปต์และคณะ, 2551)
2. การผลิตครูในประเทศไทย ต้องสอดคล้องกับ เกณฑ์การรับรองปริญญาและประกาศนียบัตรทางการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพของคุรุสภา พ.ศ. 2557 เกณฑ์มาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาคุรุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ (หลักสูตร 5 ปี) เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2558
3. การผลิตครูในต่างประเทศ ได้แก่ 3.1 การผลิตครูประเทศฟินแลนด์ประกอบด้วยหลักสูตรครูประจำชั้นและครูประจำวิชา (รสสุคนธ์ มกรเมธ, 2553) ซึ่งมีลักษณะเด่นที่เน้นการวิจัยและบูรณาการระหว่างการเรียนรู้ภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติตั้งแต่ต้นจนจบการศึกษา (Neimi, 2013) 3.2 การผลิตครูประเทศสิงคโปร์มีลักษณะเด่นที่รูปแบบครูศึกษาในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วยหัวข้อเสนอแนะ 6 ข้อ (NIE, 2009)

(ร่าง) รูปแบบการผลิตครูเพื่อสำหรับการศึกษาในยุค 4.0 มี 8 องค์ประกอบ

1. ปรัชญา/หลักการและวิสัยทัศน์
2. จุดมุ่งหมายและสมรรถนะที่จำเป็นของบัณฑิตครู
3. แนวทางการรับเข้าศึกษา
4. หลักสูตรปริญญาตรี
5. การเรียนการสอน
6. การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ
7. การพัฒนานิสิตนักศึกษาครู
8. การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงบรรยาย ที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิเคราะห์หลักสูตรผลิตครูระดับปริญญาตรีในประเทศไทย 4 แห่ง การวิเคราะห์เอกสาร งานวิจัยและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับสมรรถนะครูในการศึกษายุค 4.0 การผลิตครูในประเทศไทยและประเทศที่ประสบความสำเร็จระดับนานาชาติ ได้แก่ ประเทศฟินแลนด์และสิงคโปร์ และนำสารสนเทศเหล่านั้นมาพัฒนารูปแบบการผลิตครูในการศึกษายุค 4.0

การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์สมรรถนะของครูในการศึกษายุค 4.0 โดยดำเนินการดังนี้ (1) การวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับพลเมือง

ในยุค 4.0 และสมรรถนะที่จำเป็นของครู (2) สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางครุศึกษา จำนวน 7 คน เกี่ยวกับสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับครูในการศึกษายุค 4.0 จากนั้นจึงนำ ข้อมูลทั้งสองส่วนมาสังเคราะห์เพื่อพัฒนารายการสมรรถนะครูในการศึกษายุค 4.0 พร้อมคำอธิบายและตัวบ่งชี้เชิงคุณภาพของสมรรถนะ

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์เชิงและจุดอ่อนของการผลิตครูปัจจุบันในประเทศไทย โดยการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 วิเคราะห์หลักสูตร ครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ 2 แห่ง และมหาวิทยาลัย ราชภัฏ 2 แห่ง ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ และมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี โดยนำผลการสังเคราะห์สมรรถนะครูในการศึกษายุค 4.0 ในขั้นตอนที่ 1 ไปเปรียบเทียบกับ ความสอดคล้องกับคำอธิบายของรายวิชาของหลักสูตรครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์บัณฑิต ในหมวดการศึกษาทั่วไปและหมวดวิชาชีพครูของทั้ง 4 สถาบัน จากนั้นจึงวิเคราะห์ จุดแข็งและจุดอ่อนของหลักสูตรครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ระดับปริญญาตรีของสถาบัน ผลิตครูทั้ง 4 แห่ง โดยกำหนดเกณฑ์ดังนี้ รายวิชาที่มีสมรรถนะครูยุค 4.0 อยู่ในช่วง ระหว่าง 10-16 รายการ จัดว่าเป็นจุดแข็งของหลักสูตร ส่วนรายวิชาที่มีสมรรถนะครู ยุค 4.0 ต่ำกว่า 10 รายการจะจัดว่าเป็นจุดอ่อนของหลักสูตร ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการผลิตครูในประเทศไทย โดยวิเคราะห์เนื้อหา และสรุปสาระในตารางและส่วนที่ 3 สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางครุศึกษา จำนวน 7 คน จากนั้นจึงสังเคราะห์ข้อมูลทั้ง 3 ส่วนเพื่อสรุปจุดแข็งและจุดอ่อนของการผลิตครู 4.0 ในประเทศไทย

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์การผลิตครูในประเทศที่ประสบความสำเร็จจะระดับ นานาชาติ โดยเลือกประเทศฟินแลนด์และสิงคโปร์เป็นกรณีศึกษา มีการเก็บรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลจากเว็บไซต์ของสถาบันผลิตครูในประเทศที่เป็นกรณีศึกษา รวมถึง เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการผลิตครูใน 2 ประเทศนี้

ขั้นตอนที่ 4 พัฒนารูปแบบการผลิตครูสำหรับการศึกษายุค 4.0 โดยการประมวล และบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการดำเนินการวิจัยในขั้นตอนที่ 1-3

ขั้นตอนที่ 5 ตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการผลิต
ครูสำหรับการศึกษายุค 4.0 โดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านครุศึกษาและคณาจารย์ในสถาบัน
ครุศึกษาจำนวน 6 คน

ผลการวิจัย แบ่งออกเป็น 4 ตอนดังนี้

ตอน 1 สมรรถนะครูในการศึกษายุค 4.0

ผลการวิจัยพบว่าสมรรถนะที่จำเป็นของครูในการศึกษายุค 4.0³ ประกอบด้วย

- 1) สมรรถนะแกนกลางของการศึกษายุค 4.0 จำนวน 10 ด้าน และสมรรถนะวิชาชีพครู 6 ด้าน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สมรรถนะที่จำเป็นของครูในการศึกษายุค 4.0

สมรรถนะแกนกลาง ของการศึกษายุค 4.0	สมรรถนะวิชาชีพครู
1. การคิดแบบมีวิจารณญาณ 2. การแก้ปัญหาแบบสร้างสรรค์ 3. การสร้างนวัตกรรม 4. ความเป็นผู้ประกอบการ 5. ความเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต 6. การใช้เทคโนโลยีและสารสนเทศ 7. การทำงานร่วมกับผู้อื่น 8. การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม 9. ภาวะผู้นำ 10. การมีจิตสาธารณะ	1. ความเป็นครูและจรรยาบรรณวิชาชีพครู 2. การพัฒนาหลักสูตร 3. การรู้ลึกในเนื้อหาวิชาและวิธีวิทยาการสอน 4. การประเมินผลและวิจัยเพื่อพัฒนาการศึกษา 5. การพัฒนาผู้เรียน 6. การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้

³ หมายถึงความสามารถในการปฏิบัติงานที่เกิดจากการประยุกต์ความรู้ ทักษะและคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับ
บัณฑิตครูจากสถาบันครุศึกษาในการศึกษายุค 4.0

ตอน 2 ผลการวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของการผลิตครูในประเทศไทย

ผลการวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของการผลิตครูในประเทศไทยประกอบด้วย ข้อมูล 2 ส่วนคือ ผลการวิเคราะห์หลักสูตรของสถาบันผลิตครู 4 แห่ง กับผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์หลักสูตรปริญญาตรีของสถาบันผลิตครู 4 แห่งโดยการเปรียบเทียบความสอดคล้องระหว่างสมรรถนะครูในการศึกษายุค 4.0 กับรายวิชา ในหลักสูตรผลิตครู พบว่ารายวิชาส่วนใหญ่ในหมวดการศึกษาทั่วไปของสถาบันผลิตครูทั้ง 4 แห่ง เป็นจุดอ่อนของหลักสูตร ยกเว้นรายวิชาในกลุ่มวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีเฉพาะที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีความสอดคล้องในระดับมากจึงถือเป็นจุดแข็งของหลักสูตร ในขณะที่รายวิชาส่วนใหญ่ในหมวดวิชาชีพครูของสถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่ (3 ใน 4 แห่ง) มีความสอดคล้องมาก จึงจัดเป็นจุดแข็งของหลักสูตรผลิตครู

2. ผลการสังเคราะห์ข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิพบว่าการผลิตครูของประเทศไทยมีจุดอ่อนมากกว่าจุดแข็ง

ตอน 3 ผลการวิเคราะห์การผลิตครูของประเทศไทยที่ประสบความสำเร็จระดับนานาชาติ

จากการวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับการผลิตครูของประเทศไทยที่ประสบความสำเร็จในการผลิตครูระดับนานาชาติ ได้แก่ ประเทศฟินแลนด์และสิงคโปร์ มีข้อค้นพบที่สำคัญดังนี้

1. ครูในประเทศฟินแลนด์และประเทศสิงคโปร์มีความเป็นวิชาชีพนียม (professionalism) สูง

2. การรับเข้าศึกษาในหลักสูตรผลิตครูของทั้ง 2 ประเทศนี้ใช้ระบบปิด ในขณะเดียวกันก็มีกลไกการดึงดูดคนดีคนเก่งให้มาสมัครเรียน เช่น ในประเทศสิงคโปร์ผู้ที่ผ่านการสัมภาษณ์เพื่อเข้าศึกษาในสถาบันการศึกษาแห่งชาติจะได้รับจ้างงานจากกระทรวงศึกษาธิการทันที และได้รับค่าตอบแทนและการผ่อนผันค่าเล่าเรียน ส่วนการรับสมัครและคัดเลือกนักศึกษาครูในทั้งสองประเทศมีความเข้มข้นและใช้วิธีคัดเลือกที่หลากหลาย แต่ก็มีควมยืดหยุ่นเพื่อให้ผู้สนใจเป็นครูสามารถสมัครเข้าศึกษาได้หลายช่องทาง เช่น หลักสูตรผลิตครูของฟินแลนด์มีทั้งการคัดเลือก

โดยการสอบข้อเขียน สัมภาษณ์ สันทนากลุ่มและสังเกตการณ์พฤติกรรมจากการเข้าร่วมสถานการณ์จำลอง รวมถึงพิจารณาจากหลักฐานการศึกษาและการเข้าร่วมกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพครู

3. หลักสูตรการผลิตครูของทั้ง 2 ประเทศนี้เป็นหลักสูตรผลิตครูที่เน้นการวิจัย ในด้านโครงสร้างหลักสูตร หลักสูตรการผลิตครูของฟินแลนด์และสิงคโปร์ มีองค์ประกอบหลักที่คล้ายกันคือประกอบด้วย 1) หมวดวิชาด้านการศึกษาศาสตร์ 2) หมวดวิชาที่เกี่ยวกับการสอนความรู้เนื้อหา 3) หมวดวิชาเนื้อหาวิชาที่สอนในโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มวิชาเอกและกลุ่มวิชาโท 4) หมวดวิชาเลือกเสรี 5) การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ 6) หมวดวิชาที่เกี่ยวข้องกับภาษาการสื่อสาร

4. การฝึกประสบการณ์วิชาชีพของฟินแลนด์และสิงคโปร์มีลักษณะคล้ายกัน ดังนี้ 1) ทั้ง 2 ประเทศเริ่มต้นการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 จากสังเกตการณ์สอน แล้วจึงค่อยๆ เพิ่มความเข้มข้นในการฝึกประสบการณ์ขึ้นเรื่อยๆ 2) ทั้ง 2 ประเทศนี้ให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงการเรียนรู้ภาคทฤษฎีกับการเรียนรู้ในภาคปฏิบัติ เช่น ประเทศฟินแลนด์มีการวางแผนการศึกษาให้นักศึกษาครูฝึกปฏิบัติ โดยการสังเกตการณ์ในโรงเรียน ควบคู่กับการเรียนรายวิชาเกี่ยวกับศาสตร์การสอน ตั้งแต่ปี 1 และส่งเสริมการสะท้อนคิดจากปฏิบัติงาน 3) ทั้ง 2 ประเทศให้ความสำคัญกับการคัดเลือกและพัฒนาครูพี่เลี้ยงให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านวิธีวิทยาการสอนและการวิจัย เช่น ครูพี่เลี้ยงในฟินแลนด์ต้องมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทเป็นอย่างต่ำ และทำวิจัยร่วมกับคณาจารย์ในสถาบันครูศึกษา ส่วนสิงคโปร์จัดโปรแกรมเตรียมความพร้อมในการสอนงานให้กับครูพี่เลี้ยง 4) ทั้ง 2 ประเทศให้ความสำคัญกับการสังเกตการณ์การสอนและการสอนงาน (mentoring) การให้ข้อมูลย้อนกลับและการเรียนรู้ในลักษณะชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

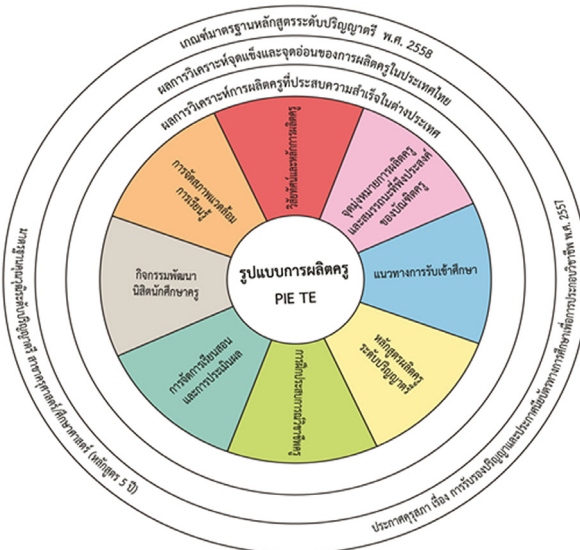
5. สถาบันผลิตครูในทั้ง 2 ประเทศเน้นการเรียนรู้เชิงรุก ส่งเสริมผู้เรียนให้วางแผนและกำกับการเรียนรู้ของตนเอง การทำงานและแก้ปัญหาเป็นกลุ่ม เรียนรู้โดยใช้การวิจัยเป็นฐาน และเรียนรู้เชิงประสบการณ์ รวมถึงการเรียนรู้โดยผสมผสานการใช้เทคโนโลยี

6. สถาบันผลิตครูในทั้ง 2 ประเทศมีการปฏิรูปการจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนและห้องสมุดใหม่ให้เหมาะกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 กล่าวคือจัดพื้นที่ให้สามารถใช้งานได้อเนกประสงค์ มีความยืดหยุ่นและเชื่อมต่อกับอุปกรณ์เทคโนโลยี เช่น Minerva Plaza ที่ University of Helsinki ประเทศฟินแลนด์ นอกจากนี้ยังจัดการจัดพื้นที่พร้อมอุปกรณ์สนับสนุนการทำงานหรือที่เรียกว่า makerspace สำหรับการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดและสร้างสรรค์นวัตกรรม

7. กิจกรรมพัฒนานักศึกษาครูของสิงคโปร์เน้นกิจกรรมให้บริการสังคมทั้งในและนอกประเทศที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของสถาบัน นอกจากนี้กิจกรรมนอกหลักสูตรส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมจัดโดยชมรมนิสิตนักศึกษาและเปิดโอกาสให้นิสิตนักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมตามความสนใจ

ตอน 4 ผลการพัฒนารูปแบบการผลิตครูสำหรับการศึกษายุค 4.0

รูปแบบการผลิตครูที่พัฒนาขึ้นจากการวิจัยนี้ใช้ชื่อภาษาไทยว่า รูปแบบการผลิตครูที่เสริมสร้างความเป็นมืออาชีพและศักยภาพด้านนวัตกรรม และ

แผนภาพที่ 2 รูปแบบการผลิตครู PIE TE

ชื่อภาษาอังกฤษว่า Professional and Innovativeness Enhancement Teacher Education Model หรือที่ใช้อยู่ย่อว่า PIE TE Model โดยมีองค์ประกอบหลัก 8 ด้าน ได้แก่ 1. วิสัยทัศน์และหลักการผลิตครู 2. จุดมุ่งหมายการผลิตครูและสมรรถนะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตครู 3. แนวทางการรับเข้าศึกษา 4. หลักสูตรผลิตครูระดับปริญญาตรี (5 ปี) 5. การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ 6. การจัดการเรียนการสอนและการประเมินผล 7. กิจกรรมพัฒนานิสิตนักศึกษาครูและ 8. การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ สรุปลงได้ดังนี้

1. วิสัยทัศน์และหลักการผลิตครู

รูปแบบการผลิตครู PIE TE มีวิสัยทัศน์และหลักการผลิตครูดังนี้

1.1 วิสัยทัศน์ของรูปแบบการผลิตครู PIE TE คือ สามารถผลิตครูมืออาชีพที่มีพัฒนาการอย่างเป็นองค์รวม สามารถสอนนักเรียนให้มีศักยภาพในการสร้างสรรค์นวัตกรรมและมีสมรรถนะยุค 4.0 สามารถวิจัยเพื่อสร้างนวัตกรรม และมีส่วนร่วมพัฒนาโรงเรียนให้มีนวัตกรรม

1.2 หลักการผลิตครู มี 5 ประการ 1) การจัดครูศึกษาที่เน้นการวิจัยเป็นฐาน 2) มุ่งเน้นพัฒนาศักยภาพด้านนวัตกรรมของครู รวมถึงการพัฒนานิสิตนักศึกษาครูให้สามารถสอนนักเรียนให้มีศักยภาพด้านนวัตกรรม 3) การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนานิสิตนักศึกษาครูแบบเป็นองค์รวมทั้งด้านความรู้ ทักษะและจิตวิญญาณความเป็นครู 4) จัดการศึกษาโดยเน้นสมรรถนะครูยุค 4.0 และ 5) เน้นการทำงานร่วมกันแบบพันธมิตรระหว่างสถาบันผลิตครู ผู้ใช้บัณฑิตครูและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ

2. จุดมุ่งหมายการผลิตครูและสมรรถนะที่พึงประสงค์บัณฑิตครู

รูปแบบการผลิตครู PIE TE มีจุดมุ่งหมายและสมรรถนะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตครู ดังนี้

ด้านจุดมุ่งหมาย รูปแบบการผลิตครูมุ่งผลิตครูที่มีคุณสมบัติดังนี้ 1) มีความรู้ลึกด้านความรู้เนื้อหา การสอนอย่างมืออาชีพ มีจรรยาบรรณครูและสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพด้านนวัตกรรมและมีสมรรถนะยุค 4.0 2) สามารถวิจัยและสร้างนวัตกรรมการศึกษาที่เพิ่มมูลค่าแก่ผู้เรียน โรงเรียน ชุมชนและสังคม 3) มีศักยภาพในการเป็นครู

ผู้นำและสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนให้มีคุณภาพและมีนวัตกรรม 4) สามารถทำงานร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน สังคมและระบบการศึกษาของประเทศให้มีคุณภาพและมีนวัตกรรม

ส่วนสมรรถนะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตครูของรูปแบบการผลิตครู PIE TE มีที่มาจากการนำสมรรถนะครูในการศึกษายุค 4.0 ที่ได้จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 โดยนำสมรรถนะแกนกลางของการศึกษายุค 4.0 ซึ่งเดิมมี 10 ด้านมาจัดกลุ่มใหม่เป็น 4 กลุ่ม เพื่อจัดสมรรถนะที่เกี่ยวข้องกันอยู่ในกลุ่มเดียวกัน นอกจากนี้ยังปรับรายละเอียดเพิ่มเติมตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ จากการดำเนินการข้างต้น สรุปสมรรถนะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตครูในรูปแบบการผลิตครู PIE TE แบ่งออกเป็น 1) สมรรถนะแกนกลางของการศึกษายุค 4.0 ซึ่งประกอบด้วยสมรรถนะย่อย 4 กลุ่ม และ 2) สมรรถนะวิชาชีพครู 6 กลุ่ม ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สมรรถนะบัณฑิตครูที่พึงประสงค์ของรูปแบบการผลิตครู PIE TE

สมรรถนะแกนกลาง ของการศึกษายุค 4.0	สมรรถนะวิชาชีพครู
1. การสร้างนวัตกรรม แก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และความมีจิตสาธารณะ 2. ความเป็นผู้ประกอบการและภาวะผู้นำ 3. ความเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการคิดแบบมีวิจารณญาณ 4. การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม	1. การพัฒนาการศึกษาและวิชาชีพครู 2. การพัฒนาหลักสูตร 3. การรู้ลึกด้านเนื้อหาวิชาและวิธีวิทยาการสอน 4. การประเมินและวิจัยเพื่อพัฒนาการศึกษา 5. การพัฒนาผู้เรียน 6. การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้

3. แนวทางการรับเข้าศึกษา

รูปแบบการผลิตครู PIE TE มีแนวทางการรับเข้าศึกษาในหลักสูตรระดับ

ปริญญาตรี 2 แนวทาง ดังนี้ 1) การรับเข้าในระบบปิด⁴ โดยกำหนดสัดส่วนการรับเข้า 40% ของผู้เข้าศึกษา ซึ่งรับเข้าศึกษาผ่านโครงการพิเศษ 2 ลักษณะ ได้แก่ โครงการให้ทุนทางศึกษาและประกันการมีงานทำกับโครงการที่ประกันการมีงานทำอย่างเดียว และ 2) การรับเข้าในระบบเปิด⁵ โดยกำหนดสัดส่วนการรับเข้า 60% ของผู้เข้าศึกษา ซึ่งเปิดโอกาสให้สมัครเข้าศึกษาได้โดยไม่มีเงื่อนไขว่าต้องจบมาเป็นครู แต่ไม่มีทุนและไม่ประกันการมีงานทำ

4. หลักสูตรการผลิตครูระดับปริญญาตรี (5 ปี)

หลักสูตรการผลิตครูระดับปริญญาตรีของรูปแบบการผลิตครู PIE TE เป็นหลักสูตรผลิตครู 5 ปี แบบเน้นสมรรถนะ โดยในหมวดวิชาชีพครูจัดเนื้อหาเป็นโมดูล นอกจากนี้หลักสูตรนี้กำหนดขึ้นตามประกาศ ศรศ.ร. เรื่องการรับรองปริญญาและประกาศนียบัตรทางการศึกษาเพื่อประกอบวิชาชีพ พ.ศ. 2557 และมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ (หลักสูตร 5 ปี) และเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2558 ส่วนโครงสร้างของหลักสูตรนี้มี 3 หมวดวิชาคือ

1. หมวดวิชาการศึกษาทั่วไป (30 หน่วยกิต) ประกอบด้วย 4 กลุ่มวิชา ได้แก่ 1) ภาษา วัฒนธรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร 2) วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม 3) มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และ 4) สหศาสตร์ หมวดวิชานี้มีลักษณะยืดหยุ่นโดยเปิดโอกาสให้นักศึกษาสามารถเลือกเรียนโมดูล/รายวิชาจากแต่ละกลุ่มได้จำนวน 5-10 หน่วยกิต ยกเว้นกลุ่มที่ 1) ที่ต้องเรียนอย่างน้อย 12 หน่วยกิต

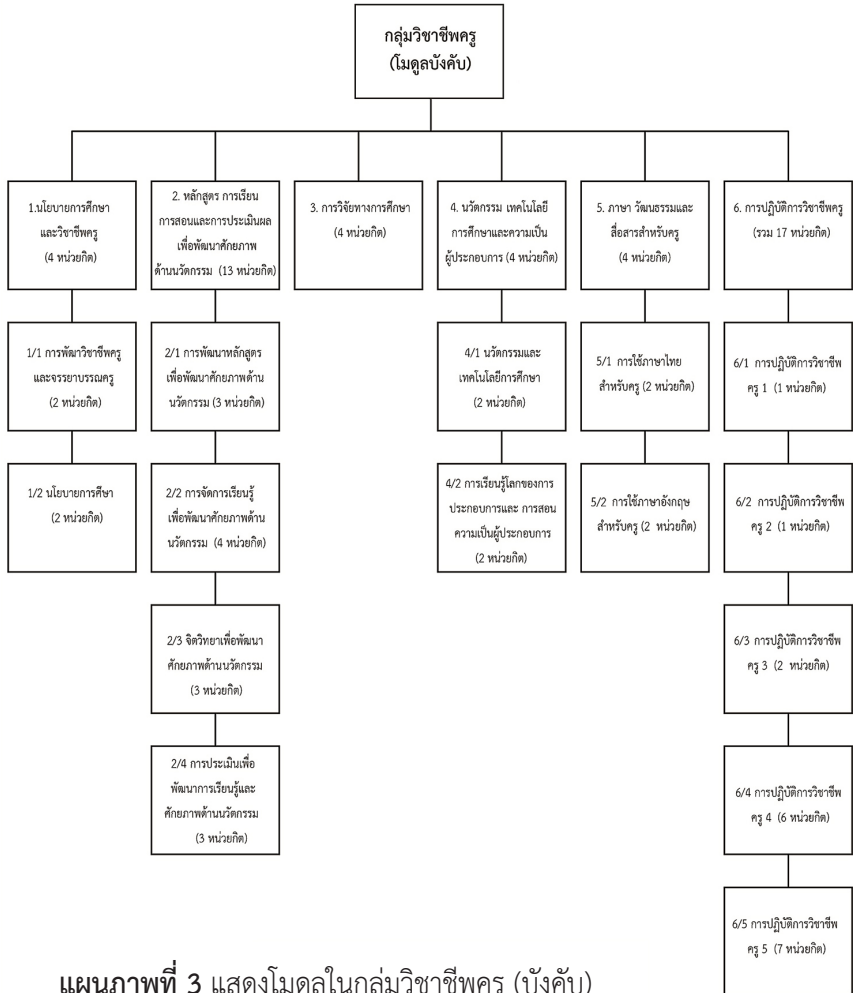
2. หมวดวิชาชีพเฉพาะ (128 หน่วยกิต) มีการจัดเนื้อหาเป็นโมดูล ซึ่งประกอบด้วย (1) กลุ่มวิชาชีพครู (50 หน่วยกิต) ที่จำแนกเป็นโมดูลบังคับจำนวน 6 ชุด (46 หน่วยกิต) (ดังแสดงในแผนภาพที่ 3) กับโมดูลที่ให้เลือกเรียน 2 ชุด (4 หน่วยกิต) และ (2) กลุ่มวิชาเอก (78 หน่วยกิต) ที่แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนคือ โมดูลบังคับที่เกี่ยวข้องวิธีวิทยาการสอนวิชาเอกที่อยู่ในความรับผิดชอบของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์

⁴ หมายถึงการรับเข้าแบบจำกัดจำนวนผู้เข้าศึกษา

⁵ หมายถึง การรับเข้าแบบจำกัดจำนวนผู้เข้าศึกษา

จำนวน 4 ชุด (11 หน่วยกิต) กับโมดูล/รายวิชาบังคับและเลือกเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาเอก
ที่อยู่ในความรับผิดชอบของคณะที่สอนวิชาเนื้อหา (67 หน่วยกิต)

3. หมวดวิชาเลือกเสรี (10 หน่วยกิต)

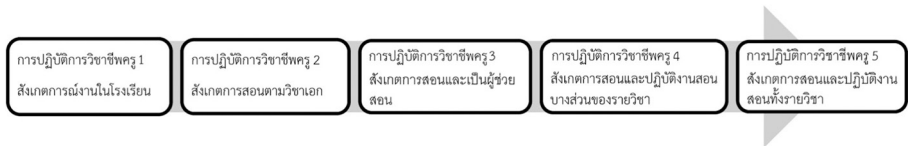

5. การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

การปฏิบัติการวิชาชีพครูเป็นชื่อโมดูลที่ 6 ในกลุ่มวิชาชีพครู (บังคับ) ที่
กำหนดให้ฝึกประสบการณ์วิชาชีพตั้งแต่ปี 1-5 โดยโมดูลการปฏิบัติการวิชาชีพครู 1-3

เป็นการฝึกประสบการณ์วิชาชีพระหว่างเรียน ส่วนโมดูลการปฏิบัติการวิชาชีพ 4-5 เป็นการฝึกปฏิบัติการสอนในโรงเรียน (ดังแสดงในแผนภาพที่ 4) นอกจากนี้การฝึกประสบการณ์วิชาชีพของรูปแบบการผลิตครู PIE TE มีการกำหนดและประเมินสมรรถนะที่คาดหวังจากการฝึกประสบการณ์วิชาชีพในแต่ละโมดูล

แผนภาพที่ 4 การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

6. วิธีการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผล

วิธีการเรียนการสอนของรูปแบบการผลิตครู PIE TE จำแนกได้เป็น 6 กลุ่มได้แก่

1. การเรียนรู้โดยเน้นการออกแบบและสร้างนวัตกรรม⁶
2. การเรียนรู้ความเป็นผู้ประกอบการ ด้วยวิธีการเรียนรู้แบบมุ่งผลผลิต⁷
3. การเรียนรู้โดยใช้การวิจัยเป็นฐาน⁸
4. การเรียนรู้เป็นทีม ประกอบด้วย 1) การเรียนรู้โดยการแก้ปัญหาเป็นทีม และ 2) การเรียนรู้ผ่านชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพควบคู่กับการเรียนรู้โดยการพัฒนาบทเรียนร่วมกัน⁹

⁶ เป็นวิธีจัดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดเชิงออกแบบและสร้างนวัตกรรมที่ใช้ประโยชน์ได้และ/หรือช่วยแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์

⁷ เป็นวิธีจัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะของผู้ประกอบการ มีทักษะการทำงานโดยไม่จำกัดว่าต้องเกี่ยวกับการสร้างธุรกิจ ส่วนวิธีการเรียนรู้แบบมุ่งผลผลิตเป็นรูปแบบหนึ่งของการสอนโดยใช้โครงงานที่ฝึกให้สร้างผลผลิตและพัฒนาทักษะการประกอบการ (Zao, 2012)

⁸ เป็นวิธีจัดการเรียนรู้โดยใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้เนื้อหาและพัฒนาทักษะการวิจัย (ไพฑูรย์ สีนาร์ตน์, 2557)

⁹ เป็นแนวทางการปรับปรุงการสอนด้วยตนเองในบริบทการปฏิบัติงานจริงในชั้นเรียน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2555)

5. การจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์และตามสภาพจริง ประกอบด้วย 1) การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการกับการทำงาน 2) การเรียนรู้โดยการบริการชุมชน 3) การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน¹⁰

6. การเรียนรู้แบบผสมผสานการใช้เทคโนโลยี

การประเมินผล

รูปแบบการผลิตครู PIE TE มีแนวทางการประเมินผล ดังนี้

1. มีการประเมินผลย่อยกับประเมินผลรวบยอด โดยเน้นประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และจัดการประเมินเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอน

2. ใช้วิธีการประเมินที่หลากหลายสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยเน้นการประเมินตามสภาพจริงจากผลผลิตและ/หรือผลการปฏิบัติงานของผู้เรียนเพื่อประเมินความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ในบริบทจริง ความสามารถในการสร้างผลผลิตและความคิดสร้างสรรค์ และเป็นการประเมินแบบอิงเกณฑ์

3. มีการประเมินอย่างเป็นองค์รวมโดยใช้แฟ้มสะสมงานและประเมินสมรรถนะบัณฑิตครู 4.0

4. ประเมินโดยเน้นการมีส่วนร่วม เช่น การประเมินตนเอง ประเมินโดยเพื่อน ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ใช้ผลงาน และมีการประเมินโดยใช้สัญญาณการเรียนรู้

7. กิจกรรมพัฒนานิสิตนักศึกษาครู

กิจกรรมพัฒนานิสิตนักศึกษาครูของรูปแบบการผลิตครู PIE TE จำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

1. กิจกรรมพัฒนานวัตกรรมและความเป็นผู้ประกอบการสำหรับครู ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการและการศึกษาดูงานกับกิจกรรมที่เน้นการลงมือปฏิบัติในบริบทจริง

2. กิจกรรมพัฒนาครูมืออาชีพ ที่ประกอบกิจกรรมย่อย 3 ชุด ได้แก่ 1) กิจกรรมพัฒนาความเป็นครูและคุณธรรมจริยธรรม 2) กิจกรรมทางวิชาการ และ 3) กิจกรรมพัฒนาจิตสาธารณะสำหรับครูผู้นำ

¹⁰ เป็นวิธีการจัดการเรียนรู้แบบสหวิทยาการโดยใช้ประเด็นหัวข้อเกี่ยวกับปรากฏการณ์จริงเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ (Lonka et al., 2015)

8. การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้

การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ของรูปแบบการผลิตครู PIE TE พิจารณาได้ 3 ด้าน ดังนี้

1. การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพในชั้นเรียน มีแนวทางดังนี้ จัดพื้นที่การเรียนรู้ใช้งานได้อเนกประสงค์ ยืดหยุ่น ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้และกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งเป็นกลุ่มและเป็นรายบุคคล ปลอดภัยและถูกสุขลักษณะ ดึงดูดความสนใจ กระตุ้นความใฝ่รู้และความคิดสร้างสรรค์ และมีอุปกรณ์เทคโนโลยีสนับสนุนให้พร้อม เช่น ห้องเรียนอัจฉริยะ

2. การจัดบรรยากาศการเรียนรู้ในชั้นเรียนควรมีลักษณะดังนี้ จัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างผลงานร่วมกัน ช่วยเหลือกัน เคารพความแตกต่างระหว่างบุคคล กระตุ้นความอยากรู้อย่างเห็น ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ และแก้ปัญหา ปลอดภัยที่จะลองคิดทำสิ่งใหม่และจัดโอกาสให้ค้นคว้าอิสระและสร้างผลงานตามความสนใจ

3. การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้นอกชั้นเรียน มีแนวทางดังนี้ จัดสถานที่และบริการสนับสนุนการเรียนรู้และพัฒนาทักษะตามความสนใจ จัดสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างแรงบันดาลใจและสร้างผลผลิตหรือที่เรียกว่า makerspace จัดอาณานิคมทั่วทั้งคณะ/สถาบันให้เอื้อสำหรับการเรียนรู้ตามอัธยาศัยและกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ จัดพื้นที่การเรียนรู้ให้เชื่อมโยงกัน จัดตั้งศูนย์บ่มเพาะนวัตกรรมการเรียนรู้และการศึกษา และจัดแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

การอภิปรายผล

ข้อค้นพบที่สำคัญที่นำมาอภิปรายมีดังนี้

1. สมรรถนะแกนกลางของการศึกษายุค 4.0 จำนวน 10 ด้าน ที่ได้จากงานวิจัยนี้มีความสอดคล้องหลายด้านกับนโยบายการพัฒนาคนตามโมเดลประเทศไทย 4.0 ที่ระบุว่าต้องการพัฒนาคนไทย 4.0 ให้เป็นผู้ที่เรียนรู้อย่างมีความหมาย สามารถสร้างสรรค์นวัตกรรม มีจิตสาธารณะ มุ่งผลสัมฤทธิ์ (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2559) ทักษะหลายด้านที่ไพทอร์ย สีนลารัตน์ (2559) และ World Economic Forum (2016) ระบุ

ตรงกันว่าจำเป็นสำหรับยุค 4.0 เช่น การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสร้างสรรค์และ/หรือมีนวัตกรรม การทำงานกับผู้อื่น โดยครูไม่เพียงแต่จะต้องมีสมรรถนะกลุ่มนี้แต่จะต้องสามารถสอนให้ผู้เรียนมีสมรรถนะกลุ่มนี้ด้วย (ดิเรก พรสีมา, 2559) ส่วนสมรรถนะวิชาชีพครูจำนวน 6 ด้านของรูปแบบการผลิตครู PIE TE สอดคล้องกับสมรรถนะวิชาชีพครูในศตวรรษที่ 21 ตามแนวคิดของ Vidovic และคณะ (2013) ซึ่งประกอบด้วยด้านผู้เรียนและการเรียนรู้ การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ การสอนและการประเมินผล ความรับผิดชอบและการพัฒนาวิชาชีพ การร่วมมือกับโรงเรียน ผู้ปกครองและชุมชน และการพัฒนาโรงเรียนและระบบการศึกษา

2. จากผลการวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของการผลิตครูในปัจจุบันพบว่า มีจุดอ่อนมากกว่าจุดแข็ง โดยจากการวิเคราะห์หลักสูตรผลิตครูของสถาบันผลิตครู 4 แห่ง พบว่าในภาพรวมรายวิชาในหมวดการศึกษาทั่วไปไม่มีความสอดคล้องกับสมรรถนะครูยุค 4.0 น้อยจึงเป็นจุดอ่อนของหลักสูตร ในขณะที่รายวิชาในหมวดวิชาชีพครูมีความสอดคล้องกับสมรรถนะครูยุค 4.0 มากจึงเป็นจุดแข็งของหลักสูตร จากข้อค้นพบนี้มีข้อสังเกตว่าสมรรถนะยุค 4.0 ที่ปรากฏในรายวิชาของหลักสูตรผลิตครูส่วนใหญ่เป็นสมรรถนะที่สอดคล้องกับผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ (หลักสูตรห้าปี) ดังนั้นหากต้องการให้มีการนำสมรรถนะครูยุค 4.0 ไปใช้อย่างจริงจัง ก็ควรมีการนำสมรรถนะครูยุค 4.0 ไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงมาตรฐานคุณวุฒินี้

นอกจากนี้จากการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์พบว่าการผลิตครูในประเทศไทยมีจุดอ่อนหลายด้านนี้ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยหลายชิ้นที่เกี่ยวกับสภาพการผลิตครูในประเทศไทย สภาพดังกล่าวแตกต่างจากประเทศที่ประสบความสำเร็จในการผลิตครูดังนี้ ประเทศไทยยังมีปัญหาการผลิตครูไม่ตรงกับความต้องการใช้งาน ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ ชนิตา รักษ์พลเมือง (2559) สาเหตุของปัญหานี้อาจเป็นเพราะขาดการวางแผนการผลิตร่วมกันระหว่างผู้ผลิตและผู้ใช้ครู ซึ่งแตกต่างจากประเทศที่ประสบความสำเร็จในการผลิตครูที่มีการวางแผนการผลิตร่วมกันระหว่างสถาบันผลิตครูและผู้ใช้ครู และใช้วิธีการผลิตครูในระบบปิด (NIE, 2009) ทำให้สามารถควบคุมปริมาณและคุณภาพการผลิตครูได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้งานวิจัยนี้ยังพบว่าหลักสูตรผลิตครูของไทยยังมีจำนวนรายวิชา มากเกินไป ข้ำซ้อน ขาดความเชื่อมโยง มีรายวิชาด้านการสอนวิชาเฉพาะจำนวนน้อย การสอนเนื้อหาวิชาเอกยังไม่เข้มข้นพอ ขาดความเชื่อมโยงระหว่างรายวิชากับการฝึก ประสบการณ์วิชาชีพ มีปัญหาคุณภาพและปริมาณของครูพี่เลี้ยง ซึ่งสอดคล้องกับ ผลวิจัยของศุภณัฐ ศศิวิวัฒน์ (2559) ในขณะที่ประเทศที่ประสบความสำเร็จในการ ผลิตครูเน้นสอนแก่นความรู้ทางครุศึกษาและวิชาเอก เน้นการเชื่อมโยงการเรียนรู้ ภาควิชาและภาคปฏิบัติ ให้ความสำคัญกับคุณภาพของคณาจารย์ครุศึกษาและ ครูพี่เลี้ยง และเน้นคุณภาพการสอนงาน (NIE, 2009; Neimi, 2013) นอกจากนี้งาน วิจัยนี้ยังพบว่าการสอนและประเมินผลเน้นเนื้อหามากกว่าสมรรถนะ และปรัชญาการ ผลิตครูยังไม่ชัดเจน ซึ่งแตกต่างจากหลักสูตรการผลิตครูในประเทศฟินแลนด์และ สิงคโปร์ (NIE, 2009; Neimi, 2013) สำหรับสาเหตุที่การจัดการเรียนการสอนในหลักสูตร ผลิตครูของไทยเน้นเนื้อหามากกว่าสมรรถนะนั้นอาจเป็นเพราะสถาบันผลิตครูต้อง จัดเนื้อหาหลักสูตรตามเกณฑ์มาตรฐานความรู้ของครูสภา ซึ่งแตกต่างจากประเทศ ฟินแลนด์และสิงคโปร์ให้อิสระสถาบันผลิตครูแต่ละแห่งในการกำหนดเนื้อหาของหลักสูตร มากกว่า อย่างไรก็ตามประเทศไทยจะให้อิสระกับสถาบันผลิตครูแต่ละแห่งในการกำหนด เนื้อหาหลักสูตร สถาบันผลิตครูทั่วประเทศก็ต้องพัฒนาให้มีคุณภาพทัดเทียมกัน

ด้านกิจกรรมพัฒนานิสิตนักศึกษาครู ข้อมูลจากสัมภาษณ์ของงานวิจัยนี้ พบว่ากิจกรรมส่วนใหญ่มีลักษณะกึ่งบังคับ ไม่ค่อยน่าสนใจ ซึ่งสอดคล้องกับปัญหา ที่พบในผลวิจัยของญาดา นิลประดิษฐ์ (2553) สำหรับสาเหตุที่ทำให้กิจกรรมพัฒนา นิสิตนักศึกษาครูของไทยมีลักษณะกึ่งบังคับมากนั้น ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะสถาบัน ผลิตครูต้องจัดกิจกรรมเสริมความเป็นครูตามเกณฑ์การรับรองปริญญาของครูสภา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและจิตอาสา ในขณะที่นิสิตนักศึกษา ครูในยุค 4.0 ควรพัฒนาศักยภาพด้านนวัตกรรมควบคู่ด้วย ซึ่งจะบรรลุผลได้ต่อเมื่อ นิสิตนักศึกษาครูได้ทำกิจกรรมตามความถนัด และเพิ่มกิจกรรมพัฒนาศักยภาพ ด้านนวัตกรรม ส่วนด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในงานวิจัยนี้ พบว่าสภาพห้องเรียนยังไม่สอดคล้องกับการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ซึ่งแตกต่าง จากประเทศสิงคโปร์ที่มีห้องเรียนแบบร่วมมือ และฟินแลนด์ที่มีการปฏิรูปการจัด

สภาพแวดล้อมการเรียนรู้เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ที่มีนวัตกรรม (NIE, 2009; Lonka, 2015)

3. รูปแบบการผลิตครู PIE TE ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้มีลักษณะหลายประการที่สอดคล้องกับการผลิตครูในประเทศที่ประสบความสำเร็จระดับนานาชาติ ได้แก่ ประเทศฟินแลนด์และสิงคโปร์ แนวปฏิบัติที่ดีในการผลิตครู และแนวคิดของนักวิชาการหลายคนเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพด้านนวัตกรรม รวมถึงการจัดศึกษาที่เหมาะสมกับยุค 4.0 ดังนี้

3.1 วิสัยทัศน์และหลักการของรูปแบบการผลิตครู PIE TE มีดังนี้ ประการแรก รูปแบบนี้สนับสนุนให้จัดครูศึกษาแบบเน้นการใช้การวิจัยเป็นฐาน ซึ่งสอดคล้องกับหลักปฏิบัติที่ดีในการผลิตครูตามแนวคิดของ Korthagen et al. (2006) ที่ระบุว่า ควรให้นักศึกษาคูวิจัยเพื่อสร้างความรู้และพัฒนากิจการปฏิบัติงาน และสอดคล้องกับวิธีปฏิบัติในการผลิตครูของประเทศฟินแลนด์ ประการที่ 2 รูปแบบนี้เน้นพัฒนาให้นักศึกษาคูมีความศักยภาพด้านนวัตกรรม ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาเชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพของไพทอร์ย สีนลาร์ตัน (2559) แนวคิดนวัตกรรมศึกษา (innovation education) ของ Thorsteinsson (2013) และทฤษฎีความรู้สร้างสรรค์ (constructionism) ของ Seymour Papert (อ้างในราชบัณฑิตยสถาน, 2555) ที่สนับสนุนการเรียนรู้ผ่านการสร้างสรรค์ชิ้นงาน/นวัตกรรม นอกจากนี้หลักการนี้ยังสอดคล้องกับปรัชญาของหลักสูตรการผลิตครูของ The Upper Valley Educators Institute ที่ Wagner (2012) ระบุเป็นกรณีตัวอย่างของหลักสูตรที่สร้างครูให้เป็นนวัตกรรม โดยปรัชญาการผลิตครูของสถาบันนี้เน้นการพัฒนานักศึกษาคูให้เป็นนักสร้างสรรค์ผลงานที่มีการทำงานเป็นทีม และให้นักศึกษาคูแสดงผลการปฏิบัติงานผ่านโครงงานและแฟ้มสะสมงาน ประการที่ 3 รูปแบบนี้ส่งเสริมการพัฒนานักศึกษาคูอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งสอดคล้องกับวิธีปฏิบัติในการผลิตครูของประเทศสิงคโปร์ที่เน้นการพัฒนานักศึกษาคูอย่างเป็นองค์รวมตามวิสัยทัศน์ V3SK ของ NIE ประการที่ 4 รูปแบบนี้เน้นพัฒนาสมรรถนะครูยุค 4.0 ซึ่งสอดคล้องกับการผลิตครูในประเทศสิงคโปร์ที่กำหนดสมรรถนะบัณฑิตครู (Graduand Teacher Competencies หรือเรียกชื่อย่อว่า GTC) และการผลิตครูแบบเน้นสมรรถนะที่สถาบันผลิตครู The Upper

Valley Educators Institute ประการที่ 5 รูปแบบนี้สนับสนุนให้สถาบันผลิตครูต้องทำงานแบบพันธมิตรร่วมกับผู้ใช้บัณฑิตครูและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับหลักปฏิบัติที่ดีในการผลิตครูตามแนวคิดของ Darling-Hammond (2006) ที่ระบุว่าสถาบันผลิตครูและโรงเรียนควรมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น มีความรู้และความเชื่อร่วมกันในการเปลี่ยนแปลงการสอน การจัดการศึกษาและครูศึกษา และสอดคล้องกับวิธีปฏิบัติในการผลิตครูของสิงคโปร์และฟินแลนด์

3.2 จุดมุ่งหมายของรูปแบบนี้ไม่เพียงแต่มุ่งพัฒนาให้นิสิตนักศึกษาครูมีความรู้ลึกด้านเนื้อหาและการสอนอย่างมืออาชีพและมีจรรยาบรรณครู แต่ยังมุ่งพัฒนานิสิตนักศึกษาครูให้สามารถสอนนักเรียนให้มีศักยภาพด้านนวัตกรรม สามารถทำวิจัยเพื่อสร้างนวัตกรรม มีส่วนร่วมพัฒนาโรงเรียนและประเทศให้มีคุณภาพและนวัตกรรมได้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Berry, Byrd, & Wieder (2010) ที่สนับสนุนว่าครูในศตวรรษหน้าต้องเป็นผู้ที่สามารถทำหน้าที่เป็นครูผู้ประกอบการ (teacherpreneur) กล่าวคือเป็นครูผู้เชี่ยวชาญที่ไม่เพียงแต่ทำหน้าที่สอน แต่ยังสามารถใช้ความรู้ความเชี่ยวชาญในศาสตร์ทางการศึกษาในการทำงานอื่นๆ ที่เกิดประโยชน์ในวงกว้างต่อผู้เรียน โรงเรียน วิชาชีพครู วงการศึกษาและสังคม

ส่วนสมรรถนะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตครูในรูปแบบนี้ สมรรถนะแกนกลางของการศึกษายุค 4.0 จำนวน 4 กลุ่ม ไม่เพียงแต่สอดคล้องหลายด้านกับมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (มคอ.) พ.ศ. 2552 แต่ยังสอดคล้องกับทักษะหลายด้านที่จำเป็นสำหรับยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 เช่น การสร้างนวัตกรรมและการประกอบการ ส่วนสมรรถนะวิชาชีพครู ไม่เพียงแต่สอดคล้องกับสมรรถนะของครูตามข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556 แต่ยังสอดคล้องกับมาตรฐานสมรรถนะของครูในต่างประเทศ ได้แก่ รายการสมรรถนะบัณฑิตครูของ NIE (2009) สมรรถนะครูอาเซียนของ SEAMEO INNOTECH (2010) และสมรรถนะครูในภูมิภาคยุโรปของสหภาพยุโรป (EC, 2013)

3.3 แนวทางการรับเข้าศึกษาของรูปแบบการผลิตครู PIE TE ที่กำหนดแนวทางการรับเข้าศึกษาให้เป็นแบบผสมผสานระหว่างการรับเข้าในระบบปิด 40% และระบบเปิด 60% ทั้งนี้เพราะการรับเข้าในระบบปิดช่วยให้สามารถควบคุมการ

ผลิตครูได้ตามความต้องการใช้งาน ดังเช่นวิธีปฏิบัติในประเทศฟินแลนด์และสิงคโปร์ อย่างไรก็ตามประเทศไทยมีจำนวนโรงเรียนและผู้ต้องการเป็นครูมากกว่า 2 ประเทศนี้ จึงจำเป็นต้องมีการรับเข้าระบบเปิดควบคู่ด้วย การรับเข้าแบบผสมผสานนี้สอดคล้องกับข้อเสนอจากงานวิจัยของชนิตา รักษ์พลเมือง (2558) ที่ระบุว่าทางเลือกหนึ่งในการคัดเลือกนักศึกษาครูคือการผสมผสานระหว่างการคัดเลือกในระบบปิดและระบบเปิด โดยในระยะแรกควรใช้ระบบปิดในบางสาขาวิชา

3.4 รูปแบบการผลิตครู PIE TE จัดหลักสูตรระดับปริญญาตรีให้เป็นหลักสูตรเน้นสมรรถนะ เพราะมีข้อดีตรงที่กำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ต้องการได้ชัดเจนสำหรับใช้วางแผนการสอน การประเมินผล และเชื่อมโยงกับการรับรองคุณวุฒิได้ (เพชรสุดา ภูมิพันธ์, 2560) ซึ่งสอดคล้องกับการจัดหลักสูตรผลิตครูของสถาบันการศึกษาแห่งชาติ ประเทศสิงคโปร์ (NIE) และการผลิตครูแบบเน้นสมรรถนะของสถาบันผลิตครู The Upper Valley Educators Institute ซึ่งเป็นแบบอย่างของการผลิตครูให้เป็นนวัตกรรม (Wagner, 2012) นอกจากนี้หลักสูตรของรูปแบบผลิตครู PIE TE ยังมีลักษณะเด่นที่เหมาะสมกับการผลิตครูยุค 4.0 ดังนี้

1) การจัดการศึกษาในหมวดการศึกษาทั่วไปยืดหยุ่นให้ผู้เรียนสามารถกำหนดจำนวนหน่วยกิตในหลายกลุ่มวิชาได้ตามความสนใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Couros (2015) เกี่ยวกับการเรียนที่ส่งเสริมศักยภาพด้านนวัตกรรมที่ผู้เรียนควรมีโอกาสได้เลือกเรียนตามความสนใจและความถนัด นอกจากนี้หลักสูตรการศึกษาทั่วไปของรูปแบบนี้ยังมีกลุ่มวิชาสหศาสตร์ ซึ่ง Wagner (2012) สนับสนุนว่าช่วยส่งเสริมศักยภาพด้านนวัตกรรม และสอดคล้องกับหลักสูตรผลิตครูของ University of Jyväskylä ประเทศฟินแลนด์ที่ปฏิรูปการจัดหลักสูตรมาเป็นแบบเน้นปรากฏการณ์เป็นฐาน ซึ่งเป็นหลักสูตรแบบสหวิทยาการ (Lonka et al., 2015)

2) หลักสูตรของรูปแบบการผลิตครู PIE TE ในหมวดวิชาชีพครูจัดเนื้อหาเป็นโมดูลซึ่งประกอบด้วยโมดูลย่อยจากสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกันและสนับสนุนการเรียนรู้แบบบูรณาการข้ามสาขาวิชาโดยการประเมินผลจากโครงงานสรุปความรู้รวบยอด (capstone project) ซึ่งเป็นการประเมินตามสภาพจริง การจัดหลักสูตรเป็นโมดูลลักษณะนี้เหมาะกับการพัฒนาศักยภาพด้านนวัตกรรมสำหรับครูยุค 4.0 เพราะการจัด

หลักสูตรแบบโมดูลเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแต่ละคนเรียนรู้ตามความสนใจและความเร็วในการเรียนรู้ของตนเอง (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2554) นอกจากนี้การประเมินผลรวบยอดโดยใช้โครงงานยังเน้นการประเมินความสามารถในการประยุกต์ความรู้จากผลงาน/ผลการปฏิบัติงาน (อนุสรณ์ นามประดิษฐ์, 2560) และฝึกให้ผู้เรียนบูรณาการความรู้ข้ามสาขาวิชา

3) กลุ่มวิชาชีพครู (บังคับ) และกลุ่มวิชาเอก (บังคับ) สอดแทรกหัวข้อนวัตกรรมในเนื้อหาของทุกโมดูลและมีโมดูลที่สอนเกี่ยวกับนวัตกรรมและความเป็นผู้ประกอบการโดยตรง ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายประเทศไทย 4.0 และสอดคล้องกับประเทศฟินแลนด์ที่เปิดสอนสอนความเป็นผู้ประกอบการในหลายสถาบัน เช่น University of Oulu University ที่มีวิชาบังคับชื่อ Entrepreneur pedagogy (Curth, 2011)

4) หลักสูตรนี้มีการสอดแทรกและประเมินสมรรถนะครูในยุค 4.0 ตลอดทั้งหลักสูตร ซึ่งสอดคล้องกับแนวปฏิบัติของประเทศสิงคโปร์ และสอดคล้องกับเฉลิมชัย มนุษยเสวต (2559) ที่สนับสนุนว่าการขับเคลื่อนกระบวนทัศน์การศึกษา 4.0 ต้องเริ่มต้นจากการฝึกทักษะ 4.0 ในทุกวิชาและทุกภาคเรียนซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้บริหาร ผู้เรียนและผู้สอนทุกคน

3.5 การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของรูปแบบนี้ กำหนดให้นักศึกษาครูฝึกประสบการณ์วิชาชีพตลอด 5 ปี ตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 - ชั้นปีที่ 5 และมีการเชื่อมโยงระหว่างเนื้อหาสาระของรายวิชาและจุดเน้นของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพในแต่ละชั้นปี โดยเพิ่มความเข้มข้นของประสบการณ์มากขึ้นตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการฝึกประสบการณ์วิชาชีพในหลักสูตรผลิตครูประเทศฟินแลนด์และสิงคโปร์ และหลักปฏิบัติที่ดีของ Darling-Hammond (2006) ที่สนับสนุนให้จัดฝึกประสบการณ์วิชาชีพเป็นเวลาต่อเนื่องกันอย่างน้อย 30 สัปดาห์ และเชื่อมโยงกับการเรียนรายวิชาในภาคทฤษฎี

3.6 รูปแบบการผลิตครูนี้ใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับการพัฒนาศักยภาพด้านนวัตกรรม เพราะจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนสร้างผลผลิต และฝึกทักษะการประกอบการ เช่น วิธีการเรียนรู้โดยเน้นการออกแบบและสร้างนวัตกรรม ซึ่งสอดคล้องกับ Boss (2012) สนับสนุนให้สอดแทรกการพัฒนาทักษะการคิดเชิงออกแบบตลอด

หลักสูตร ในขณะที่เดียวกันก็ฝึกให้ทำวิจัยเพื่อพัฒนาการปฏิบัติงานและสร้างความรู้ใหม่ด้วยวิธีการเรียนรู้โดยใช้การวิจัยเป็นฐานซึ่งสอดคล้องกับวิธีสอนในฟินแลนด์ นอกจากนี้ยังจัดการเรียนรู้ที่เน้นการประยุกต์ความรู้ไปใช้ปฏิบัติงานในบริบทจริง และการเรียนรู้แบบสหวิทยาการ เช่น การเรียนรู้โดยบริการสังคมซึ่งสอดคล้องกับวิธีสอนในสิงคโปร์ และการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานซึ่งสอดคล้องกับวิธีสอนที่ใช้ในฟินแลนด์ นอกจากนี้ยังมีการจัดการเรียนรู้โดยผสมผสานการใช้เทคโนโลยี

ส่วนการประเมินผลของรูปแบบนี้เน้นการประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนรู้โดยใช้วิธีประเมินที่หลากหลาย การประเมินแบบเป็นองค์รวม ประเมินเน้นสมรรถนะ และประเมินแบบมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับวิธีปฏิบัติในประเทศฟินแลนด์และสิงคโปร์ นอกจากนี้รูปแบบนี้ยังเน้นการประเมินตามสภาพจริง การประเมินผลงานและผลการปฏิบัติงานซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการประเมินที่เน้นผลิตภาพตามแนวคิดของอนุสรณ์นามประดิษฐ์ (2560) ที่สนับสนุนให้ใช้วิธีการประเมินที่หลากหลายและการประเมินความสามารถในการประยุกต์ความรู้จากการสร้างผลงานและปฏิบัติจริง

3.7 กิจกรรมพัฒนานิสิตนักศึกษาครูของรูปแบบนี้ประกอบด้วยกิจกรรมพัฒนาความเป็นครู คุณธรรมจริยธรรม ความสามารถทางวิชาการและความเป็นผู้นำที่มีจิตสาธารณะ โดยจัดให้นิสิต นักศึกษาและครูมีส่วนร่วมเชิงรุกและสามารถเลือกเข้าร่วมกิจกรรมตามความสนใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของญาดา นิลประดิษฐ์ (2553) ที่พบว่านิสิตนักศึกษาต้องการกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ลงมือปฏิบัติจริงและมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอย่างเต็มที่ นอกจากนี้รูปแบบนี้ยังจัดกิจกรรมพัฒนานวัตกรรมและความเป็นผู้ประกอบการสำหรับครูด้วย ทั้งนี้เพราะงานวิจัยสนับสนุนว่ากิจกรรมนอกหลักสูตรช่วยสร้างแรงบันดาลใจ กระตุ้นความสนใจในการประกอบการและช่วยพัฒนาทักษะด้านนวัตกรรมและการประกอบการ (Claudia, 2014) นอกจากนี้กิจกรรมลักษณะนี้ยังสอดคล้องกับวิธีปฏิบัติของสถาบันผลิตครูในยุโรป เช่น โครงการ Budding entrepreneurs ของ HAN University of Applied Sciences ในประเทศเนเธอร์แลนด์

3.8 การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพทั้งในและนอกชั้นเรียนของรูปแบบการผลิตครู PIE TE มีความสอดคล้องกับแนวทางการจัดพื้นที่การเรียนรู้ในศตวรรษ

ที่ 21 ตามแนวคิดของ JISC (2006) ดังเช่นกรณีตัวอย่างของการจัดห้องเรียนแบบร่วมมือ (collaborative classroom) และ makerspace ที่ห้องสมุดของสถาบันการศึกษาแห่งชาติ ประเทศสิงคโปร์ (NIE, 2009) กับการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ของ Minerva Plaza ที่ University of Helsinki ประเทศฟินแลนด์ (Ruismaki et al, 2015) ส่วนแนวทางการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ในห้องเรียนของรูปแบบการผลิตครู PIE TE สอดคล้องกับแนวคิดของ Couros (2015) ที่ระบุว่าชั้นเรียนที่ส่งเสริมนวัตกรรมควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงออก เลือกเรียนได้ตามความสนใจ ส่งเสริมการสะท้อนความคิด คิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และสนับสนุนให้สร้างสรรค์นวัตกรรม

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ มีดังนี้

1. สถาบันผลิตครูสามารถนำสมรรถนะของครูในการศึกษายุค 4.0 จากการวิจัยนี้ไปใช้เป็นแนวทางในปรับหลักสูตรให้เป็นแบบเน้นสมรรถนะ โดยการกำหนดสมรรถนะของครูในการศึกษายุค 4.0 เป็นผลลัพธ์การเรียนรู้ของหมวดวิชาชีพครู และหมวดวิชาเอก และกำหนดสมรรถนะแกนกลางของการศึกษายุค 4.0 ให้เป็นผลลัพธ์การเรียนรู้ของรายวิชาในหมวดการศึกษาทั่วไป นอกจากนี้ผู้สอนควรสอดแทรกและประเมินสมรรถนะเหล่านี้ทั้งในรายวิชาต่างๆ และการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

2. สำนักงานเลขาธิการคุรุสภาสามารถนำสมรรถนะของครูในการศึกษายุค 4.0 จากการวิจัยนี้ไปใช้ในเป็นแนวทางปรับกรอบมาตรฐานวิชาชีพครูเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทและนโยบายการศึกษายุค 4.0 และสามารถนำไปใช้เป็นกรอบในการพัฒนาเครื่องมือในการประเมินเพื่อขอรับใบประกอบวิชาชีพครู

3. สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาสามารถนำสมรรถนะของครูในการศึกษายุค 4.0 จากการวิจัยนี้ไปใช้ในเป็นแนวทางปรับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาในสาขาการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทและนโยบายการศึกษายุค 4.0

4. สถาบันผลิตครูสามารถนำรูปแบบการผลิตครู PIE TE ทั้งหมดและบางส่วนไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะกับบริบทของสถาบัน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป มีดังนี้

1. ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้และมาตรวัดสมรรถนะครูในการศึกษา
ยุค 4.0 เพื่อเป็นการศึกษาต่อยอดจากงานวิจัยนี้ซึ่งพัฒนาเพียงตัวบ่งชี้เชิงคุณภาพของ
สมรรถนะที่จำเป็นของครูในการศึกษายุค 4.0
2. ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการผลิตครูอาชีวศึกษายุค 4.0 สำหรับ
กลุ่มมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ทั้งนี้เพราะงานวิจัยนี้มีขอบเขตการศึกษาเฉพาะ
ในกลุ่มสถาบันผลิตครูในสังกัดมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐและมหาวิทยาลัยราชภัฏ
โดยไม่ครอบคลุมกลุ่มมหาวิทยาลัยราชมงคลที่มุ่งผลิตครูในสายอาชีวศึกษาและสมรรถนะ
ทางวิชาชีพของครูในสายอาชีวศึกษาก็แตกต่างจากสมรรถนะวิชาชีพครูในสายสามัญ
3. หากมีการนำสมรรถนะของครูในการศึกษายุค 4.0 ไปปรับใช้หรือนำรูปแบบ
การผลิตครู PIE TE ไปเริ่มต้นใช้ตามแนวทางที่กล่าวมาแล้วควรมีการทำวิจัยเพื่อติดตาม
ผลในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

- กฤตธี วงศ์สถิต. (2560). 7 องค์ประกอบหลักสูตรโรงเรียนผลิตภาพ. ในไพฑูรย์
สินลาร์ตัน (บรรณาธิการ), *โรงเรียน 4.0 : โรงเรียนผลิตภาพ* (45-58). กรุงเทพฯ :
วิทยาลัยครุศาสตร์ มธบ.
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และ พรทิพย์ แข่งขัน. (2551). *สมรรถนะครูและแนวทางการพัฒนา
ครูในสังคมที่เปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวง
ศึกษาธิการ.
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และ พเยาว์ ยินดีสุข. (2560). *ทักษะ 7 C ของครู 4.0*. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เพชรสุดา ภูมิพันธ์. (2560). *หลักสูตรศึกษาศาสตร/ครุศาสตร์ จะไปในทิศทางใด. ใน
ไพฑูรย์ สินลาร์ตัน และนักรบ หมีแสน (บรรณาธิการ). ครูศึกษาและการพัฒนา
วิชาชีพครู*. (31-45). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ไพฑูรย์ สินลาร์ตัน. (2559). *การศึกษา 4.0 เป็นยิ่งกว่าการศึกษา*. ศูนย์ตำราและเอกสาร
วิชาการ วิทยาลัยครุศาสตร์ มธบ.

- เย็น ภู่วรรณ. (2558). นวัตกรรมการเรียนการสอนกับการศึกษาระบบ 4.0. วารสารเทคโนโลยีสูรนารี, 9(2), 133-156.
- เฉลิมชัย มนุเสวต (2559). 24/7...ทุกคน ทุกวิชา ทุกภาคการศึกษา. ใน ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (บรรณาธิการ), การศึกษา 4.0 เป็นยิ่งกว่าการศึกษา (206-209). กรุงเทพฯ : วิทยาลัยครุศาสตร์ มธบ.
- ชนิตา รักษ์พลเมือง. (2559). การศึกษาสภาพและปัญหาการผลิต การใช้ และการพัฒนาครูการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับความต้องการในอนาคต. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.
- ญาดา นิลประดิษฐ์. (2553). การเปรียบเทียบกิจกรรมเสริมความเป็นครูของนักศึกษาครู ในมหาวิทยาลัยที่แตกต่างกัน : การวิจัยแบบผสม. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ดิเรก พรสีมา. (2559). ครูไทย 4.0. (4 พฤศจิกายน 2560). สืบค้นจาก <https://www.matichon.co.th/news>.
- ราชบัณฑิตยสถาน, สำนักงาน. (2555). พจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์. กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์.
- รสสุคนธ์ มกรมณี. (2553). การฝึกหัดครูของประเทศฟินแลนด์. วารสารการศึกษาไทย. 7(71), 33-38.
- ฤตินันท์ สมุทรทัย และคณะ. (2556). การวิจัยนำร่องการพัฒนาหลักสูตรการผลิตครู สำหรับศตวรรษที่ 21. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. (2558). สถานภาพการผลิตและพัฒนาครูในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2554). การพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ : อาร์ แอนด์ เอ็น ปริ้นท์ จำกัด
- ศักดิ์ชาย เพชรช่วย. (2558). อนาคตภาพการผลิตครูของสถาบันอุดมศึกษาไทย. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

- ศุภณัฐ ศศิวิวัฒน์. (2559). รายงานชุดการปฏิรูประบบบุคลากรครู: ข้อเสนอการสร้างและคัดเลือกครูสอนดีรุ่นใหม่สู่การยกระดับคุณภาพการศึกษา. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศ.
- สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ ปกป้อง จันวิทย์ ติลกะ ภัททิพัฒน์ ภาวิน ศิริประภาณุกุล ภูมิศรัณย์ ทองเลียมผาค วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง ศุภณัฐ ศศิวิวัฒน์. (2556). การจัดทำยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เกิดความรับผิดชอบ. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศ.
- สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2559). พิมพ์เขียวและแผนปฏิบัติการขับเคลื่อน : Thailand 4.0 โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน.
- อนง เทียนบุชา (2559). หลักสูตรระดับอุดมศึกษาที่มุ่งเน้นสมรรถนะ. วารสารจันทร์เกษม, 22(43), 33-47.
- อนุภาพ เลขะกุล. (2550). การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน. ใน ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (บรรณาธิการ), *อาจารย์มืออาชีพ: แนวคิด เครื่องมือและการพัฒนา* (66-73). กรุงเทพฯ : ควท.
- อนุสรณ์ นามประดิษฐ์. (2560). 7 วิธีการวัดและประเมินผลโรงเรียนผลิตภาพ. ใน ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (บรรณาธิการ), *โรงเรียน 4.0: โรงเรียนผลิตภาพ* (105-112). กรุงเทพฯ : วิทยาลัยครุศาสตร์ มธบ.
- Berry, B., Byrd, A., & A. Wieder (2013). *Teacherpreneurs: Innovative Teachers Who Lead But Don't Leave*. CA: Jossey-Bass.
- Boss, S. (2012). *Bringing Innovation to School: Empowering Students to Thrive in a Changing World*. Bloomington: Solution Tree Press.
- Claudia, C. (2014). *The Role of Extracurricular Activities and Their Impact on Learning Process*. (18 Sept. 2017). Retrieved from <http://steconomiceuoradea.ro/volume/2014/.pdf>.

- Council of Chief State School Offices (CCSSO). (2013). *Interstate Teacher Assessment and Support Consortium In TASC Model Core Teaching Standards and Learning Progressions for Teachers 1.0*. Washington, DC: Author.
- Couros, G. (2015). *The Innovator's Mindset*. CA: Dave Burgess Consulting, Inc.
- Curth, A. (2011). *Mapping of Teachers' Preparation for Entrepreneurship Education*. (18 September 2017). Retrieved from https://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/1_avrupa_birligi/1_9.../mapping_en.pdf
- Darling-Hammond, L. (2006). Constructing 21st-century teacher education. *Journal of Teacher Education*, 57(5), 1-15.
- European Commission(EC). (2013). *Supporting teacher competence development for better learning outcome*. (18 September 2017). Retrieved from http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/policy/school/doc/teachercomp_en.pdf.
- Ingersoll, R.M., (Eds.). (2007). *A comparative study of teacher preparation and qualifications in six nations*. PA, Philadelphia: Consortium for Policy Research in Education.
- JISC. (2006). *Designing spaces for effective learning: A guide to 21 century learning space design*. (28 January 2017). Retrieved from <http://www.jisc.ac.uk/media/documents/publications/llearningspaces.pdf>.
- Korthagen, F., Loughran, J. & Russell, T. (2006). Developing fundamental principles for teacher education program and practices. *Teaching and Teacher Education*, 22, 1020-1041.

World Economic Forum. (2016). *The 10 skills you need to thrive in the Fourth Industrial Revolution*. (28 January 2017). Retrieved from [https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-10 skills-you need-to-thrive-in-the-fourth-industrial-revolution](https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-10-skills-you-need-to-thrive-in-the-fourth-industrial-revolution).

Zao, Y. (2012). *World class learners: Educating creative and entrepreneurial students*. California: Cowin.

วิจัยเพื่อท้องถิ่น : บทบาทมหาวิทยาลัย ในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

Community-Based Research: University Role in Sustainable Community Development

เพ็ญประภา ภัทรานุกรม

Phenprapha Pattaranukrom

วิจัยเพื่อท้องถิ่น : บทบาทมหาวิทยาลัย ในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

Community-Based Research: University Role
in Sustainable Community Development

เพ็ญประภา ภัทรานุกรม¹

Phenprapha Pattaranukrom

บทนำ

นโยบายการพัฒนาประเทศไทยภายใต้ “ประเทศไทย 4.0” มีอาจบรรลุผล หากยังมีการละเลยหรือนิ่งเฉยต่อความล้มเหลวในการพัฒนาชุมชนด้วยวิธีเดิม ในขณะที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วก่อให้เกิดปัญหาที่ซับซ้อนมากขึ้น แนวทางการพัฒนาแบบเดิมจึงไม่อาจเป็นทางออกในการแก้ปัญหาของชุมชนในระดับรากหญ้าอีกต่อไป บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอบทบาทของมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นแหล่งความรู้ และเป็นที่พักพิงทางปัญญาของสังคม ในการหนุนเสริมและนำความรู้ความเชี่ยวชาญในการทำวิจัยมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับชุมชน ด้วยแนวทางการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-Based Research) ซึ่งเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ที่มองภาพการทำงานระหว่าง การวิจัยกับการพัฒนาเป็นเนื้องานเดียวกันและเกี่ยวพันกัน ใช้ความรู้ที่ได้จากการทำวิจัย โดยนักวิจัยชาวบ้านเองกับความรู้จากภูมิปัญญาพื้นบ้านแก้ปัญหาของตนเอง ก่อให้เกิดการเรียนรู้ของคนในชุมชนที่เป็นเจ้าของปัญหาและมีหน้าที่ต้องแก้ปัญหาอันเป็นกุญแจดอกสำคัญที่จะไขไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: วิจัยเพื่อท้องถิ่น; บทบาทมหาวิทยาลัย; การพัฒนาชุมชน

¹ อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก เลขที่ 3 ซอยรามอินทรา 1 แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร 10220 (รองศาสตราจารย์) [phenpraphap191@yahoo.com] Phone : 0860760231

Abstract

Thailand's development policy under "THAILAND 4.0" could not be successful if failure of community development using the old method is still ignored. As society is rapidly changing, more complex problems arise. As a result, the old developmental approach can no longer be a solution to community problems at the grass-root level. This article aims to present the role of a university as a learning center and as society's intellectual refuge providing additional support, including research knowledge and expertise in Community-Based Research (CBR). CBR is a new paradigm that seamlessly links research and development. Knowledge gained from the research, work done by the community and knowledge from local wisdom are used for solving the community's own problems; as a result, the people, who have to deal with the problems and are responsible for solving the problems of the community, can learn. These are the key persons who drive the sustainable community development.

Keywords: Community-Based Research (CBR); University Role; Community Development

บทนำ

กระบวนการพัฒนาประเทศไทยภายใต้ “ประเทศไทย 4.0” เป็นนโยบายที่มุ่งเน้นการวางรากฐานการพัฒนาประเทศในระยะยาว เป็นจุดเริ่มต้นในการขับเคลื่อนทุกภาคส่วนของสังคมไปสู่ภาวะที่มั่นคง และยั่งยืนตามวิสัยทัศน์รัฐบาลเป็นรูปแบบที่มีการผลักดันการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจ การปฏิรูปการวิจัย การพัฒนา และการปฏิรูปการศึกษาไปพร้อมๆ กัน โดยการผนึกกำลังของทุกภาคส่วนภายใต้แนวคิด “ประชารัฐ” ด้วยเหตุนี้การขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนภายใต้ “ประเทศไทย 4.0” จึงมีความสำคัญในการพัฒนาประเทศ อย่างไรก็ตามนโยบายด้านการขับเคลื่อน

การพัฒนาชุมชนของประเทศไทยนั้นได้ดำเนินการมายาวนานหากแต่เป็นแนวทางการพัฒนาแบบเดิมๆ ที่ไม่สามารถตอบโจทย์ปัญหาในชุมชนที่มีความซับซ้อนมากขึ้นตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ ผลการพัฒนาจึงยังไม่เป็นที่พอใจของชุมชนโดยทั่วไปมากนัก ภาพของชุมชนที่ไม่สามารถพึ่งตนเองและเป็นเพียงผู้ที่รอรับความช่วยเหลือไม่เคยหายไปจากสังคม หลายพื้นที่พบว่ายิ่งช่วยเหลือ (หรือพัฒนา) ประชาชนยิ่งอ่อนแอต้องพึ่งพารัฐมากขึ้นเรื่อยๆ เกิดการวิพากษ์วิจารณ์การพัฒนาโดยรัฐว่า รัฐไม่ได้ส่งเสริมให้ชุมชนพัฒนาสติปัญญา ศีลธรรม และจิตวิญญาณ แต่เป็นการพัฒนาที่ทำให้ชาวบ้านเป็นพลเมือง แรงงาน หรือผู้บริโภคที่ยอมจำนน เป็นพลเมืองที่ว่าง่าย หากแต่การพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นจะต้องก่อให้เกิดการเรียนรู้ในชุมชน ในลักษณะธรรมชาติ มีความใกล้ชิดสนิทสนม มีการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของสมาชิกในชุมชน มิใช่เป็นการขยายอำนาจหรือการสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างนักพัฒนาหรือเจ้าหน้าที่รัฐและชาวบ้าน แต่ต้องให้ชุมชนได้คิดและแสดงออกตามที่ชุมชนต้องการอย่างแท้จริง (John Taylor Gatto, 2017) การพัฒนาชุมชนจึงต้องเป็นเรื่องของการจัดการศักยภาพและทรัพยากรในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาและขับเคลื่อนชุมชนโดยคนในชุมชนเอง กระบวนการเรียนรู้ที่จัดขึ้นจากประสบการณ์จริงซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมและชุมชน และเมื่อชุมชนใดมีความรู้และทักษะที่เหมาะสมในบริบทของชุมชนตนเอง ก็จะทำให้ชุมชนนั้นสามารถผ่านพ้นวิกฤติและก้าวไปสู่การพัฒนาชุมชนได้ตามนโยบายการพัฒนาประเทศ

บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอบทบาทของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาและขับเคลื่อนชุมชนด้วยแนวทางการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-Based Research) โดยการวิเคราะห์และนำเสนอให้เห็นกระบวนการในการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มุ่งให้ชุมชนตั้งคำถามและค้นหาคำตอบด้วยตัวเอง โดยมีมหาวิทยาลัยแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญเป็นหน่วยหนุนเสริม เพื่อสร้างวัฒนธรรมการใช้ความรู้ในชุมชน ทำให้การวิจัยเป็นวิถีชีวิตรู้จักสร้างและใช้ความรู้เพื่อแก้ปัญหาและขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนของตนเองอย่างยั่งยืนต่อไป

วิจัยเพื่อท้องถิ่นกับการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการวิจัย

แนวคิดการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-Based Research) เป็นการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการทำวิจัยที่สำคัญ โดยการเริ่มจากคำถามว่าทำไมงานวิจัยส่วนใหญ่ที่เกิดจากนักวิชาการจึงไม่สามารถนำไปใช้ได้จริง และทำอย่างไรจึงจะทำให้ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยที่มีนักวิชาการลงไปทำงานวิจัยในชุมชนไว้มากมาย แนวทางการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงถูกนำมาใช้เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว โดยเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามาเป็นนักวิจัยทำวิจัยแก้ปัญหาด้วยตัวเอง เริ่มตั้งแต่การตั้งโจทย์วิจัยซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น ปัญหาการจัดการภัยพิบัติ ปัญหาด้านการจัดสวัสดิการ ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย ปัญหาการทำบัญชีกองทุนต่างๆ ในชุมชน ปัญหาหนี้สิน และปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นนี้ต่างจากงานวิจัยที่ใช้แนวคิด “ท้องถิ่นนิยม” (Localism) ซึ่งเป็นแนวคิด พันธะผูกพันทางอารมณ์ที่มนุษย์ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับกลุ่มมีต่อถิ่นของตน ทั้งด้านที่อยู่อาศัย ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ประเพณี สัญลักษณ์และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมต่างๆ ของตนเอง โดยในกระบวนทัศน์การวิจัยที่ใช้แนวคิดท้องถิ่นนิยมนี้ อาจเกิดขึ้นได้ในหลากหลายแง่มุมด้วยกัน เช่น การรณรงค์ให้ชุมชนหันมาอนุรักษ์แหล่งวัฒนธรรมพื้นถิ่น ทั้งในด้านภาษา การแต่งกาย ขนบธรรมเนียมปฏิบัติ หรือสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ซึ่งเป็นกระแสของชุมชนท้องถิ่นที่มีรากฐานทางทรัพยากร ภูมิปัญญา พัฒนาการ และประวัติศาสตร์การดำรงอยู่ของตนเอง ซึ่งนักวิจัยไม่จำเป็นต้องเป็นคนในท้องถิ่น แต่อาจเป็นนักวิชาการหรือผู้ที่สนใจความเป็นท้องถิ่นนั้นๆ ก็ได้ อย่างไรก็ตามการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในที่นี้เป็นการเสนอแนวคิดการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวทางของฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (2547:11) ซึ่งการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นนั้นกำหนดให้ชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของปัญหา ต้องการแก้ปัญหาและเป็นผู้ที่จะใช้ผลงานวิจัยเป็นผู้ร่วมกันตั้งโจทย์วิจัย โดยผ่านกระบวนการพูดคุยแลกเปลี่ยนหลายครั้งจนกว่าจะตกผลึกในการถกเถียงและเห็นภาพของปัญหาที่คมชัดร่วมกัน แล้วนักวิจัยชาวบ้านก็เป็นผู้ที่ลงมือทำวิจัยค้นหาคำตอบเอง โดยการทดลอง ประเมิน สรุป ทดลองซ้ำอย่างเป็นขั้นตอนอย่างเป็นธรรมชาติ ไม่ต่างจากกระบวนการทดลองของนักวิจัยอาจารย์ในมหาวิทยาลัย โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ที่ค้นพบในชุมชน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยที่ผู้สร้างความรู้คือผู้ใช้ และผู้ใช้คือผู้สร้างความรู้ ในตัวคนเดียวกัน (Presumes) การหาคำในยุคลังคมแห่งความรู้ ความรู้ถูกสร้างขึ้นมาใหม่ทุกวันในจำนวนมหาศาล ในขณะเดียวกันความรู้ที่มีอยู่ก็ล้าสมัยไปอย่างรวดเร็ว ดังนั้นการทำให้ชุมชนสามารถเข้าถึงกระบวนการการวิจัยจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างการเรียนรู้ของชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดพลังปัญญาการเรียนรู้สามารถแก้ปัญหาของชุมชนสังคมของตนเองได้ ทั้งนี้เป้าหมายสูงสุดในการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นนั้นมุ่งให้ชาวบ้านเจ้าของปัญหาเป็นนักวิจัยชาวบ้านที่สามารถหาคำตอบในการแก้ปัญหาตนเองโดยไม่ต้องมีนักวิชาการหรือคนนอกอีกต่อไป ซึ่งต่างจากการวิจัยแบบเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ซึ่งเป็นงานวิจัยที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการวิจัยแบบเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นนั่นเอง

ด้วยเหตุนี้งานวิจัยจึงมิได้เป็นงานของนักวิชาการหรือเฉพาะอาจารย์ในมหาวิทยาลัยอีกต่อไป หากแต่ชุมชนหรือชาวบ้านทุกคนสามารถเป็นนักวิจัยทำวิจัยเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนของตนเองได้ ซึ่งกระบวนการวิจัย รวมทั้งผลการเรียนรู้ส่งผลต่อการสร้างคน การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืนมากกว่า ทั้งนี้ด้วยกระบวนการวิจัยทำให้ “คน” ในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมกระบวนการคิด ตั้งคำถาม วางแผนและทำวิจัยเพื่อหาคำตอบอย่างเป็นระบบและเรียนรู้จากการทำงานวิจัยด้วยตนเอง เพื่อตอบคำถามหรือความสงสัยบางอย่างโดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการค้นหาข้อมูลก่อนทำ มีกระบวนการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการวางแผนการทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่และในระหว่างลงมือทำก็จะมีการทบทวนความก้าวหน้า วิเคราะห์ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ จนในที่สุดก็จะสามารถสรุปบทเรียน เพื่อตอบคำถามที่ตั้งไว้แล้วอาจจะทำให้ใหม่ให้ดีขึ้น ทั้งหมดนี้เป็นกระบวนการดำเนินการโดยชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้สงสัยเองหาคำตอบเอง นับเป็นการวิจัยแนวใหม่ของสังคม ซึ่งการวิจัยแนวนี้นับเป็นต้นตอของการมีส่วนร่วม (Participation) ของคนที่เกี่ยวข้องและมีความปรารถนาอยากจะถูกชี้นำหาทางเลือกทางรอดของการแก้ปัญหาของตนเองโดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งแน่นอนว่าต้องมีกลไกการเกื้อหนุนให้ชุมชนได้ช่วยกันพัฒนาโจทย์วิจัย

ที่คมชัดลึก และออกแบบการหาความรู้พื้นฐานบริบทและประวัติศาสตร์ของชุมชนท้องถิ่นเองเพื่อจะได้เข้าใจปรากฏการณ์ของชุมชนอย่างแท้จริงรวมถึงการออกแบบการปฏิบัติการร่วมกันเพื่อการแก้ปัญหาเหล่านั้นด้วย (บัญชา แก้วส่อง, <https://vijaitongtin.wordpress.com>, 25 ตุลาคม 2558) นับเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมกันคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์สรุปคำตอบและถอดบทเรียนเพื่อปรับปรุงงานต่อไป ซึ่งเป็นกระบวนการที่สำคัญในการสร้างนักวิจัยชาวบ้าน

ด้วยแนวคิดการวิจัยเพื่อท้องถิ่นดังกล่าวทำให้มหาวิทยาลัยซึ่งถือเป็นสถาบันหรือองค์กรที่มีความเชี่ยวชาญในการทำวิจัยอยู่แล้วได้มีโอกาสดำเนินการทำงานในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง และที่สำคัญในภาวะที่ประเทศกำลังเร่งปรับเปลี่ยนวิสัยทัศน์เพื่อการพัฒนาให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในยุคประเทศไทย 4.0 ที่มุ่งสร้างสังคมนวัตกรรม โดยสร้างนักวิจัยชาวบ้านด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในฐานะเครื่องมือในการสร้างความรู้โดยชุมชนเพื่อชุมชนจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนชุมชนจากผู้ที่รอรับความช่วยเหลือมาเป็นผู้ที่จัดการตนเองภายใต้ทุนทางสังคม ทั้งองค์ความรู้ และทรัพยากรต่างๆ มากมายที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อการแก้ปัญหาของตนเอง วิจัยเพื่อท้องถิ่นสามารถกำหนดเป้าหมายที่เกิดจากความต้องการของคนในชุมชน ซึ่งผลที่ได้รับจากงานวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในพัฒนาหรือวางแผนการแก้ไขปัญหาที่พบในชุมชนได้อย่างแท้จริง ปัจจุบันการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเริ่มมีบทบาทสำคัญที่หลายหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน รวมถึงชุมชนต่างๆ นำมาใช้ในการวิเคราะห์ศึกษา เพื่อสร้างองค์ความรู้และนำมาใช้ในการแก้ปัญหา วางแผนการพัฒนาในด้านต่างๆ โดยการสร้างความรู้ที่เหมาะสมผ่านกระบวนการที่คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเป็นหลัก

จึงกล่าวได้ว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เบื้องต้นเป็นการเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในกระบวนการวิจัยตั้งแต่เริ่มต้นด้วยการร่วมคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และร่วมกันค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบ จากการลงมือปฏิบัติจริง (Action Research) โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างนักวิจัยชาวบ้าน ซึ่งทำให้ชาวบ้านที่ร่วมในกระบวนการวิจัยได้เรียนรู้ มีผลงานและมีความสามารถในการแก้ไขปัญหา สร้างนวัตกรรมที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาและขับเคลื่อนชุมชนของตนเองในทิศทางที่เห็นพ้องต้องกันโดยมีงานวิจัย

เป็นเครื่องมือในการหาคำตอบ ดังนั้นผู้ที่มาทำวิจัยได้นั้นต้องเป็นเจ้าของปัญหา เจ้าของพื้นที่ หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาหรือพื้นที่ ต้องมีใจปรารถนาอยากจะถูกชี้ขึ้นมาค้นหาความรู้ร่วมกับคนอื่นเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนตนเอง ต้องร่วมกันเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้เข้าใจตนเองว่าชุมชนเป็นใคร ชุมชนมาจากไหน ชุมชนจะไปทางไหน และต้องร่วมกันหาทางเลือกผ่านกระบวนการปฏิบัติการเพื่อหาทางออกของปัญหาที่เหมาะสมซึ่งการขับเคลื่อนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นนี้มีกลไกที่เรียกว่าฟิเลียง หรือหน่วยประสานงาน (Node) ซึ่งบทบาทนี้เองที่มหาวิทยาลัยสามารถเข้ามาทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยทำให้การวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยชุมชนมีความเข้มแข็งและเป็นผลงานที่มีคุณภาพสามารถนำผลการวิจัยมาเป็นแนวทางในการสร้างนวัตกรรมในการแก้ปัญหาเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนได้จริง

คุณลักษณะของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นนั้น เป้าหมายอยู่ที่ “การสร้างสรรค์ปัญญา (ของคนทำวิจัย) เพื่อพัฒนาท้องถิ่น” (กาญจนา แก้วเทพ, 2553:26) ดังนั้นกระบวนการพัฒนานักวิจัยชาวบ้านจึงถือเป็นเป้าหมายหลักของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น อย่างไรก็ตามความรู้ที่ได้จากการทำวิจัยจะต้องเป็นความรู้ซึ่งมีคุณค่าอยู่ที่การนำไปใช้แก้ไขปัญหาหรือสร้างนวัตกรรมที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนของตนจะมีใช้ความรู้ที่เกิดขึ้นแล้ววางอยู่บนหิ้งไม่ได้มีการนำผลมาใช้อีกต่อไป และนักวิจัยชาวบ้านก็จะเป็นผู้ที่สามารถหาทางออกในการแก้ปัญหาหรือสร้างนวัตกรรมที่เหมาะสมของตนเองได้อย่างสอดคล้อง และที่สำคัญนักวิจัยชาวบ้านเป็นผู้ลงมือทำวิจัยนั้นเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนของตนเองด้วยมุมมองจากหลายๆ ด้าน การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงทำให้นักวิจัยชาวบ้านมีการเปลี่ยนแปลงจากการที่เคยเป็นเพียงกลุ่มตัวอย่าง ไม่เข้าใจและไม่ทราบถึงที่มาที่ไปของงานวิจัยและไม่เคยเห็นรายงานวิจัยที่มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าชาวบ้านเป็นเพียงตัวประกอบรับรู้แต่เพียงว่างานวิจัยเป็นเรื่องของครูอาจารย์ นักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา แต่อย่างไรก็ตามงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นทำให้บทบาทของชาวบ้านในกระบวนการวิจัยซึ่งจากเดิมเป็นกลุ่มเป้าหมายหรือผู้ให้ข้อมูลโดยไม่เคยรับรู้ความเป็นมาหรือที่มาที่ไปในการทำวิจัย และ

เมื่องานวิจัยเสร็จก็ไม่มีโอกาสในการนำผลการวิจัยไปใช้กลายเป็นนักวิจัยที่เป็นผู้กำหนดปัญหาการวิจัยและดำเนินการวิจัยเอง แน่แน่นอนว่าผลการวิจัยจะทำให้ชุมชนสามารถนำไปใช้ในการสร้างนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาในชุมชนของตน ซึ่งเป็นที่มาของวิธีการแก้ปัญหาหรือการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนโดยใช้วิจัยเป็นฐาน (Research Based Development)

นอกจากนี้การวิจัยเพื่อท้องถิ่นยังเน้นกระบวนการติดตั้งอาวุธทางปัญญาเพื่อยกระดับวิธีคิดแบบวิจัยให้แก่ชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วมงานวิจัย นักวิจัยชาวบ้านจะเริ่มกระบวนการวิจัยโดยมีพี่เลี้ยงที่มีประสบการณ์ในการทำวิจัย โดยเฉพาะอาจารย์ในมหาวิทยาลัยที่สนใจทำวิจัยในชุมชน ทั้งนี้การเป็นนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นนั้นนักวิจัยชาวบ้านจะเรียนรู้กระบวนการวิจัยไปตามขั้นตอนในการทำวิจัยและจะเรียนรู้เข้าใจงานวิจัยหลังจากที่ทำวิจัยเสร็จแล้ว ซึ่งแตกต่างไปจากการทำวิจัยแบบวิชาการที่นักวิจัยต้องเรียนรู้และเข้าใจเรื่องการทำวิจัยมาก่อนจึงจะลงมือทำวิจัยได้ มหาวิทยาลัยจึงเป็นกลไกเพื่อการหนุนเสริมที่สำคัญ โดยมีกระบวนการทำงานเชิงรุก (proactive) โดยอาจารย์ในมหาวิทยาลัยที่มีบทบาทเป็นพี่เลี้ยงต้องเป็นผู้ที่มีความยืดหยุ่นสูง เรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักวิจัยอาจารย์จากมหาวิทยาลัยซึ่งมีความเชี่ยวชาญในการวิจัยระดับหนึ่งและนักวิจัยชาวบ้านที่มีความรู้และภูมิปัญญาในการใช้ชีวิตในชุมชนระดับหนึ่ง โดยเริ่มตั้งแต่ต้นจนเสร็จสิ้นกระบวนการทำวิจัย และคุณค่าสำคัญของงานวิจัย เพื่อท้องถิ่นก็คือการกระจายความรู้และปัญญาสู่ท้องถิ่น เป็นเครื่องมือขยายโอกาสทางการวิจัยซึ่งเป็นที่มาของการสร้างองค์ความรู้และเป็นองค์ความรู้ที่นำมาใช้จริงในชุมชน เปรียบเสมือนการสอนให้ชุมชนรู้วิธีตกปลาหรือให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีทำเบ็ดแทนการให้ปลา ซึ่งช่วยให้ชาวบ้านรู้จักสร้างนวัตกรรมใหม่ที่เหมาะสมเพื่อแก้ปัญหาตนเองได้อย่างยั่งยืน นับเป็นปรัชญาที่สำคัญในการทำงานเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน กล่าวคือ การขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนต้องช่วยชุมชนเพื่อให้ชุมชนช่วยตัวเองได้ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนในที่สุด

ที่สำคัญการวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีความเป็นสหวิทยาการและการบูรณาการสูง เนื่องจากโจทย์หรือประเด็นในการทำวิจัยเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชุมชนซึ่งเป็นการใช้ชีวิต

ในความเป็นอยู่จริง กล่าวคือในการดำเนินชีวิตของชุมชนย่อมต้องเกี่ยวข้องกับศาสตร์ทุกศาสตร์ เช่น วิทยาศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ รัฐศาสตร์ คณิตศาสตร์ กฎหมาย สาธารณสุขศาสตร์ การบริหารจัดการ เป็นต้น ดังนั้นการดำเนินการวิจัยจึงต้องมีการบูรณาการจากหลากหลายสาขามาทำงานร่วมกัน โดยเฉพาะการวิจัยที่เริ่มจากปัญหาชุมชนเป็นหลัก นอกจากนี้การวิจัยเพื่อท้องถิ่นสามารถนำกระบวนการจัดการความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนแทนการอ่านทบทวนวรรณกรรมในการวิจัยกระแสหลักทั่วไป เพื่อให้ได้รับความรู้เพิ่มเติม อาจเป็นในรูปแบบการจัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การศึกษาชุมชน หรือการเชิญวิทยากรมาเล่าถึงประสบการณ์เน้นการใช้ประโยชน์ได้จริง จึงเห็นได้ว่าวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นงานวิจัยที่เริ่มจากปัญหาที่ใกล้ตัวในชุมชนของนักวิจัยชาวบ้านเอง และเป็นงานวิจัยในลักษณะวิจัยและพัฒนา (Research and Development) หรือพัฒนาและวิจัย (Development and Research) อย่างแท้จริง ทำให้การทำงานพัฒนาและการทำวิจัยเป็นกระบวนการที่อยู่ในวิถีชีวิตชุมชนที่เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน โดยที่นักวิจัยจะมีความเข้าใจร่วมกันในทุกกระบวนการทำวิจัย

ตัวอย่างบทบาทมหาวิทยาลัยในการพัฒนางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

มหาวิทยาลัยเกริกได้ขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้าสู่ระบบงานวิจัยของมหาวิทยาลัยอย่างเป็นทางการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 โดยการทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ระหว่างสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) กับมหาวิทยาลัยเกริก และรับแนวคิดการวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนพันธกิจด้านการวิจัยของมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาชุมชน สังคมให้เข้มแข็งตามอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย “ภูมิปัญญาเพื่อสังคม” ทั้งนี้มหาวิทยาลัยเกริกได้ร่วมกับชุมชนในการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นใน 4 เขตพื้นที่ ได้แก่ บางเขน หลักสี่ ดอนเมือง และสายไหม โดยเริ่มต้นจากเขตบางเขนก่อน แล้วจึงได้ขยายพื้นที่ไปในอีก 3 เขตพื้นที่ และได้มีการพัฒนาโจทย์วิจัย เพื่อท้องถิ่นมาอย่างต่อเนื่อง โดยมีความเชื่อและได้พิสูจน์แล้วว่าไม่ใช่อาจารย์มหาวิทยาลัยเท่านั้นที่สามารถใช้กระบวนการวิจัยในการแสวงหาความรู้ แต่ชาวบ้านในชุมชนก็สามารถใช้เหตุ ใ้ผล ใช้ข้อมูลและนำไปสู่การทดลอง

ปฏิบัติจนได้ข้อสรุปเพื่อตอบโจทย์ของตนเองได้ (ปิยะวัตติ บุญ-หลง, 2559 : 65) จากการสังเคราะห์ชุดความรู้จากประสบการณ์ในการเป็นที่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยเอกริกในงานวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาระบบและกลไกหน่วยวิจัยเพื่อชุมชนในมหาวิทยาลัยเอกริก” (เพ็ญประภา ภัทรานุกรม และคณะ, 2559: 88) สามารถสรุปบทบาทของมหาวิทยาลัยเอกริกในการสนับสนุนกระบวนการในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของชุมชนในเขตบางเขนและสายใหม่ได้ดังนี้

1. กระบวนการก่อนการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น

1.1 การเลือกพื้นที่ในการทำวิจัย

ก่อนการพัฒนาโจทย์งานวิจัย การคัดเลือกพื้นที่เป้าหมายเพื่อเป็นพื้นที่วิจัยนับเป็นเรื่องสำคัญที่มหาวิทยาลัยจะต้องดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนงานวิจัย โดยการพิจารณาคัดเลือกพื้นที่วิจัยร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ทั้งฝ่ายพัฒนาชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชนต่างๆ ในพื้นที่ และได้ร่วมกันกำหนดเกณฑ์เพื่อคัดเลือกพื้นที่เป้าหมายในเบื้องต้น คือ 1) ต้องเป็นชุมชนที่มีเครือข่ายของประชาชนเพื่อดูแลปัญหาของพื้นที่ 2) ประชาชนในชุมชนมีจิตอาสา เสียสละในการดูแลชุมชน 3) ประธานชุมชนและคณะกรรมการชุมชนร่วมกันทำงานอย่างเข้มแข็ง 4) พื้นที่ชุมชนยังประสบปัญหาที่ต้องการแก้ไขโดยประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วม และ 5) มีศิษย์เก่าของมหาวิทยาลัยเป็นประธานหรือเป็นผู้นำในชุมชนทำให้การทำงานระหว่างชุมชนและมหาวิทยาลัยมีความสะดวกและรวดเร็ว จากเกณฑ์การคัดเลือกนี้ทำให้มหาวิทยาลัยเอกริกสามารถกำหนดชุมชนพื้นที่เป้าหมายคือชุมชนบางบัวในการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมหาวิทยาลัยเอกริก

1.2 เมื่อได้พื้นที่ในการทำวิจัยแล้ว ต่อไปก็เป็นขั้นตอนในการพัฒนาโจทย์หรือปัญหาของการวิจัยที่ต้องมาจากความต้องการเพื่อการแก้ไขปัญหาของชาวบ้านหรือชุมชนอย่างแท้จริง ทั้งนักวิจัยอาจารย์จากมหาวิทยาลัยเอกริกและนักวิจัยชาวบ้านจากชุมชนบางบัวต้องมีการพบปะพูดคุยจนได้ข้อสรุปร่วมกันว่าปัญหาของชุมชนเพื่อการแก้ปัญหาอะไรบ้าง แล้วจึงจัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่มีมากมายของชุมชนว่าปัญหาใดบ้างเป็นปัญหาที่ต้องใช้กระบวนการวิจัยเพื่อการแก้ปัญหา ทั้งนี้

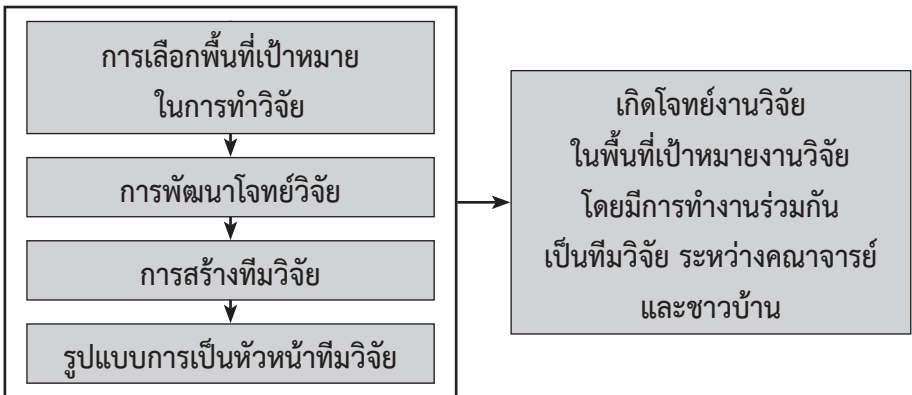

กระบวนการสะท้อนปัญหาของชุมชน เพื่อคัดกรองเป็นโจทย์วิจัยโดยนักวิจัยอาจารย์ของมหาวิทยาลัยเกริกซึ่งในเบื้องต้นนั้นมีข้อจำกัดมากมาย แต่ในที่สุดก็ได้ข้อสรุปโครงการวิจัยโดยการมีส่วนร่วมของนักวิจัยชาวบ้านเพื่อหาคำตอบในการแก้ปัญหาชุมชนดังนี้

1. โครงการ “การใช้ประวัติศาสตร์ชุมชนเป็นเครื่องมือในการสร้างพลังความร่วมมือของคนสายคลองบางบัว”
2. โครงการ “การจัดการความรู้ทางการบัญชีและการบริหารการเงินเพื่อพัฒนากลุ่มธุรกิจช่างชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร”
3. โครงการ “การจัดการความรู้การจัดทำบัญชีกองทุนเมือง ชุมชนบางบัว เขตบางเขน เพื่อบริหารจัดการกองทุนเมืองให้มีประสิทธิภาพ”
4. โครงการ “แนวทางการจัดการขยะของเยาวชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านมั่นคง ชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร”
5. โครงการ “แนวทางการบริหารจัดการสวัสดิการเครือข่ายองค์กรชุมชน เขตบางเขน”
6. โครงการ “แนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมโดยเครือข่ายพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว”
7. โครงการ “รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมืองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพุทธทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร”
8. โครงการ “แนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินธรณีสงฆ์ของชุมชนอย่างมั่นคงในเขตสายไหม” และ
9. โครงการ “รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเขตสายไหม”

โดยทีมนักวิจัยอาจารย์และทีมนักวิจัยชาวบ้านร่วมกันทำงานเพื่อหาโจทย์วิจัยนี้เป็นระยะเวลากว่า 3 เดือน เพื่อให้ได้โจทย์งานวิจัยที่มาจากนักวิจัยชาวบ้านจริงๆ และอยู่ในความถนัดหรือความเชี่ยวชาญของทีมนักวิจัยอาจารย์ซึ่งเมื่อได้พูดคุยและร่วมประชุมเพื่อสรุปประเด็น จึงทำให้เกิดโจทย์งานวิจัยในที่สุดนอกจากนี้การสร้างทีมนักวิจัยในแต่ละทีมนั้นก็มีรูปแบบการเป็นหัวหน้าทีมที่แตกต่างกัน บางโครงการมีหัวหน้าทีม

ที่เป็นนักวิจัยอาจารย์อยู่ในทีมเพียงคนเดียวแต่ในบางโครงการมีนักวิจัยอาจารย์หลายคน ส่วนนักวิจัยชาวบ้านนั้นมีตั้งแต่ 7-15 คน แล้วแต่ว่านักวิจัยชาวบ้านสนใจจะร่วมเป็นนักวิจัยในโครงการใด ทั้งนี้รูปแบบการเป็นหัวหน้าทีมของนักวิจัยอาจารย์มีความแตกต่างกันเนื่องจากเงื่อนไขที่แตกต่างกัน กล่าวคือ หากนักวิจัยอาจารย์มีความเชี่ยวชาญการวิจัยพอสมควรก็อาจเป็นนักวิจัยอาจารย์คนเดียวแต่ส่วนใหญ่ทีมวิจัยจะมีนักวิจัยอาจารย์ 3-5 คน เนื่องจากต้องการความรู้ที่หลากหลายในการตอบโจทย์งานวิจัย ทั้งนี้กระบวนการก่อนการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น สามารถสรุปได้ดังแผนภาพข้างล่าง

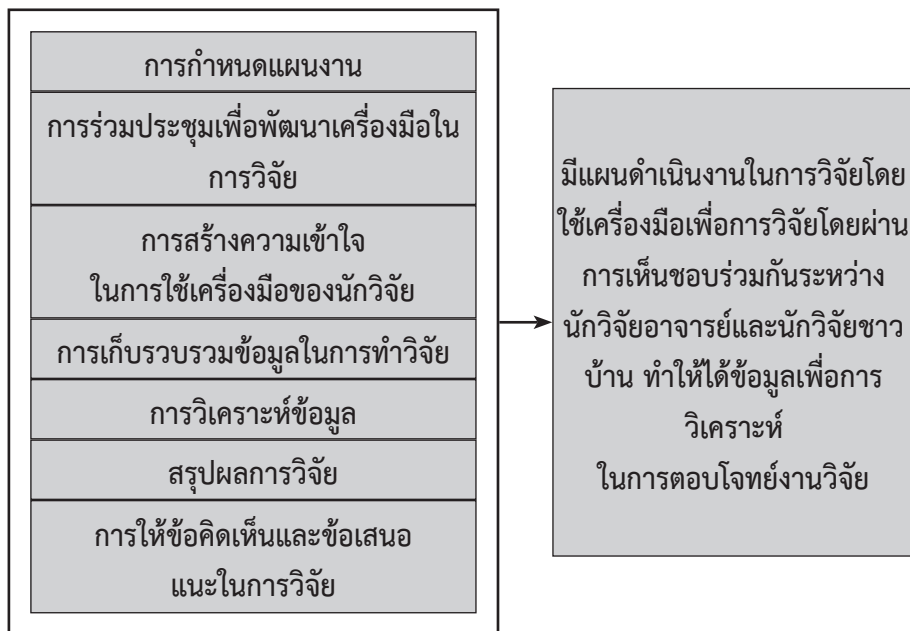
แผนภาพที่ 1 กระบวนการก่อนการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น

2. กระบวนการระหว่างการทำวิจัย

ในกระบวนการระหว่างการทำวิจัย ทีมวิจัยทั้งนักวิจัยอาจารย์และนักวิจัยชาวบ้าน ต้องมีการกำหนดแผนงาน และระยะเวลาเพื่อพบปะกัน ทั้งนี้เพื่อให้การทำงานเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งในกระบวนการนี้ทีมวิจัยมักปรึกษาหารือเพื่อพัฒนางานวิจัย ทั้งการร่วมกันพัฒนาเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีการอบรมให้นักวิจัยมีความเข้าใจวิธีการพัฒนาและใช้เครื่องมือรวมถึงเทคนิคในการเก็บรวบรวมข้อมูล การฝึกทดลองการเก็บข้อมูลเพื่อให้นักวิจัยชาวบ้านได้เข้าใจในการใช้เครื่องมือเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำวิจัยของตนเอง

หลังจากนั้นทีมนักวิจัยอาจารย์และนักวิจัยชาวบ้าน ต้องร่วมกันหาข้อสรุปของงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ซึ่งเป็นขั้นตอนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่สำคัญที่ต้องมีบทบาทร่วมกันในการวิเคราะห์ข้อมูล ระหว่างนักวิจัยอาจารย์และนักวิจัยชาวบ้าน อีกทั้งนักวิจัยอาจารย์และนักวิจัยชาวบ้านจะต้องให้ข้อเสนอแนะต่างๆต่องานวิจัยร่วมกัน

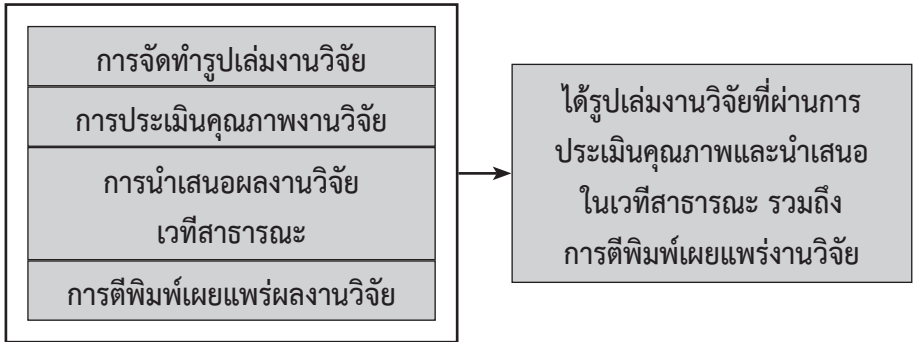

แผนภาพที่ 2 กระบวนการระหว่างการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น

3. กระบวนการหลังการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น

เมื่อกระบวนการทำวิจัยได้ดำเนินการเสร็จสิ้นแล้ว นักวิจัยอาจารย์และนักวิจัยชาวบ้านต้องมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการจัดทำรูปเล่มงานวิจัย มีการแบ่งหน้าที่เพื่อนำเสนอผลการศึกษาเพื่อประเมินคุณภาพงานวิจัยต่อผู้ทรงคุณวุฒิในเวทีต่างๆ หรือเวทีสาธารณะหลายครั้งโดยนักวิจัยชาวบ้านซึ่งการนำเสนอผลการวิจัยนี้เองที่เป็นเวทีสำคัญที่ทำให้นักวิจัยชาวบ้านเรียนรู้ในการจัดระบบความรู้ สร้างความมั่นใจและความภาคภูมิใจให้แก่นักวิจัยชาวบ้านที่ได้นำเสนอผลงานของตนเองจากโครงการ

งานวิจัยในพื้นที่ของตน อีกทั้งยังมีการร่วมกันฝึกเขียนบทความจากงานวิจัยเพื่อการตีพิมพ์เผยแพร่งานวิจัย

แผนภาพที่ 3 กระบวนการหลังการทำวิจัย

จากการร่วมกันทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยเกริก นอกจากชุมชนจะได้เรียนรู้การสร้างความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชน โดยกระบวนการวิจัยแล้ว ยังชี้ให้เห็นว่าระบบและกลไกการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านการวิจัยของมหาวิทยาลัย โดยยุทธศาสตร์การวิจัยของมหาวิทยาลัยได้กำหนดบทบาทของมหาวิทยาลัยในการเป็นกลไกหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของมหาวิทยาลัย โดยมหาวิทยาลัยได้ให้การสนับสนุนทุนการวิจัยแก่คณาจารย์สำหรับการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นในสาขาวิชาที่ตนเองเชี่ยวชาญเพิ่มเติมจากการได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนากระบวนการวิจัยของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะการพัฒนาโจทย์หรือข้อเสนอโครงการวิจัย เพื่อท้องถิ่นต้องสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน โดยทั้งก่อนกระบวนการวิจัยและระหว่างดำเนินการวิจัย มหาวิทยาลัยได้มีการส่งเสริมการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยการจัดอบรมให้ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญวิจัยเพื่อท้องถิ่น รวมถึงมีการศึกษาดูงานการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ต่างๆ เพื่อให้นักวิจัยชาวบ้านและนักวิจัยอาจารย์เกิดความเข้าใจและเกิดความเชื่อมั่นต่อการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของตนเอง ทั้งนี้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเมื่อทำแล้ว พบว่ามหาวิทยาลัยได้ประโยชน์ที่เกิดขึ้นอย่างคุ้มค่า

ทำให้เกิดบูรณาการงานวิจัยกับการเรียนการสอน การบริการวิชาการแก่สังคม และการส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรม ตามพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัยได้อย่างสมบูรณ์ ในขณะเดียวกันชุมชนก็ได้รับประโยชน์อย่างมากเช่นเดียวกัน กล่าวคือการวิจัยเพื่อท้องถิ่นทำให้เกิดนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาชุมชน เกิดนวัตกรรมเพื่อเปลี่ยนแปลงในชุมชน เช่น จากโครงการภัยพิบัติทำให้ชุมชนได้ข้อสรุปในการวางแผนภัยพิบัติของชุมชนทั้งในระยะสั้นและระยะยาว วิธีการอยู่ร่วมกับน้ำอย่างมีความสุข รวมถึงรูปแบบและเส้นทางในการอพยพหากสภาพภัยพิบัติถึงขั้นวิกฤติ หรือโครงการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง ทำให้ชุมชนเกิดภาคีเครือข่ายในการทำงานอย่างกว้างขวางและเกิดนวัตกรรมใหม่ๆ ของชุมชนในการปรับสภาพดินที่เสียเนื่องจากเหตุการณ์น้ำท่วม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 ทำให้ไม่สามารถปลูกพืชได้ให้กลับมาเป็นดินที่สามารถปลูกพืชได้ใหม่ ชุมชนได้กลับมาทำสวนเกษตรร่วมกันทำให้เกิดการฝึกการคิดวิเคราะห์ ลงมือทำงานจริงในสิ่งที่สนใจ ทำงานร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกันและได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน เป็นต้น นับเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญในการได้มาซึ่งนวัตกรรมที่เหมาะสมของชุมชน สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนของตนเอง

อย่างไรก็ตาม ระบบและกลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะดำเนินไปได้ รวมถึงการเรียนรู้โดยการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น ต้องมีกลไกสนับสนุนจากภาคีภายนอกประกอบด้วย การได้รับข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก มีการประสานงานและได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) นอกจากนี้การกำหนดตัวชี้วัดคุณภาพการศึกษาในการดำเนินงานตามภารกิจของอุดมศึกษา ทั้งของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) และสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ที่ได้กำหนดพันธกิจให้มหาวิทยาลัยต้องทำวิจัย หรือการทำงานด้านบริการวิชาการที่เป็นรูปธรรมกับชุมชนท้องถิ่นภายนอกโดยรอบมหาวิทยาลัย นับเป็นภาคส่วนที่สำคัญในการขับเคลื่อนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยเกริก และที่สำคัญกว่านั้นก็คือการที่มหาวิทยาลัยสามารถสร้างนักวิจัยชาวบ้านในชุมชนที่สามารถลงมือทำงานวิจัยได้ด้วยตัวเองโดยไม่ต้องพึ่งพานักวิชาการจากมหาวิทยาลัยอีกต่อไป อันจะส่งผลให้การพัฒนาชุมชนและสังคมมีความต่อเนื่องและยั่งยืน

การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน

วิจัยเพื่อท้องถิ่นได้เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้เป็นนักวิจัยอย่างแท้จริง ได้เรียนรู้กระบวนการหาคำตอบได้คิดวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชนอย่างจริงจัง เกิดนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาของตนเองด้วยงานวิจัยอันเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความรู้เพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองดังที่ได้กล่าวแล้ว ความรู้ที่ได้มาจึงเป็นความรู้ที่ผู้ใช้ความรู้นั้นเป็นผู้ทำวิจัยเองสามารถปิดช่องว่างระหว่างการวิจัยกับการพัฒนาที่ผ่านมาได้เป็นอย่างดี ชุมชนสามารถคิดค้นหาวิธีการใหม่ ทั้งที่เป็นนวัตกรรมด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางสังคม เพื่อแก้ปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ ซึ่งเป็นปัญหาที่มีบริบทเฉพาะแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน การเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนในกระบวนการค้นหาคำตอบไปพร้อมๆ กันนี้ส่งผลให้เกิดความเข้าใจร่วมกันและกลายเป็นกลไกที่จะจัดการแก้ปัญหา ร่วมกันในระยะต่อมา แม้เมื่อโครงการวิจัยได้สิ้นสุดลงแล้วก็ยังมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สำหรับการแก้ปัญหาในพื้นที่ระยะยาวได้ ดังนั้นคำตอบต่อคำถามที่ว่าทำอย่างไรชุมชนจะได้ใช้ประโยชน์จากการวิจัย ก็คือจะต้องทำให้วิถีวิจัยอยู่ในวิถีชุมชน ให้ชาวบ้านได้เป็นผู้ลงมือทำ และได้เรียนรู้จึงจะสามารถใช้ประโยชน์จากงานวิจัยได้เต็มที่

ทั้งนี้ความรู้ที่ได้จากการสร้างสรรค์ผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ชาวบ้านเป็นนักวิจัย ไม่ได้เกิดขึ้นและอยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่ต้องมีบริบทและมีพลวัต นั่นคือต้องมีการสร้างความรู้สู่นวัตกรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ มีการส่งสมความรู้ และการแลกเปลี่ยนผ่านเวทีต่างๆ จึงจะเป็นความรู้ที่มีชีวิตไม่หยุดนิ่ง และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ แต่ทั้งหมดนี้ต้องมีการจัดการให้เกิดขึ้น ในการผลักดันให้ผลงานวิจัยนำไปสู่การใช้ประโยชน์หรือสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในชุมชนได้นั้น พบว่าการใช้ประโยชน์จากการวิจัยมีอยู่หลากหลายระดับของความเข้มข้น กล่าวคือ ในเบื้องต้นงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นประโยชน์ในเชิงสาธารณะ ได้แก่ งานที่ศึกษาสถานการณ์ของปัญหาใหญ่ๆ ในชุมชน เช่น ปัญหาเด็กเยาวชน ปัญหาผลประโยชน์ของชุมชนในทางทะเล ปัญหาการปฏิรูปทางการเมือง เป็นต้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นเพียงการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ในชุมชน ไม่ได้หวังผลทางด้าน การแก้ปัญหาหรือการพัฒนาที่ชัดเจน ซึ่งการจัดการให้งานวิจัยประเภทนี้ให้เกิดประโยชน์ได้ต้องเริ่มตั้งแต่ต้นทาง คือการพัฒนาโจทย์การวิจัยที่ทำให้แน่ใจได้ว่าการทำงานวิจัยนี้จะเป็นการทำงานที่รู้ว่าจะเกิดประโยชน์

ต่อชุมชนในด้านไหน จะมีหน่วยงานหรือองค์กรใดในชุมชนที่เกี่ยวข้องบ้าง และเมื่อสิ้นสุดโครงการได้ผลงานวิจัยแล้วก็ต้องมีการการจัดเวทีคืนข้อมูลสู่คนในชุมชนหรือจัดเวทีนำเสนอผลงานวิจัยต่อชุมชนและสาธารณะ รวมถึงการพิมพ์ผลงานวิจัยเผยแพร่ เนื่องจากเป็นงานที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ

นอกจากนี้ยังมีการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ต้องการตอบคำถามที่เฉพาะเจาะจง แต่อาจมีหน่วยงานหรือองค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้องหรือนำไปใช้ในการจัดการเพื่อให้งานวิจัยประเภทนี้ไปสู่ผู้ที่ต้องการใช้ได้จำเป็นต้องมีการจัดกระบวนการเสริมเติมเต็ม เช่น การประชุมรายงานความก้าวหน้าทุกระยะ 6 เดือน โดยให้องค์กรหรือผู้ที่เกี่ยวข้องได้เข้าร่วมให้ความเห็นด้วย การเยี่ยมชมโครงการในชุมชน การจัดเวทีคืนข้อมูลสู่คนในพื้นที่ และในบางกรณีที่เป็นการค้นพบความรู้หรือเทคนิควิธีการใหม่จะต้องมีการสนับสนุนการจดสิทธิบัตรหรือสนับสนุนให้นำผลวิจัยไปเสนอที่ประชุมระดับชาติหรือนานาชาติในประเด็นของการทำงานชุมชนเพื่อการแลกเปลี่ยนที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้นด้วย ส่วนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มุ่งสร้างความรู้เพื่อเปลี่ยนหรือหนุนเสริมระบบการทำให้งานให้ดีขึ้นซึ่งอาจเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับองค์กรชุมชนต่างๆ ในหลายหน่วยงาน จำเป็นต้องมีการวางระบบการจัดการที่เข้มข้นมากขึ้น เพราะเป็นการทำงานวิจัยควบคู่ไปกับการสร้างกระบวนการการเรียนรู้ของผู้ปฏิบัติงานที่เป็นกลไกขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาชุมชน เป็นการสร้างความรู้สู่นวัตกรรมที่ต้องอิงกับบริบทชุมชนและต้องอาศัยจังหวะและโอกาสที่ทำให้งานวิจัยนั้นสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ เช่น กรณีการสร้างความรู้เพื่อสนับสนุนการจัดการภัยพิบัติในพื้นที่ชุมชนริมสายคลองบางบัวที่เกี่ยวข้องต่อเนื่องกันในหลายชุมชน ต้องมีการจัดการเพื่อส่งเสริมให้มีการนำผลงานหรือข้อค้นพบจากงานวิจัยมาพูดคุยถกเถียงแลกเปลี่ยนกันระหว่างนักวิชาการหลายด้านหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการชุมชนด้านภัยพิบัติ เกิดเป็นความรู้ที่สะสมที่ช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานสามารถนำความรู้ที่ได้เรียนรู้ในเวทีไปปรับการใช้ในการบริหารจัดการภัยพิบัติหรือกำหนดเงื่อนไขการเจรจาที่จะไม่ทำให้ชุมชนเสียโอกาสในการเจรจาดูรองกับหน่วยงานภาครัฐ เป็นต้น หรือกรณีการวิจัยเพื่อมุ่งพัฒนาชุมชน ต้องมีการประเมินสถานการณ์นโยบายใหม่ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อกลไกภาคีความร่วมมือที่เป็นแกนขับเคลื่อนการพัฒนาในชุมชน

การสรุปกระบวนการทำงานและผลที่เกิดขึ้นเป็นระยะๆ ไปสู่นโยบาย เพื่อให้ระบบมีการปรับตัวที่เร็วขึ้นสามารถตอบสนองความต้องการแก้ปัญหาของคนในชุมชนได้จริง ตลอดจนการสื่อสารความเคลื่อนไหวให้เครือข่ายได้รับทราบในทุกระยะ การจัดการในระดับนี้เป็นการจัดการวิจัยในลักษณะที่มุ่งสร้างผลต่อการเรียนรู้สู่นวัตกรรมชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อการพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง

สรุป

บทบาทของมหาวิทยาลัยในการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยมีกระบวนการในการสร้างนักวิจัยชาวบ้านเพื่อนำความรู้ที่เกิดขึ้นจากงานวิจัยไปใช้แก้ปัญหาเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนได้จริงอย่างเท่าทันการเปลี่ยนแปลง เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อการพัฒนาจากงานวิจัยซึ่งนับได้ว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากข้อค้นพบของชุมชนเองและสามารถนำไปพัฒนาสู่นวัตกรรมที่เหมาะสมเพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้การพัฒนางานวิจัยเพื่อท้องถิ่นนี้ส่งผลต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) หรือภาคีที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาในเชิงบวกทุกภาคส่วนอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม กล่าวคือชุมชนเกิดนักวิจัยชาวบ้านในชุมชนและได้เรียนรู้กระบวนการวิจัยและเกิดองค์ความรู้ในการพัฒนาชุมชนโดยใช้วิจัยเป็นฐานอันนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน มหาวิทยาลัยได้ผลงานวิจัยที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม อาจารย์ได้พัฒนาความรู้ใหม่จากการทำวิจัย รวมถึงสามารถบูรณาการการวิจัยกับการเรียนการสอน การบริการวิชาการ และการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงการนำผลงานวิจัยไปขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการ แหล่งทุนสนับสนุนการวิจัยก็บรรลุเป้าหมายในการสนับสนุนให้มหาวิทยาลัยทำงานวิจัยในชุมชนที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง และที่สำคัญกว่านั้นก็คือมหาวิทยาลัยต้องทำให้ชุมชนเกิดนักวิจัยที่สามารถพัฒนาโครงการงานวิจัยและเข้าถึงแหล่งทุนได้ด้วยตนเอง สามารถนำผลการวิจัยมาเป็นฐานในการพัฒนาชุมชนตนเองตามแนวทางวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงนับเป็นประโยชน์ที่คุ้มค่าต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนสอดคล้องกับวิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศไทย 4.0 ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ. (2553). *คุณลักษณะ & วิธีวิทยางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น*. เชียงใหม่ :
วนิดาการพิมพ์.

ปิยะวัติ บุญ-หลง. (2559). *ผู้แพ้ถางงานวิจัยชาวบ้านในวิถีวิจัยในมหาสมุทรความรู้*.
กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.

เพ็ญประภา ภัทรานุกรม และคณะ. (2559). *แนวทางการพัฒนาระบบและกลไกหน่วย
วิจัยเพื่อชุมชนในมหาวิทยาลัยเกริก*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
(สกว.) และมหาวิทยาลัยเกริก.

บัญชา แก้วส่อง. *หนึ่งชุมชนหนึ่งงานวิจัย : การเตรียมคนฐานรากเพื่อเข้าสู่เมืองไทย 4.0*.
(25 ตุลาคม 2558). สืบค้นจาก <https://vijaitongtin.wordpress.com>.

John Taylor Gatto. (2017). *Dumping Us Down*. 25th Anniversary Ed. New
York : Douglas & McIntyre.

บทที่

7

พฤติกรรมทางเศรษฐกิจของหาบเร่แผงลอย: กรณีศึกษาเขตบางเขน

Stallholders' Economic Behaviors :
A Case Study of Bang Khein District

สุจิตรา สามัคคีธรรม

Sujitra Samukkethum

พฤติกรรมทางเศรษฐกิจของหาบเร่แผงลอย: กรณีศึกษาเขตบางเขน

Stallholders' Economic Behaviors :
A Case Study of Bang Khein District

สุจิตรา สามัคคีธรรม¹
Sujitra Samukkethum

บทนำ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาถึงรายได้ รายจ่าย ภาระหนี้สิน และการออมของครัวเรือนหาบเร่แผงลอยในเขตบางเขน ใช้วิธีการศึกษาเชิงปริมาณโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 256 คน ตามแบบสอบถามที่มีโครงสร้าง ผลการศึกษาพบว่า สถานภาพทางเศรษฐกิจของผู้ค้าหาบเร่แผงลอยอยู่ในระดับค่อนข้างสูง กล่าวคือ มีรายได้เฉลี่ย 26,334 บาทต่อเดือน รายจ่ายเฉลี่ย 13,584 บาทต่อเดือน หนี้สินเฉลี่ย 20,895 บาทต่อคน และเงินออมเฉลี่ย 144,090 บาทต่อคน สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อรายได้ ได้แก่ อายุ ประสบการณ์อาชีพ ประเภทของหาบเร่แผงลอย ประเภทของสินค้าที่จำหน่าย และจำนวนชั่วโมงการทำงานต่อสัปดาห์ ปัจจัยที่ส่งผลต่อรายจ่าย คือ รายได้ การศึกษา และสถานภาพสมรส ปัจจัยที่ส่งผลต่อเงินออมและหนี้สิน คือ รายได้

คำสำคัญ: เศรษฐกิจนอกระบบ; พฤติกรรมทางเศรษฐกิจของหาบเร่แผงลอย

¹ อาจารย์ประจำคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกริก เลขที่ 3 ซอยรามอินทรา 1 แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10220 (ผู้ช่วยศาสตราจารย์) [sujitra_640@hotmail.com] phone : 085-2194606

Abstract

The objective of this research is to study income, expenditure, debt, and saving of stallholders' households in Bangkokhein district. The method of quantitative research is utilized through interviewing 256 samples with structured questionnaires. The study finds that the level of the economic status of stallholders is relatively high-their average income is 26,334 baht per month, average expenditure is 13,584 baht per month, average debt is 20,895 baht per household, and average saving is 144,090 baht per household. Factors effecting to the level of income include age, occupational experience, types of stalls, types of goods, and working hours within a week. Factors effecting to the level of expenditure include income, education, and marital status. A factor effecting to the level of saving and debt is income. **Keywords:** informal economic sector; stallholders' economic behavior

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาสู่ความทันสมัยนับจากทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้มุ่งเร่งการเติบโตของภาคอุตสาหกรรม การค้า และบริการ โดยละทิ้งภาคเกษตรกรรม อันทำให้ภาคชนบทตกอยู่ในสภาวะล้าหลังและยากจน นำไปสู่การอพยพของชาวชนบทเข้าสู่เมืองเพื่อหางานทำและแสวงหาโอกาสในชีวิตที่ดีกว่า แรงงานอพยพเหล่านี้ได้เข้ามาทำงานรับจ้าง และบางส่วนได้ทำงานในภาคนอกระบบ เช่น การค้าขายเล็กๆ น้อยๆ ขับมอเตอร์ไซด์รับจ้าง และหาบเร่แผงลอย ฯลฯ แรงงานนอกระบบดังกล่าวมีจำนวนเพิ่มขึ้น จนภาครัฐหันมายอมรับความสำคัญของแรงงานนอกระบบ ดังปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) เป็นครั้งแรก และในแผนพัฒนาฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) รัฐบาลได้กำหนดนโยบายส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระไว้ในแผนการกระจายรายได้ ซึ่งกำหนดให้ผู้ประกอบอาชีพส่วนตัวขนาดเล็กและธุรกิจขนาดย่อม เป็นกลุ่มเป้าหมายหนึ่งในการแก้ปัญหาความยากจนในเขตเมือง ทั้งนี้โดยเน้นกลุ่มผู้ค้าหาบเร่ และ

ผู้รับงานไปทำที่บ้าน เป็นต้น ส่วนทางกรุงเทพมหานครได้ขานรับที่จะนำนโยบายดังกล่าวไปปฏิบัติ โดยกำหนดให้มีนโยบายส่งเสริมและพัฒนาการประกอบอาชีพหาบเร่แผงลอยไว้ในแผนแก้ไขปัญหาคาความยากจน โดยกำหนดว่าจะอำนวยความสะดวกและจัดสถานที่ขายหาบเร่แผงลอยเป็นหลักแหล่งชัดเจน (เรณู สังข์ของเงิน, 2534)²

อาชีพหาบเร่แผงลอยก็เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจหนึ่งที่ตั้งได้ง่าย ใช้แรงงานในครอบครัวหาบเร่ค้าขายไปตามทางสาธารณะหรือตั้งแผงขาย นับว่าเป็นอาชีพสำคัญและมีบทบาทในการเป็นแหล่งบริโภค อุปโภค และแหล่งงานสำหรับคนจน ข้อมูลการสำรวจของกรุงเทพมหานครพบว่า ในปี 2553 มีผู้ประกอบการอาชีพหาบเร่แผงลอยทั้งสิ้นกว่า 37,000 ราย จำแนกเป็นผู้ค้าหาบเร่แผงลอยในจุดผ่อนผัน 666 จุด และนอกจุดผ่อนผัน 670 จุด (โพสต์ทูเดย์, 2554 : 1-3 และเดลินิวส์, 2554) นอกจากนี้ยังมีผู้ค้าหาบเร่แผงลอยที่ประกอบการอยู่ในตรอก ซอก ซอย ซึ่งตกสำรวจอยู่อีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งหากนับรวมผู้ค้าหาบเร่แผงลอยทุกประเภทเข้าด้วยกัน ก็จะมีไม่น้อยกว่า 100,000 ครอบครัว

เศรษฐกิจหาบเร่แผงลอยทำหน้าที่เชิงบวกอันสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจดังนี้

- 1) ก่อให้เกิดการสร้างงานจำนวนมาก เนื่องจากการประกอบหาบเร่แผงลอยใช้เงินทุนต่ำ ใช้ทักษะ/ความรู้ที่ติดตัวมีอยู่เดิม การจัดการไม่ยุ่งยาก อันทำให้คนจนเมืองหันมาประกอบอาชีพหาบเร่แผงลอยได้โดยง่าย
- 2) เนื่องจากผู้ค้าหาบเร่แผงลอยมักใช้แรงงานของตนเอง และไม่คำนึงมาคิดคำนวณเป็นต้นทุน สินค้าที่ผลิตได้จึงมีราคาต่ำ อันทำให้ค่าครองชีพโดยรวมในภาคเมืองอยู่ในระดับต่ำ
- 3) การขยายตัวของหาบเร่แผงลอยอย่างสูงในช่วงกว่า 30 ปีที่ผ่านมา สามารถสร้างรายได้จำนวนมากให้แก่ระบบเศรษฐกิจโดยรวม และสนับสนุนการพึ่งตนเองของระบบเศรษฐกิจของประเทศอีกด้วย (นฤมล นิราทร, 2548)
- 4) หาบเร่แผงลอยทำให้ระบบเศรษฐกิจมีความยืดหยุ่นและปรับตัวได้ง่าย กล่าวคือในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจผู้ว่างงานจำนวนมากสามารถเข้าสู่อาชีพหาบเร่แผงลอยได้ แต่ในช่วงเศรษฐกิจเติบโต ภาคเศรษฐกิจนอกระบบก็จะหดตัวลง เนื่องจากถูกดูดซับกลับเข้าสู่

² กรุงเทพมหานคร ได้แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานนโยบายด้านเทศกิจ เพื่อดำเนินการจัดระเบียบหาบเร่แผงลอย ได้แก่ การทำทะเบียนผู้ค้า อนุญาต กำหนดมาตรการรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อย รวมทั้งกำหนดมาตรการไม่ให้มีการรีดไถผู้ค้าหาบเร่แผงลอย มีการจำแนกพื้นที่ออกเป็น 3 ประเภท คือ จุดผ่อนผัน (อนุญาตให้ประกอบการหาบเร่แผงลอยได้) จุดทวน และจุดห้ามขาย (อ้างอิง Thai PR. net, 2554)

แรงงานในระบบอีกครั้ง เศรษฐกิจนอกระบบจึงช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดของระบบสังคมลงได้มาก

เนื่องจากอาชีพหาบเร่แผงลอยใช้เงินทุนและทักษะต่ำ จึงส่งผลให้ผู้ค้ารายใหม่สามารถเข้าสู่ตลาดได้ง่าย อันก่อให้เกิดการแข่งขันสูง ในขณะที่ผู้ค้าต้องใช้แรงงานอย่างหนักในแต่ละวัน โดยพวกเขาได้รวมค่าแรงงานของตนเข้าไว้ในต้นทุนสินค้า ทำให้ผลการประกอบการมีอัตรากำไร ผู้ค้าจำนวนไม่น้อยตกอยู่ในภาวะหนี้สิน (ดวงฤทัย พรธเนศ, 2552) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หนี้นอกระบบที่มีดอกเบี้ยสูง (ศูนย์การเฝ้าระวังและเตือนภัยทางสังคม, 2553) มีผลงานวิจัยหลายชิ้น (จุฑามาศ ไชยรบ, 2546; ชำนาญ นันทะชัย และ เอกสิทธิ์ แก้วคำ, 2546; ดวงฤทัย พรธเนศ, 2552; พัทธวีโร สหุมาฬุ, 2546; สมนึก แพนนคร, 2546) ที่พบว่าผู้ค้าหาบเร่แผงลอยตกอยู่ในสภาวะยากจนและดำรงชีวิตด้วยความลำบาก

ผลงานวิจัยชิ้นนี้ต้องการที่จะข้อโต้แย้งว่า ผู้ค้าหาบเร่แผงลอยไม่จำเป็นต้องยากจนเสมอไป ยิ่งไปกว่านั้น ผู้วิจัยพบว่าผู้ค้าหาบเร่แผงลอยส่วนใหญ่มีสถานทางเศรษฐกิจค่อนข้างสูง ในแง่นี้จึงทำให้ต้องหันมาทำความเข้าใจถึงพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของผู้ค้าหาบเร่แผงลอยกันใหม่ การวิจัยครั้งนี้จึงต้องการที่จะศึกษาถึงพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของครัวเรือนหาบเร่แผงลอยในรายละเอียด อันได้แก่ ด้านรายได้ รายจ่าย หนี้สิน และการออม เพื่อต้องการทราบว่าครอบครัวหาบเร่แผงลอยมีการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจอย่างไร ซึ่งการศึกษาครั้งนี้จะมีประโยชน์ในการนำไปปรับใช้ในการวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนหาบเร่แผงลอยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษามีดังนี้ 1) เพื่อศึกษารายได้ รายจ่าย ภาระหนี้สิน และการออมของครัวเรือนหาบเร่แผงลอยในเขตบางเขน และ 2) เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อรายได้ รายจ่าย หนี้สิน และการออมของครัวเรือนหาบเร่แผงลอย

ขอบเขตการศึกษา ประชากรในการศึกษา คือ ผู้ค้าหาบเร่แผงลอยริมบาทวิถี ในจุดผ่อนผัน จำนวน 22 จุด ในแขวงอนุสาวรีย์และแขวงท่าแร้ง เขตบางเขน³ รวมทั้ง

³ จุดผ่อนผัน 22 จุด ได้แก่ ตลาดไทยมรงค์, คลองลำผักชี, หนาร้านแวนตาเอแอนด์พี พหลโยธิน 50 พหลโยธิน 48 แพลตการเคหะใกล้พหลโยธิน 48 พหลโยธิน 67 ธนาคารแสดงดนตรีดชาร์เตอร์ พหลโยธิน 55 ตลาดมกคลโย กม.4 หน้าเขื่อนอีเลฟเวน กม.4 หน้าแพลตฟอร์มการเคหะ กม.4 ซอยรามอินทรา 34 หน้า หจก.สุรยุทธ์เอ็นเตอร์ไพรซ์ สำนักงานการภาพ ธนาคารแสดงดนตรีดชาร์เตอร์ ข้างห้างบิ๊กซี ข้างโรงพยาบาลเซ็นทรัล ตลาดมกคลโย กม.4 และปากซอยพหลโยธิน 59-61

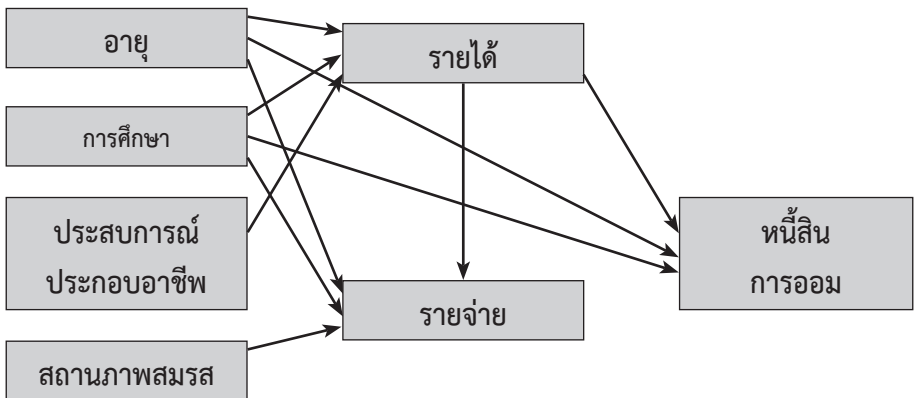

ผู้ประกอบการหาแร่แฝงลอยนอกจุดผ่นผ่นในเขตเดียวกัน โดยศึกษาหาแร่แฝงลอย 10 ประเภท ได้แก่ เสื้อผ้า/เครื่องประดับ ขนม ผลไม้ ล้อตเตอรี่ พระเครื่อง กีบซ้อป อาหาร กว๋ยเตี่ยว เครื่องดื่ม และผักสด

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎี พบว่ามีการจำแนกหาแร่แฝงลอยออกเป็น 4 ประเภท คือ 1) หาแร่ หมายถึง ผู้ค้าที่ใช้แรงงานหาสินค้านำมาขาย โดยไม่มีคานวางบนไหล่เพื่อนำสินค้าไปตระเวนขายเรื่อยๆ ไม่หยุดอยู่กับที่ 2) แฝงลอย หมายถึง ผู้ค้ามีสถานที่ขายอยู่ตามริมทางเท้าหรือที่สาธารณะ และมักปลุกเป็นเพิง และมีโต๊ะใช้เป็นที่ขาย 3) รถเข็น หมายถึง รถเข็นเล็กๆ ที่ผู้ค้าใช้เข็นสินค้าไปขายตามที่ต่างๆ ซึ่งมีลักษณะคล้ายหาแร่ และ 4) แบกะดิน หมายถึง ผู้ค้าได้นำสินค้าไปวางไว้บนล้อหรือกระดาดที่ปูลงบนพื้น สำหรับจำหน่าย

สำหรับกรอบแนวคิดในการศึกษา จะได้นำเสนอในแผนภาพดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

จากกรอบแนวคิดข้างต้น สามารถแยกออกเป็นแบบจำลองย่อย 4 แบบ คือ

1) แบบจำลองรายได้ $Y = f(A, B, O)$

2) แบบจำลองรายจ่าย $C = g(Y, A, B, D)$

3) แบบจำลองหนี้สิน $E = h(Y, A, B)$

4) แบบจำลองการออม $S = j(Y, A, B)$

โดยที่

A = อายุ $B =$ การศึกษา

C = รายจ่าย $D =$ สถานภาพสมรส

E = หนี้สิน $O =$ ประสบการณ์ประกอบอาชีพ

S = การออม $Y =$ รายได้

สมมติฐานในการศึกษา มี 4 ข้อ คือ 1) เมื่อนำอายุ การศึกษา และประสบการณ์ประกอบอาชีพ เข้าทดสอบพร้อมกัน จะทำให้รายได้ ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของอายุ การศึกษา และประสบการณ์ประกอบอาชีพ 2) เมื่อนำรายได้ อายุ การศึกษา และสถานภาพสมรส เข้าทดสอบพร้อมกัน จะทำให้รายจ่ายของครัวเรือนขึ้นอยู่กับอิทธิพลของรายได้ อายุ การศึกษา และสถานภาพสมรส 3) เมื่อนำรายได้ อายุ และการศึกษา เข้าทดสอบพร้อมกัน จะทำให้หนี้สิน ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของรายได้ อายุ และการศึกษา 4) เมื่อนำรายได้ อายุ และการศึกษา เข้าทดสอบพร้อมกัน จะทำให้ การออม ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของรายได้ อายุ และการศึกษา

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ ใช้มุมมองทางเศรษฐศาสตร์ เกี่ยวกับพฤติกรรมการแสวงหารายได้และการใช้จ่ายหมวดต่างๆ ที่เป็นตัวเงิน รวมทั้งภาระหนี้สินและการออมของครัวเรือนชาวประมงลอย โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างตามแบบสอบถามที่มีโครงสร้าง เพื่ออธิบายถึงแบบแผนของการแสวงหารายได้หมวดต่างๆ แบบแผนการใช้จ่าย ภาระหนี้สิน และพฤติกรรมการออม

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ผู้ค้าหาบเร่แผงลอยในเขตบางเขน จำแนกเป็น 2 ส่วน คือ 1) ผู้ค้าในจุดผ่อนผัน 22 จุด รวม 209 คน และ 2) ผู้ค้านอกจุดผ่อนผัน (ค้าริมทางเท้าในตลาดสด ตลาดนัด ในชุมชน และริมทางเข้าซอยต่างๆ) ประมาณ 500 คน รวมประชากร $(209+500) = 709$ คน

การกำหนดขนาดตัวอย่าง ใช้วิธีการของยามาเน ณ ระดับความเชื่อมั่น 95% และค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ = 5% เมื่อหาค่าในสมการ จะได้ตัวอย่างเท่ากับ 256 คน โดยผู้วิจัยได้จำแนกเป็นผู้ค้าหาบเร่แผงลอยในจุดผ่อนผัน 76 คน และนอกจุดผ่อนผัน 180 คน

วิธีการสุ่มตัวอย่าง : 1) กรณีจุดผ่อนผัน ใช้วิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิตามสัดส่วน (proportional stratified sampling) โดยสุ่มจากทุกจุดผ่อนผัน และ 2) กรณีนอกจุดผ่อนผัน ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างโดยอาศัยความสะดวก (convenience sampling) แต่พยายามกระจายตัวอย่างให้มีความแตกต่างหลากหลาย ทั้งผู้ประกอบการค้าบนริมทางเท้าในบริเวณตลาดสด ตลาดนัด ภายในชุมชน และริมทางเข้าตรอกซอยต่างๆ

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสอบถามที่มีโครงสร้าง⁴ โดยผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ด้วยตนเองในจุดผ่อนผัน (ใช้เวลา 1.5 เดือน) ส่วนกรณีนอกจุดผ่อนผัน (40 จุด) ใช้ผู้ช่วยวิจัย 4 คน ให้เก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ คือ Multiple Regression Analysis, One-Way Analysis of Variance, และ Pearson Correlation

รายได้ รายจ่าย หนี้สินและ การออม ของผู้ค้าหาบเร่แผงลอย

ข้อมูลเกี่ยวกับรายได้ รายจ่าย หนี้สินและการออม ของผู้ค้าหาบเร่แผงลอย มีดังนี้

ประการแรก รายได้รวมของครัวเรือนหาบเร่แผงลอยมีค่าเฉลี่ย = 29,937.58 บาทต่อเดือน จำแนกเป็น 1) รายได้จากการค้าหาบเร่แผงลอย (เฉลี่ย 26,333.98 บาทต่อเดือน) 2) รายได้ที่บุตร/คู่สมรสส่งให้ (เฉลี่ย 2,094.92 บาทต่อเดือน) 3) รายได้จากการประกอบอาชีพเสริม (เฉลี่ย 1,461.80 บาทต่อเดือน) และ 4) รายได้จากค่าเช่า (เฉลี่ย 46.88 บาทต่อเดือน)

⁴ หลังจากที่ได้ร่างแบบสอบถามเสร็จแล้ว จะได้ส่งให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เป็นผู้วิจารณ์และให้ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปปรับปรุงเกี่ยวกับความถูกต้องทางด้านเนื้อหา (content validity) หลังจากนั้น จะได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (pretest) กับผู้ประกอบการหาบเร่แผงลอย (ที่มีใช้ตัวอย่าง) จำนวน 30 ราย เพื่อดำเนินการข้อบกพร่องเพื่อนำไปปรับปรุงเป็นฉบับสมบูรณ์ต่อไป

ประการที่สอง รายได้รวมของผู้ประกอบการหาบเร่แผงลอยส่วนใหญ่ (ร้อยละ 75.9) กระจายอยู่ระหว่าง 10,001-60,000 บาทต่อเดือน โดยมีผู้ที่มีรายได้รวมสูงกว่าเดือนละ 60,000 บาทต่อเดือน ร้อยละ 8.3 แต่ก็มีผู้ที่มีรายได้รวม 10,000 บาทต่อเดือน ลงมาร้อยละ 12.8

ประการที่สาม ค่าใช้จ่ายรวมของผู้ประกอบการหาบเร่แผงลอยเฉลี่ยเดือนละ 13,584 บาท โดยหมวดรายจ่ายที่มากที่สุด 6 อันดับแรก ได้แก่ 1) ค่าอาหารและเครื่องดื่ม เฉลี่ยเดือนละ 4,281 บาท 2) ค่าเล่าเรียนบุตร เฉลี่ยเดือนละ 2,477 บาท 3) ค่าที่พักอาศัย เฉลี่ยเดือนละ 1,849 บาท 4) ค่าสหนาการและการท่องเที่ยว เฉลี่ยเดือนละ 1,322 บาท 5) ค่าผ่อนรายเดือน (ผ่อนบ้าน ผ่อนรถ ฯลฯ) เฉลี่ยเดือนละ 987 บาท และ 6) ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า และค่าโทรศัพท์ เฉลี่ยเดือนละ 775 บาท ส่วนที่เหลือ ได้แก่ ค่าสุรา บุหรี่ การพนัน เงินทำบุญ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับ ค่าซื้อหอย เครื่องนุ่งห่ม ภาษีสังคม ค่ารักษาพยาบาลและอื่นๆ

ประการที่สี่ หนี้สินของผู้ค้าหาบเร่แผงลอย พบว่า หนี้เฉลี่ยต่อคน เท่ากับ 20,895 บาท โดยคนที่ไม่มีหนี้มีร้อยละ 69.1 ส่วนที่เป็นหนี้ นั้น เป็นหนี้ตั้งแต่ 60,000 บาท ลงมามีร้อยละ 19.1 และที่เหลือเป็นหนี้เกินกว่า 60,001 บาทขึ้นไป มีร้อยละ 11.8 โดยผู้ค้าหาบเร่แผงลอยเป็นหนี้ในระบบ 19 ราย และเป็นหนี้นอกระบบ 60 ราย

ประการสุดท้าย การออมของผู้ประกอบการหาบเร่แผงลอย พบว่า มีเงินออมรวมโดยเฉลี่ยประมาณ 144,090 บาท เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า ผู้ค้าหาบเร่แผงลอยที่ไม่มีเงินออม มีร้อยละ 34.0 ผู้มีเงินออมตั้งแต่ 100,000 บาท ลงมามีร้อยละ 39.1 ผู้มีเงินออมประมาณ 100,001-400,000 บาท มีร้อยละ 18.6 และผู้มีเงินออมตั้งแต่ 400,001 บาทขึ้นไป มีร้อยละ 7.6

การทดสอบสมมติฐาน

ในส่วนนี้จะทำการทดสอบสมมติฐาน จำนวน 4 ข้อ ตามลำดับ

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุรายได้ของผู้ประกอบการหาแร่แฝงลอย

ตัวแปรอิสระ (Model 2)	รายได้ของผู้ประกอบการ หาแร่แฝงลอย		t	Sig.
	B	β		
Constant	44308.263		7.485	.000
อายุ	-430.899	-.196	-2.671	.008
ประสบการณ์อาชีพ	503.158	.122	1.656	.099

$R = .166$; $R \text{ square} = .028$

ตารางที่ 1 แสดงการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยพหุคูณมาตรฐาน (แบบถดถอยหลัง) ซึ่งได้เลือกใช้ Model 2 โดยไม่มีตัวแปรการศึกษา เนื่องจากการทดลองสร้างสมการปรากฏว่าการศึกษาไม่มีผลต่อรายได้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้นจึงยังคงเหลือตัวแปรต้น 2 ตัว คือ อายุ และประสบการณ์ประกอบอาชีพ พบว่าตัวแปรต้นทั้ง 2 ตัว ร่วมกันอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามได้ = 2.8 % ($R \text{ square} = .028$) โดยอายุอธิบายความผันแปรของรายได้มากกว่าประสบการณ์ประกอบอาชีพ ($|-1.96| > |.122|$)

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุรายได้ของผู้ประกอบการหาแร่แฝงลอย

ตัวแปรอิสระ (Model 2)	รายจ่ายของผู้ประกอบการ หาแร่แฝงลอย		t	Sig.
	B	β		
Constant	-5669.513		-1.197	.232
รายได้	.132	.201	3.322	.001
การศึกษา	1638.123	.186	2.739	.007
สถานภาพสมรส	3163.772	.194	2.871	.004

$R = .302$; $R \text{ square} = .091$

ตารางที่ 2 แสดงการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยพหุคูณมาตรฐาน (แบบถอยหลัง) พบว่าอายุไม่มีผลต่อรายจ่ายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนตัวแปรต้นที่เหลือคือ รายได้ การศึกษา และสถานภาพสมรส พบว่าตัวแปรทั้ง 3 ตัว ร่วมกันอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามได้ = 9.1% (R square = .091) โดยรายได้สามารถอธิบายความผันแปรของรายจ่ายได้มากกว่าสถานภาพสมรส และสถานภาพสมรสอธิบายได้มากกว่าการศึกษา ($|.201| > |.194| > |.186|$)

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณขั้นต้นของผู้ประกอบการชาวบ่อแร่พวงลอย

ตัวแปรอิสระ (Model 3)	หนังสือของผู้ประกอบการ ชาวบ่อแร่พวงลอย		t	Sig.
	B	β		
Constant	35878.935		7.273	.000
รายได้	-.501	-.231	-3.788	.000

R = .231; R square = .050

ตารางที่ 3 แสดงการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยพหุคูณมาตรฐาน (แบบถอยหลัง) พบว่าการศึกษาและอายุไม่มีผลต่อหนังสืออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้นจึงยังคงเหลือตัวแปรต้น 1 ตัว คือ รายได้ ซึ่งพบว่า “รายได้” อธิบายความผันแปร “หนังสือ” ได้ = 5.0% (R square = .050)

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุการออมของผู้ประกอบการหาบเร่แผงลอย

ตัวแปรอิสระ (Model 3)	การออมของผู้ประกอบการ หาบเร่แผงลอย		t	Sig.
	B	β		
Constant	-91519.741		-3.136	.002
รายได้	7.870	.534	10.069	.000

R = .534; R square = .282

ตารางที่ 4 แสดงการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยพหุคุณมาตรฐาน (แบบถดถอยหลัง) พบว่า การศึกษาและอายุไม่มีผลต่อการออมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้นจึงคงเหลือตัวแปรต้น 1 ตัว คือ “รายได้” ซึ่งพบว่า “รายได้” อธิบายความผันแปรของ “การออม” ได้ = 28.2 % (R square = .282)

ตารางที่ 5 สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐาน	ผลการทดสอบ
1. เมื่อนำอายุ การศึกษา และประสบการณ์ประกอบอาชีพ เข้าทดสอบพร้อมกัน รายได้ ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของอายุ การศึกษา และประสบการณ์ประกอบอาชีพ (โดยตัวแปรทั้งสองรวมอธิบายรายได้ = 2.8%)	รายได้ ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของอายุ และประสบการณ์ประกอบอาชีพ (โดยตัวแปรทั้งสองรวมอธิบายรายได้ = 2.8%)
2. เมื่อนำรายได้ อายุ การศึกษา และสถานภาพเข้าทดสอบพร้อมกัน รายจ่าย ขึ้นอยู่กับรายได้ อายุ การศึกษา และสถานภาพ	รายจ่าย ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของรายได้ การศึกษา และสถานภาพ (ตัวแปรทั้งสามรวมอธิบายรายจ่าย = 9.1%)
3. เมื่อนำรายได้ อายุ และการศึกษา เข้าทดสอบพร้อมกัน หนี้สิน ขึ้นอยู่กับรายได้ อายุ และการศึกษา	หนี้สิน ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของรายได้ (โดยรายได้สามารถอธิบายหนี้สินได้ = 5%)
4. เมื่อนำรายได้ อายุ และการศึกษาเข้าทดสอบพร้อมกัน การออม ขึ้นอยู่กับรายได้ อายุ และการศึกษา	การออม ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของรายได้ (โดยรายได้ อธิบายการออมได้ = 28.2%)

วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความแตกต่างในรายได้

จากผลการทดสอบสมมติฐานข้อ 1 พบว่า การศึกษาไม่มีอิทธิพลต่อรายได้ ส่วนตัวแปรต้นที่เหลืออีก 2 ตัว (คือ อายุ และประสบการณ์การประกอบอาชีพ) ร่วมกันอธิบายความผันแปรของรายได้ร้อยละ 2.8 แสดงให้เห็นว่า อายุและประสบการณ์การประกอบอาชีพ มีความสำคัญต่อรายได้ไม่มาก ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาตัวแปรอื่นๆ อีก 2 ตัว ที่คาดว่าจะส่งผลต่อรายได้ของผู้ค้าหาบเร่แผงลอย คือ ประเภทของหาบเร่แผงลอย และจำนวนชั่วโมงของการขายต่อสัปดาห์

ตารางที่ 6 การทดสอบความแตกต่างของรายได้ ระหว่างประเภทของหาบเร่แผงลอยที่แตกต่างกัน

ประเภทของหาบเร่แผงลอย	n	$\bar{x}$	SD	F	Sig.
หาบเร่	18	15,083.33	11,014.229	4.607	.004
แผงลอย	103	29,932.04	24,558.079		
รถเข็น	103	27,114.56	18,454.015		
แบกะดิน	32	18,568.75	11,174.725		
รวม	256	26,333.98	20,559.800		

ตารางที่ 6 เป็นการทดสอบความแตกต่างของรายได้จากการค้าหาบเร่แผงลอย โดยการเปรียบเทียบระหว่างประเภทของหาบเร่แผงลอยที่แตกต่างกัน โดยใช้สถิติ F-test พบว่า ได้ค่า $F = 4.607$ สรุปได้ว่า ประเภทของหาบเร่แผงลอย (หาบเร่ แผงลอย รถเข็น และแบกะดิน) จะมีรายได้จากการค้าหาบเร่แผงลอยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 7 การทดสอบความแตกต่างในรายได้ โดยการเปรียบเทียบระหว่างประเภทของหาบเร่แผงลอยเป็นรายคู่ (ใช้ค่า LSD)

ประเภท	หาบเร่	แผงลอย	รถเข็น
แผงลอย	.004*		
รถเข็น	.020*	.316	
แบกะดิน	.557	.006*	.037*

หมายเหตุ: * หมายถึงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 7 แสดงการทดสอบความแตกต่างในรายได้ โดยเปรียบเทียบระหว่างประเภทของหาบเร่แผงลอยเป็นรายคู่ โดยใช้ค่า LSD พบว่า ประเภทของหาบเร่แผงลอยมีรายได้แตกต่างกัน 4 คู่ ดังต่อไปนี้ 1) ผู้ประกอบการแผงลอยมีรายได้สูงกว่าหาบเร่ 2) ผู้ประกอบการรถเข็นมีรายได้สูงกว่าหาบเร่ 3) ผู้ประกอบการแผงลอยมีรายได้สูงกว่าแบกะดิน และ 4) ผู้ประกอบการรถเข็นมีรายได้สูงกว่าแบกะดิน

ตารางที่ 8 การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนชั่วโมงการขายต่อสัปดาห์ กับรายได้จากการประกอบการหาบเร่แผงลอย โดยใช้ Pearson Correlation (n = 256)

ประเภท	หาบเร่
Pearson Correlation (r)	.309**
Sig. (2-tailed)	.00

หมายเหตุ: ** หมายถึง ความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 (2-tailed)

ตารางที่ 8 แสดงการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนชั่วโมงการขายต่อสัปดาห์ กับรายได้จากการประกอบการหาบเร่แผงลอย ซึ่งพบว่า $r = .309$ แสดงว่า จำนวนชั่วโมงการทำงานมีความสัมพันธ์ทางบวกกับรายได้จากการค้าหาบเร่แผงลอยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ค่า $r = .309$ แสดงว่ามีความสัมพันธ์ไม่มาก

บทส่งท้าย: การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

เมื่อก้าวถึงผู้ค้าหาบเร่แม่แฝดลอย คนจำนวนไม่น้อยมักจะคิดถึงแม่ค้าที่ขายของตามฟุตปาร์ ซึ่งกีดขวางการเดินทางสัญจรไปมาของผู้คน และมักจะมองว่าคนเหล่านี้เป็นคนจนและการศึกษาต่ำ จึงหันมาประกอบอาชีพที่ไร้เกียรติ และรายได้ต่ำ การศึกษาคครั้งนี้จึงขัดแย้งกับความเชื่อข้างต้น ที่พบว่า ผู้ค้าหาบเร่แม่แฝดลอยมีรายได้ค่อนข้างสูง คือ มีรายได้รวมโดยเฉลี่ยเดือนละ 29,937.58 บาท (โดยจำแนกเป็นรายได้จากการประกอบการหาบเร่แม่แฝดลอยเดือนละ 26,333.98 บาท และรายได้จากแหล่งอื่นอีกเดือนละ 3,603.60 บาท) ในขณะที่มีรายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือนเพียง 13,583.71 บาทเท่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้ประกอบการหาบเร่แม่แฝดลอยมีเงินออมอยู่ในระดับสูง คือ จำนวนผู้มีเงินออมคิดเป็นร้อยละ 66.0 มีเงินออมเฉลี่ยต่อคน = 144,090 บาท โดยเหตุผลในการออม คือ เก็บไว้เป็นค่าใช้จ่ายในอนาคต (ร้อยละ 63.7) เก็บไว้เป็นค่ารักษาพยาบาล (ร้อยละ 53.9) ไว้ซื้อเครื่องอำนวยความสะดวก (52.7%) เก็บไว้สร้างที่อยู่อาศัย (ร้อยละ 36.7) ออมเพื่อการศึกษาของบุตร (ร้อยละ 36.2) และเก็บไว้ลงทุนทางธุรกิจในอนาคต (ร้อยละ 36.7) สำหรับรูปแบบการออมที่สำคัญ คือ การฝากธนาคาร (ร้อยละ 69.5) ส่วนปัญหานี้สิน พบว่า ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 69.1) ไม่มีหนี้สิน ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 30.9 เป็นผู้ที่ไม่มีหนี้สินเฉลี่ยต่อราย = 20,894.92 บาท หนี้สินส่วนใหญ่เป็นหนี้บัตรเครดิตที่มีอัตราดอกเบี้ยค่อนข้างสูง

กล่าวโดยสรุป ผลการศึกษาคครั้งนี้พบว่า ผู้ค้าหาบเร่แม่แฝดลอยมีสถานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นฤมล นิราทร ที่ศึกษาเรื่อง “หาบเร่แม่แฝดลอยอาหาร: ความสำเร็จและตัวบ่งชี้” (2548) โดยศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าผู้ค้าร้อยละ 56 ประสบความสำเร็จในระดับของการยังชีพ ร้อยละ 38 ประสบความสำเร็จในระดับการมีเงินออม และร้อยละ 6 ประสบความสำเร็จในระดับการขยายการประกอบการ โดยผู้ค้าที่ประสบความสำเร็จในระดับการมีเงินออมและการขยายกิจการนั้น เป็นผู้ที่มีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา เป็นผู้ค้าที่มีพื้นที่ขายที่แน่นอน และมีลูกค้าประจำ ส่งผลให้มีรายได้ต่อวันอยู่ในระดับสูง นอกจากนี้ผู้ค้ายังมีความสามารถในการวางแผนการเงินและบริหารจัดการเรื่องเงินในครอบครัว โดยคาดว่าหาบเร่แม่แฝดลอยจะสามารถทำให้พวกเขาเลื่อนฐานะทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้นได้

สำหรับผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า การศึกษาไม่ส่งผลต่อรายได้ เนื่องจากการค้าหาบเร่แผงลอยไม่ได้อาศัยวุฒิการศึกษา นอกจากนี้ ปัจจัยทางด้านอายุกับประสบการณ์การประกอบอาชีพ ไม่ค่อยมีอิทธิพลต่อรายได้มากนัก อันขัดแย้งกับผลการศึกษาของดวงฤทัย พรธเนศ (2552) ที่พบว่า การศึกษา อายุ และประสบการณ์ประกอบอาชีพ เป็นปัจจัยสำคัญในการอธิบายความผันแปรของรายได้ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงทำการทดสอบปัจจัยอื่นๆ ที่น่าจะส่งผลต่อรายได้ คือ 1) ประเภทของหาบเร่แผงลอย และ 2) จำนวนชั่วโมงการขายต่อสัปดาห์ ซึ่งผลการทดสอบ ปรากฏดังต่อไปนี้

ประการแรก ผลการศึกษาพบว่า ประเภทของหาบเร่แผงลอยที่แตกต่างกันจะมีรายได้ที่แตกต่างกัน โดยแผงลอยมีรายได้สูงที่สุด (29,932.04 บาทต่อเดือน) รองลงมาคือ รถเข็น (27,114.56 บาทต่อเดือน) แบกะดิน (18,568.75 บาทต่อเดือน) และสุดท้ายคือ หาบเร่ (15,083.33 บาทต่อเดือน) ผลการศึกษาค้างนี้จึงสอดคล้องกับงานวิจัยอย่างน้อย 3 ชิ้น คือ 1) จุฑามาศ ไชยรบ (2546) พบว่า คนหาบเร่/เดินขายของ เช่น ขายไข่ปิ้ง ของเล่นเด็ก ของที่ระลึก ผลไม้ ส้มตำ และยำต่างๆ นั้นเป็นกลุ่มที่ยากจนกว่าผู้ที่เป็นเจ้าของแผงลอยขายอาหารและเครื่องดื่ม 2) ชำนาญ นันทะชัย และเอกสิทธิ์ แก้วคำ (2546) พบว่า ผู้ค้าหาบเร่ ที่ไม่มีแผงเป็นของตนเอง จะมีรายได้น้อย ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายภายในครัวเรือน ต้องกู้เงินนอกระบบ ส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับสัญชาติไทย ทำให้ได้รับความเดือนร้อนเพราะไม่มีอำนาจต่อรองกับทางการ และ 3) นฤมล นิราทร (2548) พบว่า ผู้ค้าที่ประสบความสำเร็จในระดับมีเงินออมและสามารถขยายธุรกิจได้นั้น โดยทั่วไปจะเป็นผู้ค้าที่มีพื้นที่ขายที่แน่นอน และมีลูกค้าขาประจำ ส่งผลให้มีรายได้ต่อวันอยู่ในระดับสูง ส่วนผู้เร่ขายของที่ไม่มีพื้นที่ขายประจำที่แน่นอน ก็จะไม่มียอดลูกค้าประจำ และจะมีรายได้อยู่ในระดับต่ำ

ประการที่สอง ผลการศึกษาพบว่า จำนวนชั่วโมงการขายสินค้าต่อสัปดาห์ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับรายได้จากการประกอบการหาบเร่แผงลอย ($r = .309$) เนื่องจากการมีชั่วโมงการทำงานระดับสูงย่อมสะท้อนถึงความขยันของผู้ค้าหาบเร่แผงลอย เช่น ในช่วงเช้านำสินค้าไปจำหน่ายในตลาดเช้า หลังเที่ยงย้ายสถานที่ไปจำหน่ายบนฟุตบาทที่มีผู้คนสัญจรไปมาแน่นหนา และช่วงเย็นย้ายไปจำหน่ายในตลาดนัดอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งการมีชั่วโมงการทำงานที่ต่างกัน ย่อมส่งผลให้มีรายได้แตกต่างกัน

อย่างเด่นชัด กล่าวคือ ผู้ที่ขยันมาก/ทำงานมากย่อมได้รับค่าตอบแทนสูงกว่าผู้ที่ขยันน้อย/ทำงานน้อยอย่างมีอาจปฏิเสธได้

การศึกษาครั้งนี้ยังพบอีกว่า ประเภทของสินค้าที่จำหน่ายส่งผลต่อระดับรายได้ของผู้ค้าบเร่แมลงลอย โดยสินค้าที่ก่อให้เกิดรายได้สูงสุด ได้แก่ การจำหน่ายล็อตเตอรี่ (52,000 บาทต่อเดือน) รองลงมา ได้แก่ กว๊วยเดี่ยว (40,026.32 บาทต่อเดือน) อาหาร (32,653.62 บาทต่อเดือน) เสื้อผ้า/เครื่องประดับ (30,635.71 บาทต่อเดือน) ผลไม้ (28,115.00 บาทต่อเดือน) และพระเครื่อง (22,500.00 บาทต่อเดือน) ส่วนสินค้าที่สร้างรายได้ต่ำสุด 4 อันดับสุดท้าย ได้แก่ กีบซ้อป (16,780.95 บาทต่อเดือน) ขนมหอม (16,212.12 บาทต่อเดือน) ผักสด (16,142.86 บาทต่อเดือน) และเครื่องดื่ม (15,028 บาทต่อเดือน) ตามลำดับ ซึ่งประเภทของสินค้าที่จำหน่ายแตกต่างกัน ย่อมส่งผลให้เกิดความแตกต่างในรายได้ เป็นผลมาจากสินค้าแต่ละชนิดมีอัตราการลงทุนและผลกำไรต่อหน่วยสินค้าแตกต่างกัน มีอุปสงค์และอุปทานที่แตกต่างกัน รวมทั้งสินค้าแต่ละประเภทต้องการทักษะและความชำนาญที่แตกต่างกัน (เช่น ผู้จำหน่ายพระเครื่องต้องมีความรู้เกี่ยวกับพระเครื่องในระดับสูง) เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงทำให้สินค้าบางประเภทมีผลกำไรสูง แต่บางประเภทมีผลกำไรต่ำ

ผลการศึกษานี้พบว่า ชาวบเร่แมลงลอยเป็นอาชีพที่มีความยืดหยุ่นสูง ทำให้สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมได้เป็นอย่างดี ประการแรก “ความยืดหยุ่นทางด้านสถานที่” เนื่องจากชาวบเร่แมลงลอยเป็นอาชีพที่สามารถเคลื่อนย้ายสถานที่ได้ง่าย ผู้ค้าจึงสามารถหอบหิ้วสินค้าไปตั้งขายในจุดที่มีผู้คนหนาแน่นได้โดยง่าย ประการที่สอง “ความยืดหยุ่นด้านเวลา” กล่าวคือ ผู้ค้าสามารถกำหนดเวลาจำหน่ายสินค้าของตนได้ และประการสุดท้าย “ความยืดหยุ่นด้านประเภทสินค้าที่จำหน่าย” เช่น บางช่วงขายผลไม้ตามฤดูกาล บางช่วงขายหอมกระเทียม และขายล็อตเตอรี่ในช่วงใกล้วันล็อตเตอรี่ออก ซึ่งความยืดหยุ่นของอาชีพชาวบเร่แมลงลอยดังกล่าวนี้ ส่งผลให้ผู้ค้าสามารถปรับตัวได้เร็ว และเปิดโอกาสให้ผู้ขยันทำมาหากินสามารถสร้างความมั่งคั่งและเปลี่ยนสถานภาพทางเศรษฐกิจของตนให้สูงขึ้นได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว

กล่าวโดยสรุป การศึกษานี้พบว่า ผู้ค้าชาวบเร่แมลงลอยในเขตบางเขน มีสถานภาพทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับค่อนข้างสูง มีเงินออมอยู่ในระดับสูง ในขณะที่

มีหนี้สินไม่มากนัก หาบเร่แผงลอย เป็นธุรกิจนอกระบบที่ใช้เงินทุนต่ำ และสามารถริเริ่มประกอบการโดยไม่ยากนัก ในขณะที่คนในเมืองใหญ่เฉกเช่นกรุงเทพมหานครต่างมีชีวิตที่ผูกพันกับการใช้บริการจากหาบเร่แผงลอยเป็นจำนวนมาก ทั้งการซื้ออาหาร ล้อตเตอรี่ เครื่องดื่ม เสื้อผ้า เครื่องประดับ ผลไม้ พระเครื่อง ขนม ผักสด และก๊อปปี้ช็อป ในแง่นี้ หาบเร่แผงลอยจึงทำหน้าที่ตอบสนองต่อคนชั้นกลางในเมืองใหญ่ เนื่องจากสินค้าแผงลอยมีราคาถูก คุณภาพพอใช้ และสามารถเข้าถึงได้ง่ายเนื่องจากตั้งอยู่บนฟุตพาธที่ผู้คนเดินผ่านไปมาและแวะซื้อได้โดยสะดวก อาจกล่าวได้ว่า หากมีการจัดระเบียบหาบเร่แผงลอยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็จะทำให้หาบเร่แผงลอยกลายเป็นสิ่งจำเป็นที่มีคุณค่า/มีประโยชน์อย่างมากต่อคนชั้นกลางในเมืองใหญ่ ยิ่งไปกว่านั้นหาบเร่แผงลอยยังเป็นกิจกรรมสำคัญที่ช่วยลดปัญหาการว่างงาน รวมทั้งยังเป็นทางเลือกในการประกอบอาชีพที่น่าสนใจ เนื่องจากเป็นอาชีพที่มีรายได้สูง และเป็นอาชีพที่ช่วยส่งเสริมให้คนจนในเมืองสามารถเลื่อนชั้นทางสังคมให้สูงขึ้นได้

การศึกษาครั้งนี้มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังนี้

ประการแรก ภาครัฐควรให้การสนับสนุนแก่ผู้ประกอบการอาชีพหาบเร่แผงลอยอย่างจริงจัง อาทิ การจัดหาสถานที่ที่เหมาะสมให้แก่ผู้ค้าหาบเร่แผงลอย (เป็นพื้นที่ที่สะอาด สามารถประกอบอาชีพได้ยาวนาน/ถาวร ใกล้ทางสัญจรที่มีผู้คนเดินผ่านไปมา และสามารถแวะซื้อสินค้าได้โดยสะดวก ขณะเดียวกันต้องไม่ก่อให้เกิดปัญหาการกีดขวางทางสัญจร)

ประการที่สอง ภาครัฐควรจัดหาแหล่งสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ เพื่อให้ผู้ค้าหาบเร่แผงลอยสามารถกู้เงินมาขยายกิจการได้โดยไม่ยากนัก

ประการที่สาม ภาครัฐควรผนวกการประกอบการหาบเร่แผงลอยเข้ามาสู่ระบบโดยทำทะเบียนเพื่อภาครัฐสามารถให้การสนับสนุน และจัดให้มีสวัสดิการต่างๆ รวมทั้งสามารถเก็บภาษีเพื่อเป็นรายได้เข้าภาครัฐ

ประการสุดท้าย ภาครัฐควรให้ความรู้ในการจัดการทางการเงิน ความรู้ด้านวิชาชีพ และการบริหารจัดการแก่ผู้ประกอบการหาบเร่แผงลอย

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาต่อไปมีดังนี้ 1) ควรศึกษาความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการจัดระเบียบหาบเร่แผงลอย เนื่องจากประชาชนที่อาศัยหรือ

ทำงานอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครเป็นกลุ่มที่จะได้ผลกระทบจากนโยบายดังกล่าว และ 2) ควรศึกษาปัญหาในการประกอบการหาบเร่แผงลอย (ทั้งทางด้านเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ) โดยทำการรวบรวมข้อมูลจากทั้ง 50 เขตของกรุงเทพมหานคร เพื่อให้สามารถนำผลการศึกษาไปใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ได้อย่างกว้างขวาง

เอกสารอ้างอิง

- จุฑามาศ ไชยรบ. (2546). *วิถีการดำรงชีวิตของกลุ่มคนหาบเร่ ชายหาดบางแสน* (กรณีศึกษา) โครงการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาส ในสังคมไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนส่งเสริมการวิจัย, กรุงเทพฯ.
- ชำนาญ นันทะชัย และ เอกสิทธิ์ แก้วคำ. (2546). *หาบเร่แผงลอยในเทศบาลตำบลแม่สาย จังหวัดเชียงราย* (กรณีศึกษา) โครงการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, กรุงเทพฯ.
- ดวงฤทัย พรธนศ. (2552). *วิเคราะห์รายได้ รายจ่าย หนี้สินและการออม ของครัวเรือนหาบเร่แผงลอย : กรณีศึกษาชุมชนท่าพระจันทร์*. คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- นฤมล นิราทร. (2548). *หาบเร่แผงลอยอาหาร : ความสำเร็จและตัวบ่งชี้*. วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- พัทตร์วิไล สหุณาฬ. (2546). *วิถีชีวิตหาบเร่แผงลอยในเทศบาลนครขอนแก่น*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, กรุงเทพฯ.
- เรณู สังข์ทองจีน. (2534). *การประกอบอาชีพของแรงงานหญิงในกรุงเทพมหานคร : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ประกอบการหาบเร่ประเภทอาหาร*. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ศูนย์การเฝ้าระวังและเตือนภัยทางสังคม. (20 ธันวาคม 2553). สืบค้นจาก <http://www.socialwarning.m-society.go.th/socwarn/data/view.php?recordID=8193>.
- สมนึก แผ่องคร. (2546). *ความยากจนของกลุ่มหาบเร่แผงลอย จังหวัดเชียงใหม่* (กรณีศึกษา) โครงการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, กรุงเทพฯ.

หนังสือพิมพ์โพสต์ทูเดย์. (17 มกราคม 2554). สืบค้นจาก <http://m.posttoday.com/articlestory.php?id=69064>.

หนังสือพิมพ์เดลินิวส์. (17 มกราคม 2554.) สืบค้นจาก <http://www.dailynews.co.th/newstartpage/index.cfm?page=content&categoryID=354&>.

ThaiPR.net. กทม. ระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดระเบียบหาบเร่-แผงลอย. (17 มกราคม 2554) สืบค้นจาก <http://www.ryt9.com/s/prg/250953>.

การจัดการทรัพยากรร่วม : ศึกษากรณีป่าชุมชน ในอำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ

Management of Common-Pool Resources :
Case Studies of Community Forests
in Thepsathit District Chaiyaphum Province

พัชรินทร์ ไชคศิริ

Patcharin Choksiri

การจัดการทรัพยากรร่วม : ศึกษากรณีป่าชุมชนในอำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ

Management of Common-Pool Resources : Case Studies
of Community Forests in Thepsathit District Chaiyaphum Province

พัชรินทร์ โชคศิริ¹

Patcharin Choksiri

บทนำ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสอดคล้องในการจัดการป่าชุมชนกับแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของออสตรอม โดยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพจากกรณีป่าชุมชน 2 แห่ง ในอำเภอเทพสถิต ผลการศึกษาพบว่า การจัดการป่าชุมชนประสบความสำเร็จด้านการป้องกันการบุกรุกป่า แต่ไม่ประสบความสำเร็จด้านการฟื้นฟูป่า โดยการจัดการป่าชุมชนมีความสอดคล้องกับทฤษฎีการจัดการทรัพยากรร่วมของออสตรอม 5 ประการ คือ 1) การกำหนดขอบเขตของพื้นที่ชัดเจน 2) การสอดส่องดูแลการใช้ประโยชน์และสอดส่องดูแลทรัพยากรป่า 3) การลงโทษผู้กระทำผิดจากต่ำไปสูง 4) การจัดการความขัดแย้ง 5) การยอมรับสิทธิในการจัดการป่าโดยรัฐ อย่างไรก็ตามการจัดการป่าชุมชนไม่เป็นไปตามแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วม 3 ประการ คือ 1) การกำหนดขอบเขตของผู้มีสิทธิ์ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน 2) ความสอดคล้องระหว่างกฎระเบียบกับสภาพทางสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการใช้ประโยชน์จากป่ากับเงื่อนไขในการบำรุงรักษา 3) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบ

คำสำคัญ: การจัดการป่าชุมชน; ทรัพยากรร่วม; การจัดการทรัพยากรร่วม

¹ นักศึกษา ปริญญาโท รุ่นที่ 58 (ภาคปกติ) หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ [The_longtime@hotmail.com]

Abstract

The objective of this research article is to study the management of community forests in accordance with Elinor Ostrom's approach of common-pool resource management. Two community forests in Thepsathit District were selected for study with utilization of the qualitative methodology. The study result found that the preventive measurements of community forests were successful, but the restoration measurements were failed. Additionally, the two community forest management were in accordance with five dimensions of the Ostrom's approach, these are: 1) specification of resource boundaries 2) monitoring users and monitoring resource 3) graduated sanctions 4) conflict resolution mechanism, and 5) recognitions of rights. However, the community forest management did not follow the concept of common-pool resource management, these are 1) determining the scope of forest user rights 2) congruence with local conditions, appropriation and provision 3) as well as members' participation in changing rules.

Keywords: Community Forest Management; Common-Pool Resources; Common-Pool Resource Management

บทนำ

การพัฒนาสู่ความทันสมัยของประเทศไทยในห้วง 8 ทศวรรษ ที่ผ่านมาส่งผลให้ป่าไม้ถูกทำลายอย่างต่อเนื่อง จากสถิติตั้งแต่ พ.ศ. 2504 มีเนื้อที่ป่าทั่วประเทศ 273,629 ตร.กม. คิดเป็นร้อยละ 53.33 ของประเทศ ต่อมา พ.ศ. 2531 มีเนื้อที่ป่า 143,803 ตร.กม. คิดเป็นร้อยละ 28.03 ใน ปี พ.ศ. 2541 มีเนื้อที่ป่า 129,722 คิดเป็นร้อยละ 25.28 (สำนักจัดการที่ดินป่าไม้, 2551) ทั้งนี้ได้สร้างความวิตกกังวลให้กับรัฐบาลและสาธารณชนในการฟื้นฟูป่าเป็นอย่างมาก รัฐบาลและคณะรัฐมนตรีจึงมีมติปิดป่าสัมปทานทั่วประเทศ คิดเป็นร้อยละ 50 ของพื้นที่สัมปทานทั้งหมดในปี

พ.ศ. 2522 กระนั้นก็ตามยังคงมีการลักลอบตัดไม้และทำลายพื้นที่ป่าอย่างต่อเนื่อง อันเป็นข้อพิสูจน์ว่าลำพังภาครัฐไม่สามารถดูแลรักษาป่าไว้ให้ลูกหลานได้ จึงก่อให้เกิดกระแสเรื่องป่าชุมชน ซึ่งเป็นกระแสการเคลื่อนไหวเพื่อให้ชุมชนดูแลป่าไม่เกิดขึ้น ในหลายประเทศทั่วโลก และส่งผลต่อประเทศไทยด้วย โดยเฉพาะกับนักพัฒนาเอกชน (NGO) ชาวบ้าน ให้ชุมชนดูแลป่า ตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2528-2529 โดยกรมป่าไม้ จัดสัมมนาเพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับภาคประชาชน ตลอดจนเหตุการณ์ ใน พ.ศ. 2532 ชาวบ้านห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จ.เชียงใหม่ ได้จุดกระแสการเรียกร้อง กฎหมายป่าชุมชนเป็นครั้งแรก โดยชาวบ้านเรียกร้องให้กรมป่าไม้เพิกถอนการให้เข้า พื้นที่ป่าและมอบให้ชาวบ้านเป็นผู้ดูแลป่าในรูปของ “ป่าชุมชน” ซึ่งเป็นกระแสข่าว ตื่นตัวของประชาชนที่ต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการป่ามากยิ่งขึ้น (สมหญิง สุนทรวงษ์, 2557)

เนื่องด้วยการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 เกิด กระแสการปฏิรูปทางการเมือง นำไปสู่การเรียกร้องเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในกระบวนการตามนโยบายและสิทธิชุมชนในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ จนกระทั่ง ภาครัฐมีการปรับตัว โดยอนุญาตให้ชุมชนดูแลป่าได้ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา โดยการ อนุมัติครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2540 จำนวน 2 ชุมชน (สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2558) ปัจจุบัน ประเทศไทยมีผลการอนุมัติโครงการป่าชุมชนจากการขึ้นทะเบียนป่าชุมชนกับกรมป่าไม้ สำนักจัดการป่าชุมชน พบว่ามีหมู่บ้านเข้าร่วมโครงการฯ 9,907 หมู่บ้าน 9,267 โครงการ รวมเนื้อที่ 4,749,003 ไร่ ซึ่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีโครงการป่าชุมชนมากที่สุด ในประเทศคือ 4,215 โครงการ จาก 4,706 หมู่บ้าน (กรมป่าไม้ สำนักจัดการป่าชุมชน, 2559)

อย่างไรก็ตาม แนวคิดทฤษฎีการจัดการป่าไม้อันเป็นทรัพยากรร่วมยังไม่ แพร่หลาย ซึ่งมีทฤษฎีหนึ่งที่น่าสนใจ คือ ทฤษฎีของ Ostrom (1994) ได้กล่าวถึง การมองป่าชุมชนในฐานะทรัพยากรร่วมว่าควรจัดการอย่างไร ทั้งนี้ลักษณะบริบทชุมชน ในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย กล่าวได้ว่าป่าชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีลักษณะพื้นฐานสำคัญที่สอดคล้องกับเงื่อนไขการจัดการทรัพยากรร่วมตามแนวคิด ของออสโตรมจึงเลือกพื้นที่ในการศึกษาโครงการป่าชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ เนื่องด้วยอำเภอเทพสถิต มีโครงการป่าชุมชนมากที่สุด 41 แห่ง

จึงสนใจศึกษาการจัดการทรัพยากรร่วมในโครงการป่าชุมชน รวมถึงปัญหาและอุปสรรค และทิศทางสอดคล้องตามทฤษฎีของออสโตรม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาลักษณะการจัดการทรัพยากรร่วมของการจัดการป่าชุมชน และการประยุกต์ใช้แนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของออสโตรมในการบริหารจัดการป่าชุมชน อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ ที่มีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน
2. เพื่อศึกษาถึงความสอดคล้องและความแตกต่างในการจัดการป่าชุมชนของแต่ละโครงการ และค้นหาแนวทางการพัฒนาระบบการจัดการป่าชุมชน อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ

แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษานี้ใช้แนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของออสโตรม สุภาพสตรีคนแรกที่ได้รับรางวัลโนเบล สาขาเศรษฐศาสตร์ ปี 2009 จากผลงาน “Governing the Commons: The Evolutions for Collective Action” ตีพิมพ์ครั้งแรก ค.ศ. 1990 (Ostrom, 1994) แนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วม (Common-pool Resources Management) ได้รับการตอบรับอย่างล้นหลามจากสังคมทั่วโลก การันตีด้วยรางวัลโนเบล จากผลงานอันทรงอิทธิพลดังกล่าวข้างต้น ซึ่งทรัพยากรร่วมในที่นี้หมายถึงทรัพยากรที่มีผู้ใช้ประโยชน์ร่วมกันเป็นจำนวนมาก โดยไม่มีบุคคลใดอ้างสิทธิ์เป็นเจ้าของได้เพียงผู้เดียว และไม่สามารถกีดกันผู้อื่นในการใช้ประโยชน์ได้ อาทิ แม่น้ำ ลำคลอง ป่า เป็นต้น นักวิชาการและสาธารณชนมีความเชื่อว่าทรัพยากรร่วมไม่สามารถจัดการได้เนื่องจากผู้ใช้ประโยชน์แต่ละคนต่างแย่งกันฉกฉวยประโยชน์ จนส่งผลให้ทรัพยากรร่วมเสื่อมโทรมและหมดไปในที่สุด (Ostrom, 2010) แต่ออสโตรมมีความเชื่อว่าชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรร่วมได้ โดยจะต้องดำเนินการตามกติกา 8 ข้อ ดังต่อไปนี้

- 1) ความชัดเจนของขอบเขต (Boundaries) ต้องแบ่งให้ชัดเจนว่าคนในชุมชนหรือคนที่อาศัยบริเวณใกล้เคียงเขตป่าชุมชน มีสิทธิ์หรือไม่มีสิทธิ์ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในป่าชุมชน และแบ่งขอบเขตของพื้นที่ทรัพยากรร่วมใช้ได้มากน้อยเพียงใด

โดยชาวบ้านจะต้องยอมรับและเข้าใจการแบ่งเขตแดนอย่างชัดเจน

2) ความสอดคล้อง (Congruence) คือกฎระเบียบการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน การปกป้องดูแลป่าชุมชนกับเงื่อนไขทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในชุมชน จะต้องสอดคล้องกัน รวมถึงการใช้ประโยชน์ของชาวบ้านกับต้นทุนในการบำรุงรักษาป่าชุมชน จะต้องสอดคล้องกันด้วย

3) การเปิดให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและปรับปรุงกฎกติกา (Collective Choice Arrangements) เพราะจะทำให้ชาวบ้านเกิดแรงจูงใจที่จะร่วมดูแลรักษาทรัพยากรป่าชุมชน ตลอดจนรู้สึกว่าเป็นเจ้าของทรัพยากรป่าชุมชนด้วย

4) การสอดส่องดูแลที่มีประสิทธิภาพ (Effective Monitoring) คือการสอดส่องดูแลว่าสมาชิกใช้ประโยชน์จากทรัพยากรตามกฎหมายที่ตกลงร่วมกันหรือไม่

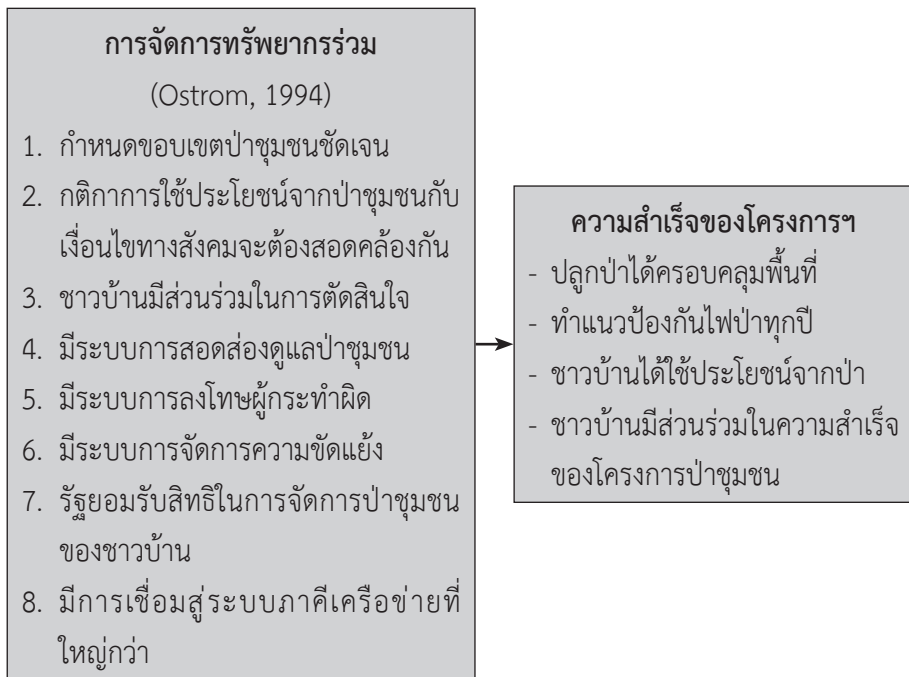
5) การลงโทษอย่างค่อยเป็นค่อยไป (Graduated Sanctions) คือหากเป็นความผิดเล็กน้อย ลงโทษด้วยการกล่าวตักเตือน หากกระทำผิดร้ายแรงจริงจึงลงโทษตามกฎหมาย

6) กลไกจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ (Conflict Resolution Mechanisms) คือ หากสมาชิกหรือเจ้าหน้าที่รัฐขัดแย้งกัน จะต้องมีการจัดการที่รวดเร็ว ไม่ต้องลงทุนมาก

7) รัฐให้การยอมรับในสิทธิการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชน (Recognition of Rights) รวมถึงการวางกฎระเบียบ การใช้ประโยชน์ และการดูแลรักษา พื้นที่ทรัพยากรในป่าชุมชน

8) การเชื่อมโยงทรัพยากรร่วมสู่ระบบใหญ่โดยภาคีเครือข่าย (Nested Enterprises) เพื่อรับการสนับสนุนจากเครือข่ายในเรื่องที่ชาวบ้านขาดแคลน เช่น ขาดผู้ให้ความรู้ด้านกฎหมายป่าชุมชน ขาดการศึกษาดูงาน ขาดแคลนงบประมาณ เป็นต้น

ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมมาเป็นกรอบในการศึกษา เพื่อพิจารณาว่าการจัดการป่าชุมชนตามแนวทางทั้ง 8 ข้อ จะนำไปสู่ความสำเร็จของการจัดการป่าชุมชนมากน้อยเพียงใด ดังปรากฏในกรอบแนวคิดต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

วิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยโดยใช้แนวคิดทฤษฎีการจัดการทรัพยากรร่วมของออสตรอม ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์ข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้จังหวัดชัยภูมิ (อนุชา แก้วหย่อง, 2560) ในการคัดกรองอันดับป่าชุมชนที่มีการทำงานอย่างเป็นระบบและประสบความสำเร็จโดดเด่นกว่าป่าชุมชนอื่นๆ จึงคัดเลือกป่าชุมชน 2 แห่ง ในอำเภอเทพสถิต (มีโครงการป่าชุมชนมากที่สุดถึง 41 โครงการ) คือ ป่าชุมชนบ้านวังช้างและป่าชุมชนบ้านโคกอนุ วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1) การศึกษาข้อมูลผ่านเอกสาร (Documentary Data Collection) เช่น วารสาร หนังสือพิมพ์ แผ่นพับ ข้อมูลสถิติ ข้อมูลโครงการป่าชุมชน เอกสารเผยแพร่ รายงานการประชุมของคณะกรรมการป่าชุมชน ระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน ข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) กรมป่าไม้

2) การสังเกตการณ์ (Observation) แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) โดยการลงพื้นที่เพื่ออาศัยอยู่ร่วมกับชาวบ้านภายในชุมชนเป้าหมาย (1 เดือน) ซึ่งระหว่างการสังเกตการณ์จะใช้วิธีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแบบไม่เป็นทางการ

3) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) 3 กลุ่ม คือ (1) เจ้าหน้าที่ป่าไม้ 1-2 คน (2) ผู้นำชุมชนหรือประธานโครงการป่าชุมชน 2 คน คณะกรรมการป่าชุมชน 2-3 คน (3) บุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น พระสงฆ์ 2 รูป ครู 1-2 คน ชาวบ้าน/ผู้อาวุโส 3 คน และการจดบันทึกข้อมูล (Notetaking)

จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงข้อเท็จจริงเข้ากับกรอบแนวคิดและพิจารณาถึงความสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของออสเตรอมเพื่อมุ่งตอบสนองต่อวัตถุประสงค์งานวิจัย

โครงการป่าชุมชนบ้านวังช้าง

1. ข้อมูลชุมชน หมู่บ้านวังช้าง หมู่ 11 ต.นายางลักษ์ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2539 ซึ่งแยกออกจากบ้านวังตาท้าว หมู่ 3 ชาวบ้านส่วนใหญ่อพยพมาจาก อ.จัตุรัส จ.ชัยภูมิ และ จ.เพชรบูรณ์ เพื่อมาทำไร่ ทำสวน เมื่อชุมชนขยายตัวจนมีประชากรเพิ่มขึ้น จึงแยกมาตั้งเป็นหมู่บ้านวังช้าง อันมีลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบสูงสลับที่ราบ นายก อบต. คือ นายยนต์ พันธุ์ขุมภู ผู้ใหญ่บ้าน คือ นายสุบรรณ เสาโกมทุ มีประชากร 200 คน 72 ครัวเรือน ประกอบอาชีพหลักคือ ทำไร่มันสำปะหลัง ไร่ข้าวโพด สวนแตงกวา สวนพริก รองลงมาคือ ทำนา เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย รับจ้าง และรับราชการ มีอัตราค่าจ้างวันละ 250-300 บาท ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธ มีสำนักสงฆ์ประจำหมู่บ้าน (มีพระสงฆ์ 2 รูป) มีการใช้ภาษาที่หลากหลาย เช่น ภาษาถิ่น ภาษาโคราช ภาษากลาง สภาพทางสังคมมีการอยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ มีการรวมกลุ่ม/กองทุน ได้แก่ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนพัฒนาสตรีหมู่บ้าน กองทุนฌาปนกิจหมู่บ้าน (ณัฐฤติ ศรีวิจารณ์, 2551)

2. การจัดตั้งและการจัดการป่าชุมชนบ้านวังช้าง เริ่มจากผู้นำชุมชนและชาวบ้านร่วมกันปรึกษาหารือถึงการอนุรักษ์ผืนป่าที่ตนอาศัยอยู่มาตั้งแต่บรรพบุรุษ

ผนวกกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้เข้ามาสนับสนุนการจัดตั้งป่าชุมชนด้วย ซึ่งนายสุบรรณ เสาโกมุท ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน เป็นผู้เสนอขอจัดตั้งโครงการป่าชุมชนบ้านวังช้าง ซึ่งเมื่อดำเนินการยื่นเสนอขอจัดตั้งโครงการป่าชุมชนในปี 2555 ยังมีความล่าช้าในการอนุมัติ เนื่องจากมีการจัดลำดับการอนุมัติโครงการของแต่ละแห่ง กระทั่งได้รับการอนุมัติในปี 2557 มี 2 แปลง 1) เขากลอย 2) เขากระโจม เนื้อที่ 1,885 ไร่ เริ่มโครงการปี 2557 ขึ้นทะเบียนปี 2557 สิ้นสุดปี 2562 เลขที่หนังสืออนุมัติโครงการ ทส 1605.43/1359 ลงวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2557 จัดเป็นป่าสงวนแห่งชาติ (กรมป่าไม้, 2559) โดยมีรายชื่อคณะกรรมการป่าชุมชน 10 คน การดำเนินการจัดการโครงการป่าชุมชนบ้านวังช้างถือว่าประสบความสำเร็จ เพราะป่าชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ มีความหนาแน่นของพืชพรรณนานาชนิด ชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษาป่า ร่วมกับหมู่บ้านใกล้เคียงช่วยกันสอดส่องดูแลการตัดไม้ทำลายป่า หรือการจุดไฟเผาป่า ส่งผลให้การบุกรุกพื้นที่ป่าลดลงอย่างเห็นได้ชัด แต่พบว่ายังคงมีชาวบ้านบางส่วนบุกรุก 10% ประมาณ 2-3 ครัวเรือน ครัวเรือนละไม่เกิน 10 ไร่ สาเหตุเพื่อบุกเบิกให้เป็นพื้นที่ปลูกมันสำปะหลัง (สุบรรณ เสาโกมุท, 2560)

3. การจัดการป่าชุมชนบ้านวังช้างกับทฤษฎีของออสโตรอม จากการออกแบบกติกาป่าชุมชน 8 ข้อ พบว่า มีความชัดเจนของการแบ่งขอบเขตเนื้อที่ด้วยการติดป้ายแสดงอาณาเขตป่า และการแบ่งขอบเขตสำหรับผู้มีสิทธิ์หรือไม่มีสิทธิ์ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในป่าชุมชนชัดเจน คือ อนุญาตให้คนในและคนนอกเข้าป่าหาหน่อไม้ได้ และไม่จำกัดจำนวนคนที่เข้าไปหาหน่อไม้และไม่จำกัดปริมาณ มีกฎระเบียบห้ามบุกรุกยึดครองป่าที่ชัดเจน แต่ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านวังช้างและหมู่บ้านใกล้เคียงยังคงแผ้วถางป่าเพื่อขยายที่ทำกินอยู่บางส่วน จนเกิดความขัดแย้งขึ้น อีกทั้งยังไม่มีเงื่อนไขให้ชาวบ้านผู้เข้าไปหาของในป่าชุมชนต้องเสียสละ เพื่อการอนุรักษ์ และฟื้นฟูป่าชุมชนมากกว่าคนอื่น อีกทั้งไม่ต้องปลูกป่าทดแทน มีการเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและปรับปรุงกฎกติกาในช่วงระยะแรกที่ขอจัดตั้งป่าชุมชน มีการจัดการความขัดแย้งโดยการเจรจาไกล่เกลี่ย มีการสอดส่องดูแลโดยคณะกรรมการป่าชุมชนและชาวบ้านวังช้างร่วมกับหมู่บ้านใกล้เคียง และจัดลาดตระเวนประจำปี ทั้งนี้รัฐยอมรับในสิทธิการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน ผนวกกับการ

ควบคุมสูง ทั้งนี้ผู้นำมีบทบาทเด่นชัดในการจัดการทรัพยากรร่วมของป่าชุมชนบ้านวังช้าง แต่ไม่มีบทบาทในเครือข่ายป่าชุมชน

จุดแข็งของป่าชุมชนบ้านวังช้าง คือ มีการสอดส่องดูแลผู้บุกรุกแผ้วถางป่า และป้องกันการตัดไม้ทำลายป่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถือเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ ผนวกกับผู้นำกับชาวบ้านมีการปกครองสมานฉันท์เป็นหนึ่งเดียวกัน ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการสอดส่องดูแลร่วมกันกับชาวบ้านจากหมู่บ้านใกล้เคียงในระดับดี ให้ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีการจัดเวทีเพื่อการลาดตระเวนสำรวจทรัพยากรหลักในเขตป่าชุมชนเป็นประจำทุกปีอย่างสม่ำเสมอ

จุดอ่อน คือ ขาดการปลูกป่าทดแทน โดยปล่อยให้ป่าฟื้นฟูเองตามธรรมชาติ ส่งผลให้ไม่มีต้นไม้เป็นร่มเงาให้กับสัตว์ป่าโดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้ง การเข้าไปดับไฟป่า เป็นไปอย่างยากลำบากเพราะลักษณะพื้นที่เป็นป่าหนาทึบเขตภูเขาสูงชัน ชาวบ้านมีสิทธิ์เกี่ยวกับป่าชุมชนน้อย โดยเฉพาะสิทธิ์ในการร่วมออกแบบกติกาป่าชุมชน และไม่สามารถกีดกันคนภายนอกที่เข้ามาหาประโยชน์จากป่าได้ ผู้นำขาดการเชื่อมโยงประสานงานกับภาคีเครือข่ายป่าชุมชน

โครงการป่าชุมชนบ้านโคกอนุ

1. ข้อมูลชุมชน หมู่บ้านโคกอนุ หมู่ 9 ต.นายางหลัก อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ เดิมก่อตั้งในยุคสมัยเจ้าเวียงจันทร์ได้ยกทัพผ่านมาพัก ณ ที่ราบสูงโคกอนุ จึงนิยมเรียก “บ้านโคกอนุ” โดยมีที่มาของชื่อเรียกบ้านโคกอนุ มาจากในยุคสมัยก่อน พ.ศ. 2528 เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นลานหิน และเคยมีพระสงฆ์นามว่า “หลวงพ่อแพง” เติบรุรงค์ มาปักกลดอยู่กลางป่า ณ บริเวณลานหินลาดตาเกิด มีชาวบ้านมาราบไหว้อย่างสม่ำเสมอจึงตั้งชื่อเป็น “บ้านโคกอนุ” ซึ่งขึ้นอยู่กับหมู่ 1 บ้านนายางหลัก มีลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบสูง ต่อมานายสุริย์ แสนแก้ว (ผู้นำชุมชน) รวบรวมผู้คนและอพยพเข้ามาอาศัยเพื่อจับจองพื้นที่ทำการเกษตร เมื่อปี 2538 บ้านโคกอนุขอแยกออกจากบ้านนายางหลัก หมู่ 1 จนถึงปัจจุบัน ผู้ใหญ่บ้านคือ นายธงชัย ปัจจัย ประชากร 406 คน 200 ครัวเรือน ประกอบอาชีพหลัก ได้แก่ ทำไร่มันสำปะหลัง ทำไร่ข้าวโพด ทำสวนพริก รองลงมาคือทำนาปี เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย รับจ้าง รับราชการ และไปทำงาน

ที่อื่น มีอัตราค่าจ้าง 150-300 บาท (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2560) ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธ วัดประจำหมู่บ้านคือ วัดบ้านโคกอนุและวัดป่าถ้ำหม้อ มีการรวมกลุ่ม/กองทุน ได้แก่ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กองทุนเงินสัจจะ กองทุนพัฒนาสตรีหมู่บ้าน กองทุนไถ่พันธุ์พื้นเมือง กองทุนมันสำปะหลัง เป็นต้น (ธงชัย ปัจจัย, 2560)

2. การจัดตั้งและการจัดการป่าชุมชนบ้านโคกอนุ โครงการป่าชุมชนบ้านโคกอนุ เริ่มตั้งแต่ช่วงประมาณ พ.ศ. 2550 เจ้าหน้าที่สำนักงานป่าไม้จังหวัดชัยภูมิ จัดอบรมโครงการป่าชุมชน 1 วัน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลนาตาล โดยมีการเข้าร่วมคือหมู่บ้านในตำบลนาตาล 17 หมู่บ้าน ขณะนั้นผู้ใหญ่ประถม มะยม คือผู้เสนอขอจัดตั้งโครงการป่าชุมชน จากการไปศึกษาดูงาน “ป่าวังกกเตือ จ.เลย” และเสียชีวิตด้วยโรคประจำตัวในปี 2551 ปัจจุบันผู้ที่สานต่อโครงการ คือ นายธงชัย ปัจจัย (ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน) โครงการป่าชุมชนบ้านโคกอนุ (เขาพับ) มีเนื้อที่ 1,400 ไร่ เริ่มโครงการเมื่อปี 2551 ขึ้นทะเบียนปี 2551 สิ้นสุดปี 2556 เลขที่หนังสืออนุมัติโครงการ ทส 1605.2/25012 ลงวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2551 จัดเป็นป่าสงวนแห่งชาติ สภาพทั่วไปเป็นภูเขา ดินเหนียวปนทรายสลับกับโคลนดินและลานหิน เป็นป่าเต็งรังที่มีความอุดมสมบูรณ์ (กรมป่าไม้, 2559) มีรายชื่อคณะกรรมการป่าชุมชน 13 คน การจัดการโครงการป่าชุมชนบ้านโคกอนุถือว่าประสบความสำเร็จ ป่ามีความสมบูรณ์ (เป็นป่าไผ่รวก 50%) ผู้นำ ชาวบ้าน พระสงฆ์ ฯลฯ ช่วยกันดูแลรักษาป่า ส่งผลให้การบุกรุกพื้นที่ป่าลดลงอย่างเห็นได้ชัด ยังมีชาวบ้านบุกรุก 5% และได้รับรางวัล “ผู้ป้องกันไฟป่า” ต่อเนื่อง 3 สมัย (2555-2557) จากสำนักงานป่าไม้จังหวัดชัยภูมิ (เหล่า ภูโสภากา, 2560)

3. การจัดการป่าชุมชนบ้านโคกอนุกับบทบัญญัติของออสโตรอม จากการออกแบบกติกาป่าชุมชน 8 ข้อ พบว่า มีความชัดเจนของการแบ่งขอบเขตเนื้อที่ด้วยการติดป้ายแสดงอาณาเขตป่า และการแบ่งขอบเขตสำหรับผู้มีสิทธิ์หรือไม่มีสิทธิ์ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในป่าชุมชนชัดเจน คือ อนุญาตให้คนในและคนนอกเข้าป่าหาหน่อไม้ได้เฉพาะช่วงเปิดป่าจนถึงช่วงปิดป่าในเดือนตุลาคม โดยแจ้งให้ทราบล่วงหน้า 15 วัน ไม่จำกัดจำนวนคนที่เข้าไปหาหน่อไม้ แต่จำกัดปริมาณของหน่อไม้ที่หาได้ โดยคณะกรรมการตรวจสอบความเหมาะสมด้วยการคาดคะเนจากสายตา มีกฎระเบียบห้ามบุกรุกยึดครองป่าที่ชัดเจน แต่ชาวบ้านโคกอนุและหมู่บ้านใกล้เคียงยังคงแผ้วถาง

ป่าเพื่อขยายที่ทำกินอยู่บางส่วนจนเกิดความขัดแย้งขึ้น อีกทั้งยังไม่มีเงื่อนไขให้ชาวบ้านผู้เข้าไปหาของในป่าชุมชนต้องเสียสละเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนมากกว่าคนอื่น มีการเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและปรับปรุงกฎกติกาในช่วงระยะแรกที่ขอจัดตั้งป่าชุมชน การสอดส่องดูแลโดยคณะกรรมการป่าชุมชนร่วมกับหมู่บ้านใกล้เคียง และจัดลาดตระเวนประจำปี ซึ่งขึ้นอยู่กับช่วงเวลาเหมาะสม ตลอดจนมีการทำแนวกันไฟ และได้รับรางวัล “ผู้ป้องกันไฟป่า” จากสำนักงานป่าไม้จังหวัดชัยภูมิ ผู้นำจัดการความขัดแย้งโดยการเจรจาไกล่เกลี่ย ลงโทษอย่างค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งรัฐยอมรับในสิทธิการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน ผนวกกับการควบสูง ทั้งนี้ผู้นำมีบทบาทเด่นชัดในการจัดการป่าชุมชน รวมทั้งมีบทบาทในเครือข่ายป่าชุมชนอย่างโดดเด่น

จุดแข็งของป่าชุมชนบ้านโคกอนู คือ มีการสอดส่องดูแลผู้บุกรุกแผ้วถางป่า การป้องกันการตัดไม้ ทำลายป่า และการเผ่าะวังไฟป่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นำมีการเชื่อมโยงประสานงานกับเครือข่ายป่าชุมชนระดับตำบล อำเภอ และระดับจังหวัดอย่างสม่ำเสมอ โดยการเป็นตัวแทนชุมชนเข้าร่วมกับเครือข่ายในฐานะรองประธานเครือข่ายป่าชุมชนกรมป่าไม้ อำเภอเทพสถิต และเป็นกรรมการเครือข่ายป่าชุมชนตำบลนายางหลัก รวมทั้งชาวบ้านมีส่วนร่วมสอดส่องดูแลร่วมกันกับหมู่บ้านใกล้เคียง มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ตลอดจนมีโครงการพุทธอุทยานวัดป่าถ้ำหม้อ (พระอาจารย์คำสิงห์ สนิมโล, 2560) ซึ่งเป็นโครงการส่งเสริมการอนุรักษ์ในเขตชุมชนของรัฐเพื่อช่วยฟื้นฟูป่า กระตุ้นให้ชาวบ้านกับวัดร่วมกันจัดกิจกรรมปลูกป่า ดูแลทรัพยากร และอนุรักษ์ป่าเพิ่มมากขึ้น

จุดอ่อน คือ ด้านการฟื้นฟูป่า เนื่องจากไม่มีการปลูกป่าทดแทนในเขตโครงการป่าชุมชน แต่เน้นปลูกในเขตพุทธอุทยานมากกว่า และปล่อยให้ป่าฟื้นฟูเองตามธรรมชาติ อีกทั้งไม่สามารถกีดกันคนนอกที่เข้ามาหาประโยชน์จากป่าได้ และชาวบ้านมีสิทธิ์เกี่ยวกับป่าชุมชนน้อย จนเป็นอีกหนึ่งสาเหตุที่ทำให้ชาวบ้านขาดความรู้สึกเป็นเจ้าของทรัพยากรป่าชุมชน ทำให้ความรู้สึกหวงแหนลดน้อยลง

การวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลพื้นฐานของโครงการป่าชุมชน

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบข้อมูลพื้นฐานของโครงการป่าชุมชน 2 แห่ง

รายการ/ประเด็น	ป่าชุมชนบ้านวังช้าง	ป่าชุมชนบ้านโคกอนุ
1) ที่ตั้งโครงการ	บ้านวังช้าง หมู่ 11 ต.นายางหลัก อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ	บ้านโคกอนุ หมู่ 9 ต.นายางหลัก อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ
2) ที่มาของการขอจัดตั้งโครงการป่าชุมชน	ผู้ใหญ่บ้าน (คนปัจจุบัน) เสนอขอจัดตั้งตามคำแนะนำของรัฐ	ผู้ใหญ่บ้าน (คนก่อน) เสนอขอจัดตั้งจากการได้ไปศึกษาดูงานป่าชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ (ป่าวังกกเตือ จ.เลย) รวมทั้งขอจัดตั้งตามคำแนะนำของรัฐ
3) ปีที่ขอจัดตั้ง	พ.ศ. 2555	พ.ศ. 2550
4) ปีที่ขึ้นทะเบียนจัดตั้ง	พ.ศ. 2557	พ.ศ. 2551
5) เลขที่หนังสืออนุมัติโครงการ	ทส 1605.43/1359 ลว.31 มกราคม พ.ศ. 2557	ทส 1605.2/25012 ลว. 29 ตุลาคม พ.ศ. 2551
6) เจ้าหน้าที่ป่าไม้ (ผู้ตรวจสอบ)	นายอนุชา แก้วหย่อง	นายอนุชา แก้วหย่อง
7) ขนาดเนื้อที่ (ไร่)	1,885 ไร่	1,400 ไร่
8) จำนวนแปลง	2 แปลง (เขากลอย, เขากระโจม)	1 แปลง (เขาพับ)
9) ประเภทป่า	ป่าสงวนแห่งชาติ	ป่าสงวนแห่งชาติ
10) โครงการพืชรูทอุทยาน	ไม่มี	พืชรูทอุทยานวัดป่าถ้ำหม้อ
11) ลักษณะสภาพทั่วไปของป่า	สภาพป่าเป็นป่าเต็งรัง เป็นพื้นที่ราบสลับภูเขา ลักษณะดินทรายปนหินลูกรัง	สภาพป่าเป็นป่าเต็งรัง เป็นพื้นที่ภูเขาลักษณะเป็นดินเหนียวปนทรายสลับขัดหินและลานหิน
12) พันธุ์ไม้ที่พบในเขตป่าชุมชน	ต้นประดู่ ต้นเต็ง ต้นรัง ต้นมะม่วงป่า ไม้มะค่า ไม้ป่าไผ่รวก ไม้โจด	ต้นมะค่าโมง ต้นประดู่ ต้นเต็ง ต้นรัง ต้นแคทราย ต้นตีนนก ต้นจันทน์ป่า ต้นไทร ต้นลาน ไม้ป่า ไม้รวก ไม้โจด ไม้ตัว ไม้แดง ไม้ตะแบก มะเดื่อป่า เหมือดโลด
13) สมุนไพรที่พบในเขตป่าชุมชน	ฟ้าทลายโจร สาบเสือ เครือชะเอม แฝกหอม	อ้อยสามสวน แฝกหอม กาวเครือแดง เครือชะเอม หอนอนตายหยาก ฟ้าทลายโจร

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบข้อมูลพื้นฐานของโครงการป่าชุมชน 2 แห่ง (ต่อ)

รายการ/ประเด็น	ป่าชุมชนบ้านวังช้าง	ป่าชุมชนบ้านโคกอนุ
14) สัตว์ป่าที่พบในเขตป่าชุมชน	ชะมด ตะกวด เม่น กระรอกป่า กระแต ไก่ป่า หมูป่า อีเห็น นก งู	ชะมด ตะกวด กระรอกป่า ไก่ป่า อีเห็น เม่น หมูป่า นก งู
15) ความสมบูรณ์ของป่า	80-90%	70%

การวิเคราะห์การจัดการป่าชุมชนในฐานะเป็นทรัพยากรร่วม

ตารางที่ 2 การจัดการป่าชุมชน 2 แห่ง ในฐานะเป็นทรัพยากรร่วม

แนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของออสโตรม	การจัดการป่าชุมชน ทั้ง 2 แห่ง
1. ความชัดเจนของขอบเขต 1.1 การแบ่งขอบเขตของพื้นที่ทรัพยากรร่วมใช้ได้มากนักน้อยเพียงใด 1.2 ผู้มีสิทธิ์หรือไม่มีสิทธิ์ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในป่าชุมชน	1.1 มีการแบ่งเขตป่าชัดเจน โดยติดป้ายชื่อโครงการและป้ายกติกาป่าชุมชน 4 ป้าย เป็นป้ายสังกะสี ขนาด 120×240 ซม. ติดตั้ง 2 จุดละ 2 ป้าย และป้ายแนวเขตป่าชุมชน ขนาด 20×50 ซม. 200 แผ่น ติดป้ายตามแต่ละจุดของแนวเขตป่า เพื่อแสดงอาณาเขตพื้นที่ป่าชุมชนแทนการล้อมรั้วรอบแนวเขตป่า 1.2 อนุญาตให้ทั้งคนในและคนนอก มีสิทธิ์เข้าไปดูต่อนอไม้ เฉพาะช่วงเปิดป่าถึงช่วงปิดป่าโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ซึ่งไม่อนุญาตให้คนนอกเข้าไปตัดไม้
2. ความสอดคล้อง 2.1 กฎระเบียบการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน กับสภาพทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในชุมชน 2.2 การใช้ประโยชน์ของชาวบ้านกับต้นทุนหรือเงื่อนไขในการบำรุงรักษาป่าชุมชน	2.1 มีกฎระเบียบที่ไม่สอดคล้องกับบริบทของชาวบ้าน เพราะมีกฎระเบียบที่เข้มงวด (จากการกำหนดโดยเจ้าหน้าที่ป่าไม้) แต่ชาวบ้านมีฐานะยากจน ดังนั้นกฎระเบียบที่ตั้งขึ้นจึงขัดแย้งกับความต้องการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าชุมชน จึงต้องกำหนดช่วงการเปิดป่า-ปิดป่า โดยอนุญาตให้คนในและคนนอกเข้าป่าไปดูต่อนอไม้ได้ตามระยะเวลาที่กำหนดเท่านั้น ยกเว้นเก็บพืชผักสมุนไพรอื่นๆ สามารถหาได้โดยไม่หวงห้าม 2.2 ไม่มีเงื่อนไขให้ชาวบ้านผู้เข้าไปหาของในป่าหรือผู้ที่ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนต้องแบกรับต้นทุน หรือต้องเสียสละ เพื่อการอนุรักษ์ และพื้นที่ป่าชุมชนมากกว่าคนอื่น และไม่ต้องปลูกป่าทดแทน
3. การให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและปรับปรุ้งกฎกติกา	3. สมาชิกป่าชุมชน 2 แห่ง มีส่วนร่วมในการจัดทำกฎระเบียบน้อยมาก เนื่องจากกฎกติกาจัดทำโดยเจ้าหน้าที่รัฐ ชาวบ้านเพียงลงมติรับรองในที่ประชุมเท่านั้น

ตารางที่ 2 การจัดการป่าชุมชน 2 แห่ง ในฐานะเป็นทรัพยากรร่วม (ต่อ)

แนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของออสโตรอม	การจัดการป่าชุมชน ทั้ง 2 แห่ง
4. การสอดส่องดูแล 4.1 การใช้ประโยชน์จากป่าของสมาชิก 4.2 การดูแลทรัพยากรป่าชุมชน	4.1 ป่าชุมชน 2 แห่ง มีผู้นำและคณะกรรมการฯ ร่วมกับชาวบ้านช่วยกันสอดส่องดูแล ซึ่งพบว่าที่ผ่านมาสามารถยับยั้งการบุกรุกแผ้วถางป่า ตัดไม้ ล่าสัตว์ โดยไม่ได้รับอนุญาตได้ดี 4.2 คณะกรรมการฯ จัดลาดตระเวนสำรวจป่าเป็นประจำทุกปี
5. การลงโทษอย่างค่อยเป็นค่อยไป	5. ป่าชุมชน 2 แห่ง ไม่แตกต่างกัน คือ เมื่อพบเห็นผู้ละเมิดกฎ/กติกาเกี่ยวกับป่าชุมชน จะใช้วิธีกล่าวตักเตือนก่อน ซึ่งหากไม่เชื่อฟังก็จะดำเนินคดีตามกฎหมาย
6. การจัดการความขัดแย้ง	6. ป่าชุมชน 2 แห่ง มีสาเหตุของความขัดแย้งคล้ายคลึงกัน และมีวิธีการจัดการกับความขัดแย้งคล้ายคลึงกัน คือ ผู้ใหญ่บ้านเรียกคู่ขัดแย้งมาเจรจาไกล่เกลี่ย
7. ภาครัฐยอมรับในสิทธิการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน	7. ภาครัฐ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ให้การสนับสนุนป่าชุมชนทั้ง 2 แห่ง โดยใช้วิธีการขึ้นน้ำหรือควบคุม ระดับสูง
8. การเชื่อมโยงสู่ภาคีเครือข่ายที่ใหญ่กว่า	8. ผู้นำบ้านโคกอนุ มีบทบาทเด่นชัดในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน และมีบทบาทในเครือข่ายป่าชุมชนระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด แต่บ้านวังช้างขาดการเชื่อมโยงกับเครือข่าย

จากตารางที่ 2 สามารถอธิบายความสอดคล้องระหว่างแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมตามแนวคิดของออสโตรอมกับการจัดการป่าชุมชนบ้านวังช้างและบ้านโคกอนุ พบว่า มีทั้งมิติที่มีความสอดคล้องและไม่สอดคล้องกับกติกาป่าชุมชน 8 ข้อ รวมถึงข้อย่อยต่างๆ ดังนี้

มิติที่มีความสอดคล้อง 5 ข้อ

ข้อ 1 ความชัดเจนของขอบเขต คือ 1.2) การแบ่งขอบเขตของพื้นที่ พบว่าป่าชุมชน 2 แห่ง มีการกำหนดขอบเขตของป่าชุมชนอย่างชัดเจน ชาวบ้านรับทราบขอบเขตพื้นที่ป่าชุมชน มีการกำหนดเส้นแบ่งเขตแดนโดยติดตั้งป้ายชื่อโครงการและป้ายกติกาป่าชุมชน ทั้งหมด 4 ป้าย ขนาด 120×240 ซม. ติดตั้ง 2 จุด จุดละ 2 ป้าย

และป้ายแนวเขตป่าชุมชน ขนาด 20×50 ซม. 200 แผ่น

ข้อ 4 การสอดส่องดูแล คือ 4.1) การสอดส่องดูแลการใช้ประโยชน์จากป่าของสมาชิก พบว่าผู้นำ ชาวบ้านและหมู่บ้านใกล้เคียงช่วยกันสอดส่องดูแล สามารถยับยั้งการบุกรุกแผ้วถางป่า ตัดไม้ ล่าสัตว์ โดยไม่ได้รับอนุญาตได้เป็นอย่างดี และ 4.2) การสอดส่องดูแลทรัพยากรป่าชุมชน พบว่าป่าชุมชน 2 แห่ง ร่วมกันกับชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงเขตป่าชุมชนคอยสอดส่องดูแลและจัดลาดตระเวนทุกปีอย่างสม่ำเสมอ

ข้อ 5 การลงโทษอย่างค่อยเป็นค่อยไป พบว่า ป่าชุมชน 2 แห่ง ใช้วิธีการลงโทษผู้ที่ทำผิดกติกาคล้ายกัน คือ ตักเตือน หากทำผิดร้ายแรงจึงลงโทษตามกฎหมาย

ข้อ 6 การจัดการความขัดแย้ง พบว่า ป่าชุมชน 2 แห่ง มีรูปแบบการจัดการความขัดแย้งคล้ายคลึงกัน คือ ผู้นำ/ผู้ใหญ่บ้านจะนำคู่ขัดแย้งมาพูดคุย ไกล่เกลี่ยปรับความเข้าใจระหว่างกัน

ข้อ 7 การยอมรับในสิทธิ์การจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนจากรัฐ พบว่าป่าชุมชน 2 แห่ง ถูกจัดตั้งขึ้นจากการสนับสนุนและชักจูงของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เจ้าหน้าที่ป่าไม้เข้าไปชี้แจงการวางกฎระเบียบ การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนของชาวบ้านอย่างสูง

มิติที่ไม่สอดคล้อง 3 ข้อ

ข้อ 1 ความชัดเจนของขอบเขต คือ 1.1) การให้สิทธิ์การใช้ประโยชน์ในป่าชุมชนระหว่างคนนอกกับคนในไม่แตกต่างกัน คืออนุญาตให้คนในและคนนอกมีสิทธิ์เข้าไปขุดหนองไม้ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย/ค่าบำรุงป่า

ข้อ 2 ความสอดคล้อง คือ 2.1) ความสอดคล้องด้านกฎระเบียบการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนกับสภาพทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในชุมชน พบว่าป่าชุมชน 2 แห่ง มีกฎระเบียบเข้มงวด แต่สภาพสังคมของชาวบ้านโดยรวมมีฐานะยากจน กติกาป่าชุมชนที่ตั้งขึ้นจึงขัดแย้งกับความต้องการของชาวบ้าน และ 2.2) การใช้ประโยชน์ของชาวบ้านกับต้นทุนหรือเงื่อนไขในการบำรุงรักษาป่าชุมชน พบว่า ไม่มีเงื่อนไขให้ผู้ที่ใช้ประโยชน์จากป่าต้องแบกรับต้นทุนหรือต้องเสียสละมากกว่าคนอื่น

ข้อ 3 การให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและปรับปรุงกฎกติกา พบว่าสมาชิกป่าชุมชน 2 แห่ง มีส่วนร่วมในการจัดทำกฎระเบียบน้อยมาก เนื่องจากกฎ/กติกา

จัดทำโดยเจ้าหน้าที่รัฐ ชาวบ้านเพียงลงมติดำรงในที่ประชุมเท่านั้น

สำหรับ ข้อ 8 การเชื่อมโยงสู่ระบบภาคีเครือข่ายที่ใหญ่กว่า พบว่า มีความสอดคล้อง 1 แห่ง คือ ป่าชุมชนบ้านโคกคอน ซึ่งมีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายป่าชุมชนระดับตำบล/อำเภอ/จังหวัด มีการประสานเข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานอื่นๆ อย่างใกล้ชิด และไม่สอดคล้อง 1 แห่ง คือ ป่าชุมชนบ้านวังช้างไม่สอดคล้องกับมติดังกล่าว ฉะนั้น กิจกรรมป่าชุมชนบ้านวังช้างจึงซับซ้อน ขาดความกระตือรือร้น และขาดแรงสนับสนุน

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการป่าชุมชน

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการป่าชุมชน 2 แห่ง

โครงการป่าชุมชนบ้านวังช้าง	โครงการป่าชุมชนบ้านโคกคอน
1) เจ้าหน้าที่รัฐพยายามเข้ามาขึ้นน้ำสูง และค่อนข้างควบคุมการจัดการป่าจนเกินไป	1) เจ้าหน้าที่รัฐพยายามเข้ามาขึ้นน้ำสูง และค่อนข้างควบคุมการจัดการป่าจนเกินไป
2) ผู้นำทำหน้าที่เป็นกลไกของตนเองจึงขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่ในกรณีมีความเห็นต่างกัน	2) ผู้นำทำหน้าที่เป็นกลไกของรัฐ แต่ชุมชนมีความผูกพันเป็นเครือญาติ เกื้อกูลกันสูง โดยชาวบ้านให้ความเคารพและยอมรับผู้นำอย่างมาก
3) ผู้นำมีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนดี แต่ชาวบ้านมีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนค่อนข้างน้อย	3) ผู้นำมีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนดี แต่ชาวบ้านมีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนค่อนข้างน้อย
4) ชาวบ้านมองว่ากิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนเป็นหน้าที่หลักของคณะกรรมการป่าชุมชนมากกว่าชาวบ้าน	4) ชาวบ้านมองว่ากิจกรรม เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนเป็นหน้าที่หลักของคณะกรรมการป่าชุมชนมากกว่าชาวบ้าน
5) ขาดแคลนงบประมาณสนับสนุนเกี่ยวกับโครงการป่าชุมชน	5) ขาดแคลนงบประมาณสนับสนุนเกี่ยวกับโครงการป่าชุมชน
6) ขาดแคลนบุคลากร อาสาสมัคร แกนนำหลัก สำหรับช่วยดูแลพิทักษ์ป่า	6) ขาดแคลนบุคลากร อาสาสมัคร แกนนำหลัก สำหรับช่วยดูแลพิทักษ์ป่า
7) ขาดการเชื่อมโยงประสานงานกับเครือข่ายป่าชุมชน	

บทสรุป

กล่าวโดยสรุป การประยุกต์ใช้ทฤษฎีของ Ostrom (1994) ในการบริหารจัดการป่าชุมชน 2 แห่ง ที่มีประสิทธิผลอย่างยั่งยืน พบว่า ป่าชุมชนที่ศึกษาประสบผลสำเร็จ

ด้านการยับยั้งป้องกันการบุกรุกป่า แต่ไม่ประสบความสำเร็จในการฟื้นฟูป่า ดังนั้นควรบริหารจัดการป่าชุมชน โดยประยุกต์ใช้แนวคิดทั้ง 8 ข้อ อย่างตรงจุดและตรงประเด็นกับหมู่บ้านนั้นๆ ให้มากที่สุด พร้อมกับแก้ไข้ปัญหาให้ตรงจุดและรวดเร็วผนวกเข้ากับหลักความรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวบ้านที่มีศักยภาพอยู่ภายในตนเองสร้างความชัดเจนให้กับทุกฝ่าย เพื่อมิให้เกิดความขัดแย้งกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบเกี่ยวกับป่าชุมชนที่ศึกษาอันนอกเหนือจากแนวคิดทฤษฎีของ Ostrom (1994) คือ ประเด็นด้านภาวะผู้นำ พบว่า ผู้นำชุมชนทั้ง 2 แห่ง มีอิทธิพลต่อชาวบ้านมากที่สุดในการริเริ่มก่อตั้งโครงการเป็นบุคคลแรกที่นำชาวบ้าน กระตุ้นขับเคลื่อนและดึงดูดชาวบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนเสมอ ซึ่งชาวบ้านมักให้ความร่วมมือในการสวดสวดดูแลป่าร่วมกับผู้นำมากกว่าเจ้าหน้าที่ป่าไม้ นอกจากนี้ยังพบประเด็นด้านโครงการทางศาสนาที่มีชื่อเรียกว่า “โครงการพุทธอุทยาน” เป็นการส่งเสริมให้ที่พุทธสงฆ์ในพื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศได้เข้ามาเป็นเครือข่ายและช่วยเหลืองานด้านป่าไม้ร่วมกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ให้ยั่งยืน พบว่าโครงการพุทธอุทยานวัดป่าลำห้อย บ้านโคกอนุ มีการจัดการป่าไม้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและดึงดูดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างอย่างชัดเจนกับบ้านวังช้าง ซึ่งไม่มีโครงการพุทธอุทยาน ส่งผลให้ป่าชุมชนบ้านวังช้างซบเซา

สำหรับการค้นหาแนวทางการพัฒนาระบบการจัดการป่าชุมชน กล่าวได้ว่าทฤษฎีของ Ostrom (1994) มีความเหมาะสมอย่างเด่นชัดที่จะนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติในการจัดการป่าชุมชนทั้ง 2 แห่ง โดยเฉพาะแนวทางการจัดการป่าชุมชนโดยการเชื่อมโยงกับระบบที่ใหญ่กว่าด้วยภาคีเครือข่าย เพื่อหลีกเลี่ยงการจัดการป่าชุมชนอย่างโดดเดี่ยว โดยปราศจากแรงสนับสนุนจากเครือข่ายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้นำจะมีบทบาทสำคัญในการเป็นตัวขับเคลื่อน กระตุ้นชาวบ้านให้พร้อมใจกันเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาป่าชุมชน สร้างกลไกที่มีความยุติธรรมกับผู้ที่มีสิทธิ์ในทรัพยากรป่า พร้อมสร้างความรู้สึกรักและรู้สึกเป็นเจ้าของทรัพยากรอันทรงคุณค่านั้นๆ รวมถึงการจัดการป่าชุมชนจะต้องสอดคล้องกับกฎกติกาชุมชนเช่นเดียวกัน

การอภิปรายผล

ผลการศึกษามีประเด็นที่ก่อให้เกิดการอภิปรายเพื่อนำไปสู่การเสริมสร้างทางวิชาการ คือประเด็นมิติที่ไม่สอดคล้องกับทฤษฎีของ Ostrom (1994) มีรายละเอียดดังนี้

1. การให้สิทธิการใช้ประโยชน์ในป่าชุมชนระหว่างคนนอกกับคนใน พบว่าป่าชุมชนสองแห่งให้สิทธิเท่ากัน โดยไม่กีดกันคนนอกเข้าไปขุดหน่อไม้ เมื่อคนนอกมีสิทธิเสมอกันโดยไม่ต้องแบกรับต้นทุนบำรุงรักษาป่าชุมชนเท่ากับคนใน อันเป็นผลเชิงลบต่อความรู้สึกเป็นเจ้าของป่าของคนในชุมชนในการดูแลรักษาป่า ทำให้คนในชุมชนขาดความหวงแหนป่า สอดคล้องกับสมศักดิ์ สามัคคีธรรม (2559) กล่าวว่า การจำแนกผู้มีสิทธิใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าชุมชน คือ ผู้ที่เก็บเกี่ยวประโยชน์จากป่าชุมชนมาก ไม่จำเป็นต้องแบกรับต้นทุนในการใช้แรงงานหรือจ่ายทรัพยากรในการบำรุงรักษาและฟื้นฟูป่าชุมชนมากกว่าผู้เก็บเกี่ยวประโยชน์จากป่าน้อยแต่ประการใด

2. ความสอดคล้องของกฎระเบียบไม่สอดคล้องกัน คือ กติกาป่าชุมชนขัดแย้งกับความต้องการของชาวบ้าน เมื่อกติกาเข้มงวดมาก แต่ชาวบ้านยากจนจึงต้องใช้ประโยชน์จากป่า นำไปสู่ความขัดแย้งในการจัดการป่าชุมชนระยะยาว สอดคล้องกับสมศักดิ์ สุขวงศ์ (2550) เสนอว่าป่าชุมชนเป็นการจัดการทรัพยากรร่วมกันของชุมชนที่มีวิถีปฏิบัติเป็นระบบทรัพยากรร่วมของชุมชนเป็นกิจกรรมของคนชนบทในการจัดการทรัพยากรเพื่อผลประโยชน์ของครอบครัวและชุมชนภายใต้ระบบการจัดการ (กฎระเบียบ) ที่ยั่งยืน

3. การให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและปรับปรุงกฎกติกา เพื่อแสดงถึงการยอมรับข้อตกลงของทุกฝ่าย แต่เมื่อทุกฝ่ายมีส่วนร่วมน้อย ย่อมส่งผลต่อความขัดแย้งในระยะยาว โดยเฉพาะการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมป่าชุมชนอย่างเต็มใจ สอดคล้องกับสุชาวลี ชูเอน (2555) กล่าวว่า การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชนและความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน

4. การเชื่อมโยงสู่ระบบภาคีเครือข่าย เป็นปัจจัยสำคัญที่เกื้อหนุนโครงการป่าชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ เพราะจะส่งผลให้การดำเนินการจัดการป่าชุมชนเป็นไป

อย่างโดดเด่น ขาดแรงสนับสนุน ดังนั้น Ostrom, Tiebout and Warren (1961) กล่าวว่า การจัดการป่าชุมชนโดยการเชื่อมโยงทรัพยากรร่วมสู่ระบบใหญ่โดยภาคีเครือข่ายหรือหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์กับหน่วยงานของรัฐ บทบาทของเจ้าหน้าที่รัฐในฐานะเป็นเครือข่าย โดยการมีศูนย์กลางในการตัดสินใจหลายทาง ในแต่ละเครือข่ายต้องมีอิสระต่อกันและรับผิดชอบต่อเครือข่ายอื่นๆ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐ (ที่รับผิดชอบด้านป่าไม้)

ภาครัฐควรทำงานร่วมกับผู้นำชุมชนและชาวบ้านเสมอภาคเท่าเทียมกัน รับฟังความคิดเห็น เปิดโอกาสให้ชาวบ้านแสดงศักยภาพ เพื่อนำไปสู่การทำงานเป็นทีม ส่งเสริมและให้ความรู้แก่ชาวบ้าน พร้อมกับติดตามและประเมินผลการดำเนินงานในระยะยาว

2. ข้อเสนอแนะต่อผู้นำโครงการป่าชุมชน

ผู้นำควรมีการกระจายข้อมูลข่าวสารแก่คณะกรรมการป่าชุมชนคนอื่นๆ และชาวบ้านทั้งในและนอกหมู่บ้านอย่างทั่วถึง เปิดโอกาสให้ชาวบ้านและหน่วยงานอื่นๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น มีการขยายผลในชุมชนอื่นๆ และให้ความร่วมมือกับกิจกรรมของภาคีเครือข่ายป่าชุมชน รวมถึงส่งเสริมให้ชาวบ้านจัดทำบัญชีปริมาณผลผลิตทางการเกษตร จัดทำปฏิทินพืช ตามวัฏจักรของพืชแต่ละชนิด เพื่อทราบถึงช่วงเวลาของการเก็บเกี่ยวที่แน่นอน

3. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับโครงการป่าชุมชนควรเพิ่มความหลากหลายเชิงพื้นที่ในแต่ละภูมิภาค เช่น ศึกษาการจัดการป่าชุมชนภาคเหนือกับภาคใต้หรือภาคตะวันออกกับภาคตะวันตกและควรมีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างป่าชุมชนที่ประสบความสำเร็จกับป่าชุมชนที่ไม่ประสบความสำเร็จ หรือ ป่าชุมชนที่สำเร็จกับป่าชุมชนที่ไม่สำเร็จ หรือ ป่าชุมชนที่ไม่สำเร็จกับป่าชุมชนที่ไม่สำเร็จ เพื่อค้นหาจุดอ่อนและจุดแข็งของแต่ละโครงการป่าชุมชนที่เด่นชัด ซึ่งจะสามารถนำไปแก้ไขหรือเพิ่มเติมได้ตรงจุดและถูกวิธี

เอกสารอ้างอิง

- กรมป่าไม้ สำนักแผนงานและสารสนเทศ. ทะเบียนป่าชุมชน จังหวัดชัยภูมิ. (10 ธันวาคม 2559) สืบค้นจาก <http://forestinfo.forest.go.th/55/fCom.aspx?prov=36&zone=17&year=-1&eyear=-1&type=-1>.
- กรมป่าไม้ สำนักจัดการป่าชุมชน. ผลการอนุมัติโครงการป่าชุมชน ปี พ.ศ. 2543-ปัจจุบัน. (10 พฤศจิกายน 2559) สืบค้นจาก http://www.forest.go.th/communityextension/index.php?option=com_content&view=article&id=498&Itemid=509&lang=th.
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. ระบบข้อมูลกลางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: องค์การบริหารส่วนตำบลนาแยงกัล อำเภเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ. (17 มีนาคม 2560) สืบค้นจาก http://www.nayang_klak.go.th/generaldata.php.
- ณัฐวุฒิ ศรีวิจารณ์. (2551). รายงานผลการประเมินสถานการณ์พัฒนา หมู่บ้านบ้านโคกอนุ หมู่ที่ 9 ต.นาแยงกัล อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ. องค์การบริหารส่วนตำบลนาแยงกัล อำเภเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ.
- ธงชัย ปัจจัย, กำนัน/ผู้ใหญ่บ้านบ้านโคกอนุ. สัมภาษณ์, 9 เมษายน 2560.
- พระอาจารย์คำสิงห์ สนิมโล, เจ้าอาวาสวัดป่าถ้ำหม้อ. สัมภาษณ์, 1 มิถุนายน 2560.
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม. (2558). การจัดการภาคีสาธารณะแบบใหม่ในกรณีของป่าชุมชน ภาคตะวันออก. รายงานการวิจัย เสนอต่อคณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม. (2559). การจัดการทรัพยากรร่วมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาป่าชุมชนในภาคตะวันออก. รายงานการวิจัย เสนอต่อศูนย์ศึกษาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สมศักดิ์ สุขวงศ์. (2550). การจัดการป่าชุมชน: เพื่อคนและเพื่อป่า. กรุงเทพฯ : ทวีวัฒนาการพิมพ์ จำกัด.
- สมหญิง สุนทรวงษ์. (2557). ป่าชุมชนกับสังคมไทย. ศูนย์วนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า (รีคอฟ) ประเทศไทย. 1-4.

สำนักจัดการที่ดินป่าไม้. (2551). *สถิติเนื้อที่ป่าในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : กรมป่าไม้, สุชาวลี ชูเอน. (2555). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษา ตำบลวังมะปราง อำเภอวังวิเศษ จังหวัดตรัง*. คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.

สุบรรณ เสือโกมุท, ผู้ใหญ่บ้านบ้านวังช้าง. สัมภาษณ์, 2 มิถุนายน 2560.

หล้า ภูโสภา, กรรมการป่าชุมชนบ้านโคกอนุ. สัมภาษณ์, 10 เมษายน 2560.

อนุชา แก้วหย่อง, เจ้าหน้าที่ผู้ตรวจสอบป่าชุมชน. สัมภาษณ์, 9 เมษายน 2560.

Ostrom, E. (1994). *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge University : Cambridge.

Ostrom, E. (2010). Beyond Markets and States : Polycentric Governance of Complex Economic Systems. *American Economic Review*, 100.

Ostrom, Tiebout and Warren. (1961). The Organization of Government in Metropolitan Areas : A Theoretical Inquiry. *American Political and Social Science Review*, 55(4).

ข้อมูลการเตรียมต้นฉบับบทความสำหรับผู้เขียนบทความ

1. เป็นบทความทางด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
2. บทความที่ส่งเพื่อขอตีพิมพ์ต้องเป็นบทความที่ไม่เคยเสนอขอตีพิมพ์หรือเผยแพร่ในวารสารฉบับอื่นๆ มาก่อน
3. ผู้เขียนจะต้องส่งต้นฉบับเป็นไฟล์ข้อมูลคอมพิวเตอร์ (Microsoft Word) โดย
 - พิมพ์ลงในกระดาษ A4 ความยาวไม่เกิน 15 (หน้า A4)
 - อักษร Cordia New /ขนาดอักษร 16 point (ทั้งภาษาไทยและอังกฤษ)
 - ตั้งค่าน้ำกระดาษโดยให้เว้นที่ว่างขอบกระดาษไว้ทั้ง 4 ด้าน 2.5 เซนติเมตร หรือ 1 นิ้ว (ขอบด้านบน ขอบด้านซ้าย ขอบด้านขวา ขอบด้านล่าง)
 - ส่งไฟล์ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ (Microsoft Word) ล่วงหน้า 2 เดือน ก่อนกำหนดออกวารสาร
4. รูปแบบการเขียนบทความ ควรเขียนเชิงพรรณนาความ หากเป็นบทความที่มาจากงานวิจัยต้องเป็นการเขียนใหม่ โดยนำประเด็นสำคัญมานำเสนอ และใช้รูปแบบการเขียนที่ไม่ใช่เป็นการย่อจากงานวิจัย

บทความวิจัย ควรประกอบด้วยหัวข้อดังนี้ (ไม่ต้องใส่ตัวเลขหน้าหัวข้อในบทความ)

1. ชื่อบทความ ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ
2. ชื่อผู้เขียน ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ
3. บทคัดย่อ ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ (รวม 2 ภาษา ควรมีความยาวไม่เกิน 1 หน้า A4)
4. คำสำคัญ ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ (3-5 คำ ใช้ เครื่องหมาย semicolon (;) คั่น ระหว่างคำ)
5. บทนำ (ที่มาและความสำคัญของปัญหา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สมมติฐาน วัตถุประสงค์ แนวคิดทฤษฎี)
6. วิธีการวิจัย (ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง วิธีการเก็บและการวิเคราะห์ข้อมูล)

7. ผลการวิจัย (ผลที่ได้จากการวิจัย อาจแสดงภาพหรือตารางที่สำคัญประกอบ การอธิบายผลวิจัย)
8. บทสรุป (สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ)
9. เอกสารอ้างอิง (วารสารร่วมพฤษใช้รูปแบบ APA 6th)

บทความวิชาการ ควรประกอบด้วยหัวข้อดังนี้ (ไม่ต้องใส่ตัวเลขหน้าหัวข้อในบทความ)

1. ชื่อบทความ ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ
2. ชื่อผู้เขียน ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ
3. บทคัดย่อ ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ (ทั้ง 2 ภาษา ควรมีความยาวไม่เกิน 1 หน้า A4)
4. คำสำคัญ ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ (3-5 คำ ใช้ เครื่องหมาย semicolon (;) คั่น ระหว่างคำ)
5. บทนำ (ที่มา หรือ ความสำคัญของบทความที่ต้องการนำเสนอ)
6. บทสรุป (อภิปรายผล สรุปและข้อเสนอแนะ)
7. เอกสารอ้างอิง (วารสารร่วมพฤษใช้รูปแบบ APA 6th)
5. สำหรับบทความปริทัศน์-บทวิจารณ์หนังสือผู้เขียนจะต้องแจ้งแหล่งที่มาโดยละเอียด
6. ผู้เขียนต้องระบุอีเมล หมายเลขโทรศัพท์ และที่อยู่เพื่อการติดต่อของตนเอง ผ่าน การลงทะเบียนส่งบทความออนไลน์ (ThaiJO) และระบุในบทความด้วย
7. วารสารร่วมพฤษขอสงวนสิทธิ์ในการรับพิจารณาบทความ กรณี
 - 7.1 การใช้อีเมลและหมายเลขโทรศัพท์ของผู้อื่นในการส่งบทความ
 - 7.2 ไม่รับพิจารณาบทความวิจัยในชั้นเรียนและบทความจากงานวิจัยสถาบัน
 - 7.3 รับพิจารณาบทความที่เขียนตามรูปแบบของวารสารร่วมพฤษเท่านั้น
 - 7.4 รับพิจารณาบทความผ่านระบบ ThaiJO [<https://www.tci-thaijo.org/index.php/romphruekj/index>] เท่านั้น

การเขียนเชิงอรรถ เป็นการเขียนข้อความที่บอกแหล่งที่มาของข้อมูลภาษา หรืออัญพจน์ อาจเป็นรายละเอียดเพิ่มเติมข้อความบางแห่งในรายงาน ตำแหน่งของเชิงอรรถให้เขียนไว้ท้ายหน้ากระดาษแต่ละหน้า โดยเว้นห่างจากข้อความในส่วนเนื้อเรื่องพอสมควร และมีเส้นขีดคั่นเพื่อมิให้ปะปนกับเนื้อเรื่อง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- **เชิงอรรถโยง (Gross - Reference)** คือการเขียนเพื่อเชื่อมโยงเนื้อหาให้ผู้อ่านสามารถดูหรืออ่านเพิ่มเติมเพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนยิ่งขึ้น มีลักษณะการเขียนดังนี้

.....ในการปฏิบัติหน้าที่ และการทำงานในหน่วยงานต่างๆ อันจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพ และผลงานที่ดีแล้ว จะต้องมีการบริหารองค์กรที่ดี นั้นหมายความว่า การดำเนินการ จะต้องยึดหลักการบริหารงาน¹

¹ดูรายละเอียดเพิ่มเติม เรื่อง หลักการบริหารงาน บทที่ 4 หน้า 75.

- **เชิงอรรถอธิบาย (Content Footnote)** เชิงอรรถเสริมความที่เป็นข้อความอธิบาย ขยายความเพิ่มเติมจากเนื้อหาของรายงานบางตอนที่คิดว่าจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่ายขึ้น มีลักษณะการเขียน ดังนี้

.....เลขเรียกหนังสือ (Book Number) หรือเลขผู้แต่ง¹ (Author Number) การจัดหนังสือ

¹เลขเรียกหนังสือหรือเลขผู้แต่ง คือ ตัวเลขที่กำหนดขึ้นแทนตัวอักษรของชื่อ หรือนามสกุล ผู้แต่ง จะใส่กำกับตามหลังพยัญชนะตัวแรกของชื่อผู้แต่งในเลขเรียกหนังสือ

รูปแบบการเขียนเอกสารอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

เอกสารอ้างอิง เป็นการรวบรวมเฉพาะรายการเอกสารที่ถูกอ้างไว้ในส่วนเนื้อเรื่องเท่านั้น ดังนั้นจำนวนรายการเอกสารที่อ้างอิงในส่วนท้ายเรื่องจึงต้องมีจำนวนเท่ากับที่ถูกอ้างไว้ในส่วนเนื้อเรื่อง

การอ้างอิงแบบนาม-ปี เป็นการอ้างอิงโดยระบุ **ชื่อผู้แต่ง** และ **ปีที่พิมพ์ของเอกสาร** ไว้ข้างหน้าหรือข้างหลังข้อความที่ต้องการอ้าง เพื่อบอกแหล่งที่มาของข้อความในเนื้อหานั้น และอาจระบุ **เลขหน้าของเอกสารที่อ้าง** ได้ เพื่อให้ผู้อ่านสามารถตรวจสอบข้อมูลทางบรรณานุกรมของเอกสารที่ใช้อ้างอิงได้จากรายการ เอกสารอ้างอิง (references) หรือ บรรณานุกรม (bibliography)

ตัวอย่าง (ผู้แต่ง 1 คน)

(พรณี บัวเล็ก, 2559)

พรณี บัวเล็ก (2559)

ตัวอย่าง (ผู้แต่ง 2 คน) หากมีผู้แต่งมากกว่า 3 คน ให้ใส่ชื่อผู้แต่งทุกคน

Dunning and Friedman (2014 : 79-120)

(Dunning and Friedman, 2014 : 79-120)

หรือการสรุปเนื้อหาทั้งหมดเล่ม ไม่ใช่เฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งหรือนำใดหน้าหนึ่ง ก็ไม่ต้องระบุหมายเลขหน้า ดังนี้

ตัวอย่าง

(ติน ปรัชญพฤทธิ, 2558)

กรณีการอ้างอิงผู้แต่งเป็นชาวต่างประเทศให้ระบุแต่นามสกุล ไม่ต้องใส่ชื่อแรก

ตัวอย่าง

(Hobbs, 2015 : 58 - 81)

กรณีและผู้แต่งมีฐานันดรศักดิ์ ให้คงไว้เหมือนบรรดาศักดิ์/สมณศักดิ์ เดิม ดังนี้

ตัวอย่าง

(หม่อมราชวงศ์ปรีดิยาธร เทวกุล, 2558 : 59)

หรือกรณีผู้แต่งมียศทางทหาร ตำรวจ ตำแหน่งทางวิชาการ คำเรียกทางวิชาชีพ ไม่ต้องใส่ไว้ เช่น ศาสตราจารย์นายแพทย์

ตัวอย่าง

(สมชาย ผลเยี่ยมเอก, 2558 : 68)

กรณีอ้างอิงจากเว็บไซต์ ให้ใส่ชื่อผู้แต่ง ปี พ.ศ. ซึ่งปรากฏในเรื่องที่สืบค้น ดังนี้

ตัวอย่าง

(อาทิตย์ ทองอินทร์, 2559)

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2559)

การเขียนเอกสารอ้างอิง (ท้ายบทความ)

การเขียนเอกสารอ้างอิง (บรรณานุกรม) ให้เขียนโดยเรียงลำดับตามหลักการเดียวกับการเรียงคำตามลำดับอักษรในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ภาษาไทย) หรือ Dictionary (ภาษาอังกฤษ) โดยคำที่มีตัวสะกดจัดเรียงไว้ก่อนคำที่มีรูปสระตามลำดับตั้งแต่ ก-ง และ A-Z ส่วนคำที่ขึ้นต้นด้วยพยัญชนะตัวเดียวกันเรียงลำดับตามรูปสระที่เรียงในภาษาไทย โดยเรียงภาษาไทยก่อนตามด้วยภาษาอังกฤษ

วารสารร่วมพฤษฯ ใช้รูปแบบที่นิยมใช้กันทั่วไปทางสังคมศาสตร์ คือ APA 6th (American Psychological Association) เพื่อในการบันทึกการอ้างอิงตามมาตรฐานของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) โดยเขียนประเภทการอ้างอิง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง. (ปี). ชื่อหนังสือ. สถานที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์.

Ex.

วิจารณ์ พานิช. (2556). *สนุกกับการเรียนในศตวรรษที่ 21*. นนทบุรี : บริษัท เอส.อาร์. พรินติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด.

บทความในหนังสือ วารสาร และนิตยสาร

ชื่อผู้แต่ง. (ปี). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร, ปีที่(ฉบับที่), หน้า.

Ex.

อมรรัตน์ กุลสุจริต. (2559). ระบบการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สินของรัฐมนตรี. *ร่วมพฤษฯ*, 34(1), 209-234.

วิทยานิพนธ์

ชื่อผู้แต่ง. (ปี). ชื่อวิทยานิพนธ์. คณะ/ชื่อสถาบัน-มหาวิทยาลัย, สถานที่พิมพ์.

Ex.

วิศรา ศิริมงคล. (2552). บทบาทของผู้บริหารกับการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก, กรุงเทพฯ.

การนำเสนอผลงานวิชาการในการประชุมทางวิชาการ

ชื่อผู้เขียน. (ปี). ชื่อบทความ. ชื่อรายงานการประชุม, หน้า.

Ex.

สุจิตรา เนตรสกุล. (2559). การละเมิดสิทธิส่วนบุคคล : ศึกษากรณีการส่งต่อข้อมูลบนเฟสบุ๊ก. การนำเสนอผลงานวิชาการบัณฑิตศึกษาระดับชาติ ประจำปี พ.ศ.2559 วันที่ 5 พฤศจิกายน 2559 ณ มหาวิทยาลัยเกริก กรุงเทพฯ, 588-600.

เว็บไซต์

ชื่อผู้เขียน. เรื่องที่สืบค้น. (วัน เดือน ปีที่สืบค้น) สืบค้นจาก ชื่อเว็บไซต์ (URL).

Ex.

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ. ทรัมป์กำลังเผชิญหน้ากับ “ตุลาการวิวัฒน์” ฉบับอเมริกัน?. (14 กุมภาพันธ์ 2560) สืบค้นจาก <http://www.bbc.com/thai/thailand-38915635>.

สัมภาษณ์

ชื่อผู้ถูกสัมภาษณ์. ตำแหน่ง. สัมภาษณ์, วัน เดือน ปี.

Ex.

ประภาส แสงประดับ, ประธานชุมชนวัดบางบัว. สัมภาษณ์, 9 ธันวาคม 2558.

หนังสือออนไลน์ (e Book)

ชื่อผู้แต่ง. (ปี). ชื่อเรื่อง. สืบค้นเมื่อ (วัน เดือน ปี ที่สืบค้น). สืบค้นจาก ชื่อเว็บไซต์ (URL).

Ex.

สมนึก อุ่นแก้ว. (2556). *ทฤษฎีดนตรีแนวปฏิบัติ*. (23 กุมภาพันธ์ 2560). สืบค้นจาก <http://www.ebooks.in.th/mybookshelf.html>

บทความในวารสารออนไลน์ (e Journal)

ชื่อผู้แต่ง. (ปี). ชื่อบทความ. (วัน เดือน ปี ที่สืบค้น). สืบค้นจาก ชื่อเว็บไซต์ (URL).

Ex.

สุจิตรา สามัคคีธรรม. (2559). *เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยเครือข่ายป่าชุมชนในเขตรอยต่อ 5 จังหวัดภาคตะวันออก*. (22 กุมภาพันธ์ 2560). สืบค้นจาก <https://www.tci-thaijo.org/index.php/romphruekj/article/view/72599/58412>.

การลงรายการผู้แต่งในบรรณานุกรม

1. ชื่อผู้แต่งชาวไทย ลงรายการทั้งชื่อและนามสกุล โดยไม่มีคำนำหน้า และลงรายการชื่อทุกคนหากมีผู้แต่งตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป
2. ผู้แต่งมีคำนำหน้า ฐานันดรศักดิ์ หรือบรรดาศักดิ์ ลงรายการท้ายชื่อ โดยใช้เครื่องหมายจุลภาค (,) คั่นระหว่างชื่อและฐานันดรศักดิ์หรือบรรดาศักดิ์

Ex.

ณัฏศรี สวัสดิวัตน์, ม.ร.ว.

สุพัตรา มาศดิตถ์, คุณหญิง.

3. ผู้แต่งที่เป็นพระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์ให้ลงรายการตามเดิม และ ใส่ชื่อเดิมไว้ในวงเล็บ

Ex.

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี).

4. ผู้แต่ง 2 คน ลงรายการโดยใช้ คำว่า “และ” หรือ “&” เชื่อมทั้ง 2 ผู้แต่งที่ 1 และ ผู้แต่งที่ 2
5. ผู้แต่งตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป ใช้คำเชื่อม “และ” หรือ “&” เชื่อมคนรองสุดท้าย และ คนสุดท้าย
6. ผู้แต่งชาวต่างชาติ ลงรายการด้วยชื่อสกุล โดยใช้เครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วย อักษรย่อของชื่อต้น และอักษรย่อชื่อกลาง (หากมี)
การลงรายการชื่อชาวต่างชาติสามารถปรับเปลี่ยนไปตามความนิยมของแต่ละชาติ ได้ตามความเหมาะสม
7. ผู้แต่งที่เป็นหน่วยงานราชการ องค์กร สถาบันต่างๆ ลงรายการโดยเรียงลำดับจาก หน่วยงานใหญ่ไปหน่วยงานย่อย โดยเว้นวรรคระหว่างชื่อทั้ง 2 (โดยใช้ชื่อเต็มไม่ใช่ อักษรย่อ)
8. หนังสือที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งให้ลงรายการโดยใช้ชื่อหนังสือ และเรียงลำดับตาม รายการชื่อผู้แต่ง

ใบสมัครสมาชิกวารสารร่มพฤกษ์ :
ROMPHRUEK JOURNAL

ข้าพเจ้า ชื่อ - สกุล (หรือ ชื่อหน่วยงาน).....
ออกใบเสร็จในนาม.....
ที่อยู่ (ที่จัดส่งสมาชิก).....
.....
.....

โทรศัพท์..... โทรสาร.....
E-mail :

ขอสมัครสมาชิก “วารสารร่มพฤกษ์”

ปีที่..... ฉบับที่..... (ระบุปีที่และฉบับที่ของวารสารที่ต้องการ)

1. ฉบับแรกถึงฉบับปีที่ 34 (กรุณาสอบถามเพื่อตรวจสอบก่อนสั่งซื้อเพราะบางฉบับอาจหมดสต็อก)

☐ สมาชิกรายปี 3 ฉบับ ราคา 200 บาท (รวมค่าจัดส่ง)

☐ ขายปลีก 1 ฉบับ ราคา 70 บาท (รวมค่าจัดส่ง)

2. ฉบับปีที่ 35 เป็นต้นไป (เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2560)

☐ สมาชิกรายปี 3 ฉบับ ราคา 300 บาท (รวมค่าจัดส่ง)

☐ ขายปลีก 1 ฉบับ ราคา 120 บาท (รวมค่าจัดส่ง)

พร้อมกันนี้ได้ชำระเงินจำนวน.....บาท (ตัวอักษร.....)

ชำระเงินโดย

☐ เงินสด ที่งานการเงินชั้น 2 อาคารมงคลพิภพ มหาวชิราวุธวิทยาลัย

☐ ธนาคัติสั่งจ่ายในนามวารสารร่มพฤกษ์ (ป.ณ.รามอินทรา) พร้อมส่งธนาคัติและใบสมัครมาที่

ศูนย์วิจัยและพัฒนา มหาวชิราวุธวิทยาลัย เลขที่ 3 ซอยรามอินทรา 1

ถนนรามอินทรา แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10220

☐ โอนเงินเข้าธนาคารกรุงไทย (สาขารามอินทรา กม.2)

ชื่อบัญชี มหาวชิราวุธวิทยาลัย เลขที่บัญชี 060-1-06501-8 แล้วส่งใบโอนเงินและใบสมัครมาที่

ศูนย์วิจัยและพัฒนา มหาวชิราวุธวิทยาลัย เลขที่ 3 ซอยรามอินทรา 1

ถนนรามอินทรา แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10220 หรือ

อีเมล : romphruek.kru@gmail.com

ลงชื่อ.....

ว/ด/ป.....

หมายเหตุ : กรณีโอนเงินค่าสมัครสมาชิกวารสารร่มพฤกษ์แล้ว มหาวชิราวุธวิทยาลัยขอสงวนสิทธิ์การขอคืนเงิน
ค่าสมัครสมาชิกในทุกกรณี